PERICLE MARTINESCU

JURNAL

INTERMITENT

EX PONTO

www.ziuaconstanta.ro

Pericle Martinescu

Jurnal intermitent

1945 – 1947

•

1964 – 1984

EX PONTO
Constanța 2001

www.ziuaconstanta.ro

www.ziuaconstanta.ro

Pericle Martinescu

Jurnal intermitent

1945 – 1947

•

1964 – 1984

EX PONTO
Constanța 2001

www.ziuaconstanta.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
MARTINESCU, PERICLE
Jurnal intermitent 1945-1947 • 1964-1984, Pericle Martinescu
Constanţa: Ex Ponto, 2001
390 p.: 21 cm.

ISBN 973-8227-21-6

821.135.1

© EX PONTO

www.ziuaconstanta.ro

1945 – 1947

www.ziuaconstanta.ro

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1945

8 noiembrie 1945. Ziua regelui Mihai. Se prevăzuseră, încă din ajun, unele manifestații, organizate de opoziție (național-țărăniști și liberali) cu intenția de a se face puțină "mizerie" guvernului. Evident, nu dădusem crezare zvonului, deoarece știam că asemenea manifestații nu s-ar putea solda decât cu un scandal public. Ceea ce s-a și întâmplat.

Cu o zi înainte, dimineața când am ieșit cu tramvaiul, am văzut pe unele ziduri și garduri lozincile "negre" ale zilei: "Trăiască regele Mihai". Azi-dimineață aceste lozinci erau însoțite de altele: "Jos guvernul", imprimate în cursul nopții cu tiparul pe ziduri. M-au surprins, fiindcă erau primele semne de acest fel ce apăreau în văzul lumii. Când am ajuns în oraș, am început să prevăd... temperatura zilei. Câteva camioane cu muncitori cântând circulau pe străzi, încet, îndreptându-se spre centru. La ora 10 dim. Piața Palatului era plină de lume. Pe treptele statuii regelui Carol I erau îngrămădiți manifestanți de tot felul, care agitau în aer portretul regelui Mihai, tricoloruri mici și unele cârje de invalizi. N-am putut ajunge până acolo din cauza mulțimii. M-am oprit într-un colț al Pieții să văd ce are să se întâmple. Au apărut alte, vreo 6-7, camioane cu muncitori care se învârteau prin lumea masată acolo, înconjurând statuia sau făcând ocoluri în micul spațiu dintre statuie și Fundație sau gardurile Palatului, adică de o parte și de alta a statuii. Cei de jos strigau, la ora aceea, "Regele și Patria", iar cei din camioane strigau : "Regele poporului". Și unii și alții manifes-

www.ziuaconstanta.ro

tau pentru rege. Și unii și alții ascundeau însă sub simbolul dinastic alte intenții. Atmosfera era încărcată și prevedeam în curând o explozie. M-am îndreptat spre Direcția Presei*, trecând pe strada Wilson, printre Ministerul Propagandei** și Confederația Generală a Muncii, fără să văd nimic deosebit.

Peste un ceas m-am întors pe același drum de la Direcția Presei. Apăruseră soldați, circulația prin Wilson era blocată și numai grație legitimației de la Direcția Presei am putut trece spre Piața Palatului. În jurul Ministerului de Interne erau soldați și polițiști care îndreptau lumea "pe stânga". De astă dată atmosfera era și mai încărcată. Ce se petrecea în jurul statuii nu știu, dar, trecând printre soldații de lângă Interne, am văzut un muncitor tânăr adresându-se cu dârzenie unui militar: "Dă-mi, tovarășe, și mie o pușcă"... În toată Piața Palatului era fierbere. Pe Calea Victoriei, dinspre Teatrul Național, apăreau coloane de manifestanți – printre ei și elevi – cei mai mulți cu câte un mic tricolor lipit în vârful unor bastoane groase de lemn. Fiindcă mă grăbeam – trebuia să mă mă duc la Tsurcas, la *Grecia nouă* pentru corecturi*** – am părăsit Piața Palatului și m-am îndreptat pe Calea Victoriei spre tramvaiul 14. Până la Cercul Militar, toată strada era ticsită de lume care aplauda de pe trotuare coloanele de manifestanți. Era soare, cald, frumos, astfel că lumea părea dispusă pentru așa ceva. Balcoanele caselor, ferestrele blocurilor, terasele, toate erau pline de lume care aplauda de asemeni pe manifestanți. Aceștia treceau foarte viteji și radioși prin mulțime, înălțând satisfăcuți – aproape biruitori – micile bâte cu și mai micile tricoloruri

---

* Unde eram salariat.

** Acum se numea Ministerul informațiilor. Își schimbase firma la 23 August 1944, dar funcționa în același loc, cu un șef nou, P. Constantinescu-Iași (secretar general: G. Macovescu).

*** Cleo Tsurcas, consilier de presă la ambasada Greciei, era directorul ziarului săptămânal bilingv *Grecia nouă*, la care colaboram atunci. Făceam cronica externă.

www.ziuaconstanta.ro

în vârf. Era – în chip clar – o izbucnire unanimă a bucureștenilor contra guvernului.* Nu s-a strigat nimic, în afară de "Trăiască Regele", dar... tonul făcea muzica. La un moment dat, am observat o mișcare bruscă, spre Palat. M-am întors din drum să văd ce se petrece în Piață. Cu greu mi-am făcut loc până în dreptul galeriei Crețulescu. De acolo aveam în față tot spectacolul: un camion ardea în mijlocul pieței, iar altul înainta prin mulțime spre statuie. A fost oprit. Am văzut câțiva studenți sărind pe capota motorului, apoi în mașină, dând jos muncitorii și răsturnând camionul. Peste câteva secunde izbucneau flăcări și din acesta. Atunci s-au auzit împușcături pe str. Wilson. Lumea fugea încoace și încolo, împărțindu-se deodată în două tabere: una, formată din soldați și polițiști, spre Interne, alta, compusă din public, spre Palat. Stăteau față în față și parlamentau prin urale și apostrofări: "Ura" și "Huo" – cea de a doua adresată agenților ordinei publice. Conflicul izbucnise și chiar foarte violent. Câțiva din jurul meu reflectau: "Se cunoaște că au apărut studenții ! Ei, săracii, dau tonul." Era vorba de cele două camioane care ardeau pe asfaltul însorit și – se pare – de cele câteva "ciocniri" ce se produseseră. Nu puteam ști ce este pe str. Wilson, fiindcă eram departe – și acum nu se mai putea ajunge până acolo – dar s-au auzit câteva răpăituri de arme și gălăgia unui atac. Pe urmă vedeam cum unii soldați înhățau câte un manifestant prins în partea aceea și-l împingeau pe o poartă mică în curtea Ministerului de Interne. Pentru fiecare arestat mulțimea striga "Huooo !" în toată piața.

Am plecat spre Tsurcas. Pe Calea Moșilor era liniște, aproape pustiu. Tramvaiele circulau regulat, mai mult goale. Pe acolo nu se știa încă ce se petrece în Piața Palatului. După ce am făcut corecturile la articolul meu m-am întors din nou în centru, cu gândul de a ieși la tramvaiul 6. Piața Palatului era acum mai liberă și se puteau vedea bine cele două camioane care ardeau cu

* Guvernul Groza, instalat la 6 martie 1945.

www.ziuaconstanta.ro

flăcări mari. Lumea era îngrămădită pe marginile dinspre Palat ale Pieții, de la Athénée-Palace până la cofetăria Zamfirescu. Aceleași scene cu arestați, aceleași apostrofări. La un moment dat câțiva s-au agățat de unul care – se zice – strigase "Jos regele !" A fost bătut până la sânge, aruncat peste gard în curtea bisericii Crețulescu, bătut iarăși, aruncat mai departe. Nenorocitul a izbutit să scape din mâna lor și a rupt-o la fugă, spre Câmpineanu, roșu de sânge de sus până jos. Câțiva alergau după el ca după un câine turbat, să-l prindă, ca să nu fugă la *Scânteia* spre a servi ca material demascator pentru ediția de mâine.

La ora 1 și jumătate m-am urcat în tramvai și m-am dus acasă.

După-amiază am fost la Mihail Șerban, fiind ziua lui onomastică. Am stat până la 8 seara. Când am ieșit în oraș, străzile erau pustii și centrul controlat de patrule. Era o atmosferă foarte ciudată și nu înțelegeam nimic. Unde dispăruse toată lumea aceea din cursul zilei ? Am străbătut toată Calea Victoriei, de la Poștă până la Teatru, apoi am coborât la tramvai. Dar tramvaiele nu mai mergeau. Se retraseseră la ora 8, așa că am venit pe jos acasă* – tocmai de ziua regelui. Era liniște acum, și cei pe care-i întâlneam pe drum se întorceau afumați de la câte un "patron". Parcă nimic nu s-ar fi întâmplat ...

12 noiembrie. Astăzi au fost înmormântați în mod solemn – doliu național – cei 7 muncitori omorâți în incidentele de joi. Încă de dimineață "populația" a fost "invitată" să se adune în Piața Națiunii pentru a conduce la locul de veci pe eroii căzuți la datorie pentru apărarea democrației și a poporului. Populația scoasă cu forța din fabrici și birouri a răspuns apelului într-un număr mare (750 000 scrie *Scânteia*).

---

* În București-Noi, unde, după căsătoria cu Luchi, m-am mutat într-o casă spațioasă, cu curte și multe flori, dar departe de oraș. Acolo am locuit din 1944 până în 1968, împreună cu părinții ei.

www.ziuaconstanta.ro

Am văzut cortegiul pe bulevardul Brătianu. Imens. Din Piața Romană până la Sfântul Gheorghe, bulevardul era plin, dintr-un trotuar până în celălalt, de oameni – bărbați, femei, tineri, copii, muncitori, funcționari, profesori, elevi etc. – mergând încet, cu capetele descoperite, după cele 7 sicrie transportate în camioane. Înmormântarea s-a făcut în Parcul Național, așa că a fost o bucată bună de mers pe jos până acolo, din Piața Națiunii. Cei mai mulți porniseră din fabrici de dimineață; funcționarii fuseseră scoși din birouri la amiază – așa că toată lumea era obosită și nemâncată și, astfel, pe fețele tuturor se putea citi o imensă tristețe (dar nu pentru cei morți) și oboseală.

Te apuca jalea când priveai acest convoi funerar imens – dar nu jalea pentru cei morți, ci jalea pentru cei vii. Până unde poate ajunge degradarea umană, turma !

Convoiul de azi mi-a amintit de un convoi asemănător, cu ani în urmă, organizat de legionari pentru transportarea "sfintelor oseminte" ale Căpitanului și Nicadorilor, nu știu unde. Mi se pare că lucrurile se întâmplau tot prin noiembrie, în 1940, deci acum 5 ani. Câte analogii nu s-ar putea face ! Ceea ce am văzut astăzi era o imitare a ceea ce am văzut atunci. Cu siguranță erau aceeași oameni, deși alți conducători.

Ceremonia a durat, cu discursuri, plânsete, bocete și – evident – jurăminte de răzbunare, până s-a înnoptat. Am ascultat la radio și mă gândeam la cei de acolo – câți or fi mai rămas până la sfârșit – ce nenorociți trebuie să fie.

13 noiembrie. În tramvai spre casă, astă-seară, câțiva S.T.B.-iști comentau unele incidente întâmplate în ultimele seri la periferie. Niște soldați ruși împușcaseră doi taxatori într-un tramvai, iar altul scăpase cu fuga, lăsând și casă și bilete în vagon.

– Vezi, mă, despre ăștia nu scrie nimic în jurnal. Despre ăia

www.ziuaconstanta.ro

scrie prea mult, și despre ăștia nimic. Democrație-i asta ?

Aveau dreptate. Ieri toate ziarele, ca și cele de azi, au apărut cu chenare de doliu și se vorbea de un "doliu național". Eroi naționali cu adevărat sunt acei nenorociți anonimi morți în execițiul funcțiunii și al căror nume nu-l pomenește nimeni, nu cei morți din întâmplare în incidentele de la 8 noiembrie.

Aceeași zi. Incidentele de joi au produs o vâlvă teribilă. Au pus în mișcare o țară întreagă și au provocat discuții chiar și în străinătate. Au pus în mișcare țara, deoarece, după comunicatele guvernului (P. Constantinescu-Iași și Teohari Georgescu), se vede că joi a fost cu totul altceva decât ceea ce a văzut lumea, a fost o încercare a lui Maniu și Brătianu de a răsturna "guvernul poporului" și chiar regimul democratic. Presa de stânga face un tapaj nemaipomenit pe această temă.

Radio Londra și Vocea Americii au prezentat însă, chiar de a doua zi, altfel evenimentele. Au spus că partizanii regelui, care veniseră să manifesteze pentru el, au fost împiedicați de comuniști. Adevărul pur.

În schimb, corespondenții străini n-au participat și n-au transmis nimic despre "doliul național" de luni. Asta i-a îndârjit pe comuniști și mai mult.

În politica externă, Bevin* a făcut azi o expunere în Camera Comunelor despre problema palestiniană, expunere de natură a nemulțumi pe evrei și pe arabi, deoarece englezii încearcă să împace și capra și varza, pregătind pentru ei o masă copioasă de varză cu capră. În fond, Bevin a prezentat situația aproape real, arătând că evreii cer Palestina pe baza unui drept... biblic, iar arabii pe baza dreptului de a fi locuit-o încontinuu o mie de ani. Opinia evreilor, în special, e foarte șocată de declarațiile ministru-

---

* Ministrul de Externe al Angliei.

www.ziuaconstanta.ro

lui de Externe britanic.

Attlee* a plecat la Washington spre a se întâlni cu președintele Truman și Mackenzie King și a discutat problema energiei atomice. Înainte de plecare, Attlee a ținut un discurs la Londra, spunând că pleacă cu nădejdea de a putea rezolva această mare problemă, spre fericirea "semenilor săi, oamenii". În același discurs el a făcut elogiul "omului de rând", care domină lumea noastră de azi în toate sensurile și pe toate planurile.

15 noiembrie. Duminică la Ateneu s-a sărbătorit un an de activitate a A.R.L.U.S-ului.** Au vorbit mulți miniștri. A vorbit și Groza. A vorbit și ambasadorul Kaftaradze, care a ținut, cu acest prilej, primul discurs public de când a venit în România, și a vorbit despre incidentele de la 8 noiembrie. "Am văzut – a spus el – forțe ale întunericului ieșind pe străzile Bucureștiului și manifestând împotriva Uniunii Sovietice, patria mea..." Inexact. N-a fost așa și nimeni nu s-a gândit să facă acest lucru atunci. Păcat că debutul lui Kaftaradze a avut la bază o informație greșită !

26 noiembrie. La Cercul Militar mare recepție oferită de A.R.L.U.S. în onoarea ansamblului de dans sovietic Igor Moiseev care a dat vreo 5-6 spectacole în București și acum părăsește țara. Ansamblul a fost extraordinar. Dar și recepția a fost copioasă. Am stat până la 2 noaptea.

La Londra se ține Comisia pregătitoare a Națiunilor Unite. Printre altele, se discută alegerea noului sediu. Câțiva primari de mari metropole din Europa și America se întrec în a oferi cât mai multe avantaje, astfel ca viitorul sediu al viitoarei Societăți a Națiunilor să fie în orașul lor. Laguardia, primarul New York-ului, a

---

* Primul-ministru laburist.

** Asociația Română pentru Legăturile cu Uniunea Sovietică.

www.ziuaconstanta.ro

venit chiar la Londra că să facă propuneri. Se dau însă ca probabile, pentru acest scop, orașe nordice europene, ca Bruxelles și Copenhaga.

28 noiembrie. W. Churchill a ținut un discurs la sediul partidului consevator, făcând un aspru rechizitoriu al guvernului laburist... "Cea mai mare nenorocire coborâtă asupra Angliei, a spus el, este votul poporului englez pentru un guvern socialist" ... "Cozile sunt mai lungi, fețele mai subțiate, rafturile mai goale", de când au venit laburiștii la putere. Churchill a cerut partidului său să înceapă lupta pentru schimbarea guvernului.

La Nürnberg – orașul păpușilor și al "Maeștrilor cântăreți" – a început în ziua de 20 noiembrie, ora 10 dimineața fix, procesul celor 20 criminali de război principali naziști. La Nürnberg se ținea în fiecare an, la 20 noiembrie, congresul hitleriștilor, la care Hitler vorbea totdeauna. Aliații au ales acest oraș pentru judecarea criminalilor de război ca o ironie, așa după cum aleseseră Potsdam, citadela militarismului german, drept loc de întâlnire a celor trei mari, la sfârșitul războiului, în iunie trecut. Ce aspre ironii !...

Mark Ethridhe, trimisul special al lui Byrnes, ministrul de Externe american, a vizitat România. El a stat în Bulgaria vreo trei săptămâni, de unde era așteptat să vină în România. În preajma sfârșitului misiunii sale în Bulgaria presa și cercurile noastre politice erau foarte agitate, în așteptarea lui. De la o zi la alta, dintr-un ceas în altul, circulau tot felul de zvonuri; ba că a venit, ba că n-a venit. În ziare se anunța că dl. Ethridge a sosit în capitală, dar peste câteva ore știrea se dezmințea. Într-o zi, cea mai sigură știre era aceea că ziaristul american a sosit la Giurgiu și că e în drum spre București – dar i se pierduse cu totul urma. În cele din urmă se află oficial că dl. Ethridge va pleca, din Bulgaria la Moscova, și

www.ziuaconstanta.ro

apoi va veni în România. Așa s-a și întâmplat. Celebrul personaj a făcut o vizită neașteptată la Moscova, apoi a venit în România. Aici a stat vreo săptămână, luând contact cu miniștrii, regele și capii opoziției, apoi a plecat, tot pe neașteptate și urgent, spre Washington, fiind chemat de Byrnes. Nu se cunosc încă rezultatele consultărilor sale.

Alegeri au avut loc în Iugoslavia, Bulgaria, Austria și Albania. Peste tot au învins partidele de stânga.

În Grecia mari frământări politice. Guvernul Vulgaris a demisionat. Mitropolitul Damaschin a format un guvern, dar după câteva zile a demisionat și el, dând din nou mandatul lui Vulgaris. Apoi Damaschin a demisinat din postul de regent, însă demisia i-a fost refuzată. După mari tratative, s-a format un guvern condus de Temistocle Sofulis.

În Italia, de asemeni, guvernul Ferrucio Parri a demisionat și el, creând o criză acută. D. Gasperi este indicat ca viitor prim-ministru.

29 noiembrie. Iugoslavia s-a declarat "Republica Democratică Federativă a Popoarelor Iugoslave", instaurând regimul republican. Mareșalul Tito, care conducea guvernul de coaliție însărcinat cu ținerea alegerilor, și-a depus madatul, după alegeri, dar Adunarea Constituantă i-a dat vot de încredere pentru continuarea guvernării. Regele Petru a fost scos din drepturile sale monarhice, confiscându-i-se toate bunurile din Iugoslavia.

În Congresul american s-a propus un proiect pentru acordarea deplinelor puteri președintelui. Acest proiect va da naștere la discuții animate.

După Indonezia și Palestina, un alt focar de neînțelegeri și difi-

www.ziuaconstanta.ro

cultăți pentru englezi a apărut în Persia, unde provincia Azerbaidjan, din nord, cu sprijinul Sovietelor, a cerut autonomie de sub guvernul de la Teheran.

Tot felul de epigrame, calambururi și anecdote circulă pe seama guvernului Groza. Astfel: se zice că Anglia, cerând cuiva din România o informație urgentă asupra stărilor de aici, a primit următoarea telegramă: F.N.D., U.P., A.P. Se știe ce cuprind aceste litere*. Descifrând telegrama, s-a dedus că în România situația este aceasta: "Furturi, Nenorociri, Distrugeri – Urmează Pușcărie. – Ana Pauker." Atunci, din Anglia s-a răspuns tot telegrafic : A.R.L.U.S., adică "Anulați Repede Legăturile cu Uniunea Sovietică".

5 decembrie. Senatul american a votat proiectul de lege prin care președintele Truman poate pune la dispoziția Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite trupe americane pentru distrugerea eventualului agresor ce s-ar ivi. Este prima măsură concretă prin care Statele Unite își impun autoritatea în Organizația Națiunilor Unite. Aceasta – scrie presa americană – este o lovitură decisivă dată izolaționismului. De fapt, America – hotărâtă, după câte se pare, să lupte pentru o pace mondială și dându-și seama că, după toate simptomele de azi din lume, această pace e amenințată – vrea să ia în propriile mâini conducerea acțiunii pentru o pace mondială.Tot din cercuri americane s-a răspândit acum câteva zile ideea unui "guvern mondial" – idee criticată de U.R.S.S. – și spre America se îndreaptă acum toate speranțele lumii pentru o pace reală. De altfel, Organizația Națiunilor Unite, preconizată de Roosevelt și înfăptuită la San Francisco, în conferința de la 25 aprilie 1945, este o instituție mondială de proveniență americană,

---

* F.N.D. = Frontul Național Democratic; U.P. = Uniunea Patrioților; A. P. = Apărarea Patriotică.

www.ziuaconstanta.ro

la care au aderat și celelalte țări (51 până azi) în frunte cu Marii Aliați: Anglia, U.R.S.S., Franța și China. Cuvântul hotărâtor în această organizație îl are însă și-l va avea America.

7 decembrie. A început iarna, dintr-o dată, și foarte serios. Astăzi a nins, dar timpul a fost destul de frumos în cursul dimineții. După amiază s-a înrăutățit, seara a devenit cumplit. Am făcut 2 ore cu tramvaiul până acasă și încă ce drum: am stat în vagon cu ușile închise, ascultând cum urlă vântul afară și privind cum spulberă zăpada prin marginea geamurilor. În vagon se aflau vreo 12-15 persoane și stăteau acolo ca într-un adăpost. Din când în când se auzeau voci și strigăte, vatmanul deschidea ușa și apăreau încă 2-3 călători zgribuliți, văitându-se că e "ceva groaznic" afară. Tramvaiul se oprea din cauza întreruperii curentului etc. Scene ca din filme. Dar natura întrece și cea mai puternică imaginație. Unui regizor asemenea scene i-ar fi foarte utile.

Acasă, lipsă de lumină din cauza unui defect pe fir. Probabil vântul a rupt firul și am rămas fără curent.

Astăzi mi s-a făcut propunerea să mă înscriu în partidul comunist. Auzisem de câteva zile că se fac "primiri", dar personal nu fusesem pus în cauză. Astă-seară St. m-a întrebat : – Ei, tu ce faci ? N-ai de gând să te înscrii? – Unde ? – Ei, unde ... – A, înțeleg... Păi sunt la Uniunea Patrioților, nu e de ajuns? – Lasă, aia e altceva. Uite s-a discutat și cazul tău în ședința de celulă și nimeni n-a avut nimic de obiectat ca să fii primit. Și, ca să-ți spun prietenește, eu am fost însărcinat de Grigore (Preoteasa, directorul Presei, n.m.) să vorbesc cu tine, să-ți propun. Cred că nu ai nimic de obiectat...

Invitația e dulce, dar a o refuza înseamnă a-ți crea o viață prea amară. I-am răspuns să vorbesc și cu Ivașcu*, ca prieten mai

---

* George Ivașcu era atunci directorul Relațiilor Culturale din Ministerul Informațiilor.

www.ziuaconstanta.ro

vechi, să vedem ce spune... Realitatea este că voi fi nevoit să mă înscriu – și eu, așa cum o vor face și alții tot sub presiune.

8 decembrie. Ciclonul de aseară a continuat toată noaptea și toată ziua astăzi. N-am putut ieși în oraș, din cauză că nu merg tramvaiele. Vântul suflă de 30 ore cu o dârzenie nemaipomenită. Șuieră la fereastră, pe coș, peste casă, spulberă puțina zăpadă – ai impresia că te afli în mijlocul unui simun african, cu singura deosebire că vântul acesta îngheață totul. Ce noroc am avut că, doar cu câteva zile mai înainte, ne-au venit lemnele.

Am stat toată ziua în casă și am citit. (De lucrat nu poate fi vorba.) Am recitit o parte din cartea lui Brasillach *Notre avant-guerre*, cu intenția de a spicui câteva date pentru romanul meu, la care mă gândesc mereu și pe care nu-l mai termin, și am citit proaspăta traducere a unui roman de Erskine Caldwell, *Drumul tutunului*. Literatura lui Caldwell e foarte personală: simplă, directă, dură, tragică, și grotescă, cu pagini "tari" și cu părți dezarmant de puțin "literare". Ai zice că e un reportaj mai mare și mai grăbit de Geo Bogza. De altfel, *Drumul tutunului* e inferioară lui *Le petit Arpent du Bon Dieu* pe care am citit-o astă-vară în vacanță la Timiș.*

9 decembrie. Viscolul a continuat și astăzi toată ziua. N-am putut ieși din casă. Tramvaiele nu merg, lumina nu arde, radioul nu funcționează. Suntem complet izolați. Tati** aduce pâinea din oraș – pleacă dimineața și vine seara – și totodată ne aduce și vești despre ce mai este în oraș: zăpadă enormă, circulația dezordonată, lume care merge pe jos kilometri întregi. De aici, de la București-Noi, privim orașul ca de la țară, unde tot astfel așteptam cu emoție sosirea unui ziar sau a unui om cu vești noi despre viața de acolo.

---

* Cartea am tradus-o în 1949 sub titlul *Pogonul lui Dumnezeu.*

** Socrul meu, tatăl lui Luchi.

www.ziuaconstanta.ro

13 decembrie. Comemorarea "măcelului" din Piața Teatrului, din 1918. La minister, această comemorare s-a făcut printr-o expunere a lui G. Spina, în fața funcționarilor adunați în hol, arătând cum s-au desfășurat lucrurile. Ceea ce am reținut a fost următoarea idee expusă de el: Trebuie să fim recunoscători celor ce s-au jertfit pentru cauza de care ne bucurăm noi azi (regimul democratic), fiindcă fără jertfa lor noi nu ne-am fi putut întruni aici, să ne spunem liber părerile și nu ne-am fi bucurat de avantajele pe care ni le dă regimul actual... Etc.

Cred și eu ! Dar unii s-au jertfit, în timp ce alții se bucură acum de "avantajele regimului".

14 decembrie. Cu o invitație personală foarte aspectuoasă, ca o invitație de nuntă, am fost chemat astăzi la o întrunire a Grupului P.C. din ministerul Informațiilor. Au fost invitați mai mulți funcționari, cu scopul de a fi cunoscuți conducătorii acestui grup în vederea viitoarelor adeziuni. Au vorbit: Macovescu,* Preoteasa etc., cel dintâi despre Partidul Comunist (programe, idealuri etc.), ceilalți răspunzând la diferite întrebări din sală. În general, răspunsuri slabe la întrebări timide și nu tocmai în materie. În concluzie, toată lumea a înțeles că această "întâlnire" nu este decât un preludiu pentru viitorii aderenți. Am stat între doi colegi care, unul de la dreapta și celălalt de la stânga, îmi întindeau câte o adeziune, având fiecare interesul – se vede – să mă câștige de "client". Am amânat, spunând că trebuie să mă mai gândesc.

15 decembrie. Am fost la Monetăria Națională, unde s-a serbat jubileul de 10 ani de la înființarea aceste instituții. O serbare

---

* În noaptea de 23 August 1944 s-a instalat ca secretar general la Ministerul Informațiilor (fost Propagandă). Până atunci fusesem colegi de birou la Direcția Presei.

www.ziuaconstanta.ro

destul de reușită ca program artistic, în prezența generalului Rășcanu, ministrul de Război, Alexandrini, subsecretar de stat la Finanțe (ministru de Finanțe nu mai avem de mult, căci Durma și-a dat demisia fără să fie recunoscută oficial, părăsind postul), Vântu și Burcă de la Interne etc.

După serbare crainicul a anunțat funcționarii și muncitorii să treacă pe la casierie (frumos !), iar invitații să viziteze sala de expoziție. Această sală cuprinde toate medaliile bătute aici și sunt foarte interesante. Invitaților, printre care mulți ziariști, li s-a oferit câte o medalie jubiliară de bronz și câte un volum omagial despre activitatea Monetăriei Naționale. A urmat tradiționala "gustare", care mi-a înlocuit masa de amiază.

16 decembrie (duminică). Dimineața simpozion la Sindicatul Ziariștilor, unde câțiva membri ai delegației Tineretului Progresist, întorși de la Londra, au povestit ce au văzut în capitala Angliei. Bineînțeles, toți au vorbit despre structura ideală a guvernului laburist, despre "muncitorii" englezi care acum sunt miniștri etc. În general, date interesante, dar referințe privite dintr-un singur unghi de vedere politic.

După-amiază am fost la A.N.E.F. la meciul de fotbal Dinamo-Tbilisi – C.F.R. Timp frumos, cu soare și zăpadă multă. Peisaj de Elveție, cu jucători în tricouri subțiri alergând pe suprafața terenului alb. Lume enormă. Rezultatul 2–1 pentru Dinamo, dar echipele, fiind egale ca performanță, au oferit un meci bun.

În timpul meciului, la care a asistat și Petru Groza, am fost și martorul unor momente penibile. De pildă, când un jucător sovietic juca brutal, spectatorii urlau cu "Huoo!". Dintre ei, se găseau însă unii care ripostau:

– Ce strigați, domnilor, așa? La cine strigați?!

– Păi, dv. nu vedeți cum joacă?

– Ei, și ce dacă joacă așa? Trebuie să strigi "huo"? Ce, nu sunt și ei tovarăși?

www.ziuaconstanta.ro

– Lasă, domnișoară, aici nu facem politică. Așa e la meci. Strigăm "huo" și la ai noștri când fac câte o prostie, nu numai la ruși.

Bineînțeles, cetățenii care se indignau de apostrofările celorlalți aplaudau pentru Dinamo și săreau în sus de bucurie când rușii băgau un gol.

Când românii au marcat și ei un gol, stadionul era cuprins de un delir general. Unii se aruncau în zăpadă, alții beau țuică – probabil câștigată la pariuri, alții își zvârleau căciulile în aer. Până la sfârșit bucureștenii s-au consolat de înfrângere, făcând următoarea reflecție:

– Dacă Dinamo i-a bătut pe englezi cu zero la zero, înseamnă că noi suntem mai tari ca englezii. Tot e ceva!

– Păi Dinamo care a jucat în Anglia e altul și ăsta-i altul, dom'le, preciza câte unul.

– Lasă, nu mai face d-ta pe deșteptul, că atâta lucru știu și eu...

17 decembrie. Astăzi, la primul contact cu St., mi-a întins adeziunea de înscriere în P.C.R. "Pericle, poftim!" Am primit-o, am băgat-o în buzunar și i-am spus: – "Ți-o aduc mâine." – "Bine."

Nu mă așteptam să fiu luat așa de repede. Dar am văzut că nu eram singurul, fiindcă toți funcționarii vechi șopteau prin birouri că li s-au făcut aceleași oferte. Dar toți conchideau: Trebuie să semnăm, căci altceva n-ai ce să faci. Se știe că nu o facem de bunăvoie, fiindcă același lucru, aceleași presiuni se întâmplă peste tot. Fiecare membru de partid e obligat să aducă, repede, alți doi membri, pentru a întări cadrele deficitare.

Adeziunea cuprinde următoarele rubrici ce trebuiesc completate; Numele, profesia, naționalitatea, locul și data nașterii, origine socială, studii, ce limbi cunoști, ce cunoștințe marxiste posezi, unde lucrezi, cu ce partid ai simpatizat înainte? Ai fost legionar? Ce te-a îndemnat să ieși din partidul din care ai făcut parte, ce te-a îndemnat să aderi la Partidul Comunist, unde și de câte ori ai fost

www.ziuaconstanta.ro

arestat, cum te-ai purtat la Siguranță și la proces, cum te-ai purtat la închisoare etc.

La rubrica: Ce te-a îndemnat să aderi la P.C. am scris: "Faptul că e un partid al clasei muncitoare, care a ameliorat mult viața celor ce muncesc – și, prin urmare, credința că, prin această aderare la o activitate nouă, îmi voi îmbunătăți și eu condițiile personale de trai." Vorbe...

Este prima adeziune politică pe care o fac în viața mea și de aceea sunt emoționat, iar această adeziune îmi știrbește ceva important din scumpa mea libertate. La 35 ani, iată-mă, deci, înscris într-un partid...

18 decembrie. Cea mai mare problemă a zilei în București este problema tramvaielor. Pentru cine stă departe și este nevoit să aștepte tramvaiul – cum este și cazul nostru – al meu și al lui Luchi – aceasta este una din grijile și luptele de fiecare zi: tramvaiele sunt totdeauna pline, ca și când n-ar mai avea puncte terminus și, la orice oră, de dimineața până seara, pe orice linie, în orice stație, ești fericit să te poți agăța pe scară și să te ții așa până izbutești să pătrunzi în vagon. În afară de asta, vagoanele circulă neregulat; uneori aștepți câte o oră în stație fără să apară nici unul; apoi vin deodată câte 5–6 la rând. Pe linie se întâmplă multe accidente: ba o căruță cu lemne pe care n-o mai pot trage caii din zăpadă, ba o cisternă cu păcură răsturnată, ba un camion cu botul înfundat în mormanul de zăpadă, astfel că tramvaiele trebuie să aștepte, unul după altul, până se eliberează linia. Uneori ele trebuie să împingă din urmă sau să tragă diferite vehicule împotmolite ca să-și deschidă drumul. Un drum de acasă până în oraș și din oraș până acasă îl fac de obicei în 3 ore, adică timp triplu decât normal. Din această cauză nici nu mai pot face decât câte un singur drum pe zi. Când am treabă și după amiază în oraș, rămân la prânz acolo și mă întorc seara. Ajuns acasă, cad pe scaun cumplit de obosit.

www.ziuaconstanta.ro

După viscolul de săptămâna trecută, timpul e frumos acum: ziua soare, cu puțin ger dimineața și spre seară, noaptea lună plină ca în august. Pe la noi pe aici, totul e alb, acoperit de zăpadă. În oraș efortul de curățire a străzilor e în toi.

De câteva zile, la Moscova se ține conferința celor trei miniștri de Externe (Molotov, Byrnes și Bevin), în jurul căreia se păstrează cel mai mare mister. Reporterii și corespondenții de presă transmit diferite supoziții, dar o notă oficială despre evoluția conferinței nu se cunoaște.

Ieri s-a anunțat că Stalin, după o vacanță de zece săptămâni petrecute în Crimeea, s-a reîntors la Moscova, reluându-și atribuțiile de șef al guvernului sovietic (Președintele Consiliului Comisarilor poporului).

19 decembrie. Un aspect specific al zilelor de față îl constituie forma în care apar ziarele la București. În câte 2 pagini (o singură foaie) cu știrile îngrămădite în prima pagină, iar pagina a doua rezervată reportajelor și reclamelor, câte mai pot fi băgate. Exemplarul costă tot 60 lei. Azi la prânz *Semnalul* a apărut în 4 pagini și colportorii în loc să anunțe ca de obicei pe stradă apariția ziarului prin cine știe ce "bombă" a zilei, strigau: "Semnalul – 4 pagini!", ca și când acesta ar fi fost cel mai senzațional eveniment al zilei: apariția ziarului în 4 pagini. Criza de hârtie e acută. Ea se datorește lipsei de combustibil pentru fabrica de hârtie de la Bușteni. Ieri, la Direcția Presei, președintele comisiei pentru distribuirea hârtiei, adică un funcționar al Ministerului Propagandei, se ocupa să obțină păcură pentru fabrica de la Bușteni, ca să poată asigura apariția ziarelor, măcar în 2 pagini.

21 decembrie. Generalissimul Stalin a împlinit astăzi 66 de ani. A.R.L.U.S.-ul a sărbătorit acest eveniment printr-un festival la

www.ziuaconstanta.ro

Ateneu la care au participat toți membrii guvernului: Groza, Tătărescu, Teohari Georgescu, Gheorghe-Gheorghiu-Dej, L. Pătrășcanu, M. Ralea, P. Constantinescu-Iași, Ștefan Voitec, Lotar Rădăceanu, Romulus Zăroni, Anton Alexandrescu, Ghelmegeanu, Oieriu, Al. Alexandrini, amiral Bărbuneanu, comandor av. Emil Ionescu, Aurel Potop (cam asta e ordinea protocolară – dar câți din aceștia vor mai fi ținuți minte peste zece ani?). Au lipsit Vasiliu-Rășcanu, Gh. Nicolau, Vlădescu-Răcoasa. De la sovietici au fost generalul Susaikov, generalul Vinogradov, Dangalov etc. Kaftaradze n-a fost, fiind, se pare, la Moscova, în legătură cu conferința celor trei miniștri. A fost cea mai "plenară" asistență oficială. În sală: Ana Pauker, Gh. Aposol și alte personalități.

Constantinescu-Iași a vorbit despre "marele geniu al omenirii", generalissimul Stalin. Am avut impresia că miniștrii noștri au participat în grup nu numai din simpatie pentru Stalin, dar și din obligație. În lojă am urmărit conversația lui Ghelmegeanu cu Susaikov, prin intermediul unui interpret. Unul vorbea, celălalt se uita peste sală până termina primul, apoi asculta traducerea interpretului și pe urmă îi răspundea. Nu știu ce vorbeau. Probabil chestiuni în legătură cu problema Armistițiului – amândoi fiind în materie...

Quartetul Vuillaume din Kiev, care se află în țară de vreo lună, a executat pogramul muzical. Arlusiștii erau mulțumiți: o seară reușită prin prezența atâtor miniștri.

22 decembrie. Pomul de Crăciun al Comisariatului general pentru Aplicarea Armistițiului, la Camera Deputaților: Pom mare, bogat, cu daruri multe. În tribună se aflau generalul Vasiliu-Răș-canu, Vlădescu-Răcoasă, Oieriu, Burcă, Parhon, iar de la ambada-da sovietică, Korj.

Echipe de copii mici (6-7 ani) au interpetat câteva jocuri frumoase, pline de grație și naivitate. Copiii erau conduși, pe de lături, de domnișoarele care-i instruiseră, dar jucau totuși așa cum

www.ziuaconstanta.ro

puteau: se încurcau de le cădeau căciulile mari din cap, își mai ridicau pantalonașii, se mai scobeau în nas, se fâstâceau – dar ăsta era farmecul jocului lor. O echipă de băieți mai mari a interpretat câteva datini și a cântat Plugușorul și Colindele, în spiritul vremii: "Arați, măi, moșiile boierești, înfrățiți cu muncitorii din uzine, creșteți producția" și alte lozinci ale zilei.

Un bufet strălucit, așa cum știe să dea Oieriu*, a constituit deliciul invitaților.

24 decembrie. Ajunul Crăciunului. Primul Crăciun, după atâția ani, pregătit și petrecut în timp de pace. Se simte acest lucru în atmosfera străzilor, aglomerația din magazine, alergăturile oamenilor după cumpărături și alimente. În privința aceasta, este un Crăciun foarte pitoresc. Bărbați, femei și copii circulă în toate părțile, în tramvaie, pe scările tramvaielor, cu coșuri, damigene, sticle și pachete, cu prăjituri pentru ziua de mâine. Lumea aleargă în special după carne. Aceasta s-a distribuit numai prin Economate (măcelăriile au fost închise din lipsă de aprovizionare), astfel că în ministere și instituții a fost astăzi o agitație ca în cea mai încărcată zi de lucru. Pe lângă fiecare se afla câte o măcelărie improvizată, și în afară de carne se mai distribuiau pâine, alimente și vin. În fața Ministerului Propagandei (Informațiilor) se afla un camion mare cu două butoaie, unul uriaș, altul mai mic și se vindea vin funcționarilor, ca și cum Ministerul ar fi fost un depozit de vinuri, nu un Minister al Propagandei. Toți funcționarii, de la oamenii de serviciu – mai ales aceștia – până la funcționarii superiori, cumpărau vin în sticle și damigene, fără să se mai uite la bani. De altfel, mi se pare că niciodată n-au fost atâția bani ca acuma, dar nu prea aveai ce face cu ei, căci din magazine nu puteai cumpăra decât lucruri inutile, proaste și foarte scumpe. Alimentele se găseau doar pe la consumurile de lux sub

---

* Președintele Camerei Deputaților.

www.ziuaconstanta.ro

prețuri exorbitante; carnea de porc a ajuns până la 10 000 lei kg, cea de vacă, 5 000 lei; o sticlă de lichior 24 000 lei. Am vrut să cumpăr o cravată pe care pusesem ochii acum 3-4 zile și care costa atunci 11 000 lei; azi costa 18 000 lei. Prețurile s-au ridicat peste noapte, ca și cum în cursul zilei de ieri, duminică, negustorii n-ar fi făcut altceva decât să muncească la transcrierea etichetelor cu prețurile din vitrină. Pentru salariile noastre de 80 000 - 100 000 lei pe lună, prețurile erau inabordabile. Cu un astfel de salariu ce puteam cumpăra: o sticlă de lichior, o cravată, 2-3 lămâi; n-am cumpărat nimic.

Totuși lumea cumpăra peste tot, de teamă să nu rămână cu banii în buzunar, care, cu siguranță, după sărbători, vor avea o valoare și mai mică.

Cu toată agitația, cu aparență de belșug, pace și libertate, Crăciunul acesta e trist totuși. Oamenii se grăbesc să ajungă devreme acasă, la 7-8 seara, de teama jafurilor și crimelor. La ora aceea tramvaiele sunt aproape goale și se poate merge, în fine, comod. Din cauza aceasta, am renunțat și noi să ne ducem la un Pom al unor prieteni, ca să nu întârziem.

Crăciunul e însă mai trist fiindcă sunt foarte mulți oameni săraci și muncitori care nu se pot bucura de el. Unii abia au putut obține un kilogram de carne și puțin zahăr, alții se plâng că nu au ceapă și carofi. Azi-dimineață S.T.B.-iștii au încercat o grevă la depou, nevrând să mai iasă cu tramvaiele până nu li se aduc și lor alimente. A venit în persoană la depou ministrul de Interne Teohari Georgescu, spre a-i mulțumi, aducându-le cu el și două camioane cu zahăr: "Ai văzut cum a venit el, cum s-a găsit zahăr, și mai înainte spuneau toți că nu există", comentau vatmanii și taxatorii din vagoane. Mă uitam la ei și le înțelegeam durerea. Mulți trăiesc Crăciunul ca pe o zi oarecare, fără îndestularea pe care o doresc la această sărbătoare, sau pe care o văd pe străzi, din propriile lor vagoane.

Seara, la radio, în săptămânalul scenariu *Nea Nae*, omul regi-

www.ziuaconstanta.ro

mului, în vizită la domnul Costică și coana Smaranda, pentru a le explica cum stau lucrurile: "La noi e bine, e belșug, e rai, mă Costică. Dar tu știi că în alte părți, în Franța, în Ungaria, la Viena, oamenii stau în frig, n-au pâine și ce să mai vorbim de carne. La noi e rai, nea..."

Dar, vorba coanei Smaranda: "Of, of așa Crăciun, să ferească Dumnezeu, domnule Nae !... O fi el rai, dar nu te poți atinge de nimic"...

Cu toate acestea, românii înțeleg și rabdă. Două calități ancestrale ale acestui popor: înțelepciunea și răbdarea. Până când vor ține ele, însă ?

– Astă-seară s-a anunțat de la Moscova că cei trei miniștri au ajuns la un stadiu optimist. Au dat primul comunicat oficial asupra conferinței lor, anunțând că în cursul întrevederilor s-a discutat problema tratatelor de pace cu țările foste inamice; Italia, România, Ungaria, Bulgaria și Finlanda. Cinci țări din Europa "foste inamice", atâtea au mai rămas, și învingătorii se luptă acum să încheie pace cu ele. Se luptă de câteva luni, și nu izbutesc ! Nu e o ironie și în asta? Toată lumea speră că învingătorii vor reuși, până la sfârșit, să rezolve și această problemă.

27 decembrie (Sf. Ștefan). Azi am fost la Ștefan T.* de ziua lui. Erau musafiri mulți de toate nuanțele. S-a discutat, firește, numai politică. Printre cei prezenți se afla și prof. George Strat, secretarul Academiei de Științe Morale și Politice, desființată recent de guvern. Pe el îl cunosc de acum doi ani. Când erm la cabinetul ministrului și lucram la Relațiile culturale cu străinătatea, întocmisem un tablou de profesori universitari care puteau fi trimiși în străinătate să conferențieze în domeniul propagandei. Conferențiarii erau trimiși de Ministerul Propagandei Naționale, care

* Todirașcu, atunci consilier la Ministerul de Externe și asistent la Facultatea de Drept. (Avea aceste atribuții din 1942.) A murit ca un martir. În 1977 și-a pus capăt vieții – autodafe – nemaiputând suporta regimul comunist.

www.ziuaconstanta.ro

plătea transportul, întreținerea, onorariul etc. Făcusem mai multe invitații profesorilor propuși pentru acest scop, rugându-i să vină la minister să indice în ce țară ar fi dispuși să meargă și ce subiecte să trateze. Acestea se întâmplau sub regimul Antonescu, ministrul Propagandei fiind Al. Marcu. La invitația ministerului răspunseseră unii, grăbiți să-și ofere serviciile pentru "a servi" țara. Printre cei ce au răspuns era și prof. G. Strat, foarte dispus și chiar grăbit să plece în Franța și Elveția. Până la urmă n-a mai fost trimis, din diferite motive (dificultăți de viză, abundență de conferențiari etc.). Unii n-au fost trimiși fiindcă erau socotiți "democrați". Curios însă e că mulți din cei ce au plecat atunci în asemenea misiuni oficiale, astăzi sunt oameni ai regimului (prof. T. Săvulescu, G. Oprescu, Șt. Nicolau etc.). Așa l-am cunoscut, prin urmare, pe dl. Strat, maestrul lui Ștefan T.

Astăzi, când ne-am întâlnit, prof. S. la prezentare a spus: Îl cunosc pe dl. M. – Da, Ministerul Propagandei, a completat Ștefan, fără să știe de toate cele de mai sus. – Tot la Propagandă ?* m-a întrebat Strat cu oarecare surprindere, parcă neplăcută. – Tot, domnule profesor. Hotărât, nu i-a convenit această întâlnire din două motive: că îl cunoscusem la Propagandă, într-o situație cam umilă pentru el, cerând să plece în străinătate, și că astăzi mă aflam la același minister care-i interzice – spunde d-sa – să activeze în publicistică.

Ceva mai târziu, participând la discuțiile din birou unde era înconjurat de câțiva colegi de la Externe de-ai lui Ștefan, el, se văita de regimul actual, dar de câte ori pomenea de Propagandă, arăta spre mine și spunea: "Constantinescu-Iași al dumnealui" sau: "Dumnealui de la Porpagandă știe..." punându-mă într-o lumină nefavorabilă față de cei prezenți. La plecare, luându-mi rămas-bun, i-am replicat: "Când mai vorbiți de Propagandă, nu

---

* Din 1944 Ministerul Propagandei Naționale devenise Ministerul Informațiilor, dar noi îi spuneam tot "Propagandă".

www.ziuaconstanta.ro

mai arătați spre mine, deoarece eu nu reprezint Propaganda, cu toate că sunt funcționar acolo.". Cred că nu i-a convenit. Tot timpul discuției se uita la mine, parcă ferindu-se dacă e bine sau nu să spună ceva. Eram privit ca și cum aș fi fost de la Siguranță, nu de la Propagandă. Din această cauză m-am simțit destul de prost.

Aceasta înseamnă ceva: că oamenii au început să devină suspicioși chiar față de vechile lor cunoștințe. Ministerul Propagandei, apoi, este foare urât de opoziția actuală, ca și cum ar fi Poliție sau Siguranță. Vorba poetului Matei Alexandrescu: "Am avut ghinion o viață întreagă: am fost la Poliție, apoi am trecut la Propagandă. Din lac în puț!".

Seara, în tramvai, discuție între un grup de ceferiști și unul de setebiști: "De ce n-ați întins greva, nene alaltăieri? Să fi ieșit cu rângile de fier să dați în ăi de voiau să lucreze. Păi să vedeți ce-o să facem noi: o să oprim trenurile, nu așa ! Să vadă Petru Bumbac ce-i fac ceferiștii..."

Petru Bumbac e Groza. De când s-a lăudat că a adus bumbac sovietic în țară, i-a ieșit vorba: "Petru Bumbac care a adus *groaza* în țară".

28 decembrie. Azi a apărut comunicatul conferinței de la Moscova (16–26 dec.). În legătură cu România, comunicatul spune că cei trei diplomați ai Națiunilor Unite, luând în considerare cererea regelui Mihai de la 21 august 1945 de a i se da ajutor pentru lărgirea guvernului român, au hotărât să trimită în țară o comisie compusă din Vîșinschi (U.R.S.S.), Harriman (U.S.A.) și Archibald Clark Kerr (Anglia), pentru a lărgi actualul guvern, prin introducerea în cabinet a unui reprezentant național-țărănist și unul liberal, operație după care Statele Unite și Anglia vor recunoaște guvernul "cu care guvernul sovietic menține relații diplomatice". Adică o măsură nu tocmai mulțumitoare pentru opoziția din România, cu toate că întreaga presă a salutat cu entuziasm rezultatul conferinței moscovite.

www.ziuaconstanta.ro

Dar salutul presei se referă, e drept, la alt punct al comunicatului, anume acela prin care se anunță că până la 1 mai 1946 se va încheia tratatul de pace cu România. Acest eveniment e așteptat de întreaga suflare românească cu nerăbdare și, cred, că și alegerile se vor amâna până după acea dată, când lucrurile se vor limpezi mai mult. Deocamdată așteptăm vizita celor trei ambasadori pentru remanierea guvernului.

29 decembrie. Am revăzut *Goana după aur*, primul film de lung metraj al lui Charlie Chaplin, și unul dintre primele filme pe care le-am văzut în copilărie. Eram prin clasa a II-a de liceu când am văzut, prin 1926, acest film la un cinematograf din Constanța. Lucru ciudat e că din câte filme am văzut atunci, acesta este aproape singurul ce mi-a rămas în memorie și, adeseori, în cei 20 de ani câți s-au scurs între timp, m-am gândit la filmul ăsta și am simțit – ca pe ceva imposibil de realizat – dorința de a-l revedea; mi-aminteam scene și peisaje din el ca și cum l-aș fi văzut de curând. (La fel îmi amintesc unele scene din alte filme ca: *Studentul din Praga*, al lui Conrad Veidt, *Fantoma de la Operă*, al lui Lon Chaney, *Misterul din Expresul de noapte*, al lui Harry Piel, toate văzute în aceeași epocă.)

Astăzi am revăzut acest film. Aceeași peliculă, căreia i s-a adăugat o bandă sonoră și vorbită. Am retrăit câteva clipe, la "Aro", serile copilăriei când mă duceam clandestin la cinema, noaptea, fără să știe nimeni și fără să mă tem de vigilența profesorilor, care, dacă m-ar fi văzut peste ora 8 în oraș, m-ar fi pedepsit. Dar eu devenisem clientul proprietarului cinematografului "Tomis" din Constanța – un evreu cu ochelari, semănând cu Trotki, pe care-l văd și acum, parcă, la intrare – el îmi lua repede banii și mă împingea după perdeaua scării de la balcon. Acolo erau numai puștanele care mâncau semințe, fluierau, urlau și uneori chiar dormeau până la miezul nopții, când se închidea cinematograful. Mă fofilam printre ei, fiind sigur că nici un profesor nu are să mă vadă printre

www.ziuaconstanta.ro

hamali din port, băieți de prăvălie, ucenici etc. care populau acel balcon de la "Tomis". La sfârșit, cu multă precauție o întindeam spre casă, cu teama să nu se fi constatat cumva "evadarea" mea. Din fericire nimeni nu prindea de veste.

Am retrăit aceste clipe revăzând *Goana după aur*. M-am întors cu douăzeci de ani înapoi. E o perioadă destul de mare. Douăzeci de ani ! Prin câte am trecut de atunci, câte am văzut, câte am cunoscut! Totuși, astă-seară m-am simțit puțin copil, am avut câteva emoții, parcă m-aș fi întâlnit cu un prieten drag din vremea aceea. Eram copil, deși în fața mea, cu un rând mai jos, se afla ministrul Informațiilor*, care zărindu-mă, m-a întrebat o chestiune de minister în legătură cu reportajul despre serbarea Pomului de Crăciun, căci nu-i plăcuse cum apăruse în ziare, rugându-mă să-l mai trimit o dată, pentru a apărea mâine. Copilul din urmă cu douăzeci de ani era acum un personaj ce stătea de vorbă cu un ministru... Această întâlnire mi-a tulburat emoția pură a revederii filmului lui Charlie Chaplin, în seara frumoasă din preajma Anului Nou.

31 decembrie. Se sfârșește 1945! An bogat în evenimente, în probleme și discuții, în nedumeriri și îngrijorări. Anul Victoriei – dar încă nu Anul Păcii definitive. Poate anul Victoriei pentru alte popoare și națiuni, dar nu încă pentru noi, românii. Nu ne putem încă bucura cu adevărat de un regim de pace, căci avem aici trupe străine, avem probleme ce trebuiesc rezolvate la Conferința păcii, și alte multe de făcut. În România, Ziua Păcii n-a sosit încă.

Totuși, 1945 e anul Victoriei.

La începutul anului eram încă în plin război. Germania rezista, trupele sovietice înaintau prin Polonia, bombardamentele anglo-americane se desfășurau cu violență. În țările eliberate, ca Grecia, erau lupte politice interne ce ajunseseră până la războiul civil. Winston Churchill se dusese în ziua de Crăciun la Atena ca să-i liniștească pe greci. La 1 februarie s-a început Conferința de la

---

* Petre Constantinescu-Iași.

www.ziuaconstanta.ro

Ialta (Roosevelt, Stalin, Churchill) – conferință ce discuta problemele de bază ale păcii, cu toate că războiul continua încă și Hitler amenința mereu că va da replica finală ofensivei aliaților, asigurând poporul german că va câștiga victoria. Minciunile lui erau mai evidente decât oricând.

La 6 martie se formează guvernul Groza, după o criză de două săptămâni, după demisia guvernului Rădescu în urma înscenării revoluției "poporului" de la 24 februarie, când Rădescu denunțase în mod public, la radio, pe adevărații tulburători ai liniștei interne: Ana Pauker și Vasile Luca.

Recapitulare

12 aprilie 1945. Moartea neașteptată a lui Roosevelt. Doliu internațional. Gazete cu chenar negru.

25 aprilie. Conferința de la San Francisco pentru alcătuirea Organizației Națiunilor Unite. Multă publicitate, dar atenția lumii era încă îndreptată către război.

28 aprilie. Executarea lui Mussolini de către partizani italieni la Milano. Unul din "tirani" și-a sfârșit cariera în chip lamentabil, împușcat și expus într-o piață publică.

1 mai. Se anunță moartea lui Hitler. Mare senzație. Ultima zvârcolire a Germaniei în fața capitulării.

8 mai. Capitularea. Ziua Victoriei, sărbătorită cu delir în Anglia, dar cu mai puțin entuziasm popular în România. Defilau trupele sovietice la București.

Peste câteva zile, generalul Eisenhower primește capitularea germanilor într-o școală din Reims.

23 mai. Demisia guvernului de coaliție al lui Churchill. Se formează un cabinet conservator, pentru alegeri. În aceeași zi, Himmler, șeful Gestapoului, se sinucide în închisoare.

Churchill primește defilarea trupelor în Berlin.

www.ziuaconstanta.ro

25 iunie. Conferința de la Potsdam și alegeri în Anglia. Rezultatul alegerilor se anunță în timpul conferinței. Churchill, unul din cei Trei Mari (Truman, Stalin, Churchill), fiind înfrânt în alegeri, se întoarce în Anglia ca simplu cetățean, glorios însă, lăsând locul, la cei Trei Mari, lui Clement Attlee, noul premier englez.

5 august. Prima bombă atomică la Hiroshima; 8 august, a doua bombă atomică la Nagasaki. Lumea discută această armă nouă de război.

10 august. Capitularea Japoniei. (Eram la Timiș, în vacanță, când ne-a adus vestea ministrul, într-o sâmbătă seara).

23 august. Aniversare la București. Regele nu participă, deși se întorceau trupele de pe front. Propagandă comunistă.

16-26 septembrie. Conferința de la Londra a celor trei miniștri de externe (Byrnes, Bevin, Molotov). Eșec total (printre altele, și pe chestia neînțelegerii asupra situației din România). Plecarea lui Mark Ethridge, trimisul lui Byrnes, în Bulgaria și România, să se documenteze asupra situației.

9 noiembrie. Attlee vorbește la Londra despre bomba atomică și noua orânduire a lumii, în preziua plecării la Washington, unde a discutat cu Truman și Mackenzie King problema energiei atomice.

20 noiembrie (marți, ora 10 dim.). Procesul de la Nürnberg.

15 decembrie. Conferința de la Moscova, a doua (Byrnes, Bevin, Molotov). Stalin se reînsănătoșește și vine la Kremlin după o absență de zece săptămâni.

Anul 1945 se sfârșește sub semnul acestei conferințe de la Moscova. Toate posturile de radio comentează, presa face publici-

www.ziuaconstanta.ro

tate, viața politică se agită sub semnul ei. La București au sosit azi cei trei ambasadori: Vîșinski, Harimann și Kerr, pentru a pune în aplicare hotărârile de la Moscova. Regele a venit în capitală. La Athénée Palace, drapelele Națiunilor Unite arborate în întâmpinarea înalților oaspeți. Lumea se pregătește de revelion, comentând evenimentul zilei: cum vor decurge întrevederile politice și cum va fi rezolvată problema.

Am petrecut revelionul la M.Ș.* La ora 8, pe străzile Bucureștiului, de obicei foarte vesele și animate, în această seară nu mai era aproape nimeni. Lumea se retrăgea prin case și localuri, ca să petreacă până dimineața, evitând strada. Se vorbește de tacâmuri de 300 000 lei. Se vorbește de milioane, cum se vorbea altădată de mii. Predomină totuși un optimism general: că 1946 va aduce pacea și pentru România , conform hotărârilor de la Moscova.

La ora 12 noaptea, regele s-a adresat țării la microfon, făcând tradiționalele urări de Anul Nou.

Și astfel, 1945, s-a încheiat. Personal nu m-am ales cu nimic din acest an. N-am scris nici o pagină de literatură, am publicat doar câteva articole la *Grecia nouă,* mai mult ca să-mi "țin mâna". Am evitat contactul cu publicațiile "progresiste" (care mă așteaptă să intru în rândul lor).

N.B. 1945 a fost și anul alegerilor. În Anglia (laburiștii), Franța (cele 3 partide principale: comuniști, socialiști, gaulliști), Ungaria (agrarieni), Iugoslavia (Tito, fără votul opoziției), Bulgaria (Frontul patriotic, fără votul opoziției), Albania, Portugalia (Salazar), Norvegia, Austria etc. Tendințe spre stânga, dar nu absolut sigure.

Iugoslavia se declară republică. Albania o imită, Bulgaria cere același lucru (Dimitrov în Sobrania).

---

* Confratele și prietenul Mihail Șerban (cumnat cu actorul Gr. Vasiliu-Birlic).

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1946

3 ianuarie. Azi la ora 13, primul-ministru, dr. Petru Groza, a primit la Președinție* o delegație de mineri din Valea Jiului. Aceștia au venit să-i mulțumească pentru schimbarea conducerii întreprinderilor miniere din acea regiune, dând, astfel posibilitatea lucrătorilor să mărească producția.

Cei 40–50 mineri erau așezați în jurul unei mese, într-o sală largă a Președinției și așteptau ivirea primului-ministru. A apărut mai întâi Constantinescu-Iași, recomandându-se, cu un surâs fals, lucrătorilor, ca ministru al Informațiilor și adresându-le câteva cuvinte ocazionale. A apărut apoi și Groza. Minerii au strigat "Trăiască guvernul dr. Groza", iar doi dintre ei au ținut obișnuitele discursuri. Pură demagogie. I-au făcut apoi cadou primului ministru un lămpaș lucrat de ei, cu o statuetă de bronz reprezentând un miner. Obișnuita vorbire. Groza le-a spus, printre altele: Anunțați pe toți lucrătorii că guvernul stă mai departe la cârma țării și că dacă el a ajuns să fie recunoscut de cei Trei Mari, aceasta se datorește în primul rând muncitorimii, care a știut să-l susțină. Mai ales astăzi – Groza venise abia de la o întrevedere pentru completarea guvernului, conform hotărârilor de la Moscova – trebuie să afirmăm acest lucru etc., etc.

Evenimentul va căpăta în presă greutate – titlu pe 2-3 coloane – dar în realitate a fost ceva pueril, inutil și demagogic.

---

* Sediul Președinției era atunci în casa Vernescu (din Calea Victoriei, 133).

www.ziuaconstanta.ro

În legătură cu discuțiile asupra completării noului guvern, presa comentează în mod liber diferite versiuni. Astfel, ziarul *Ardealul*, în reportajul său politic, a inserat pe scurt condițiunile pe care le pun partidele istorice (național-țărăniștii și liberalii) pentru a putea colabora cu guvernul: neutralizarea ministerelor de Interne, Justiție și Război și Radiodifuziunea și desființarea Ministerului Informațiilor. Evident, această notă apărută numai în *Ardealul* a fost încadrată cu roșu la Direcția Presei. Consecința: începând de astă-seară, tot ce va apărea în presă în legătură cu lucrările Comisiei Aliate va fi văzut în prealabil de cenzura sovietică. Dispoziția a fost transmisă tuturor ziarelor.

La ora 7 seara a avut loc la Operă un spectacol de gală cu *Aida*, în onoarea celor trei ambasadori care se află în București. Deși invitațiile au fost lansate abia la ora 12, sala Operei a fost totuși aproape plină. Au venit în primul rând toți miniștrii, mulți membri ai P.C.R.-ului, câțiva ziariști, tineret progresist etc. Atmosfera nu era însă deloc de "gală". Era mai curând un fel de balcanism foarte specific. Egizio Massini* se afla la intrare, îngrijindu-se de principalele invitații, Ralea, ministrul Artelor, care patrona spectacolul, stătea în hol, făcând oarecum oficiul de gazdă. O mare parte din invitați se aflau de asemeni în hol, pentru a-i vedea pe cei trei, când sosesc. De altfel, cei mai mulți dintre invitați au venit numai pentru a-i vedea pe ambasadori. Romulus Zăroni a apărut în obișnuita lui ținută plugărească, cu ațele de la izmene atârnându-i din ițari; comandorul Mircescu, care se omora cu protocolul, era foarte vexat, deoarece d-na Constantinescu-Iași i-a făcut observație că l-a pus pe popa Burducea în fața lor: "L-ai pus pe tâmpitul ăsta chiar în fața noastră domnule!" Gheorghiu-Dej, în compania lui Teohari și Oieriu. Ana Pauker venise însoțită de statul ei major, compus dintr-o jumătate de duzină de tineri care stăteau cu ea în lojă. Intrarea, holul și sala erau ticsite de ageți secreți și

* Directorul Operei.

www.ziuaconstanta.ro

soldați ruși cu armele la picior.

Cel dintâi dintre "vedete" a apărut sir Archibald Kerr, însoțit de un membru al misiunii engleze. În haine gri, cu o înfățișare modestă, a intrat aproape fără să fie recunoscut. Nici un semn de salut. A apărut apoi Vîșinski, însoțit de mareșalul Tolbuhin; când a fost zărit, cei din hol au început să aplaude frenetic. Mai târziu a apărut și Harriman cu doamna, într-o blană de nurci, de asemeni fără să fie ovaționat, nefiind recunoscut.

Spectacolul a fost lamentabil. Pe scenă Dora Massini, la pupitru Egizio Massini – deci succes massinian; mediocritate. Până la actul III, vedetele au părăsit sala, rând pe rând: Harriman, Kerr, Vîșinski. Era și de așteptat: ambasadorii Londrei, New York-ului și Moscovei, aduși în atmosfera sălii din Splai, cu o scenă mică, pe care erau îngrămădite decorurile, corul și interpreții, fără nimic atractiv, însemna exact un spectacol abisinian pentru niște oameni civilizați. Cred că cei doi ambasadori occidentali au plecat cu inima împăcată: România nu merită mai mult decât i s-a dat, adică biciul educației rusești.

4 ianuarie. Azi la Direcția Presei, pe măsură ce sosea un gazetar-funcționar era invitat să ia loc pe un scaun, i se punea în față o colecție de ziar și începea să cerceteze pagină cu pagină, căutând anunțul, articolul, reportajul sau nota privitoare la epoca în care Ion Mihalache a fost pe front în 1941. Din zece în zece minute, ministrul* întreba la telefon dacă s-a găsit ceva, iar Adrian D., șeful serviciului, răspundea mereu, ca un plutonier major: "Nu încă, d-le ministru, căutăm cu toții, dar n-am găsit nimic." "Dar ce faceți voi acolo, căutați sau frunzăriți?" acuza ministrul. "Spune-i, mă, că tăiem frunze la câini", opină careva.

Lucrul a durat până la ora 4, fără nici un rezultat. Băieții au plecat să mănânce, urmând să se întoarcă după aceea și să reia cititul gazetelor din 1941.

---

* Constantinescu-Iași.

www.ziuaconstanta.ro

Băieți băieți !... Bietul Mihalache, dacă ar ști ce-l așteaptă...

7 ianuarie. Discuțiile cu privire la "completarea" guvernului s-au încheiat azi, prin numirea lui Mihai Romniceanu (liberal) și Emil Hațieganu (țărănist), ca miniștri fără portofoliu în guvernul Groza. Noii miniștri au făcut declarații arătând că participă în mod "loial" la guvern, dar că nu-și iau nici o răspundere asupra actelor guvernului. (Din această cauză nici n-au voit să primească vreun minister.) Guvernul promite, pe de altă parte, că va respecta întru totul hotărârile Conferinței de la Moscova și va instaura: libertatea presei, libertatea cuvântului, a întrunirilor etc.

Radio America a înregistrat acest rezultat al discuțiilor de la București, dar a afirmat că președintele Truman nu va recunoaște încă guvernul Groza nici în actuala lui formație, deoarece o mare schimbare n-a înfăptuit. Prin intermediul corespondentului de presă de la București, Brower, America este informată din București despre structura și natura guvernului actual și a opoziției. Brower este totdeuna de partea opoziției, căreia îi face mari servicii peste ocean. Guvernul pare că trece printr-un moment de nehotărâre. Nu știe ce atitudine să ia, fiind strâns cu chinga de Conferința de la Moscova, pe care o exploatează acum copios opoziția.

12 ianuarie. Au început polemicile în presă. *Ardealul* polemizează pe față cu *Scânteia* și *România liberă*, iar *Semnalul*, sub semnătura lui Milian, a scris un articol de fond. "Ce este libertatea" – ca răspuns la un articol din R.L. care a făcut o vâlvă extraordinară. La rândul lor, ziarele guvernului nu mai atacă, ci polemizează doar: Iuliu Maniu și-a sărbătorit a 73-a aniversare, iar Dinu Brătianu a 80-a. Ziarele "independente" publică pe larg reportaje despre aceste sărbătoriri, în timp ce celalalte tac și... suferă.

Radio America atacă mereu guvernul și lipsa de libertate a presei din România.

www.ziuaconstanta.ro

16 ianuarie. Ziarul *Ardealul* a fost suspendat 15 zile pentru "o greșală de tipar". E vorba de o notă publicată ieri în fruntea paginii I, sub titlul: "M.S. Regele s-a înapoiat în capitală". În acea notă, după ce în 3 rânduri se anunța sosirea în capitală a regelui, gazeta ataca pe un redactor al ziarului *Înainte* din Craiova, dându-i numele adevărat, Sauft, care scrisese un articol antimonarhist. *Ardealul* reproducea o parte din acest articol, comentând la sfârșit și cerând sancționarea celor ce... "îndrăznesc să atace monarhia". Atât nota cât și comentariul erau scrise într-un stil ce amintea, într-adevăr, stilul *Poruncii vremii* și *Bunei-Vestiri*.

Începând de azi *Ardealul* a fost suspendat pentru "instigația la huliganism și antisemitism".

Azi la prânz, Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției, a chemat reprezentanții presei, pentru a face declarații. Credeam că va vorbi ceva în legătură cu consiliul interministerial de ieri, când miniștrii Internelor, Justiției și Informațiilor fuseseră convocați la Președinție pentru studierea măsurilor de aplicare a hotărârilor de la Moscova.

Primindu-ne, Lucrețiu Pătrășcanu ne-a spus: "Contactul meu cu dv. a fost întrerupt câtva timp și lucrul acesta a început să se resimtă în presă, unde apar tot felul de informații inexacte în legătură cu activitatea acestui Departament. De aceea am hotărât ca, pe viitor, să stăm în fiecare săptămână de vorbă și să discutăm împreună ceea ce va trebui să apară, în mod exact, în presă."

A vorbit apoi de diferite legi în studiu ca: reforma electorală, legea sabotajului, legea chiriilor, legea pentru prelungirea termenului operațiilor de epurare, prelungirea activității Tribunalului Poporului, amnistii și alte chestiuni ce răsuflaseră în presă. Pe unele le-a dezmințit (amnistia), altele le-a atins în treacăt, nici o lege nefiind elaborată.

Ziariștii au luat note, bucuroși că vor avea material pentru un

www.ziuaconstanta.ro

reportaj. La sfârșit, însă ministrul a rugat ca textul declarațiilor lui să-i fie arătat înainte de a apărea, spre a-l revedea. Ziariștii și-au manifestat nemulțumirea :

"Domnule ministru, iar ne luați libertatea...", au spus câțiva. "Nu, nu vă speriați. Vreau numai să precizez lucrurile, astfel ca să nu apară vreo informație inexactă."

La sfârșit, când noi ieșeam din cabinet, ministrul a chemat-o pe d-na Pen Rozopol înapoi (șefa serviciului său de presă), dându-i instrucțiuni: în cursul după-amiezii, d-na va trimite ziarelor textul declarațiilor revăzute de ministru. "Atunci pentru ce ne-ați mai chemat pe noi, aici, nene?" a fost concluzia gazetarilor.

Aceeași zi. Discuție cu Grigore Preoteasa* asupra înscrierii mele în P.C.R. I-am spus că, în urma formării noului Partid Național Popular și hotărârii luate în congresul acestui partid că vechii membri ai Uniunii Patrioților au latitudinea să opteze pentru înscrierea în noul partid sau în alte partide, aș vrea să-mi retrag adeziunea dată la P.C.R. pentru a rămâne în P.N.P. I-am spus că, după părerea mea, mare deosebire între cele două partide nu există, așa că din punct de vedere ideologic nu am nici un fel de rezervă; motivul care mă îndeamnă să cer aceasta este că în noul partid am mai mulți prieteni și relații mai strânse, astfel că aș putea activa mai mult decât în P.C.R., unde sunt un neofit. "Mă surprinde părerea d-tale, mi-a răspuns. Din moment ce ai făcut o adeziune la noi, credeam că te-ai hotărât, înainte de a o face, să rămâi aici. Apoi între P.C.R. și P.N.P. există deosebiri mari. Ei sunt cu monarhia, partidul comunist n-are nimic comun cu acest punct de program, ca și cu altele. În sfârșit, nimeni nu te oprește ca, fiind în P.C.R., să activezi oriunde, chiar, și mai ales, în acest nou partid. Membrii noștri scriu și la alte gazete, nu numai la ale partidului..." Am încercat să-i arăt că aceasta nu-i o atitudine leală, să lucrezi camuflat într-o organizație străină de partidul în care

---

* Director la Direcția Presei.

www.ziuaconstanta.ro

ești înscris, dar s-a ferit să-mi demonstreze contrariul.

17 ianuarie. Gh. Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului de miniștri și ministrul Afacerilor Străine, a fost însărcinat cu interimatul Finanțelor. Acest Departament era vacant de câteva luni, prin demisia lui Durma care, oficial, nici astăzi n-a fost anunțată.

Ieri m-am întâlnit cu prietenul Vlaicu Bârna. I-am spus că sunt înscris la comuniști și că aș fi vrut să vorbesc cu el înainte de a mă înscrie, dar nu l-am putut întâlni. "Nu-i nimic, și pe mine m-au presat să mă înscriu (mi-a spus și cine: Cicerone Th.), dar am zis să mă mai gândesc. Mi-au demonstrat să plec de la național-țărăniști, că «istoricii» nu vor mai face nimic" etc., etc.

În continuare, Vlaicu mi-a povestit că un alt prieten comun, Traian Stoica, s-a înscris la comuniști, tot în urma "invitațiilor". Traian Stoica i-a povestit că celula din care face parte, aflând într-o zi, în preajma Anului Nou, că S.T.B.-iștii vor să facă greva pe Griviția (probabil la depou), l-a însărcinat pe el și încă trei membri să se ducă în mijlocul S.T.B-iștilor, cât se poate de dimineață, și să le demonstreze că nu e bine să facă grevă, că nu guvernul e de vină dacă ei nu au alimente de sărbători, arătându-le că vinovații sunt Maniu și Brătianu.

20 ianuarie. La Operă s-a reprezentat *Boema*. Un spectacol de gală oferit membrilor guvernului, care au fost invitați de Direcție și artiști să asiste la reprezentație, apoi să participe la o "gustare" în cantina Operei.* După spectoacol, artiștii Operei au primit în mijlocul lor, în cantina destul de boemă din fostul local al Azilului de noapte, pe cei câțiva miniștri și în primul rând pe Groza. Atmosferă animată, căci era imposibil ca între niște artiști să se

---

* Localul Operei se afla în fosta sală a Teatrului Regina Maria, pe Splai, după cutremurul din 1940, care devastase clădirea din Piața Valter Mărăcineanu.

www.ziuaconstanta.ro

păstreze ținuta rigidă și protocolară a recepțiilor oficiale. La intrare, Groza s-a oprit în mijlocul artiștilor provestindu-le câteva din glumele sale obișnuite. N-a uitat, firește, să le promită realizarea marei dorințe a tuturor: construirea unui local. "Eu sunt ăla din povestea japoneză – știți povestea, iar cine n-o știe o poate citi" – spunea el, fără să bănuiască nimeni despre ce poveste japoneză e vorba. "Pe vremuri, prin 1926, ministrul de atunci al Culturii, Vasile Goldiș, spunea mereu că vrea să facă o Operă. N-a făcut-o. Eu vreau să o fac și când voi ajunge în cer o să mă prezint lui Goldiș și să-i spun: «Bădie Vasile, iată, am izbutit să-ți împlinesc dorința, am făcut Opera...»" Haz, aplauze, urale. După ce s-a trecut la bufet, unde s-a servit din belșug bere – atmosferă de artiști ! – primul-ministru a ținut o cuvântare în care a spus, de astă dată pentru toată lumea, începând cu aceeași "poveste japoneză", același lucru. Artiștii au început să ovaționeze, prin gura lui Bebe Goangă, care ridica halba cu bere și striga, pentru ministrul Agriculturii: "Trăiască dl. ministru Zăroni, care ne va da de mâncare la anul!", pentru ministrul Artelor: "dl. Ralea, ministrul nostru", pentru ministrul de Război și bineînțeles pentru ministrul Finanțelor: "care ne va mări bugetul". Agapa a durat vreo două ore într-o dispoziție generală. Groza, încântat că se afla între artiști – el, care e un prim-ministru certat totdeauna cu protocolul – le-a oferit artiștilor o demostrație de dansuri vechi ardelenești, învârtind cu iuțeală vreo două baletiste ale Operei, foarte fericite că au dansat cu primul-ministru.

Apropo de teatru. O lovitură de teatru a dat astăzi întregii lumi generalul de Gaulle prin demisia sa bruscă, neașteptată, nejustificată și inoportună din fruntea guvernului francez. El a declarat totdeodată că se retrage din viața politică și a părăsit imediat Parisul, în chip demonstrativ. Întreaga presă și toate posturile de radio vorbesc numai de asta. Cauzele acestei demisii nu se cunosc încă, dar pot fi bănuite în neînțelegerile principiale dintre

www.ziuaconstanta.ro

generalul de Gaulle și proiectele Adunării Constituante, care intenționează să facă o serie de reforme ce nu convin generalului.

1 februarie. În ședința de azi a O.N.U s-a discutat cazul Greciei. Vișinski, delegatul sovietic, a spus că prezența trupelor britanice în Grecia nu e justificată de nimic și împiedică libera manifestare a poporului grec. Bevin a rostit apoi un discurs violent, ca răspuns precedentului, spunând că Anglia vrea să ajute Grecia, că trupele engleze nu se află în Grecia decât conform voinței poporului, că situația din acea țară e tulburată de o minoritate de comuniști care vor să pună mână pe putere, și că Anglia nu dorește să instaureze în Grecia un guvern "așa cum a făcut Vișinski în România". În sfârșit, Bevin a fost... "tare". Conform dorinței lui de mai înainte, "cărțile au fost date pe față". Ședința de azi a O.N.U. rămâne decisivă pentru lucrările viitoare.

2 februarie. Ilarie Voronca la S.S.R.* Omagii călduroase aduc: părintele Gala Galaction, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Mihail Cruceanu. Îmbrățișări, sărutări. Poetul declară apoi că "nu merită cu nimic aceste omagii", dar le primește deoarece știe că ele sunt adresate unui scriitor francez. Seară plăcută.

Seară tot atât de plăcută, apoi, la A.R.L.U.S., la prima reuniune amicală săptămânală organizată de Asociație. Cadru intim, cu bufet, fără aglomerație și invitați aleși. Printre alții d-na Kaftaradze, bătrânica simpatică, miniștrii Ralea și Bagdasar, prof. T. Vianu.

15 februarie. A luat ființă "Agerpres", anexă la Direcția Presei. După discuții de o lună asupra fixării titlului, au mai durat discuții încă vreo câteva săptămâni asupra caracterului buletinului (oficial sau particular?) și, în fine acum a apărut într-o formă nu

---

* Societatea Scriitorilor Români.

www.ziuaconstanta.ro

tocmai precisă. Pornește la drum cu 4 milioane de lei puși la dispoziție de minister. Băieții sunt impresionați de sumă și promit tot concursul.

25 februarie. După campania împotriva lui Macovescu, secretar general la Ministerul Informațiilor, *Dreptatea* a început campania împotriva lui Lotar Rădăceanu. P.S.D.* a dat un comunicat de apărare.

7 martie. Churchill a ținut un senzațional discurs în America, pledând pentru întărirea prieteniei anglo-americane, ca un fel de punere în gardă față de comunismul care ia proporții, "din orice țară ar fi el".

10 martie. Congresul P.S.D. pentru a decide dacă partidul merge singur în alegeri sau cu F.N.D. Titel Petrescu susține lista separată.

12 martie. Mare scandal de presă pe chestia falsului lui Tudor Ionescu, ministrul Minelor și Petrolului, care a prezentat în congresul P.S.D. o scrisoare atribuită partidelor Liberal și Național-Țărănist. Cei interesați au deschis acțiune în justiție. Scrisoarea e declarată apocrifă, iar cel care a depus-o susține că a fost victima unei mistificări (la două zile după efectul obținut în congres).

14 martie. Generalissimul Stalin a dat un interviu ziarului *Pravda*, răspunzând, pe 4 coloane, la 2 întrebări ce i-au fost puse în legătură cu discursul lui Churchill la Fulton. Răspunsul e violent și agresiv. Churchill e socotit un al doilea Hitler care a deschis focul asupra U.R.S.S.

După stil, ton și atitudine, cred însă că acest discurs nu

---

* Partidul Social Democrat.

www.ziuaconstanta.ro

aparține adevăratului Stalin, "blândul", "diplomatul", "pașnicul", despre care vorbește acum cu admirație toată lumea. E un atac lipsit de moderație, fără diplomație, agresiv și direct la adresa lui Churchill. Rămâne de văzut dacă el se datorește lui Stalin cu adevărat, sau vreunui colaborator al său.

20 martie. Dr. Oieriu a invitat azi pe toți corespondenții de presă străini la Camera Deputaților (stăpânită acum de el), spre a le împărtăși impresiile din U.R.S.S. Întrevedere lamentabilă. Nimeni nu avea nici o curiozitate, totuși demnitarul ținea să le vorbească. Nu știa nici limba franceză. A vorbit cu un interpret, care-l completa foare bine în franțuzește. Întrevederea a durat vreo două ore, lăsându-se cu un bufet destul de bun.

21 martie. Astă-seară, am fost pentru prima oară la reuniunea săptămânală a ministrului Franței, Jean-Paul Boncour, cu reprezentanții presei, la Legația Franței. La intrare, m-a întâmpinat Hilpert, atașatul de presă, care la pronunțarea numelui și a calității, mi-a spus; "Je vous connais comme poète", ceea ce mi-a făcut mare plăcere. În general, ședința a fost agreabilă, distinsă. Mă voi mai duce. Acolo respiri cu adevărat o altă atmosferă, deși nu mai e vorba de Franța de altădată, ci de o putere care trece ea însăși prin mari frământări.

25 martie. Întrunirea Consiliului de Securitate la New York. Discuții febrile pe tema Persiei. Ambasadorul U.R.S.S. Gromîko cere amânarea discuțiilor până la 10 aprilie. Consiliul refuză (9 voturi contra 2). Gromîko se retrage din ședință, trântind ușile.

31 martie. Adunarea generală a Sindicatului Ziariștilor Profesioniști. De la început s-au manifestat două tabere: opoziția (N. Carandino), foarte puțin numeroasă față de rest. Discuții aprinse pe tema libertății presei. Al. Vișan acuză că nu s-au făcut epurări

www.ziuaconstanta.ro

suficiente, că în presă mai există huligani și antisemiți. E pus la punct de I. Pas (atitudine obiectivă) și Em. Serghie (independent). Deși s-a spus că în adunare nu se face politică, s-a făcut totuși politică – și chiar în mod accentuat. Este inevitabil. Noul comitet s-a ales prin vot secret, spre satisfacția opoziției, dar procedeul nu mai avea mare importanță deoarece majoritatea candidaților eligibili erau "democrați".

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1947

17 decembrie. Azi-dimineață a sosit la București mareșalul Tito, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Apărării Naționale al Republicii Federative Populare Iugoslave, însoțit de o delegație guvernamentală iugoslavă (ministrul de Interne Rankovici, ministrul de Externe Simici, miniștrii de Finanțe, de Industrie și Comerț etc.).

Evenimentul s-a întâmplat, în sfârșit. De aproape două săptămâni se zvonise că vine Tito la București, se făcuseră pregătiri pentru primirea lui, se pavoazaseră instituțiile, sediile de partid, cu lozinci și portrete, cu drapele roșii etc. – toate au stat în ploaie și zăpadă, învechindu-se, dar mult așteptata vizită nu se producea. Ba că vine azi, ba că vine mâine, de fapt, nimeni nu știa când vine precis. Acum două săptămâni Tito a fost la Sofia, la Dimitrov. În România s-au făcut imediat pregătiri intense, crezându-se că de acolo vine aici. Dar de la Sofia Tito – ca o artistă de cinema căreia îi place să se lase așteptată – a plecat la Budapesta, ocolind Bucureștul. Cei ce-l așteptau au înghițit "figura" și au tăcut chitic.

Acum, de câteva zile, zvonul că vine Tito a prins iarăși aripi. Aseară toate redacțiile știau că vine Tito, că vine în mod precis, dar când telefonau la Direcția Presei să întrebe ce-i cu asta, de acolo li se răspundea că "nu se știe nimic". De fapt, parola era să nu se anunțe nimic, ba încă să se ia cele mai riguroase măsuri ca să nu apară nimic în presă. Abia la ora 12 noaptea, după închi-

www.ziuaconstanta.ro

derea emisiunilor de la radio, s-a dat presei comunicatul cu sosirea în țară a delegației guvernamentale iugoslave. Așa că, de unde la ora 10 seara nici un ziar nu știa dacă vine sau nu Tito, dimineața la ora 6 toată presa anunța sosirea în țară, primirea în gara Timișoara, Craiova, Pitești și-l saluta pe o pagină întreagă. La ora 9 dimineața a sosit în gara Băneasa.

La graniță a fost întâmpinat de Teohari Georgescu (ministrul de Interne) însuși, cu o echipă serioasă de agenți. La București, la ora 9 dimineața, lumea a fost luată din birouri – prin surprindere – din fabrici, și dusă la gara Băneasa "pentru primire". Se zice că a fost o mulțime imensă, încolonată de-a lungul șoselei Kiseleff, dar foarte puțini au avut bucuria să-l vadă pe Tito, căci primele 3-4 rânduri de oameni de pe marginea străzii erau coloane de "oameni de încredere" de la C.G.M. și alte instituții "garantate" de stat. A fost o primire care a făcut vâlvă, în orice caz.

Eu plecasem aseară de la Presă, ca de obicei, liniștit, știind că până la ora 10 nu se anunțase nimic deosebit pentru a doua zi. Astăzi, când m-am dus la prânz acolo, găsesc toată Direcția într-o fierbere nemaipomenită. Se băteau discursuri la mașină, se coseau reportaje, zbârnâiau telefoanele în toate părțile. Venise Tito în București, dar Direcția Presei nu știa nici ce program are, nici cât va sta, nici unde trebuie să trimită reporterii de serviciu. Și nimeni nu știa – nici Președinția, nici Externele – sau nu voiau să spună. Directorul (Ivașcu)* era cel mai febrilizat dintre toți. După cum se purta ai fi zis că e responsabil de felul cum va decurge toată vizita, așa era de agitat. Și după el se fâstâciseră și ceilalți. Toți lucrau la câte ceva, dar nici unul nu știa precis ce face. În fond, ziua era săracă în evenimente: nu era decât reportajul cu sosirea la Băneasa și discursurile rostite acolo de Groza și Tito. Puțin material față de agitația stârnită.

---

* George Ivașcu era acum directorul Presei, în locul lui Grigore Preoteasa, numit ministru adjunct la Externe.

www.ziuaconstanta.ro

Dar ceea ce n-am înțeles aveam să înțeleg mai pe urmă, când am aflat că se păstrează cea mai mare discreție asupra mișcărilor acestei vizite la București și nici chiar Direcția Presei, care, totdeauna, în asemenea împrejurări (vezi vizita delegației guvernamentale maghiare, cu o lună mai înainte) era prima înștiințată, ca să trimită reporterii și fotografii necesari, de astă dată nu era anunțată decât după ce se făcea un pas, după ce se afla că delegația vizitatoare a făcut un pas. Pe această chestie, Ivașcu e cam nervos și cred că toată febrilitatea lui de azi de aici pornește.

18 decembrie. Primită cu surle și aplauze de "sute de mii" de cetățeni ai capitalei, delegația iugoslavă, de cum a sosit în București, parcă a intrat în pământ. Nu se mai vede nicăieri, nu știe nimeni unde se află, ce face, nu are nimeni voie să o vadă. Ziarele vorbesc pe larg despre ea, dar totul se desfășoară în cel mai mare secret. Și deși orașul e plin de lozinci, drapele și portrete româno-iugoslave – în frunte cu marea vecină U.R.S.S. – populația nu participă deloc la acest eveniment, căruia presa îi dă o amploare extraordinară și-i acordă o importanță supremă.

Singurul act prin care bucureștenii au aflat că Tito se găsește în orașul lor a fost întreruperea circulației pe Calea Victoriei, de la 11 dimineață până la 3 după-masă. La ora 1 avea loc dejunul de la Cercul Militar dat de guvern în onoarea lui Tito. Pentru aceasta, Bucureștiul a fost tăiat în două, subit, ca și cum s-ar fi creat o graniță între un sector și altul. Din Piața Victoriei până la Bulevardul Elisabeta, nimeni nu avea voie să străbată Calea Victoriei, dar absolut nimeni, chiar un demnitar dacă ar fi vrut să facă aceasta. Cordoane de agenți, comisari și polițiști aplicau ordinul cu o rigurozitate neînfrântă. De asemeni, nimeni nu avea voie să circule pe străzile laterale din preajma Căii Victoriei, astfel că, între altele, chiar strada Sărindar, din spatele Cercului Militar, unde se află cartierul general al presei, fusese blocată și ziariștii nu se mai puteau duce la redacții, sau nu mai puteau ieși de

www.ziuaconstanta.ro

acolo dacă au fost prinși înăuntru. Pe Calea Victoriei și străzile laterale, toate magazinele au fost închise, iar lumea evacuată. Eu însumi am fost evacuat la ora 11 din librăria "Cartea noastră" de la Crețulescu, și ca să trec la Ministerul Informațiilor, pe Wilson, adică peste drum de unde mă aflam, a trebuit să fac un ocol enorm, să cobor în Cîmpineanu, s-o iau pe Brezoianu, apoi pe partea dreaptă a Bulevardului Elisabeta, adică nu pe trotuarul de lângă Cercul Militar, ci pe celălalt, să traversez Calea Victoriei pe la Cioflec*, să ies la Universitate și de acolo, pe Brătianu, să mă întorc spre minister, timp de o jumătate de oră, cu înghioteli pe la răspântiile aglomerate. În vremea asta Calea Victoriei era pustie. Te uitai de-a lungul ei, de la Cioflec până la Athénée-Palace, și nu vedeai decât asfalt gol, case cu obloane trase și indivizi răzleți care supravegheau pe la colțuri. Cordoanele de agenți se aflau mai la o parte, pe străzile paralele, Brezoianu și Academiei, așa că pe Calea Victoriei era o pustietate de necrezut la ora 12 ziua. Privind-o astfel, mi-am adus aminte că n-am mai văzut Calea Victoriei așa de pustie decât în timpul rebeliunii din ianuarie 1941, când, după câte o rafală de gloanțe, trasă de cine știe unde, toți pietonii ce mai avuseseră curajul să rămână pe acolo fugeau sau se ascundeau pe unde puteau. Am stat câteva momente și am admirat această priveliște a Căii Victoriei, privind-o în lung din pragul librăriei Cioflec, și făcând legătura între zilele rebeliunii din 1941 și zilele prieteniei româno-iugoslave de acum... N-am avut permisiunea să aștept până vin musafirii la Cercul Militar, să văd cum alunecă limuzinele pe pustia Cale a Victoriei, dar m-am întrebat dacă Tito nu s-a întrebat și el, străbătând artera principală a Bucureștiului, unde este populația acestui oraș, despre care ziarele scriu că l-a primit cu atâta bucurie?

Atâta strictețe în ceea ce privește întreruperea circulației n-am mai poemenit până acum. Nici mașinile miniștrilor nu aveau voie

---

* Librăria Cioflec, fostă Alcalay.

www.ziuaconstanta.ro

să intre în zona interzisă, dacă nu aveau tichetul special. De alte mașini sau ființe mai umile, ce să mai vorbim !... Ba încă se întâmplau lucruri și mai surprinzătore. De pildă, reporterul Direcției Presei, care fusese introdus la Cercul Militar în interes de serviciu, la ieșire era cât pe-aci să fie arestat. Plecând mai devreme de la Cercul Militar, ca să ajungă mai repede la Presă, unde trebuia să facă reportajul, a fost încolțit de agenți de cum a ieșit în stradă. A prezentat toate actele de identitate, s-a legitimat în toate felurile, dar toate actele emise de Siguranță, de Prefectura Poliției, de Ministerul Informațiilor nu mai aveau nici o valoare. De unde vii d-ta și cum ai pătruns acolo? îl întrebau agenții. Orice explicație era de prisos. Dacă ești gazetar, de ce ai ieșit înainte de a se termina banchetul? Și bietul om era să fie arestat, și ar fi fost arestat dacă în ultima clipă, ca să le dovedească celor ce-l luaseră de scurt, nu ar fi avut prezența de spirit să le arate *Menu*-ul de la banchet, pe care, din distracție, îl băgase în buzunar spre a-l păstra ca amintire. Acea bucată de carton pe care erau înșirate bunătățile servite la masă l-a scăpat de bucluc și reporterul a venit victorios la Direcția Presei, cu *Menu*-ul salvator în mână.

În vreme ce Calea Victoriei fusese evacuată iar populația era îndepărtată din drumul mareșalului Tito, acesta, la banchetul de la Cercul Militar, ținea un discurs în care spunea că vizita lui nu este o vizită de la conducători la conducători, așa cum se făceau în epocile fasciste, ci o vizită de la popor la popor, între popoarele român și iugoslav. Nu noi, conducătorii, vorbim aci, spunea mareșalul, ci popoarele noastre, nu noi încheiem acorduri, ci popoarele noastre. Nu rămânea decât să mai spună că "nu noi mâncăm și ne delectăm aici cu tot ce ne poftește inima, de la icre negre la curcan, și de la țuica de Văleni la șampanie, ci popoarele noastre". De altfel, din discursurile rostite acolo reieșea limpede că "popoarele noastre" sunt fericite fiindcă, prin această vizită, li se deschide un viitor strălucitor în față, spre libertate, democrație și progres – în frunte cu marea noastră vecină de la Răsărit, U.R.S.S.

www.ziuaconstanta.ro

Discursurile de la Cercul Militar au fost cheia acestei vizite. Acolo s-a pus punctul pe i asupra semnificației politice a vizitei. Se vede cât de colo că Tito e un emisar al Moscovei însărcinat să organizeze frontul sud-est-european împotriva reacționarilor imperialiști. Pentru prima sată s-au rostit cuvinte grave: "în cazul unui atac", "într-un viitor război" etc., făcându-se un apel stăruitor, disperat, la unitate și luptă. De aceea cred că vizita aceasta va deschide o fază nouă în istoria noastră "democratică", de aceea, după atâta întrerupere, am reluat notațiile în acest caiet, convins că, de acum încolo, voi avea ce însemna aici.

19 decembrie. La ora 11 mare adunare populară în Piața Victoriei, unde mareșalul Tito vorbește populației capitalei. Toate instituțiile și întreprinderile și-au întrerupt activitatea, trimițând funcționarii și muncitorii la "miting". E o zi plăcută: ninge cu fulgi mari, feerici, pufoși. Ai zice că suntem la Moscova. Ascult glasul mareșalului Tito transmis de un difuzor mare, la Poștă, unde m-am dus să pun două scrisori pentru străinătate. E o zi de misticism slav: ninge ca la Moscova, iar în Piața Victoriei se vorbește ca în Piața Roșie. Aici, în sud-estul Europei se pune ceva la cale în această zi de iarnă bogată. Am impresia că cel mai important lucru care se întâmplă astăzi, 19 decembrie 1947, pe suprafața globului e mitingul de la București, din Piața Victoriei. Și mai am impresia că, în această zi de ninsoare liniștită, zăpada a astupat toate zgomotele din lume, ca să nu se audă decât gasul lui Tito, care vorbește la București. Misticism slav... I-am scris lui Ureche*, la Paris, o carte poștală, în care i-am arătat toate acestea, invitându-l să-și imagineze, de acolo, restul...

---

* Ion Ureche, coleg de facultate și prieten, aflat la Paris din 1938, unde a publicat câteva traduceri în versuri, în limba franceză, din literartura română. Nu s-a mai întors în țară, a murit în mizerie la Paris.

www.ziuaconstanta.ro

Aceeași zi. Astă-seară întreruperea circulației la București a căpătat și mai multă amploare. De unde ieri la prânz fusese blocată Calea Victoriei de la Piața Victoriei până la Cercul Militar, astă-seară a fost întreruptă circulația de la Piața Victoriei până la Patriarhie, unde, la ora 6 p.m., mareșalul Tito a făcut o vizită la Parlament. În acest timp, dacă cineva voia să treacă dintr-o parte în alta a Căii Victoriei, trebuia să înconjoare Bucureștiul și o putea face mai repede cu trenul pe linia de centură, decât cu tramvaiul sau taxiul pe străzile capitalei. Seara la șapte s-a revenit la normal, adică retricțiile s-au redus tot până la Cercul Militar, unde are loc ultimul banchet.

A treia zi de când Tito e în București. (se speră că diseară pleacă, la miezul nopții). Această vizită a întors capitala pe dos. Populația, fără să vrea, a fost ținută să *știe* și să "participe" la această vizită prin restricțiile impuse. Nu mai vorbesc de cei însărcinați cu măsurile de ordine sau cu urmărirea vizitei: cred că abia așteaptă să se termine. Căci, dacă la vizita trecută, a ungurilor, miniștrii noștri au obosit alergând de la o recepție la alta și s-au îmbolnăvit mâncând, de astă dată au fost zdrobiți, fiindcă acum cred că n-a dormit nici unul o noapte din cauza grijii pe care o au cu toții că Tito se află la București. (Și acest supliciu nu l-a îndurat numai Teohari Georgescu, ci toți miniștrii, cu siguranță, chiar și cei mai nevinovați dintre ei.) E de la sine înțeles că cea mai mică defecțiune survenită în cursul acestei vizite ar costa dacă nu capul, în orice caz fotoliul (ceea ce poate să fie mai important!) ministrului respectiv, sau chiar al guvernului actual. De aceea, bieții miniștri nici nu dorm, nici nu îndrăznesc parcă să mănânce, stând de strajă în jurul mareșalului Tito, care, după Stalin, e cel mai important personaj din Europa – după cum se spune. Doamne, ce-ar fi să vie Stalin însuși la București! Cred că în trei zile miniștrii noștri ar pierde atunci toată grăsimea pe care au pus-o pe ei în trei ani.

Azi după-masă a avut loc "conferița de presă", prevăzută în

www.ziuaconstanta.ro

programul oficial a mareșalului Tito cu reprezentanții presei străine și române. Câte pregătiri, câte precauții, câtă bătaie de cap și pentru asta. Conferința nu s-a ținut la Ambasada iugoslavă, așa cum ar fi fost normal, ci acasă la ambasador, ca să fie mai în siguranță. Au fost chemați oameni foarte verificați, dar, cu toate astea, acolo au fost ținuți la mare distanță. Tito și oamenii lui stăteau într-un capăt al salonului, iar în spatele lor mișunau agenții ascunși pe după draperii, în timp ce presa a fost înghesuită în celălalt capăt al salonului, lângă ușă și sub scara interioară ce duce la etaj. Conferința propriu-zisă n-a fost o conferință. Tito n-a făcut nici o declarație, ci a cerut să i se pună întrebări. Problema era în ce limbă să i se formuleze întrebările: în iugoslavă nu putea nimeni, iar în altă limbă iar nu se putea, fiindcă mareșalul nu avea interpret bun. Până la urmă, Tito, ca să termine mai repede toată povestea, a spus că i se pot pune întrebări în orice limbă și finalmente s-a găsit salvarea într-un ziarist român care cunoștea bine limba rusă, așa că cele câteva fraze convenționale ale acestei "conferințe de presă" s-au consumat în limba rusă, pe care Tito o cunoștea bine (ca și engleza și germana).

20 decembre. Mareșalul Tito a plecat azi-noapte – ce ușurare pentru miniștrii noștri! – dar tapajul vizitei nu s-a terminat încă. Dimpotrivă, s-ar părea că, în unele privințe, abia acum începe frecușul. La Direcția Presei, de pildă. Abia de azi încolo vor trebui date presei discursurile ținute, fiindcă până acum nimeni n-a avut timp să se ocupe și de această latură a problemei, toată lumea, de la prim-ministru până la directori, fiind ocupată cu măsurile de ordine. Acum, că Mareșalul a plecat, trebuiesc puse la punct și celelalte.

În primul rând, discursurile. În trei zile s-a vorbit mult, dar, ca să zic așa, s-a scris puțin, adică s-a publicat puțin din tot ce s-a vorbit. Nimeni n-a avut timp să-și revizuiască discursul – afară de Groza, firește, care nu și-l revizuiește niciodată singur, această

www.ziuaconstanta.ro

sarcină rămânând Direcției Presei. Discursurile lui Tito, al Anei Pauker, al lui Gheorghiu-Dej trebuiesc trecute prin ciur și sită până să ajungă la ziare, și nici atunci nu suntem siguri că sunt definitive. Pe ici pe colo se mai schimbă câte un cuvânt, se mai taie câte o frază, după cum îi trece prin cap vreunuia din numeroșii responsabili politici ascunși în dosul acestor ilustre personaje.

Astăzi, de pildă, a sosit la Direcția Presei discursul lui Tito ținut alaltăieri la prânz la Cercul Militar. A sosit doar, căci de lucrat, trebuie lucrat aici, de noi. Și a sosit într-o versiune sârbească foarte originală: jumătate în franțuzește, jumătate în românește. Dar o franțuzească și o românească așa de stâlcite, încât îți venea să te iei cu mâinile de cap când îți aruncai ochii peste ele: dacă textul din franțuzește era greu de tradus, apoi cel din românește era și mai greu de tradus în românește. În versiunea franceză erau cuvinte necunoscute: traducătorul, acolo unde nu știa cum se spune în franțuzește ceva, lasa cuvântul sârbesc, și la fel se întâmpla și cu partea transcrisă în românește, așa că discursul era o perlă. (Ivașcu l-a închis în seiful lui, spre a-l păstra ca document... literar diplomatic.) Acestui discurs i-am dat eu o formă românească aproximativă, împreună cu un alt coleg. Treaba asta ne-a costat vreo trei ore (era vorba de vreo două pagini și jumătate bătute la mașină). Ivașcu l-a revăzut și el, dându-i nuanța politică respectivă – după ce traducătorul iugoslav l-a tradus cum a putut în limba lui franco–sârbo–română, așa că cine crede că Tito a spus la Cercul Militar ceea ce vor scrie gazetele mâine se înșeală...

Dar asta este ceva obișnuit în regimul democrației cu interpreți și cu "responsabili". Și cel mai obișnuit trebuie să fie Groza însuși, care niciodată nu-și găsește în ziare – deși le caută cu nerăbdare în fiecare zi – ideile sau cuvintele lui rostite în cine știe ce discurs din ajun. Găsește alte cuvinte și alte fraze, mai frumoase, e drept, ticluite de cine știe ce "ziarist", dar pe ale lui, nu. Și dacă Groza

www.ziuaconstanta.ro

nu-și găsește în presa din propria lui țară propriile lui cuvinte, atunci ce să mai vorbim de Tito? Trăiască democrația!

22 decembrie. Nici acum, la trei zile după plecarea lui Tito din țară, n-au apărut în ziare toate discursurile lui, deși între timp s-au publicat veștile despre sosirea sa cu bine acasă și telegramele de congratulare dintre musafir și gazdă. Iată, azi e luni, și la ziare nu s-a trimis încă discursul ținut de Tito vineri la mitingul din Piața Victoriei. Nu s-a trimis, fiindcă nici acum n-a sosit versiunea "oficială" a discursului. Ambasada iugoslavă a spus că lucrează la traducerea discursului, dar traducerea a durat câteva zile, a durat atât de mult, că până la urmă s-a pierdut nu numai esența discursului, ci discursul însuși. Astăzi s-a telefonat de la Belgrad că agenția *Taniug* va transmite diseară discursul, special pentru *Rador*, ca să-l prindă în versiune verificată. În cazul când, din cauza condițiunilor atmosferice, *Radorul* nu va putea recepta *Taniugul*, atunci să se comunice acest lucru la Belgrad, și discursul va fi trimis apoi cu poșta la București. Până la Crăciun sunt speranțe că discursul va sosi la destinație. Cred că așa ceva nu s-a mai întâmplat nicăieri: un discurs ținut de un șef de guvern, într-o țară vecină, să fie trimis, după trei zile de la întoarcerea oratorului acasă, de el însuși, pentru a fi citit, după o săptămână, de către cei ce l-au auzit la fața locului. Probabil că aceasta este adevărata libertate a presei! În orice caz, asta este una din "libertățile democratice" ale Europei balcanice!... Ca la noi, la nimeni!

Aceeași zi. Regele s-a întors ieri din străinătate, unde a stat mai mult de o lună de zile. După ce a participat la nunta principesei Elisabeta a Angliei cu lt. de marină Mounthbaten, regele a plecat spre țară, dar a mai întârziat câteva zile în Elveția, la ducesa d'Aosta, mătușa lui. În călătorie a fost însoțit de regina-mamă Elena și de oficialii Curții Regale (Negel, Vergotti etc.)

De când a plecat și până s-a întors, toată lumea se întreba: mai vine sau nu mai vine? S-au făcut rămășaguri pe această chestiune.

www.ziuaconstanta.ro

Faptul că n-a venit când trebuia, adică acum o săptămână, și că a sosit exact a doua zi după plecarea lui Tito de la București a stârnit iarăși discuții.

În sfârșit, ieri, duminică 21 decembrie, la ora 13, regele a sosit în gara Băneasa, unde a fost întâmpinat de membrii guvernului. Reporterul care a fost acolo ne-a povestit următoarele: la sosirea regelui, toți membrii guvernului se aflau în holul gării regale, încolonați pe două rânduri, așteptând. Pe peronul gării, a ieșit în întâmpinare numai Groza, care l-a primit la coborârea din tren. După ce a salutat apoi pe demnitari, profitând de o clipă în care puteau să rămână mai izolați, regele i-a comunicat ceva lui Groza, în chip confidențial. Din surâzător, cum era până atunci, Groza a luat deodată o expresie tragică, plouată, așa cum face el când nu-i convine o veste, sau când vrea să pozeze în om amărât. Ce i-a spus regele în acea clipă și ce s-a petrecut în mintea primului-ministru atunci – mister.

Astăzi regele a primit la palat, cu mare pompă, pe cei trei noi mitropoliți – ai Iașului, Craiovei și Maramureșului – a căror învestitură a fost amânată până la sosirea suveranului.

23 decembrie. Azi conferință de redacție cu directorul, care ne-a înfățișat toate obiecțiile lui în legătură cu felul cum s-au executat lucrările la Direcția Presei în timpul vizitei lui Tito, când Direcția Presei a dat, într-adevăr, un examen, deși pentru noi, cei vechi, asemenea examene și mai mari încă am dat de nenumărate ori. Ivașcu însă e convins că pentru el acesta a fost un adevărat examen, deși nu văd nimic deosebit în ceea ce s-a lucrat în aceste zile. (Până la ora actuală încă mai este de transmis presei un discurs al lui Tito, anume acela ținut la Parlamentul român acum cinci zile...) Dar Ivașcu vrea să se convingă singur că, așa după cum ne-a spus altădată, reprezintă și el "opera de guvernare din Filipescu, 40" *, deși în realitate el nu face decât să execute niște dispoziții

* Unde se afla Direcția Presei.

www.ziuaconstanta.ro

care vin de la "opera de guvernare" din alte părți.

Cu prilejul aceste conferințe, i-am pus chestiunea împărțirii muncii pe timpul sărbătorilor. Cei zece oameni care lucrăm la Secretariat să ne împărțim în două serii, luând fiecare câte o vacanță de cinci zile, unii de Crăciun, alții de Anul Nou, așa cum s-a procedat întotdeauna și așa cum am aflat că face restul funcționarilor din minister. El a respins însă această propunere, spunând că, în primul rând, nu se mai acordă concediu nici unui funcționar din minister, propunerea cu acordarea a câte cinci zile, pe serii, fiind anulată, iar în al doilea rând făcându-ne atenți că în tot timpul sărbătorilor trebuie să stăm cu "atenția mărită", deoarece s-ar putea întâmpla ceva important. În concluzie, nimeni să nu plece, toată lumea să păstreze zilnic contactul cu Direcția, chiar în zilele de sărbătoare. Asta ne-a cam tăiat piuitul, mai ales nouă, celor care aveam de gând să plecăm în provincie în diverse interese familiale.

24 decembrie. Astăzi a avut loc instalarea lui Emil Bodnăraș ca ministru de Război. Evenimentul s-a petrecut brusc, numirea sa ca ministru de Război anunțându-se aseară târziu, după ce ziarele își închiseseră numărul de Crăciun. Au fost însă obligate să facă loc cum or ști comunicatului – care s-a dat de două ori, într-o primă versiune mai concisă, apărută numai în *Libertatea* apoi într-o versiune mai completă pentru celelalte ziare. Prin urmare, Direcția Presei are ce lucra a doua zi de Crăciun, când va trebui să prepare materialul cu această instalare pentru ziarele ce vor apărea sâmbătă (la prânz) și duminică (dimineața).

În afară de asta, Ivașcu ne-a făcut din nou atenți să nu lipsim nici unul, deoarece s-ar putea "ivi" ceva. (E vorba de vizita lui Dimitrov, care e așteptat la București.)*

---

* În realitate, era vorba de pregătirile pentru marele eveniment ce avea să se producă peste câteva zile (abdicarea regelui, abolirea monarhiei).

www.ziuaconstanta.ro

30 decembrie. Astăzi, pe la ora 4 și jumătate, la Direcția Presei, vorbeam la telefon cu Mihail Șerban căruia încercam să-i explic în toate felurile că nu ne putem duce mâine seară la ei, să petrecem revelionul împreună. Aveam altă invitație care ne obliga. El insista să mergem, nu voia să știe de nici o scuză. În timpul convorbirii, la celălalt telefon sună cineva și mă întreabă ce este cu ședința extraordinară de la Cameră de azi? Nu știam nimic. L-am întrebat și pe Mihai dacă știe ceva*, dar și el ca și mine s-a întrebat: ce poate să fie?

Am aflat după câteva minute când, tot la telefon, cineva îmi strigă: "Trăiască Republica!" Imediat mi-am explicat unele lucruri.

În primul rând, directorul venise mai devreme și îmi ceruse comunicatul despre sărbătorirea zilei de 1 ianuarie Te-Deum la Patriahie, prezentarea felicitărilor de către membrii guvernului la Palat etc. A luat acest comunicat, l-a oprit la el și mi-a spus: "Poți să anunți ziarele că nu vor mai primi nimic astăzi." Ziarele nu mai așteptau decât acest comunicat despre 1 ianuarie, fiind toate pregătite să "închidă mai devreme" numărul de Anul Nou.

Vestea abdicării regelui s-a răspândit fulgerător.

Unii o primeau cu consternare, amuțiți, nemaiștiind ce să spună de această extraordinară bombă a zilei, alții o primeau cu entuziasm, cu strigăte de bucurie, uluiți și ei de asemenea surpriză, așteptată de mult, dar neprevăzută chiar pentru azi. Și unii și alți erau uluiți: unii de bucurie, alții de indignare sau nehotărâre.

Au început să sune telefoanele: Sofia, Belgrad, Galați, Timișoara, să le dăm textul decretului de abdicare și al proclamației guvernului. Nu le aveam încă. Dar le-am primit în curând, în perii, de la *Scânteia* și *Universul*, care pregăteau ediții speciale.

În textul decretului de abdicare sunt două idei asupra cărora m-am oprit. Întâi, afirmația: "...Consider că instituția monarhică

* E cumnat cu Birlic și în strânse relații cu Sadoveanu.

www.ziuaconstanta.ro

care vin de la "opera de guvernare" din alte părți.

Cu prilejul aceste conferințe, i-am pus chestiunea împărțirii muncii pe timpul sărbătorilor. Cei zece oameni care lucrăm la Secretariat să ne împărțim în două serii, luând fiecare câte o vacanță de cinci zile, unii de Crăciun, alții de Anul Nou, așa cum s-a procedat întotdeauna și așa cum am aflat că face restul funcționarilor din minister. El a respins însă această propunere, spunând că, în primul rând, nu se mai acordă concediu nici unui funcționar din minister, propunerea cu acordarea a câte cinci zile, pe serii, fiind anulată, iar în al doilea rând făcându-ne atenți că în tot timpul sărbătorilor trebuie să stăm cu "atenția mărită", deoarece s-ar putea întâmpla ceva important. În concluzie, nimeni să nu plece, toată lumea să păstreze zilnic contactul cu Direcția, chiar în zilele de sărbătoare. Asta ne-a cam tăiat piuitul, mai ales nouă, celor care aveam de gând să plecăm în provincie în diverse interese familiale.

24 decembrie. Astăzi a avut loc instalarea lui Emil Bodnăraș ca ministru de Război. Evenimentul s-a petrecut brusc, numirea sa ca ministru de Război anunțându-se aseară târziu, după ce ziarele își închiseseră numărul de Crăciun. Au fost însă obligate să facă loc cum or ști comunicatului – care s-a dat de două ori, într-o primă versiune mai concisă, apărută numai în *Libertatea* apoi într-o versiune mai completă pentru celelalte ziare. Prin urmare, Direcția Presei are ce lucra a doua zi de Crăciun, când va trebui să prepare materialul cu această instalare pentru ziarele ce vor apărea sâmbătă (la prânz) și duminică (dimineața).

În afară de asta, Ivașcu ne-a făcut din nou atenți să nu lipsim nici unul, deoarece s-ar putea "ivi" ceva. (E vorba de vizita lui Dimitrov, care e așteptat la București.)*

* În realitate, era vorba de pregătirile pentru marele eveniment ce avea să se producă peste câteva zile (abdicarea regelui, abolirea monarhiei).

www.ziuaconstanta.ro

30 decembrie. Astăzi, pe la ora 4 și jumătate, la Direcția Presei, vorbeam la telefon cu Mihail Șerban căruia încercam să-i explic în toate felurile că nu ne putem duce mâine seară la ei, să petrecem revelionul împreună. Aveam altă invitație care ne obliga. El insista să mergem, nu voia să știe de nici o scuză. În timpul convorbirii, la celălalt telefon sună cineva și mă întreabă ce este cu ședința extraordinară de la Cameră de azi? Nu știam nimic. L-am întrebat și pe Mihai dacă știe ceva*, dar și el ca și mine s-a întrebat: ce poate să fie?

Am aflat după câteva minute când, tot la telefon, cineva îmi strigă: "Trăiască Republica!" Imediat mi-am explicat unele lucruri.

În primul rând, directorul venise mai devreme și îmi ceruse comunicatul despre sărbătorirea zilei de 1 ianuarie Te-Deum la Patriahie, prezentarea felicitărilor de către membrii guvernului la Palat etc. A luat acest comunicat, l-a oprit la el și mi-a spus: "Poți să anunți ziarele că nu vor mai primi nimic astăzi." Ziarele nu mai așteptau decât acest comunicat despre 1 ianuarie, fiind toate pregătite să "închidă mai devreme" numărul de Anul Nou.

Vestea abdicării regelui s-a răspândit fulgerător.

Unii o primeau cu consternare, amuțiți, nemaiștiind ce să spună de această extraordinară bombă a zilei, alții o primeau cu entuziasm, cu strigăte de bucurie, uluiți și ei de asemenea surpriză, așteptată de mult, dar neprevăzută chiar pentru azi. Și unii și alți erau uluiți: unii de bucurie, alții de indignare sau nehotărâre.

Au început să sune telefoanele: Sofia, Belgrad, Galați, Timișoara, să le dăm textul decretului de abdicare și al proclamației guvernului. Nu le aveam încă. Dar le-am primit în curând, în perii, de la *Scânteia* și *Universul*, care pregăteau ediții speciale.

În textul decretului de abdicare sunt două idei asupra cărora m-am oprit. Întâi, afirmația: "...Consider că instituția monarhică

---

* E cumnat cu Birlic și în strânse relații cu Sadoveanu.

www.ziuaconstanta.ro

nu mai corespunde actualelor condițiuni ale vieții noastre de stat, ea reprezentând o piedică serioasă în calea dezvoltării României." Și în al doilea rând, fraza aceasta înfiptă ca un cuțit în istoria monarhismului românesc: *"ABDIC, pentru mine și pentru urmașii mei de la Tron, renunțând pentru mine și pentru ei la toate prerogativele ce le-am exercitat ca Rege al Românei."*

Aceste două fraze dau să se înțeleagă limpede că regele a fost obligat să-și semneze singur actul de abdicare. De cine a fost obligat, cum a fost obligat, iată amănunte pe care regret că nu le cunosc. Istoria le va interpreta în feluri și chipuri – dar cum s-a întâmplat în realitate va fi mai greu de știut.

Înainte de a împlini o sută de ani, monarhia românească a murit. Al patrulea rege, abia, a fost nevoit să cedeze. Și s-a întâmplat ca acest al patrulea rege să fie tocmai Mihai I, cel care a făcut 6 septembrie 1940, 21 iunie 1941, 23 august 1944 – el a trebuit să facă și 30 decembrie 1947.

Ce se va întâmpla de acum încolo? Aproape că se poate spune cu certitudine; cărțile s-au dat pe față, cei doi rivali, U.R.S.S. și anglo-americanii, sunt în așteptarea orei H, când vor dezlănțui măcelul. E pasionant să trăiești asemenea momente – și le trăiesc cu intensitate, fără regrete, fără speranțe, cu mulțumirea că fiecare zi câștigată e o victorie, pregătit în orice clipă să abdic și eu (cerebralicește) de pe umerii mei, ca și regele de pe tronul său. *Tous les jeux sont faits!* *

---

* Paginile de jurnal din anii 1948-1954 s-au publicat în volumul *7 ani cât 70*, apărut la Editura Vitruviu în 1997.

www.ziuaconstanta.ro

INTERMEZZO – 2000

Urmează, aici, un gol "intermitent" de mai mulți ani, fără vreo explicație prealabilă și fără vreo consemnare adiacentă care să justifice această "pauză" din prezentul volum. Totuși, faptul are o explicație foarte clară și foarte legitimă.

Începând cu anul 1948 (chiar de la 1 ianuarie) am ținut cu regularitate, aproape zilnic, o serie de însemnări tainice, acoperind o perioadă de șapte ani – între 1948 și 1954 – publicate mai târziu în volumul *"7 ani cât 70"* (Editura Vitruviu, 1997, 520 pag.). Titlul cărții vrea să exprime cruzimea anilor de atunci, când situația României devenise atât de grea și insuportabilă încât acei șapte ani de dictatură proletcultistă mi s-au părut cât șaptezeci de suferințe cumplite, materiale, intelectuale și morale. Nu puteam trăi fără să încredințez hârtiei, în cel mai mare secret, durerile, revoltele și indignările mele față de ceea ce se întâmpla în lume și mai ales în țara noastră. Era singurul mijloc de a rezista, intelectualicește, lipsei de libertate, imposturilor și abuzurilor din acele vremuri, dar totodată unicul mod de a reacționa, sufletește, împotriva suplicilor de tot felul la care eram supuși. Însemnările erau însă nu numai foarte secrete, dar și extrem de acuzatoare la adresa regimului politic comunist și a ocupației țării de către trupele sovietice. Nimeni n-a știut și n-a aflat vreodată că țineam un asemenea "jurnal". Dacă s-ar fi aflat, toate caietele cu însemnări ar fi fost distruse, iar eu înfundam pușcăria pe viață și pe moarte.

Dar puțin după aceea, prin 1955, s-a produs un fel de fals "dez-

www.ziuaconstanta.ro

gheț", adică o falsă adiere de libertate (după dispariția lui Stalin) ce dădea oamenilor unele speranțe și unele iluzii. În realitate, era o amăgire. Eu însă am oprit atunci însemnările mele, nu fiindcă eram convins că nu-și mai aveau rostul, ci fiindcă mă cuprinsese o Frică (cu F) de ceea ce s-ar fi întâmplat cu mine dacă aș fi fost prins asupra faptului. Și apoi, tensiunea sub care trăisem în cei șapte ani (cât șaptezeci!) abia acum își făcea efectul și mă înspăimântam pur și simplu la gândul de a continua "jurnalul" sau la amintirea celor ce scrisesem mai înainte. Îmi era teamă să mă apropii de un caiet ce parcă mă chema și mă îndemna să pun mâna pe condei și să continui. Din fericire, am avut tăria, sau înțelepciunea de a renunța. Iar ca mod de a suporta viața fără a "scrie", fără a mă confesa unei bucăți de hârtie, m-am consacrat unor treburi similare, acelea de a face traduceri, stilizări, mici recenzii și alte preocupări literare ce-mi umpleau timpul și puteau înlătura nevoia de a ține un "jurnal". Dar principala cauză a acestei întreruperi a fost teama, Frica ce mă cuprindea când îmi aminteam ce notasem în "jurnalul" abandonat sau ceea ce puteam nota într-unul nou.

Asta a durat zece ani, până în 1964, când am reluat însemnările din acest volum. Dar sub alte auspicii, pe un ton ponderat, fără vehemența de mai înainte, fără acuze și încriminări grele la adresa oamenilor și a evenimentelor, ci vorbind cu gura pe jumătate, ca o descărcare sufletească – ea însăși numai pe jumătate înfăptuită.

Între timp, măsurile oficiale de suspectare, de urmărire și pedepsire a celor "imprudenți" nu slăbiseră cu nimic. Dimpotrivă, ele își făcuseră treaba lor murdară într-o formă mai rafinată și mai perfidă; în pofida așa-zisului "dezgheț", se operau arestări, se înscenau procese, se pronunțau condamnări ce umpleau închisorile unde și-au petrecut ani de viață mulți dintre cei mai buni fii ai poporului român.

Personal, am scăpat de osândirile ce mă amenințau, dar, de

www.ziuaconstanta.ro

Frică, n-am mai ținut un "jurnal" și nici n-am vorbit nimănui – nici măcar soției mele – de ceea ce scrisesem și ascunsesem mai înainte. Totuși de unele "neplăceri" ca acelea amintite mai sus n-am fost scutit. Suspectat fără încetare și în permanență, urmărindu-mi-se fiecare mișcare, fiecare contact omenesc, am ajuns a fi "invitat" și eu pe la porțile închisorilor. E drept, acolo am ajuns nu prin "ridicări" la miezul nopții, ci prin ***Invitații*** emise de Miliție sau Securitate, în care se fixa ziua, ora și locul unde trebuia să te prezinți.

Astfel, în vara lui 1960 am primit prin poștă ***Invitația*** de a mă înfățișa în strada Ștefan Furtună (colț cu Calea Plevnei), la o oră matinală, cu prezenta "carte poștală" și cu Buletinul de Identitate. Nu se dădea nici o altă explicație. Știam însă ce înseamnă asta și intrasem în panică. Dar când am ajuns la adresa indicată, am avut un sentiment de ușurare. M-am trezit la intrarea într-o vilă foarte cochetă, foarte liniștită, fără nici un semn de amenințare. S-ar fi zis că sunt invitat de o familie de bună condiție, într-o casă nevinovată. Era însă numai aparență. Acolo, în acea vilă frumoasă, liniștită și cochetă, se aflau doar birourile de "anchetă" ale închisorii Malmezon, ale cărei celule cu deținuți se începeau chiar din ușa din dos a elegantei vile. Aveam să cunosc mai bine ambianța; fiindcă i-am fost "musafir" timp de două zile.

M-au primit doi ofițeri în civil (erau de fapt colonei de Securitate), instalați la o masă lungă pe care se afla un teanc mare de mape (aveam să constat că erau autobiografii pe care le dădusem în decursul anilor diferitelor "organe" ce mi le solicitaseră, denunțuri, referințe, note informative, toate strânse acolo), cuprinzând amănunte despre viața mea mai "exacte" decât mi le știam eu însumi. Cei de la masa de lucru se purtau civilizat, erau intelectuali, bine instruiți, discuția decurgea în termeni "amiabili", fiecare dintre interlocutorii mei mai consulta câte o mapă, îmi mai punea câte o întrebare și uneori îmi cerea să scriu câte o declarație. "Ancheta" a durat opt ore, până la patru după amiază.

www.ziuaconstanta.ro

Credeam că am scăpat. Dar unul din oamenii mei a chemat un soldat și m-a dat în primire acestuia. Am fost condus pe un culoar strâmt și întunecos, într-una din celulele pentru deținuții din jur. Mi s-a spus să aștept "puțin" și m-a lăsat singur. Am așteptat până seara, când mi s-a dat drumul să plec casă, pentru a reveni a doua zi dimineață. Mi s-a interzis de a spune cuiva (nici soției) unde am fost, cu cine m-am văzut, ce am discutat.

Ancheta s-a concentrat asupra activității mele din trecut, de la Ministerul Propagandei Naționale, unde funcționasem la Direcția Presei, în timpul războiului. Am fost apoi interogat asupra activității de după război, ca scriitor și membru al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Accentul se punea pe ***spionaj:*** Că am cunoscut diferți corespondeți străini de presă, că am relații epistolare cu persoane din străinătate (știau totul !), dacă am făcut spionaj sau dacă știam oameni implicați în așa ceva. "Dumneavoastră, ca scriitori și ziariști, știți prea multe, umblați peste tot, vedeți prea multe", mi se spunea mereu, apelând la dosarele din față.

În sfârșit, după ce m-au pus să mai scriu o "Declarație" amănunțită despre tot ce am discutat și mărturisit, mi s-a dat drumul să mă duc acasă și să fiu "liniștit", că nu voi păți nimic.

Dar treaba nu s-a terminat aici. Peste doi ani, în vara lui 1962, m-am trezit cu o nouă ***Invitație***, având același conținut ca și precedenta și sunând la fel de inofensivă. De astă dată eram "invitat' să mă prezint la Miliția Capitalei, la un birou anexă din strada Belvedere. Acolo m-a primit un funcționar (civil) ceva mai tânăr decât ceilalți de la Malmezon, și m-a întâmpinat cât se poate de atent și binevoitor. Nu avea nici un "dosar" la îndemână, dar se înțelegea că știa multe și voia să "discutăm" asupra unor chestiuni cam... cețoase. Însă nu în acel birou mic, luminos și discret din strada Belvedere, ci m-a rugat să-l însoțesc câțiva zeci de metri mai încolo, în strada Uranus. M-am pomenit în fața unei porți imense, ***neagră*** ca în amintirile lui Arghezi, unde s-a deschis o ușiță prin care am pășit înăuntru. Mă aflam deja în incinta închisorii din Uranus. Era

www.ziuaconstanta.ro

și acum un avertisment, ca și data trecută, de ceea ce puteam să pățesc dacă nu voi fi "cuminte" și nu voi declara tot ce mi se cere.

Însoțitorul meu m-a introdus într-o cămăruță obscură, deasemeni de la capătul șirului de celule unde se aflau pușcăriașii, și acolo s-a început discuția. Omul era bine informat și voia să afle diverse amănunte despre relațiile mele cu alții, profesionale, familiale, prietenești etc. Totul se baza pe diverse "informații" mai mult sau mai puțin exacte pe care le avea.

Așa se face că am pătruns și eu pe poarta închisorii din Uranus – din fericire numai pentru o zi. În schimb sperietura, ca și mai înainte, avea să mă urmărească pentru multă vreme după aceea.

Peste un an, în 1963, am fost iarăși "invitat" la Miliția Capitalei, unde, într-un birou de la etajul IV, am fost "descusut" asupra multor aspecte din viața și activitatea mea, probabil în legătură cu diverse note informative și denunțuri în care eram vizat.

De atunci n-am mai fost "deranjat" de odioasele organe, însă frica ce mi-o insuflaseră ele și veștile despre ceea ce pățiseră alții mi-au tăiat cheful de a mai ține un "jurnal". Abia după 1964, când lucrurile se mai schimbaseră, oarecum, am revenit la acest "viciu", dar în termeni cu totul diferiți; ca să-mi păstrez securitatea personală și totodată ca o defulare sufletească.

Așa se explică hiatusul din acest volum, implicând o perioadă mai lungă, dintre 1947 și 1964.

1 August 2000

www.ziuaconstanta.ro

1964 – 1984

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1964

1 iunie 1964. Azi s-a dat publicității, simultan, la Washington și București, comunicatul comun asupra tratativelor (18 mai - 1 iunie) dintre delegațiile guvernamentale ale Republicii Populare Române și Statelor Unite ale Americii. Este prima manifestare de acest gen intervenită de la război încoace, și ea angajează mari speranțe, mai ales în privința reluării relațiilor economice cu S.U.A. De altfel, evenimentul este urmărit cu atenție de întreaga lume, fiindcă România face acum un pas hotărâtor în istoria sa din aceste două decenii din urmă.

După, "uluitoarele ședințe din mai" – semipublice sau semisecrete – ținute la toate instituțiile, întreprinderile și colectivele din țară (la orașe și la sate), unde reprezentanții de frunte din guvern și din conducerea partidului au proferat în fața sălilor ticsite de auditori (invitați pe sprânceană, în primul rând membrii de partid) cele mai directe și grave acuzații la adresa Uniunii Sovietice și a politicii ei practicată în România în ultimii 20 de ani, tratativele și acordurile încheiate acum la Washington par a aduce o schimbare radicală în orientarea factorilor noștri conducători, iar momentul acesta este de natură a însemna o piatră de hotar: Bineînțeles, nu poate fi vorba de o rupere definitivă de Moscova – în nici un caz una de natură ideologică – totuși sunt indicii că se tinde spre o independență tot mai accentuată și spre o orientare multilaterală către Occident. Ceea ce se poate spune cu precizie este că între Moscova și București sunt animozități declarate și

www.ziuaconstanta.ro

dacă la București s-a aruncat în gura mare vina "pe ruși" pentru toate relele întâmplate în țară din 1944 încoace – și cei care au vorbit erau tocmai oameni ce până acum ridicau în slăvi "prietenia" și "marele ajutor" venite de la Răsărit – la Moscova nu s-au menajat mai puțin cuvintele la adresa "turbaților de la București". Poate că de aceea, paralel cu tratativele de la Washington, a fost trimisă și la Moscova o delegație (insignifiantă prin componență) spre a tempera atacurile. Manevra politică este extrem de abilă și ea se încadrează în politica noastră tradițională de abilități și eforturi supreme, uneori disperate, pentru a scăpa din gura rechinilor ce ne-au pândit totdeauna să ne înghită, fie că veneau din sud (turcii), din răsărit (rușii) sau de la apus.

Lupta pentru independență a fost la poporul român mai mare și mai tragică decât la orice alt popor, deoarece ea s-a continuat în permanență într-o formă sau alta, fără întrerupere, încă de la Ștefan cel Mare și până azi. Această luptă capătă în prezent o intensitate și o gravitate egală cu aceea de acum o sută de ani, când Cuza și oamenii săi credincioși făceau aceleași eforturi, pe plan diplomatic, politic, economic etc., spre a se elibera de "suzeranitatea" turcească. Istoria se repetă, împrejurările și metodele sunt aceleași, s-au schimbat doar oamenii. Este de prevăzut ca actualii conducători ai țării să rămână în istorie – în ciuda suferințelor îndurate de popor în ultimele două decenii – nimbați de aceeași aureolă ca și domnia lui Cuză, dacă ei vor izbuti să satisfacă marea și fierbinte dorință a maselor – aceea de a scăpa de "lumina de la Răsărit", care a însemnat, de fapt, un groaznic întuneric!

Bineînțeles, din toate acestea nu se publică nimic în presă, dar oamenii știu, toți, totul. Comunicatul româno-american este singurul care a văzut lumina tiparului. El spune însă îndeajuns.

Astăzi la ora 5 p.m., pe când coboram din tramvai, la Catedrala *Sf. Iosif*, cu Luchi, ducându-ne în oraș, ne-am întâlnt cu vechiul meu coleg de Facultate, D. Gherase, pe care nu-l mai

www.ziuaconstanta.ro

văzusem de multă vreme. Este un "naționalist" înverșunat și de câte ori îl întâlneam pe stradă întâmplător, în ultimii ani, nu șovăia niciodată să-și arate colții împotriva regimului. Mi-amintesc că în 1956, vara, la Eforie, unde el avea un chioșc de răcoritoare, în vreme ce la Geneva se ținea o conferință la nivel înalt – Eisenhower-Hrușciov – de la care se așteptau multe schimbări (ce n-au venit), Gherase striga ca un fanatic, cu o mare pălărie mexicană pe cap: "Trăiască America!" Dar după aceea s-au petrecut lucruri ce i-au retezat entuziasmul, fără a-i zdrobi nădejdile. L-am întâlnit astăzi pe stradă și părea foarte rezervat. (De altfel, oamenii se suspectează reciproc, nimeni nu are curajul să vorbească despre ceea ce știe fiecare că gândesc toți). Nici prin minte nu ne trecea să deschidem vorba despre "chestiile zilei". Dar tocmai atunci trecu pe lângă noi o superbă – extraordinar de superbă – limuzină americană, cu plăcuțe CD în față și la spate. "Ia uitați-vă ce mașină!" a exclamat Luchi. Într-adevăr, ne-a uimit aceasta, deși nu era prima pe care o vedeam de același gen. "Eh, după comunicatul de astăzi, au să vină și la noi din astea", i-am spus lui Gherase. "Au să vină multe, *multe*!" mi-a răspuns el cu o privire plină de subînțelesuri.

Toate convorbirile dintre indivizi se reduc deocamdată la exclamații de felul acesta. Oamenii speră – și speranțele lor nu vor rămâne, de data asta, zadarnice!

2 iunie. În cele câteva cuvinte schimbate ieri pe trotuar cu Gherase a venit vorba, firește, și despre profesorul nostru de la Facultate, Tudor Vianu, mort acum zece zile. Îi păstrăm cu toții o amintire plină de simpatie, deși de pe vremea când îi ascultam prelegerile pe băncile Universității s-au scurs 30 de ani. Vianu a murit totuși prematur. Mă leagă de persoana lui multe amintiri plăcute, deși în ultimul timp îl vedeam rar. Eram în ultima clasă de liceu când i-a apărut și i-am citit cu o mare încântare studiul său *Poesia lui Eminescu*. Venit la București, în toamna lui 1931,

www.ziuaconstanta.ro

m-am înscris la Facultatea de Litere și Filozofie și, la vreo lună după deschiderea cursurilor, am dat examen pentru bursă, căci nu aveam nici o șansă să rămân altfel în București, fără un ajutor din partea Universității. Cel care ținea examenul pentru burse la Facultatea de Litere și Filozofie era tocmai T. Vianu. Îl vedeam pentru prima oară la față. Ne-a dat tema – examenul consta numai dintr-o probă scrisă – care suna așa: "Comparație între Logică și Psihologie". Am scris într-un caiet vreo câteva pagini despre acest subiect și peste câteva zile eram fericitul posesor al unei burse, care consta din masă și locuință gratuite la căminul studențesc din strada Cantacuzino, al Oficiului Universitar. Simpatia mea pentru Vianu a devenit de atunci și mai mare, cu atât mai mult cu cât îi eram și student la Estetică, curs pe care îl ținea el, în calitate de conferențiar (șeful catedrei fiind D. Gusti). Nu i-am vorbit niciodată mai târziu depre faptul că datorită lui am obținut o bursă și am putut rămâne în București, la Universitate – datorită lui, deoarece ne-a dat la examen o temă în care m-am achitat onorabil. Patru ani i-am fost student. Era idolul nostru, al studenților animați de preocupări filozofico-literare, pe care le știa să ni le incite ca nimeni altul dintre ceilalți profesori. Vorbea frumos și totdeauna depre lucruri vii și interesante din domeniul culturii, aducând parcă o notă de viață (aș spune o anumită vitalitate) în atmosfera în general rigidă și plină de conformisme a cursurilor (unde am apucat totuși ultima pleiadă de mari profesori: Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Nae Ionescu, vorbind numai de cei de la Filozofie, ale căror cursuri le-am audiat cu regularitate). N-am fost însă un student strălucit. Încă de la început m-a pasionat activitatea literară și mai mult decât tratate de filozofie, citeam reviste și cărți de literatură, iar până la urmă am început să am un fel de aversiune față de filozofie, care, în comparație cu literatura, mi se părea seacă și ruptă de viață. Eram foarte boem, intrasem în boema literară din oraș, iar la cursuri sfidam adesea profesorii, care, cu o sfântă indulgență, ne îngăduiau

www.ziuaconstanta.ro

toate ireverențele noastre tinerești. Singur Vianu ne inspira un mare respect și ne acorda mult credit, probabil fiindcă el urmărea revistele literare unde ne apăreau numele, și acest lucru îl făcea să ne privească oarecum "confratern" pe cei ce se "lansau" în literatură. Se menținea totuși la un nivel distant, părea foarte academic, își pregătea prelegerile cu foarte multă conștiinciozitate – și, personal, în raporturile dintre student și profesor, n-am izbutit niciodată să găsesc o legătură între mine și el. Poate și din pricină că el aparținea unei generații diferite, cu altă formație, crescută în altă atmosferă, pe când eu aparțineam generației "dezaxaților" dintre 1930-1936, foarte vioaie și activă, adesea iconoclastă, rebelă, frecventând toate modurile culturii – Vianu ținea atunci un curs intitulat *Filosofia culturii* – și trecând prin toate cu ușurință, de la Kant până la suprarealiști, fără să ne fixăm la nimic. Aceasta a fost drama generației mele. La Facultate aveam colegi extrem de zeloși, care străluceau la seminarii și la examene – totuși Vianu arăta o simpatie desebită față de studenții mai puțin sau deloc sârguincioși, ca mine, și ne dădea notă de trecere cu un nemărturisit regret că nu suntem așa cum i-ar fi plăcut lui să fim. Mi-amintesc că, odată, la un seminar, am făcut o comunicare, prin 1932 sau 1933, despre Edgar Poe – pe atunci puțin cunoscut la noi – în care prezentam presonalitatea și opera poetului dintr-un punct de vedere foarte puțin academic, ba aș spune chiar cu o anumită nuanță deliberată de răzvrătire contra tuturor dogmelor, iar Vianu, care asculta cu multă atenție lectura mea (citeam de la catedră, alături de el), nu părea încântat deloc de *tonul* meu, deși îl interesa conținutul. La sfârșit a făcut câteva completări, căutând să neutralizeze în fața studenților din sală accentele mele "prea personale" și readucând discuțiile pe făgașul unor comentarii mai academice. "Ne aflăm aici la Universitate, spunea el, nu la un cenaclu literar, și se cuvine să rămânem în limitele cerute de instituția în al cărei for suntem." Își impunea o anumită "morgă", cum îi spuneam noi, care mie îmi repugna, deși îl admiram în modul

www.ziuaconstanta.ro

cel mai sincer. În tot cazul, era o vocație la el ce pornea din dorința de a fi un profesor desăvârșit și de a face o carieră universitară în înțelesul nobil al cuvântului. Sub această lumină îl priveam atunci și nu ajungeam să descopăr că, de fapt, și el avea un temperament de boem, pe care însă și-l strunea din răsputeri în ambianța universitară. Am lucrat apoi, sub conducerea lui, la întocmirea unei antologii de texte din istoria Esteticii, texte pe care le-am tradus noi, studenții (eu am tradus capitolul din Alain), publicate apoi de el, în 1934, sub titlul: *Istoria Esteticei în texte alese.*

Nelipsită de la cursuri era tânăra și frumoasa lui soție, ea însăși studentă încă, o fată de familie bogată, care se așeza totdeauna în prima bancă și-l urmărea pe profesorul-soț cu o atenție și admirație firească. Printre studenți mergea vorba că ea e geloasă și că vine la cursuri mai mult ca să-l "supravegheze" (căci fetele erau, într-adevăr, cucerite de persoana lui Vianu).

Mai târziu mă întâlneam cu Vianu în cercurile literare, fie la Capșa, fie la cenaclul Lovinescu, fie prin redacțiil literare, și atunci abia am cunoscut în el un poet autentic (deși nu mai publica poezii și părea la polul opus al poeziei ca gen practicat), amator de o șuetă, de o escapadă lirică într-o grădină cu vin bun, și mi-am spus întotdeauna că el este un poet – și că ar putea fi chiar un prozator excelent – dar că și-a strangulat această vocație pentru a fi și a rămâne un Herr Profesor. Când am citit, mult mai târziu, *Jurnalul* său m-am bucurat constatând că nu m-am înșelat în intuițiile mele din primii ani. În această carte, Vianu are pagini de excelent prozator.

În anii dintre 1938-1945 a trecut prin momente de mare depresie morală. Îl întâlneam adesea prin expoziții, de mână cu cei doi copii, o dată sau de două ori a venit la Biblioteca Municipală, unde eram salariat, stăteam de vorbă, răsfoind cărțile noi intrate în depozit, și părea mereu abătut. Unii dintre foștii lui studenți îl atacau în revistele vremii (din considerente politice), cu prezumția

www.ziuaconstanta.ro

de a-l combate, fiindcă umanismul lui consecvent nu mai plăcea multora, iar în timpul războiului l-am văzut și mai descurajat, cu o plasă în mână, umblând după cumpărături și întristat la culme de destinul spre care se îndrepta lumea și cultura.

Într-o vară, prin 1938 cred, era președintele comisiei de bacalaureat de la Brașov, unde îl luase ca secretar pe un foarte bun prieten și coleg al meu de Facultate, Ion Ureche, care năzuia să devină asistentul său la catedră. Atunci m-am dus și eu într-o duminică la Brașov și am petrecut o zi cu Vianu și Ureche, luând masa pe terasa de la Warte, un restaurant ce-i plăcea foarte mult lui Vianu fiindcă-și amintea de vremea studenției lui în Germania. Era fermecător și deși îl priveam totdeauna ca pe un profesor, se dovedea capabil de o largă și sinceră prietenie. După aceea, Ureche a plecat la Paris să-și ia doctoratul în Estetică (de unde nu s-a mai întors nici până azi), iar Vianu, în ultimii ani, când se ducea des la Paris în calitate oficială de reprezentant al României la U.N.E.S.C.O., se întâlnea regulat cu Ureche (care n-a făcut carieră și duce în Franța o viață grea, trăind din expediente), cu regretul că fostul lui "asistent" n-a izbutit, dar păstrându-i aceeași simpatie. După ultima lui întoarcere de la Sesiunea U.N.E.S.C.O., l-am întrebat dacă l-a mai întâlnit pe Ureche. "Cum să nu, mai în fiecare zi stăteam cu el la un restaurant sau la o cafenea, dar păcat că băiatul ăsta n-a ajuns acolo unde trebuia." Mi-a vorbit despre traducerile lui Ureche din Eminescu în limba franceză și că i-a dat chiar câteva recomandații la Paris spre a-și fructifica munca. Ureche însă, căruia eu îi spuneam "Maestrul", fiindcă adoptase ținuta academică a lui Vianu, e un temperament sentimental, lipsit de energie, și din această cauză n-a reușit în viață.

În ultimii douăzeci de ani, Vianu s-a "risipit", cum spunea G. Călinescu în articolul scris la moartea lui, în activități diverse și disparate. A fost și ambasador, în 1947, în Iugoslavia – luându-l ca prim colaborator pe Ion Frunzetti, din aceeași dorință de a avea lângă el un poet, după aceea a trecut printr-o perioadă "neagră" –

www.ziuaconstanta.ro

în epoca teroarei contra intelectualilor dintre 1949-1953 – fiind criticat cu asprime la catedră de către neofiții realismului-socialist, Vianu plătind și el atunci un tribut moral greu pentru convingerile sale umaniste. Totuși, perioada sa din urmă a fost plină de succese și satisfacții. Academician, director al Bibliotecii Academiei, profesor universitar, reprezentant al țării în comitetul executiv al U.N.E.S.C.O. etc., a avut toate titlurile și atribuțiile înalte spre care se pare că aspirase mereu. Lucra mult, era slăbit, era bolnav – și înclin să cred, totuși, că în sinea lui nu era un om pe deplin mulțumit.

A murit în dimineața de 21 mai, în ziua de Sf. Constantin și Elena, patronul soției lui, și unii spun că amărăciuni de ordin intim i-ar fi grăbit sfârșitul. (Se spune, de pildă, că armonia conjugală nu mai era aceeași de altădată, că soția acorda mai multă atenție lui Ralea, prieten al familiei, dar nu sunt în măsură să fac nici un fel de afirmație în această privință.) În ziua de 13 mai, d-na Vianu, mult fanată față de imaginea pe care i-o păstram de pe băncile Universității, totuși elegantă și foarte îngrijită, ca întotdeauna, era la o ședință a secției de traduceri de la Casa Scriitorilor. Am întrebat-o ce mai face "domnul profesor" și a răspuns că "e bolnav și se pare că mai rău ca altădată". Vestea m-a impresionat adânc, dar nu i-am dat importanța cuvenită, poate fiindcă însăși d-na Vianu nu părea prea îngrijorată. Peste o săptămână l-am văzut pe profesor pe catafalc, în holul Casei Scânteii, înconjurat de nenumărate coroane (oficiale), cu chipul său calm și solemn, dar cu ochii pentru totdeauna închiși.

Dispariția lui m-a răscolit profund, fiindcă de persoana sa sunt legate câteva amintiri, la care țin mult, din propria mea tinerețe ce i-a păstrat un cult, fără să-i urmeze, din păcate, sfaturile...

P.S. Tudor Vianu era un boem, dar de o înțelegere superioară a acestui termen, în sensul că accepta o anumită dezordine interioară, dar respingea orice manifestare de acest fel pe plan exte-

www.ziuaconstanta.ro

rior. Adoptase atitudinea lui Thomas Mann – despre care vorbea adesea cu mare admirație, la cursurile sale – luându-l chiar ca exemplu în materie de *boemie spirituală*. Autorul lui *Tonio Kröger* pleda el însuși pentru o ținută cât mai corectă a artistului în viață, chiar dacă în forul lui interior este supus tuturor frământărilor și ciocnirilor de probleme și experiențe. Vianu era împotriva excentricităților vestimentare sau verbale – dar nu împotriva tumultului interior născut din complexități intelectuale și sufletești ce constituie adevărata marcă a unui artist autentic. Este poate singura regulă de viață pe care am învățat-o și am urmat-o de la el.

4 iunie. "E de mirare că acest tânăr a dispărut din publicistică." Așa încheia G. Călinescu fișa despre Eugen Ionescu din *Istoria literaturii române* tipărită în 1941. Era numai la câțiva ani după apariția scandalosului *Nu* și după cronicile literare iconoclaste pe care tânărul critic *negativist* le publica prin revistele vremii (între 1932 și 1937). Era numai la câțiva ani după zgomotoasa manifestare a unei generații noi – *noi* nu numai în sens istoric, dar și spiritual – ce aducea în climatul cultural al României o viziune și o profuziune de probleme și idei cu totul deosebite de ale generațiilor anterioare, cu totul deosebite chiar de ale generației imediat premergătoare. Eugen Ionescu reprezenta atunci această generație în cea ce avea ea mai viu, mai inovator, spiritul ei cel mai răzvrătit, o generație dornică de a sparge tiparele unei literaturi ce evolua pe făgașuri croite mai demult, de a depăși granițele "specificului național" și de a se integra în ritmul și atmosfera culturii universale. O generație însetată de adevăr și pasionată de libertate (spirituală) ce nu se mai voia confinată la marginile Europei și care vehicula valori și experiențe demne de a fi luate în considerare oriunde ar fi devenit ele cunoscute. Dar numai după câțiva ani de la această epocă a "marilor fervori", generația noastră a fost redusă dintr-o dată la tăcere, iar mulți dintre fruntașii ei "au

www.ziuaconstanta.ro

dispărut din publicistică". "Mirarea" lui G. Călinescu era deci cât se poate de legitimă, și când el vorbea despre Eugen Ionescu ca despre un fenomen surprinzător în această ordine de idei, lăsa să se înțeleagă că și alți "tineri" din generația respectivă ridicau același semn de mirare și de întrebare prin tăcerea lor bruscă, în 1940, după o perioadă de neobișnuită agitație intelectuală, pe cât de scurtă pe atât de intensă. Mulți dintre cei mai vârstinici credeau, desigur, că generația apărută după 1930 era doar un foc de paie, o efervescență inerentă vârstei tinere și că nimic nu va rămâne de pe urma ei.

Dar iată că, după douăzeci și cinci de ani, numele lui Eugen Ionescu reapare în coloanele presei bucureștene cu aureola celui mai celebru dramaturg *mondial* actual. Dată fiind faima cucerită de el pe glob, din Argentina până la Tokio și din Finlanda până în Africa de Sud, "culturalii" de la București, după ce l-au pus la index ani de zile, după ce l-au repudiat în termeni veninoși, ca și cum ar fi constituit o rușine națională care trebuia combătută cu toată vigoarea, s-au văzut nevoiți acum să admită reprezentarea la București a unei piese de-a lui, spre a nu rămâne în urma "istoriei". Am văzut astăzi *Rinocerii* la Teatrul de Comedie și mă gândeam la destinul lui E.I. și al generației noastre. Spectacolul mi-a produs o serie de reflecții amare prin implicațiile lui de dincolo de scenă. Piesa în sine este extraordinară, iar reprezentarea ei, aici, la București, în aceste zile din primăvara lui 1964, este plină de semnificații. Sala era ticsită de spectatori veniți să vădă și "altceva" decât indigestele producții ale realismului socialist. Evident, publicul era "obligat" să rămână rece la un "spectacol Ionescu", dar fiecare se simțea îndemnat să comenteze "cazul Ionescu". În primele rânduri din fața scenei am remarcat numai notabilități: miniștri, diplomați, persoane oficiale "invitate" să asiste la spectacol, deoarece, dincolo de valoarea lui artistică, el avea un caracter vizibil politic. Toată lumea trebuie să afle că Eugen Ionescu nu mai este repudiat la București.

www.ziuaconstanta.ro

Lipsea numai autorul. Radu Beligan, care a montat piesa – ca director al teatrului – și a interpretat rolul principal, a făcut în ultimele luni mai multe călătorii la Paris cu scopul de a-l determina pe E.I. să vină la București, la "premieră". (Aceasta a avut loc în martie.) Se pare că scriitorul a promis să vină, căci era așteptat pe la 15 mai. Dar iată că Beligan a publicat acum în presă telegrama lui E.I. prin care îl anunța că "din motive străine de voința lui" nu mai poate veni la București. Ceea ce era de prevăzut! Dramaturgul n-a capitulat, în ciuda largilor benevolențe ce i s-au făcut. E.I. a participat la mai toate premierele sale din principalele capitale ale lumii. A fost solicitat peste tot, și s-a dus. Numai la București n-a venit. Aici, unde și-a petrecut tinerețea, aici unde a trăit marile drame sufletești din care și-a extras materialul celor mai multe opere. Aici, unde ar fi fost ca la el acasă. Cazul lui Brâncuși și Enescu – ca să nu mai pomenesc și de alții – e reeditat în același stil categoric. Ce monedă ar fi bătut protagoniștii "coexistenței pașnice" din prezența lui E. I. la București! Dar el nu s-a lăsat amăgit.

Acum trei ani, Tudor Vianu, întors de la Paris, unde luase parte la Sesiunea U.N.E.S.C.O. în calitate de reprezentant al României, mi-a povestit întâlnirea lui cu E. I. în capitala Franței. L-am întrebat dacă, în timpul cât a stat acolo, l-a văzut pe Eugen. "Nu numai că l-am văzut, dar într-o seară am fost invitat la el acasă, într-un mic apartament, la masă. Eram vreo 5-6 persoane. Ne pregăteam să începem cina, când sună telefonul. Cineva de la New York îi cerea o prefață pentru programul alcătuit cu ocazia reprezentării *Rinocerilor*; în schimbul unui onorar copios. Eugen a promis că va trimite a doua zi textul solicitat și s-a reașezat la masă. După zece minute, sună iarăși telefonul. Era Londra. Se anunța pentru a doua zi premiera piesei și autorul era chemat să asiste la primul spectacol. După alte zece minute, la telefon Roma. Era chemat în același scop. Cina fu întreruptă a patra oară de un nou telefon, de astă dată de la München. Postul de radio "Europa

www.ziuaconstanta.ro

liberă" intenționa să transmită un fragment din *Rinocerii* și-i cerea autorului un cuvânt introductiv... Toate acestea, într-o singură seară!" "Nu cumva toate acele telefoane erau aranjate de Eugen, tocmai ca să vă epateze pe dvs.? Căci, știm bine, Eugen era capabil de asemenea «farse»". "Nu. Nu cred, deși la un moment dat și eu m-am gândit la asta. Dar Eugen nu părea să-mi joace o farsă și am rămas convins că totul era real." Desigur că era real. Dincolo de granițele României Eugen Ionescu este, de cinci ani, dramaturgul despre care se vorbește cel mai mult în lume.

Astă-iarnă, prietenul meu Teodor Ionescu, șeful secției de artă plastică de la Bruckenthal (Sibiu) îmi povestea următoarea scenă: În vara trecută au venit să viziteze muzeul niște turiști din Argentina. În timp ce se pregătea să-i conducă prin muzeu, Teodor Ionescu s-a prezentat vizitatorilor, declinându-și numele: "Ionesco?! Eujène Ionesco!" au exclamat deodată argentinienii. "Mais oui! Eujène Ionesco est roumain!' "Roumain? Impossible ! Il est parisien!" Și când după ce muzeograful din Sibiu le-a demonstrat că Ionescu este un nume tipic românesc și foarte frecvent la noi, argintinienii încă nu puteau crede că celebrul Eujène Ionesco este român.

Din aceasta se vede pe ce treaptă înaltă a celebrității se află astăzi Eugen Ionescu în lumea literară mondială.

Și totuși, în 1940, el era dat ca "dispărut" din publicistica română!

Reflecțiile amare pe care le făceam în timp ce urmăream piesa *Rinocerii* pe scena Teatrului de Comedie sunt în legătură tocmai cu acest caz al lui Eugen Ionescu, care este simbolic și semnificativ. El "dispărea" din publicistică, după câțiva ani de activitate febrilă. Dar câți n-au avut oare aceeași soartă? Unde este "pleiada de tineri scriitori", mă gândesc la aceia care aduceau în cultura noastră o febră, o problematică, o vastitate de idei și un orizont spiritual ce se ținea la unison – și uneori depășea, fără exagerare și fără falsă modestie – nivelul cultural european din acea vreme ? A fost un moment de mare și frumoasă afirmare a inteligenței

www.ziuaconstanta.ro

românești în artă și literatură. Desigur și mai înainte – și în special după primul război mondial, după realizarea aspirațiilor naționale, prin Unirea cea mare – se făcuseră pași însemnați pe acest tărâm. E. Lovinescu avea perfectă dreptate, prin 1934, când spunea că "în dezvoltarea vertiginoasă a literaturii noastre jumătate de veac (de la apariția lui Eminescu) înseamnă aproape o jumătate de mileniu", dar cei care dădeau expresia și tonul cel mai autentic al modernității, în sensul de sincronizare cu preocupările din restul lumii, erau membrii generației din anii 1930. Ce n-ar fi făcut ei, dacă ar fi avut posibilitatea să-și continue elanul? Dar tocmai când pășeau în maturitate, tocmai când împlineau sau abia treceau de 30 de ani, acești tineri au fost dintr-o dată opriți din avânt. Fenomenul legionar, care suprapunea valorile politice valorilor spirituale, apoi războiul, apoi ocupația rusească – ce avea să ne întoarcă în urmă cu o sută de ani – au zdrobit toate aripile acestei generații. Unii au murit dureros de prematur (Octav Șuluțiu, C. Fîntâneru, Dan Botta), alții au pornit în pribegie (Mircea Eliade, Emil Cioran, Al. Ciorănesu, Vintilă Horia, Ștefan Baciu etc., etc.), iar ceilalți, în fine, în cazul când nu au înfundat pușcăriile, s-au fărâmițat zi de zi, an de an într-o "libertate" mai îngrozitoare decât cea mai îngrozitoare teroare.

Printre aceștia din urmă mă număr și eu. Din 1938 și până în prezent, un sfert de veac încheiat, nu am avut niciodată sentimentul că ceea ce fac este ceea ce aș fi vrut să fac. Totdeauna speram ca perioada de întuneric să treacă, dar după fiecare asemenea perioadă venea una și mai întunecată. Mă consider printre cei care n-au voit să abdice cu nici un preț de la aspirațiile cunoscute în tinerețe și am preferat să rămân un "ratat ", am preferat să "dispar" din publicistică, decât să scriu ceva ce nu corespundea convingerilor mele personale. Dacă am continuat totuși să scriu – fiindcă mi-a fost dat să ajung la o vârstă pe care n-am dorit-o niciodată (peste 50 de ani) – ceea ce am scris în ultimii 25 de ani nu are nici o valoare față de ceea ce am scris în cinci ani, între 1933

www.ziuaconstanta.ro

și 1938. (De altfel, are vreo valoare tot ceea ce s-a scris – cu două, trei excepții – în ultimii 25 de ani la noi?) Generația de după primul război mondial se consideră o "generație sacrificată". Generația mea e o generație decapitată. Nu includ în această generație pe comuiștii de vârsta mea, dinainte de 1944, care aveau un orizont îngust, dogmatic, și au apucat să-și realizeze visurile, penru ca astăzi să ajungă și ei la faliment spiritual (deși sunt bine plasați în viață). De câte ori mă întâlnesc cu câte unul din aceștia (Geo Bogza, Miron Paraschivescu, Radu Popescu) îmi vorbesc despre "ratare", despre faptul că "noi n-am realizat nici o operă", deși ei se bucură de tot prestigiul pe care și-l poate dori un scriitor. Sunt și ei nemulțumiți, dezorientați, dezamăgiți. Dar adevărata noastră generație – aceea de la *Vremea* și de la alte reviste "neangajate" – generația "dezaxaților", cum o numeam atunci – adică o generație ce refuza orice înregimentare ideologică, având ca suprem ideal ridicarea culturii românești la un nivel de unde să poată fi privită măcar cu oarecare atenție – este o generație căreia i s-a interzis să respire în libertate, o generație sufocată. Cei dinaintea noastră (generația lui G. Călinescu, Vianu, Cioculescu etc.) au apărut în alt climat, s-au putut adapta noilor condiții mai ușor. Noi nu putem fi, în nici un fel, nici mulțumiți, nici fericiți. Noi am "dispărut", de fapt, din literatură încă din jurul anului 1940.

Mă întreb mereu ce s-ar fi întâmplat cu Eugen Ionescu și ceilalți "din exil", dacă ar fi fost obligați să rămână în țară ? Probabil că unii s-ar fi sinucis, dacă ar fi fost consecvenți cu ei înșiși. În orice caz, ar fi continuat să trăiască o aspirare în vid, sau s-ar fi resemnat – ca mine și ca alții – să privească cum trec anii, fără victorii și fără glorii, într-o pustietate sufletească și spirituală soră cu agonia. De pe urma acestei generații nu rămâne într-adevăr nimic – dar nu din cauza sterilității ei! – însă ea va continua să însemne un moment către care se vor îndrepta totdeauna cu admirație și mândrie privirile celor ce n-au avut tristul și cumplitul privilegiu de a trăi destinul ei!

www.ziuaconstanta.ro

Personal, am suferit enorm de mult. Tot atât de mult am sperat în mai bine. Nimic nu s-a ales nici din suferință, nici din speranță. O aspirare în vid – aceasta este caracteristica existenței mele.

Ce-aș mai putea face de acum încolo? Sunt pătruns până în măduva oaselor de conștiința vacuității literaturii, într-un secol care a batjocorit cele mai sfinte năzuințe ale generației mele. Oricând aș fi putut deveni un profesionist al condeiului, dar eu nu m-am mulțumit cu atât – adică să-mi asigur o existență comodă prin scris. Voiam și alte satisfacții. Urmăresc îndeaproape experiențele literare și artistice ale timpului de azi. Toate sunt gesturi de revoltă împotriva condiției umane – a condiției umane din secolul XX. În literatură nu va rămâne nimic din ele. De fapt, literatura e un mod de expresie absolut anacronic. În epoca cinematografului și a televiziunii, literatura și-a pierdut prestigiul. Totul se confecționează pe scară industrială din prelucrarea valorilor create cu decenii și secole în urmă. Scriitorii de azi – poeți sau prozatori – au devenit niște tehnicieni aserviți undelor electromagnetice. De aceea veritabilii scriitori mari ai timpului meu ori au abandonat literatura (ca Malraux), ori s-au sinucis (ca Hemingway), ori au ancorat în absurd, singura modalitate literară contemporană care mai poate însemna ceva nou. (E semnificativ că Albert Camus, promotorul literaturii ce abordează problematica absurdului, a primit Premiul Nobel la vârsta de 44 de ani. E o recunoaștere a ultimei descoperiri în literatură, după toate "ismele" veacului.)

Unica idee care mă preocupă și pe care aș dori s-o realizez este să scriu o carte intitulată *Lumea ca Aventură și Paradox*. Această idee mă urmărește de 30 de ani, de când am scris primele pagini pe această temă. Am impresia că ar fi singura contribuție valabilă pe care spiritul meu ar putea-o aduce în complexitatea de contradicții, de aventuri, de paradoxuri și de năzuințe ale veacului. "Lumea ca aventură și paradox..." De la cel mai mic gest al celui mai banal om, până la zborurile în cosmos, totul e aventură și paradox...

www.ziuaconstanta.ro

8 iunie. Citesc *Carnets* de albert Camus. Nu e un jurnal intim, e mai degrăbă un "jurnal de șantier", căci aici sunt notate preocupările și frământările scriitorului în perioada de elaborare a primelor lui opere. Acest prim volum, apărut la Paris în 1962 (Gallimard), cuprinde însemnările dintre mai 1935 – februarie 1942, deci din epoca de cristalizare a scriitorului (între 22 și 29 de ani), dar "carnetele" se întind pe o durată mai mare, până în 1953, și editura lasă a se înțelege că va publica și restul mai târziu. Multe pagini din acest volum conțin notații, ciorne, idei folosite sau reproduse întocmai în lucrările apărute în perioada respectivă: *L'Envers et L'Endroit* (1937) *Noces* (1938), *L'Etranger* și *Le mythe de Sisyphe* (1942), adică cele mai importante scrieri ale lui Camus.

Carnetele nu excelează prin calități literare, sunt notații fruste, directe, asupra unor experiențe și meditații făcute în fuga condeiului, "pe viu", fără referiri de ordin biografic – decât foarte ocolit – dar exprimând mai ales biografia spirituală și, până la un punct, ideologică a scriitorului. Se vede limpede, îndeosebi, lupta lui cu el însuși, cu problemele de creație ce-l chinuiau la acea vârstă de formație și de căutări, dramele intelectuale și sufletești prin care trecea, ezitările, elanurile, bucuriile și dezgustul pe care i le ofereau viața și atmosfera încordată, politică și socială, din acea vreme. Aspirațiile sale evoluează mereu, cu sinuozități patetice, între o permanentă dorință de a se realiza pe plan literar și o tragică conștiință a inutilității și *absurdului* tuturor eforturilor omenești, între dragostea de viață declarată febril și tentația sinuciderii prezentă pretutindeni. Un document psihologic valabil pentru întreaga generație care a trăit și s-a zbătut, în anii cei mai frumoși ai existenței ei, în încrâncenarea din acele timpuri.

Ceea ce m-a frapat în aceste *Carnete* ale lui Camus, este identitatea de experiențe, năzuințe, înălțări și prăbușiri cunoscute de el, dar și de unii dintre noi, de aici, de pe malurile Dâmboviței. M-a

www.ziuaconstanta.ro

surprins să regăsesc la un scriitor francez din generația mea exact aceleași probleme, aceleași îndoieli și aceeași sete de absolut pe care le-am trăit și eu, de pildă, în perioada dintre 1935 și 1942. Am întâlnit la Camus gânduri și experiențe intelectuale ce-mi erau proprii, același mod de a le spune, aceeași imposibilitate de a le rezolva, am întâlnit – și asta m-a măgulit în gradul cel mai înalt – pecetea acelorași lecturi, a aceleași pasiuni pentru unii scriitori care m-au obsedat și pe mine în tinerețe: Malraux, Montherlant, Gide, Guéhénno, pe care Camus îi citează așa cum i-aș fi citat și eu. Despre toți aceștia am scris la timpul respectiv articole și eseuri entuziaste, fiindcă ei au fost farurile tinereții mele, întocmai cum au fost și pentru Camus. Deși situați la meridiane deosebite, am trăit și am respirat aceeași atmosferă spirtuală, am nutrit aceleași credințe, am cultivat aceleași valori. Dar Camus s-a *realizat* – a primit chiar Premiul Nobel – pe când eu am rămas veșnicul "tânăr promițător". Fenomenul este explicabil. El a trăit și s-a dezvoltat într-o ambianță literară, cea franceză, ce constituie un teren propice pentru extensiunea problematicii lui, pe când eu, trăind și scriind la București, vehiculam idei ce păreau "străine" aici, căci erau la ele acasă la Paris. Cred că numai acolo m-aș fi putut *realiza*, așa cum s-a întâmplat cu Eugen Ionescu, Emil Cioran și alții care au "evadat". Dar n-am avut curajul să plec de aici, din mai multe motive. Întâi fiindcă sentimentalismul funciar nu mi-ar fi îngăduit să rămân prea multă vreme departe de meleagurile natale. Nostalgia țării m-ar fi făcut să mă întorc repede acasă. În al doilea rând, fiindcă n-am crezut niciodată că ceea ce se poate face la Paris nu s-ar putea face și la București. Profundă eroare ce a planat asupra întregii mele tinereți! În al treilea rând, fiindcă am fost totdeauna călăuzit de ambiția și prezumția – caracteristice generației mele – de a integra fenomenul spiritual românesc în spiritualitatea europeană, de a desființa granițele ce separau cultura românească de cultura mondială, de a lărgi orizoturile culturii noastre, de a depăși treapta "autohtonului" pentru a ne ridica

www.ziuaconstanta.ro

la scara universalului. Spre acestea aspiram în 1935. Ce a urmat după aceea este sinonim cu o prăbușire!

M-a frapat de asemeni în *Carnetele* lui Camus descoperirea aceleiași experiențe de viață, sau mai bine-zis a aceleiași neputințe de a trăi viața, din pricină că făceam din ea un *absolut*. Principala caracteristică a literaturii lui Camus este sentimentul și conștiința că omul e "străin" în viață (de unde și titlul romanului său *L'étranger*). Același sentiment și aceeași conștiință m-au urmărit și pe mine mereu. Și în tinerețe, dar mai ales acum, la 53 de ani, am fost și sunt un "străin" – sau, cu un eufemism folosit mai înainte, un inadaptabil. E meritul lui Camus de a fi găsit definiția exactă a destinului nostru comun!

*

15 iunie. Într-o lume în care nimeni nu crede în ceea ce scrie, sunt silit să nu trădez ceea ce gândesc.

*

Dacă m-aș hotărî să-mi scriu memoriile, ar trebui să le scriu cu penița muiată într-o călimară cu lacrimi, căci numai așa aș putea așterne pe hârtie intensitatea durerilor și bucuriilor pe care le-am trăit de-a lungul vieții. Suferințele cumplite și momente de fericire sălbatică formează urzeala biografiei mele singulare.

*

Am crezut totdeauna cu pasiune și îndărătnicie în câteva valori: prietenie, cultură, patrie, libertate, naționalism, internaționalism, tradiție, progres – și am respins cu aceeași îndărătnicie antinomiile lor: vrajba, impostura, falsul patriotism, opresiunea, șovinismul, cosmopolitismul, ruperea de matca neamului, spiritul retrograd.

*

Am cunoscut toate abisurile deznădejdii și culmile celor mai

www.ziuaconstanta.ro

înalte entuziasme. Dar niciodată nu mi-am pierdut măsura, dimpotrivă, totdeauna am reușit să-mi păstrez echilibrul moral, acel miraculos echilibru ce caracterizează neamul românesc, cu ale cărui virtuți și defecte am avut în toate împrejurările sentimentul că m-am confundat până la identificare.

*

Tinerețea noastră – a celor câțiva oameni sinceri cu ei înșiși și cu lumea, însuflețiți de dorința de a vedea o soartă mai bună pentru țara și poporul lor – s-a desfășurat sub semnul celor trei mari G: Gândire, Grandoare, Generozitate. Cele mai frumoase manifestări ale generației noastre din perioada 1930-1940 (manifestări spirituale) sunt puse sub semnul acestor trei mari G.

*

Pentru "Visul Cavalerului" (Proiect de autobiografie) *

Am trăit viața privind-o ca un spectator de la "peluză". De fapt, pentru mine viața a fost un spectacol continuu, care m-a amuzat dar m-a și întristat, mi-a produs bucurii mari, dar și mari tristeți. Eram ca un fiu al codrilor, ce se oprea undeva pe o stâncă, la marginea pădurii, și privea de acolo tumultul oamenilor din cetate: zgomotul lor, luptele lor, vanitățile lor, ambițiile lor. Ce mici păreau ei văzuți de sus, ce zadarnică frământarea lor! Nu m-a ispitit nimic și niciodată să mă amestec în acea vâltoare. Eu aveam codrii, pajiștile verzi pline de flori, păsărelele care cântau în preajma mea, cerul senin, soarele, căprioarele sprintene, liniștea și răcoarea din singurătățile mele. Era bine cu ele. Mai ales după ce vedeam spectacolul de jos, simțeam o voluptate să mă retrag în "zona" mea nesfârșită, de dincolo de "țarcul" în care trăiau oamenii.

---

* Volumul *Visul Cavalerului*, scris în 1986, a apărut în 1998, la Editura Ex Ponto, Constanța.

www.ziuaconstanta.ro

Chiar la București, am preferat să locuiesc undeva, la marginea orașului, mai aproape de natură. La câțiva pași de casă găseam un autobuz care în câteva minute mă lăsa în mijlocul câmpiei, într-un lan de grâu, lângă un râu, în pădure sau într-o vie, și acolo eram în elementul meu. Dacă aș fi stat în centrul orașului nu m-aș fi putut desprinde atât de ușor de el și n-aș fi putut regăsi numai-decât natura. Am preferat totdeauna un colț de natură, decât un apartament confortabil în cel mai elegant bloc, unde confortul este totuși o servitute pentru cineva care iubește libertatea, ca păsările.

În viață am evitat extremele. N-am fost nici de "stânga" (întru totul), nici de "dreapta". Am păstrat linia de mijloc, aceasta părându-mi-se cea mai *înțeleaptă*. Unii spuneau că e în asta comoditate, lipsă de curaj, oportunism. În vremea în care am trăit eu însă, actul cel mai îndrăzneț și mai greu de realizat era acela de a fi "de mijloc". Nimic nu era mai ușor decât să devii legionar sau să te faci comunist. Dar să rămâi tu însuți era foarte greu.

Am fost mulți care am urmat această linie, dar n-am fost uniți. Individualismul, aici, s-a dovedit falimentar.

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1966

16 decembrie. Vestea morții poetului Simion Stolnicu, în acest decembrie al lui 1966, m-a afectat profund, până la a-mi provoca un fel de "gripă cerebrală" ce m-a ținut claustrat în casă două săptămâni, fără să pot face nimic.

Simion Stolnicu – poate cel mai grav poet al generației noastre – a avut o moarte de adevărat poet, așa cum i-a fost și existența. S-a aflat că a plecat dintre noi după ce florile începuseră să se veștejească pe mormântul său. A murit discret, fără să facă vâlvă, așa cum a trăit. O moarte foarte frumoasă, fără "expuneri" pe catafalc, fără fixarea orelor când "publicul are acees" ca să-i vadă cadavrul, fără discursuri găunoase despre "absurda" întâmplare sau "greaua" pierdere, fără ferpar la gazetă etc., etc. Acest om care a fost numai poezie și a trăit numai pentru poezie a refuzat orice onoruri, iar moartea lui însăși e un protest împotriva absurdităților – nu ale morții, ci ale vieții, pe care nu le-a admis niciodată. L-am cunoscut bine, i-am fost prieten de plimbări și de confesiuni, am dormit în același pat cu el – la mansarda din Calea Victoriei 168, în 1935, în str. Masaryk 27, în 1938, în str. Amiral Urseanu 11, în 1944 – i-am împărășit toate tristețile și toate mândriile de poet, l-am prețuit ca poet, ne-am ciondănit adesea ca oamenii; în tinerețea noastră studențească iubeam cu aceeași înflăcărare de visători fete ce se lăsau cucerite de alții, și în toate împrejurările Stolnicu era Poet. Un autentic Poet. Un poet conștient de valoarea lui, care trăia Poezia la modul absolut,

www.ziuaconstanta.ro

departe de orice aspect vulgarizator, departe de fauna grotescă și banală a poeților de duzină. Nici nu știu dacă a fost măcar membru al Societății Scriitorilor Români – ne interesa așa de puțin dacă suntem sau nu membri – dar știu că nici un alt poet din generația noastră (a celor care am debutat în jurul anului 1930) nu trăia atât de intens ca el Poezia. Nu lua parte la cenacluri (evita ședințele de la Lovinescu, nașul său literar), iar dintre scriitori avea numai câțiva prieteni pe care-i stima (Fântâneru, între alții). Eu m-am despărțit de el în primăvara lui 1944, pentru o perioadă pe care n-aș fi crezut-o atât de lungă. L-am reîntâlnit abia acum doi ani, la Dalles, în expoziția Țuculescu. Ne-am bucurat, nu se schimbase prea mult, deși pierduse din eleganța vestimentară la care ținea în tinerețe, mi-a spus că e profesor la Comarnic și face naveta la Ploiești, unde cânta la vioară în orchestra filarmonică locală. La despărțire l-am invitat să vină a doua zi la mine acasă (și-i pregătisem o primire ca unui frate regăsit), dar, deși mi-a promis solemn că are să vină, n-a venit. Așa era Stolnicu: îi plăcea să mistifice și poate o făcea din pricina multelor decepții avute în viață, era o armă a lui de apărare împotriva existenței și a oamenilor. Căci el trăia într-o lume a lui, cu totul deosebită de această lume a oamenilor. Acum aflu că a murit. Jebeleanu a publicat un articol cu această veste, dar cred că nu spune adevărul atunci când scrie că-l văzuse cu puțin înainte la Comarnic. Nu cred că-l văzuse, căci Jebeleanu nu se oprea la Comarnic în drumul lui spre Sinaia... Eu nu-mi voi putea ierta niciodată că nu m-am dus să-l caut și să-l văd pe Stolnicu acasă la el, așa cum îmi propusesem de multe ori. Acum vreo lună proiectasem chiar cu un prieten comun din studenție, Ștefan Crudu, să mergem într-o duminică la Stolnicu. Dar Poetul nu ne-a mai așteptat, ne-a luat-o înainte. Ca el aș vrea să mor și eu; să se afle că am murit la câteva zile după ce totul se va fi sfârșit. Despre Simion Stolnicu ar trebui să scriu un studiu-portret, căci acest poet, care urmează în ordine cronologică și valorifică după Arghezi și Ion Barbu, reprezintă mai mult decât a

www.ziuaconstanta.ro

lăsat el să se înțeleagă...*

Eu dorm, tu dormi, el doarme
Noi toți dormim în carul vremii,
Și-n somn visăm c-am fi poeți,
Savanți, eroi sau pictori care
Așternu cu zel pe pânza vieții
Povestea lor așa cum este,
Din dorul aprig de a o face
Așa cum ar putea să fie.

Mințim, visăm, iubim, ucidem...

* L-am evocat pe Stolnicu în volumul *Umbre pe pânza vremii* (1985).

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1968

16 noiembrie. Zi memorabilă pentru obștea scriitoricească din România.

După trei zile de Congres – la Ateneu – unde, pentru prima dată, au fost prezenți aproape toți scriitorii din țară, fără nici o discriminare politică, azi Congresul s-a încheiat cu un impunător *banchet* oferit de Comitetul Central al Partidului și de Consiliul de Miniștri, și la care au fost invitați, iarăși, fără nici o discriminare membrii Uniunii Scriitorilor.

După trei zile (și trei nopți aș putea spune) petrecute în incinta – răscolitoare de atâtea amintiri pentru mine – Ateneului, azi am stat la masă cu coducătorii statului, într-o ambianță solemnă, care a devenit până la urmă aproape familiară. În sala nouă, elegantă, somptuoasă și pregătită sărbătorește pentru eveniment, care este cantina Institutului de Agronomie – dar o cantină ce poate rivaliza, ca arhitectură, cu cele mai pretențioase restaurante – erau aranjate cinci lungi mese paralele, iar alta pusă în capul lor, în așa fel ca oaspeții de la aceasta să poată fi văzuți de cei de la celelalte. Aproape 500 de scriitori, după ședința solemnă de la Ateneu, unde a vorbit timp de o oră și jumătate Nicolae Ceaușescu, au fost transportați, cu autobuze anume puse la dispoziție, până la Institutul Agronomic, pe o zi cețoasă (ieri a căzut prima zăpadă de anul ăsta la București) – și au luat loc în jurul meselor care-i așteptau sărbătorește, cu vesela, tacâmurile, paharele, antreurile și sticlele de vin așezate în dreptul fiecărui oaspete. Un meniu apeti-

www.ziuaconstanta.ro

sant, dar mai ales sticlele cu vin și cu țuică din podgoriile Institutului făceau să sclipească ochii (de bucurie și de foame, căci era ora 3 p.m.) scriitorilor. După ce toată lumea s-a așezat la mese, ocupându-și fiecare locul indicat prin numărul de pe cartea de invitație, au urmat câteva momente de așteptare – care au fost, de fapt, vreo 20 de minute – până când au apărut în sală conducătorii, în frunte cu N. Ceaușescu și I. Gh. Maurer, împreună cu o parte din membrii guverului, veniți să ia masa "împreună cu scriitorii". Momentul și atmosfera erau deosebit de impresionante. N. Ceaușescu s-a așezat la mijlocul mesei din capul celorlalte cinci, exact în dreptul mesei a treia (la care mă aflam), în dreapta lui a luat loc primul ministru (Maurer), în stânga președintele Uniunii Scriitorilor (Zaharia Stancu), apoi, în oridine ierarhică, ceilalți invitați de onoare. Șeful statului – un om de cincizeci de ani – părea, acolo, în capul mesei, la lumina becurilor din sală, cel mai tânăr și mai "aranjat" din întreaga asistență. Ai fi zis că e un artist de cinematograf, îmbrăcat foarte corect, cu guler alb și cravata bine legată, cu părul lui bine coafat, cu chipul ca de june-prim. De bună seamă, se simțea măgulit că se află – și că patronează o masă a obștei scriitoricești, și părea dispus să se transpună în atmosfera de boemă solemnă (boemă, fiindcă era a scriitorilor, solemnă fiindcă avea în fruntea ei pe cei mai înalți dregători ai țării).

După saluturile de rigoare și după ce și conducătorii s-au așezat pe scaune, dintr-un colț al sălii a apărut șirul ospătarilor îmbrăcați în port național, cu brațele pline de platouri, începând să servească masa în cel mai perfect stil protocolar. Confrații au atacat cu vitejie sticlele de țuică și vinuri alese (alb și roșu) aflate în fața lor. Atmosfera s-a încălzit repede. Poeții nu făceau deloc economie la pahare, convinși că sticlele golite vor fi înlocuite cu altele pline, la nesfârșit. Se prevedea un chef de pomină, care putea să țină până târziu noaptea, dacă nu chiar până dimineața. Dar, după câteva pahare, când comesenii erau în cea mai euforică bună dispoziție, Ceaușescu, schimbând câteva cuvinte cu Maurer,

www.ziuaconstanta.ro

s-a ridicat în picioare și a ținut să avertizeze, sub formă de glumă, însă cu o intenție explicată foarte diplomatic: "Prietenul meu Maurer îmi spune că vinul este măsurat, astfel că să nu ne facem iluzii. Poate, la ei, la Consiliul de Miniștri să fie așa, la noi însă e altfel." (*La noi*, adică la Comitetul Central.) Prin această intervenție noi am înțeles numaidecât că nu trebuie să ne așteptăm la valuri de vin. Probabil că Maurer, cunoscând mai bine lumea scriitoricească, i-a șoptit la ureche să nu lase să se creadă că se va bea la nesfârșit – așa cum le place scriitorilor – și îi va fi atras atenția să nu se lanseze prea mult în făgăduințe, fie pentru a nu se întrece măsura și a se degrada nivelul reuniunii, fie amintindu-i că secretarul general al partidului nu trebuie să depășească o anumită limită a "cordialității". Se temea, pesemne, ca această recepție, "cu scriitorii" să nu se transforme prea repede într-o libație bahică, așa cum se întâmplă cu toate recepțiile de la o anumită oră în sus. Fapt este că agapa, care a ținut trei ceasuri, n-a mai fost alimentată cu alte sticle de vin, în afară de cele două oferite inițial pentru fiecare oaspete. Totuși, unii, profitând de capacitățile ingurgitative reduse ale vecinilor de masă, au supt rații duble sau triple, uitând până la urmă unde se află și transformând "recepția" într-un fel de întâlnire la Casa Scriitorilor, adică socotindu-se ca la ei acasă. Alcoolul, ajutat de cântecele tarafului de muzicanți, îmbrăcați și ei în costume naționale, cu două diseuze "seducătoare", i-a stimulat pe poeți, încât au trecut cu toții la toasturi. Aproape fiecare simțea nevoia să ia cuvântul și să spună ceva în cinstea celor ce patronau mesele, așa fel că peste puțin glasurile se încălecau unele peste altele și vorbitorii se străduiau să fie auziți în tumultul de voci ce umpleau sala. Curând, de la toasturi s-a ajuns la exprimare de doleanțe și revendicări, iar unii, ca să fie ascultați, se apropiau de masa lui Ceaușescu și-i spuneau, ca unui coleg, ceea ce aveau pe suflet.

Evident, totul era de circumstanță, însă scriitorii aveau pentru prima dată sentimentul că "stau cu regele la masă" și li se

www.ziuaconstanta.ro

îngăduie să-și descarce sufletele fără reticențe. În orice caz, era pentru prima dată când ei simțeau că aveau ocazia să discute cu șeful statului și să-și manifeste, fără cenzură, nevoile și păsurile. Și este iarăși evident că totul va rămâne fără urmări, căci bunele intenții de la agapă nu vor merge mai departe de zidurile localului unde se desfășurase ea. Dar momentul era plin de semnificații. Setea de libertate – libertatea de exprimare – a scriitorilor din România, ținută atâtea decenii în cătușe, părea a-și fi găsit prilejul de a fi satisfăcută. Se spuneau lucruri care în alte împrejurări n-ar fi putut fi spuse, se făceau promisiuni, se creau iluzii, dar toate se desfășurau în euforia trecătoare a unei petreceri. S-ar fi zis că, de aici încolo, în lumea scriitoricească din România totul se va schimba – și numai în bine. Căci, din 1938 și până acum, trei decenii deci, oamenii de litere din țara noastră au trebuit să suporte chingile unor dictaturi succesive, sub a căror apăsare dorul lor de libertate a gândului și a cuvântului nu făcea decât să sporească, fără a se putea manifesta. A fost mai întâi dictatura carlistă, apoi dictatura legionară, pe urmă dictatura antonesciană, cu cenzura din timpul războiului, în sfârșit dictatura proletariatului și, pe plan spiritual, dictatura dogmatismului proletcultist și mai nocivă decât celelalte. Astăzi scriitorii au avut impresia că toate acestea s-au sfârșit și că, în fine, s-a revenit la normal. După trei decenii de cenzură, obscurantism, demagogie, angajare forțată, spaime, terori și vindicte, scriitorii au căpătat azi iluzia că și-au regăsit propria lor lume – de vis, de libertate lăuntrică, de încredere – și că de aici încolo vor relua firul cu vechea și nobila noastră cultură. Fie ca acest lucru să se adeverească și în fapte, nu numai în vorbe!

Oricum, obștea scriitorirească a trăit azi un mare moment de sărbătoare, și ar fi păcat ca acești copii mari, entuziaști și inteligenți, să fie încă o dată dezamăgiți în visul lor cel mai sfânt: acela de a așterne pe hârtie ceea ce cred și gândesc, iar nu ceea ce li se impune de către alții. Treizeci de ani de opresiune a spiritului sunt destul, pentru ca bucuria de azi să fie și mai mare!

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1969

Februarie. Mare agitație în lumea scriitoricească. S-a definitivat, în sfârșit, după lungi și spinoase demersuri, legea pensiilor. Începând din luna aceasta s-au stabilit și au început să fie plătite pensiile scriitorilor. Un vis, aproape secular, al slujitorilor condeiului a devenit realitate. Și o realitate cât se poate de frumoasă. Membrii Uniunii Scriitorilor primesc pensii între 2 000 și 4 000 lei (după aprecierea Comitetului, care ține seama de activitatea și valoarea celui pensionat) și între 1 000 și 2 000 pentru membrii Fondului literar. Sumele par fabuloase pentru cei care primeau până acum câte un "ajutor" lunar de 600 sau 800 lei, și ele pot să surprindă dacă sunt puse în comparație cu nivelul pensiilor obișnuite (între 500 și 1 500 lei), dar nu au nimic exagerat când te gândești că un ofițer, de pildă, nu general sau colonel, primește pensie până la 5 000 lei. De ce n-ar primi și un scriitor o astfel de pensie? Este oare mai mare aportul unui general la făurirea ființei spirituale (și naționale!) a neamului decât al unui romancier? Și sunt oare mai mulți romancieri decât generali într-o țară? Bugetul statului nu este cu nimic împovărat dacă scriitorilor li se recunosc aceleași drepturi de pensionare ca și ofițerilor. Cu atât mai mult cu cât pensiile scriitorilor nici nu se plătesc din bugetul statului, ci din veniturile Uniunii Scriitorilor, adică din chiar produsul muncii lor, din care o parte este rezervată fondului de pensii.

Trebuie felicitat actualul președinte al U. S., Zaharia Stancu, deoarece prin acțiunea lui tenace a izbutit să obțină de la forurile

www.ziuaconstanta.ro

conducătoare această dezlegare de a reglementa acordarea unor pensii onorabile pentru o categorie de oameni care nu aveau nici un statut până acum, nu se bucurau de nici un drept, nu aveau nici o asigurare pentru bătrânețe, în afară de propria lor capacitate de a munci. Când nu mai puteau lucra erau lăsați în voia soartei, ca niște cerșetori la ușile demnitarilor. Acum scriitorul este conștient că are și el un loc în societate, nu mai este un "declasat", e mândru de profesiunea lui, nu se mai teme de ziua de mâine. Iată o "revoluție" cu adevărat demnă de acest titlu înfăptuită în cultura românească.

20 iulie 1969 (ora Washington), 21 iulie (ora Bucureștilor). Doi *oameni* au coborât astăzi pe *Lună*. Ei se numesc Armstrong și Aldrin. Sunt americani. Al treilea, Collins, i-a așteptat în racheta ce se învârtea în jurul Lunii până când ei și-au îndeplinit programul "de lucru" pe solul lunar.

Cel mai mare eveniment – nu al anului, nu al secolului, ci din întreaga istorie a omenirii – s-a produs. Părea de necrezut, și totuși el s-a întâmplat. Visurile celor mai avântate fantezii au devenit realitate. *Doi oameni au pus piciorul pe Lună!*

Ceea ce este însă și mai extraordinar e faptul că noi, ceilalți locuitori ai Terrei, am putut privi și urmări cu ochii noștri, din paturile noastre, la ora 5 dimineața (în dimineața de luni, 21 iulie, aici, la București), cum cei doi aventurieri au coborât din modulul lor, pe scara lansată la picioarele "păianjenului", și au călcat pe solul lunar. Zborul astronauților în Cosmos, aselenizarea lor, este, desigur, un eveniment fantastic. Dar și mai fantastică mi se pare performanța tehnică prin care acest fenomen a putut fi privit de orice om, la televizor, în orice colț al Pământului. Aici aș putea spune că e ceva de domeniul miracolului. Știința a depășit orice graniță a posibilului și a credibilului. Nu faptul că doi oameni au ajuns în Lună mi se pare cel mai extraordinar, ci faptul că i-am putut vedea, în direct, executând fiecare mișcare, ca și cum totul

www.ziuaconstanta.ro

ar fi fost un exercițiu sportiv petrecut sub ochii noștri într-o arenă sau în ambianța noastră terestră. Să ajungi în Lună, să instalezi acolo o cameră de luat vederi, să transmiți spre Pământ imaginile reale, iar aici să le duci în cea mai depărtată și mai modestă locuință înzestrată cu un televizor – iată cea mai mare realizare a științei și tehnicii, a inteligenței omenești. Sunt profund tulburat, toate celelalte acivități mi se par modeste în comparație cu această formidabilă realizare.

De vreo 7-8 ani se vorbea tot mai insistent despre eventuala posibilă călătorie a omului în Lună. Mărturisesc că n-am crezut că așa ceva va fi cu putință. Acum, nu am aflat despre asta din lectura ziarelor, dar am *văzut-o* cu ochii mei. Mă simt mândru că am fost martorul acestei prime aventuri cosmice a omului. Vor mai urma și altele, poate și mai senzaționale, însă aceasta, fiind *prima*, rămâne cea mai spectaculoasă. Iar norocul de a fi contemporan cu ea este o favoare a generației actuale.

Deși nu credeam în posibilitatea unei astfel de cuceriri, când am citit că în "deceniul actual" omul va pune piciorul pe Lună, îmi spuneam: "Aș vrea să mai trăiesc până când acest lucru se va întâmpla, și pe urmă aș, putea să mor cu satisfacția că am trăit în epoca unei astfel de aventuri uluitoare!" Și iată că am văzut totul. Într-adevăr, ce altceva aș mai putea să râvnesc într-o scurtă și banală existență omenească? Fericit cel ce moare astăzi, după ce va fi privit la televizor dansul de bucurie al lui Aldrin pe Lună, și va duce, cel dintâi în lumea morților, vestea cea mare. Toți morții ar putea tresări în veșnicul imperiu al Întunericului aflând că un om, un semen al lor, a pus piciorul pe Lună.

Glorie celor ce au înfăptuit acest vis, glorie celor ce au avut șansa de a fi martorii realizării lui!

Octombrie 1969. Într-o călătorie de o săptămână la Belgrad – într-o delegație a Uniunii Scriitorilor (împreună cu Ilie Constantin și Dan Dutescu) și într-o admirabilă toamnă însorită – printre alte

www.ziuaconstanta.ro

bucurii ale voiajului, am avut-o și pe aceea de a vedea pe cei trei americani – Armstrong, Aldrin, Collins – care au făcut prima călătorie în Lună și care, tocmai în timpul ședерii mele acolo, au trecut într-o vizită de 24 de ore prin Belgrad. I-am văzut de aproape. Sunt niște oameni obișnuiți, dar aureola faptei lor îi înzestrează cu proporții de mit. Icar, Prometeu, și toți ceilalți eroi legendari din mitologia omenirii rămân simple simboluri pe lângă acești trei astronauți pe care i-am văzut în carne și oase. Încă o dată, mă consider un favorizat al soartei. Pe lângă atâtea evenimente istorice la care am fost martor în ultimii 40 de ani, am avut norocul să asist la coborârea primilor oameni pe Lună, și apoi să-i văd la chip pe acești oameni. Pot spune: am avut o viață plină!

Aș fi putut să mor la 33 de ani (ca Iisus), sau la 36 de ani(ca Mozart ori Rafael), sau la 39 de ani (ca Eminescu) – și intensitatea cu care am trăit și am depășit aceste vârste ar fi justificat o moarte prematură! – totuși mă apropii de 60 de ani, vârstă pe care nu mi-aș fi închipuit că am s-o ating vreodată, și mă simt încă legat de toate fenomenele vieții, le urmăresc cu o vie curiozitate, și nu-mi vine să cred că eu sunt cel ce scrie acestea astăzi, la o vârstă care, în tinerețe, mi se părea de neatins și nici nu doream s-o ating. Sunt un supraviețuitor al propriului meu destin, căci s-ar fi putut să nu mai fiu de mult, dar sunt un om fericit. Supraviețuirea, în ciuda atâtor înfrângeri, suferințe și lovituri, în ciuda atâtor visuri și aspirații pe care nu mi le-am putut realiza, este totuși o victorie. O victorie raportată nu la ceea ce am făcut sau aș fi vrut să fac, ci la ceea ce am trăit și la felul cum am trăit: *intens și autentic*. Și mai ales, *liber*. Am refuzat orice aservire (a banului, a gloriilor efemere, a titlurilor convenționale), dar am câștigat demnitatea de a fi fost un *om* și de a nu-mi fi scăpat nimic din ceea ce este omenesc.

*

Paul Valéry notează în *Jurnalul* său "D'autres font des livres. Moi, je fais mon esprit".

www.ziuaconstanta.ro

Parafrazându-l, aș adăuga doar atât: "Moi, je fais ma *vie.*" Căci într-adevăr, principala mea dorință n-a fost să public cărți, să fac carieră, ci să-mi creez o viață de care să fiu mulțumit și care să fie conformă cu principiile și aspirațiile mele interioare. O viață bogată (pe plan sufletesc și intelectual mai ales) și frumoasă în felul ei, o viață absolut secretă pentru ceilalți, dar cinstită, candidă și caldă. Cred că într-o oarecare măsură am realizat-o. Nimeni nu are să se plângă că i-am făcut vreun rău, nimeni nu are să-mi reproșeze ceva. Iar *Existența* (cea cosmică, cea universală, cea etenă) *știe* că n-am înșelat-o niciodată.

*

Cartea mea despre *Costache Negri* s-a bucurat de succes. Cititorii au descoperit în acest personaj un om de valoare și de caracter, patriot, modest, fără ambiții, fără vanități, ocolind zgomotul public și rămânând fidel lui însuși.

Dar nimeni nu știe că, după o sută de ani, eu m-am regăsit în acest personaj.

Într-o eventuală autobiografie (la care mă gândesc mereu și care ar urma să se intituleze *Visul Cavalerului*), un capitol va suna așa: "De la Malraux la... Costache Negri". Tinerețea mea a fost pasionată de Malraux. La 50 de ani l-am descoperit pe Costache Negri, care m-a pasionat în aceeași măsură. Două extreme, ce se întâlnesc în biografia mea. Sau poate este o evoluție firească, să ajungi de la aventură și răzvrătire (spirituală), în tinerețe, la calmul și refuzul vârstei înaintate, la voluptatea de a evada din istorie.

*

Mantaigne nota: "Spune-mi cum a murit, ca să-ți spun ce fel de om a fost."

Pe patul morții, Goethe horcăia: "Mehr, licht (de unde, probabil, expresia românească, *mierlit,* a o *mierli).*

www.ziuaconstanta.ro

În aceeași situație, Paul Valéry se întorcea cu fața la perete și ricana: "Quelle connerie!"

Care avea dreptate?

Eu cred că Paul Valéry. Fiindcă el cunoscuse bine sferele înalte ale societății din timpul lui și era conștient de toate deșertăciunile și murdăriile vieții din mediile respective: diplomatic, literar, artistic, artistocratic etc. Mai ales în secolul XX aceste deșertăciuni și murdării (morale, intelectuale, politice etc.) au atins nivelul culminant, unde nimic pur și candid nu mai poate exista. În toate manifestările lor de azi, oamenii se întrec în a fi cât mai poltroni și fiecare – vorbesc de cei cu notorietate publică – e mândru dacă reușește să joace cât mai bine în această vastă "connerie".

*

Cartea doamnei Eleni Kazantzakis despre Kazantzakis – *Le Disident* – care este o biografie compusă din scrisorile lui însoțite de comentariile ei, parcă aș fi scris-o eu. Găsesc aici o mulțime de reflecții, notații și afirmații care mi se potrivesc. Aș putea să citez pagini întregi, dar mă mulțumesc să reproduc doar un pasaj:

"N-am întâlnit niciodată *fericirea,* decât pe culmea celei mai mari disperări. De ce ? Fiindcă am persistat (cu buzele strânse, cu disprețul morții în inimă) să merg până la capăt. Totul a fost mereu organizat, în jurul meu, în contra mea. Și, în fața atâtor dușmani, m-am simțit pregătit, în tăcere, ușor și disprețuitor – apoi, la urmă, învingător. Prietenii mei mă cred fericit, fiindcă ei ignoră luptele care au precedat victoria; fiindcă ei nu știu că fericirea mea este floarea supremă a disperării mele și a disprețului meu pentru toate lucrurile *pământești.* Nu sunt un revoltat romantic, nici un mistic care disprețuiește viața, nici un nesimțit care luptă contra materiei. Iubesc viața, pământul, Omul, animalele, lucrurile efemere. Am deplina conștiință a valorii lor, dar și a limitelor lor. Nu mă simt stăpânit de nici o iluzie, n-am căzut în nici o capcană – deși am intrat în toate capcanele – ca un șoarece foarte

www.ziuaconstanta.ro

sprinten, care intra în capcană, mănâncă momeala lăsată acolo ca să-l prindă, apoi se duce spre alte capcane, știind bine că ultima – capcana morții – îl așteaptă pe acolo, că va intra în ea și nu va mai ieși."

Kazantzakis scria acestea pe la cincizeci de ani. El a murit la 72 de ani, și pe mormântul său din Creta a fost săpată următoarea deviză, pe care a enunțat-o de atâtea ori în viață: "Nu sper nimic, nu mi-e teamă de nimic. Sunt liber."

*

Printre hârtiile vechi de prin sertare, am descoperit două "documente" care mi-au răscolit multe amintiri și m-au amuzat. Primul, un manifest "electoral" către studenții și studentele Facultății de Filozofie și Litere, cu prilejul alegerii Comitetului studenților de la această Facultate. Alegerile au avut loc în toamna lui 1932 (sau poate 1933). Comitetul nostru, care s-a prezentat în alegeri, avea următoarea componență: Neagu Rădulescu (președinte), iar membri: G. Orzea, A. Mistakide, V. Damaschin, Grigore Băjenaru, Atanase Nuși, Simion Stolnicu, Emilian Bâcov, Pericle Martinescu, I. Zaharescu, Dumitru Gherassy, I. Popovici-Cerezeanu, I. Stancu.

Mi-amintesc că alegerile au fost animate, cu trei liste de candidați, dintre care a învins cea a lui Emil Turdeanu, student în ultimul an la Literatura română veche, apreciat de Cartojan și alți profesori. Lista noastră a fost învinsă, ca și a treia, compusă din comuniști: Constanța Crăciun, Grigore Preoteasa, Virgil Teodorescu, Constantin Micu etc.

Mai mi-amintesc că în seara victoriei, partida învingătoare, în frunte cu Turdeanu, a dat un banchet la grădina "Carpați" (unde se află azi librăria "M. Eminescu") și am fost invitați și noi, candidații "învinși". S-a mâncat, s-a băut și s-a petrecut studențește până dimineața.

Al doilea document este un exemplar din *Revista burgheză*,

www.ziuaconstanta.ro

anul II, nr. 6, din 20 februarie 1935, care conține, pe ultimele două pagini, 34 și 35, un *Program al Facultății de Filosofie din București pe anul 1955*, primit "din partea unui student". Este o anticipație făcută la modul ironic în 1935, vrând să arate cam cum s-ar prezenta "generația" de intelectuali din acea vreme peste douăzeci de ani. Sunt consemnați aici câțiva dintre scriitorii și publiciștii "tineri" din 1935. În ordinea înscrisă în *Program* ei sunt văzuți astfel în 1955: G. Vlădescu-Răcoasă, la catedra de Filosofie și socialitate muncitoarească, curs ținut în amfiteatrul *Lucian Blaga; Emil Cioran,* catedra de Disperare; *M. Sebastian,* catedra de Metafizică biologică (cu lecturi din *Vremea),* în amfiteatrul *I. Peltz; T. Teodoroff-Braniștevski*, catedra de Rusofistică (lecturi din *Cuvântul liber* și Ghiță Ionescu, plus cântece revoluționare), amfiteatrul *Doftana; Traian Herseni,* catedra de Monografie (lucrări practice și existențiale la Snagovgrad); *Mircea Eliade,* catedra de Fakirism (la seminar experiențe cu fachirul *Avramescu),* amfiteatrul *India*; *Pericle Martinescu*, catedra de Antiintelectualism, curs: Sfârșitul burgheziei, "Ultimele faze ale sistemului neautenticializat" (lecturi din *Soliloqvii* de M. Eliade), amfiteatrul *Kyra-Kyralina; Lord Comarnescu, Viscount of Mandravela*, catedra Istoria universală de la facerea lumii până în zilele noastre, în sala de conferințe a Institutului de Fete-Mame; *Anton Golopenția,* catedra de Nostalgică (cu ore de gimnastică mistico-suedeză predată de maestrul de gimnastică *I.I. Cantacuzino*); *C. Noica*, catedra de Quintesențialitate ideală, asistenți *Geo Bogza* și *Radu Gyr*, amfiteatrul *Rabindranath Tagore; F. Aderca*, catedra de Esperanto, asistent *I. Călugăru*, lecturi din *Zaharia Stancu* și alți precursori, amfiteatrul *Criterion*; *I. Felea, Dem. Botez, Anton Holban,* catedra de Intuiție revoluționară, curs despre Voința proletarilor de a deveni mistico-intuitivi; *I. Nestor*, catedra Psihotehnica ocrotirii bărbatului, asistente: *Sidonia Drăgușanu, Marta Rădulescu, Margareta Nicolau, Coca Farago*, amfiteatrul *Titel Petrescu; Al. Robot,* catedra Metacționism, curs despre Impor-

www.ziuaconstanta.ro

tanța minorilor în literatură, asistent *Dim. Gusti,* amfiteatrul *Mircea Vulcănescu; Emil Gulian* și *V. Cristian,* catedra Totalizare, curs Problematica intrinsecității controversate la *Petru Manoliu,* asistent *N. D. Cocea,* amfiteatrul Institutului de civilizație siberiană.

Decanul Facultății: Prof. onor. dr. *Ernest Ene,* prodecan *Lord Comarnescu, Viscount of Mandravela,* secretar general *Maria Banuș.*

Se făcea haz în 1935... Dar ce mai rămăsese, sau câți mai rămăseseră dintre acești oameni în 1955?! ... Ce să mai vorbim ... *

www.ziuaconstanta.ro

---

* Vezi prezentarea mai pe larg a acestui subiect în vol. *"Figuri în filigran",* București, Editura Albatros, 1999.

ANUL 1975

Henry de Montherlant, încă unul din idolii vieții mele, s-a sinucis la 76 de ani, refuzând degradările bătrâneții. A făcut gestul suprem în ziua de 21 septembrie 1972 (echinoxul de toamnă); în noaptea de 21-22 martie 1973 (echinoxul de primăvară) cenușa lui a fost răspândită deasupra Romei, conform dispozițiilor lăsate de el.

Câteva extrase din ultima lui carte, *Marie du soir*, apărută cu puțin înainte de a muri și constituind ultima serie de "Carnete" publicate de scriitor.

"Aventura mea terestră se sfârșește. În curând sufletul meu își va lua zborul pe aripa flăcării. Voi realiza cuvântul stoicului citat de Marc Aureliu, care mă emoționa atât de tare la șaisprezece ani: «Tot ce este foc se va reîntoarce în foc». Ars ca Sylla și ca Britanicus."

"Am fost un om al plăcerii mai întâi, apoi un creator literar, apoi nimic. Plăcerea mi-a fost luată; operele pe care le scriam tot pentru plăcere, nu le mai pot făuri cu vigoarea de altădată a anilor tineri. Și totuși spun: e bine așa."

"A înceta de a dori trupește și a înceta de a te exprima prin scris; adică, a înceta de a exista. Moartea în viață."

"Sunt ani de când mă gândesc că, atunci când voi fi în agonie, servitorul va ciocăni timid la ușă: «O doamnă cere o dedicație»."

"Dușmani sau nedușmani, mă simt solidar cu toți cei care mor."

www.ziuaconstanta.ro

"Nu mai am decât doi sau trei ani pentru a termina de a mă construi. Ei, criticii și istoricii literari, au o eternitate pentru a mă distruge."

În anul 1940 am scris următoarea poemă în proză (vezi: *Sunt frate cu un fir de iarbă):*

"Am adormit sub un cer senin și cald de vară. Leagănul meu fusese îmbrățișarea a doi oameni care se iubeau.

Dormitul mi-a fost agitat însă și cumplit ca un blestem. Iar în somn, am intrat pe porțile unui vis ciudat, într-o împărăție a zgomotului și a durerii, unde sufletele se mâncau între ele ca niște șerpi, și spiritele, care mai păstrau încă ceva din strălucirea stelelor, se logodeau cu câte o inimă de lut. Am colindat acea împărăție de la un capăt la altul, dar n-am întâlnit nici o glorie care să rămână și nici o iubire care să învingă.

Când m-am trezit se făcuse frig și trandafirii din grădină se vestejiseră. Era toamnă.

Se pare că îmbătrânisem mult, fiindcă uitasem totul.

... Visul meu durase o *viață*."

Acum, am dat în volumul *Les Caractères* de La Bruyère, peste următorul aforism:

www.ziuaconstanta.ro

"La vie est un sommeil; les vieillards sont ceux dont le sommeil a été plus long; ils ne commencent à se reveiller que quand il faut mourir. S'ils repussent alors sur le cours de leurs années, ils ne trouvent souvent ni vertus ni actions louables qui les distinguent les uns des autres..."

Dacă aș fi citit aceasta în 1940 și aș fi scris poemul meu acum, s-ar fi spus că l-am plagiat pe La Bruyère. De asemeni, dacă moralistul francez n-ar fi trăit cu 300 de ani înaintea mea, s-ar fi spus că el m-a plagiat pe mine... Între cele două texte nu este însă nici o legătură. Totul e o coincidență. De unde se poate deduce că nimic nu e nou în literatură.

Pentru "Visul Cavalerului"

Am vrut să fac din literatură ceea ce Poetul râvnea să facă din iubirea lui: "Logodnică de-a pururi, soție niciodată." (Arghezi)

Până la urmă, jocul a devenit o căsnicie, și căsnicia supliciu plăcut.

*

Lumea ca Aventură și Paradox ar putea fi titlul unei culegeri din articolele mele de tinerețe în care se oglindește o anumită latură a evoluției și efervescenței spirituale din perioada 1920-1940.

*

Într-o eventuală *Autobiografie (Visul Cavalerului)* nu trebuie neglijate următoarele momente emoționante din viața mea:

1921 – La vârsta de zece ani am făcut prima călătorie de la sat (Viișoara) la oraș (Constanța), cu tata, cu căruța. Atunci tata m-a dus să-mi arate orașul. Coborârea pe strada Carol spre Piața Ovidiu mi s-a părut ceva ireal de frumos, plin de vrajă. Mult mai târziu am văzut într-un film *(Vrăjitorul din Oz)* ceva asemănător – o călătorie în lumea basmelor.

1935 – Am cunoscut-o pe E. D. Apariția și prezența ei m-a salvat atunci de la o moarte aproape sigură, căci bucuria de a o întâlni a produs în mine o comoție atât de puternică, încât a învins boala și microbii ce mă subminau. (Psihoterapie) (E. D. = Eleonora Dumitrescu, alias L. din *Jurnalul* 1936-1939).

1937 – Călătorie în Grecia, cu Anton Mistakide (40 zile).

1938 – Călătorie în Dalmația, singur (10 zile).

1939 – Călătorie la Paris (14 iulie), în grup oficial (10 zile).

1942 – Escapada la Sevastopol (8 iulie), a doua zi după cucerirea lui de către nemți, în urma unui asediu care a durat vreo șase luni (2 zile).

www.ziuaconstanta.ro

1944 – Cunoștința și căsătoria cu Luchi.

1949 – Șocul produs de tragedia de la Viișoara (Exproprierea).

1950 – Verificarea și excluderea din P.C.R.

1965 – Călătorie cu Luchi în R.D.G. (Budapesta – Praga – Berlin etc.) (15 zile).

1972 – Călătorie în Israel. Descoperirea celor *două* "morminte sfinte" și urcarea pe acoperișul Catedralei din Ierusalim în interiorul căreia se află "Sfântul mormânt", al ortodocșilor și catolicilor (21 zile).

1973 – Călătorie în U.R.S.S. Traversarea munților Caucaz (de la Tbilisi la Leningrad), în carlinga avionului TU 104 cu botul de sticlă, ca într-o cabină de cosmonaut, trecând printre cele două vârfuri înzăpezite (în iulie), Elbrus și Kazbek (15 zile).

1973 – Călătorie cu Luchi în Suedia. Împreună cu Anton Mistakide, am fost până la *Capul Nord* ("Le soleil de minuit" – 8 iulie). Vizitarea orașelor Copenhaga, Stockholm, Kiruna, Narvik, Tromsö, Hammerfest, Honingsveg etc. Apoi, cu Luchi, zece zile la Paris, patru zile la Viena. (Adevăratul nostru "voiaj de nuntă", la 29 ani de la căsătorie) (30 zile).

1974 – 8 ianuarie. Blocarea în telescaunul de la Sinana, pe muntele Furnica. Două ore suspendat în aer, apoi coborârea cu frânghie, pe marginea unei prăpăstii. Singur. La 63 de ani! Peisajul magnific, deasupra norilor, ca la marginea Oceanului Înghețat. Meditări. Amintiri (exact la șase luni de când fusesem la Capul Nord!).

Și... ce va mai urma.

*

De la o anumită vârstă încolo în viata omului nu se mai întâmplă nimic. Existența pare o clipă lungă și inutilă, ce se scurge încet, așteptând sfârșitul.

*

www.ziuaconstanta.ro

În viață poți să realizezi lucruri excepționale. Dacă n-ai creat *impresia* că ești cineva, totul rămâne fără valoare.

În ceea ce mă privește, am impresia că am fost un Absent purtând numele Pericle Martinescu.

*

În secolul XX mi s-a părut desuet să mai creezi opere de artă. (Adică artă pentru artă. Așa-zisa "artă" avea o singură justificare: să aducă bani. Vezi cazul suprarealiștilor și al tuturor "inovatorilor" care nu urmăreau decât îmbogățirea.)

Și totuși am crezut și am iubit literatura. Dar nici o clipă nu mi-am propus să creez opere literare. Tot ce am scris: versuri, proză, eseuri, articole ocazionale (literare sau politice) sunt documente biografice, mișcări sufletești și intelectuale.

De altfel, cred că din toată producția (enormă!) literară și artistică a acestui secol nu va rămâne decât tocmai ceea ce reprezintă documente biografice.

*

Din balconul casei memoriale "Cezar Petrescu" de la Bușteni, dacă privești, când e senin, munții, profilul Bucegilor apare exact ca un contur de om culcat cu fața în sus, îndreptată spre cer: capul, cu fruntea lată și părul ce-i cade spre ceafă, nasul, gura, bărbia, gâtul, mărul lui Adam, brațele încrucișate pe piept ținând între palme crucea (Crucea de pe Caraiman), apoi picioarele (vârfurile Coștila și Piatra Arsă) – toate acestea au profilul unui om care doarme liniștit somnul de veci.

Dar de nicăieri nu se vede mai bine acest contur, ca din balconul casei lui Cezar Petrescu de la Bușteni.

Muzeul însuși e bine organizat, foarte evocator, încărcat de lucruri ce amintesc personalitatea scriitorului. Dintre multele "case memoriale" pe care le-am vizitat, aceasta mi se pare cea mai potrivită cu denumirea ei. Ea mi-a amintit casa lui Repin, din

www.ziuaconstanta.ro

Repino (la nord de Leningrad), unde este înmormântat și pictorul.

Meritul alcătuirii acestei case revine surorilor lui Cezar Petrescu. Atâta devoțiune rar se întâlnește. O nevastă n-ar fi făcut niciodată așa ceva.

La Ciucea, Veturia Goga a construit un mausoleu, dar mai mult pentru ea decât pentru poet.

*

Bucuria de a vedea o carte tipărită, și dezgustul de a mă vedea repus pe tarabă, cu numele întreg, alături de alte sute de "scriitori"... Mi-ar fi plăcut ca volumul să apară fără să fie difuzat prin librării, ci oferit numai prietenilor.

*

Montherlant a fost un artist "în viață". Rămâne legat de Viață. Huxley, de pildă, fiind mai puțin legat de viață, va rămâne și în posteritate.

*

Condiția paradoxală a creatorului! A trăi, a crea – două activități care nu se au bine între ele.

www.ziuaconstanta.ro

*

"Inspirația" în stare de ebrietate, și în stare de luciditate. Unii scriitori lucrează sub influența vinului, a opiului sau stimulentelor de acest gen. Alții nu pot scrie decât într-o perfectă stare de luciditate. Care sunt adevărații creatori? Adevărații artiști?

Cei dintâi sunt niște dionisiaci care și în artă pun mai presus de orice exuberanța *existenței* lor intelectuale. Ceilalți sunt apollinici.

Artiștii cred că fac parte din categoria a doua, cei din categoria întâi sunt *creatori.*

*

Numai prin cinism mai poți salva ceva în fața oamenilor din jurul tău. Un om cinstit, corect, cu simțul măsurii și al ridicolului, un om *cumsecade,* într-un cuvânt, este considerat un mediocru. Ca să atragi atenția celorlalți asupra ta, chit că ești o nulitate, un ratat sau un cabotin, e destul să fii cinic spre a te bucura de oarecare, chiar de multă, considerație.

*

Când nu cunoșteam oamenii "mari" și-i priveam de la distanță, puteam face judecăți de valoare mult mai juste asupra lor. Asupra celor pe care îi cunosc de-aproape nu pot să-mi fac nici o părere favorabilă. Fii, deci, cât mai departe de "ei".

*

Apar tot mai multe cărți de amintiri ale scriitorilor din secolul XX (români). Contemporanii mei. Și, deși în cursul vieții nu am avut legături prea strânse cu ei, mă văd totuși trecut în amintirile lor, cu diferite prilejuri. Asta înseamnă că am fost prezent în conștiința lor – cel puțin în anumite momente – mai mult decât eu însumi am vrut sau am dorit să fiu.

Consemnez aici câteva din cărțile de amintiri în care se întâlnește și numele meu:

– Isaia Răcăciuni, *Amintiri*, 1969, p. 140;

– Mihail Șerban, *Amintiri literare*, 1969, pp. 43, 118;

– Simion Stolnicu, *Patru portrete lirice*, în *Steaua* (Cluj), septembrie 1969 (text postum);

– Neagu Rădulescu, *Jurnalul unui caricaturist*, în *Săptămâna* din 16 iulie 1971;

– Sașa Pană, *Născut în '02*, 1973, pp. 383, 514, 516;

– Bogdan Amaru, *Goana după fluturi*, 1973, pp. 135, 150;

– Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, 1973, pp. 48, 49.

www.ziuaconstanta.ro

– Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim,* 1974, pp.60, 130;
– Barbu Solacolu, *Evocări, confesiuni, portrete,* 1974, p. 298;
– Camil Petrescu, *Note zilnice,* 1975, p. 85;
– Octav Șuluțiu, *Jurnal,* 1975, pp. 291, 344, 348;
Aș mai adăuga la acestea cronica reprodusă în:
– Victor Felea, *Secțiuni,* 1974, pp. 337-344;
și indicația prețioasă din
– Barbu Brezianu, *Brâncuși,* 1974, p. 111.

Cu unii dintre aceștia (Mihail Șerban, Simion Stolnicu, Neagu Rădulescu, Ieronim Șerbu) am fost bun prieten; cu ceilalți doar "confrate". Toate aceste amintiri se referă la perioada dintre cele două războaie. Atunci am *existat* și eu în viața literară (și numai atunci !). După aceea am fost un salahor literar, absent din viața literară.

*

Marele eveniment al anului 1975 pentru mine și Luchi a fost călătoria în China și Coreea. 24 zile, în luna iulie, în grup, prin O.N.T. (30 persoane). Călduri foarte mari, dar o călătorie memorabilă. Cu avionul prin Atena și Karachi (18 ore de zbor), iar acolo vizitarea orașelor Pekin, Hanceu, Shanhai, Dalien (Port-Arthur), Anshan, Shenian (fost Mugden), Phenian și Hampho (în Coreea), Zidul chinezesc, Oceanul Pacific etc. Circa 30 000 km parcurși în total (cu avionul, trenul, autocarul). Am cunoscut și altă civilizație în afara Europei. Dar Europa rămâne continentul cel mai interesant, iar România țara cu cea mai bună climă, vegetație, geografie, bogăție, omenie etc.

www.ziuaconstanta.ro

*

În savuroasa și foarte documentata lui lucrare *Literatura română între cele două războaie mondiale* (vol. III, despre *Dramaturgie, Critică și Eseu*), Ov. S. Crohmălniceanu, vorbind despre Mihail Sebastian privit în ansamblu, încheie spunând că

"poate opera majoră a scriitorului este întinsul lui *Jurnal*, încă inedit. Acest *Jurnal* se află în manuscris la fratele lui Sebastian, dr. Hechter de la Paris, care a publicat câteva fragmente prin diverse reviste".

Așadar, *Jurnalul* ar putea să fie "opera majoră" a lui Mihail Sebastian...

Mă gândesc la *Jurnalul* meu, la *Confesiune patetică* (1936-1940) și *Flagelul politic* (după 1944). El nu poate fi în nici un caz "opera majoră" (fiindcă "opera minoră" nu există!), dar sunt sigur că reprezintă unica mea vocație literară și cred că va stârni oarecare interes și din punct de vedere documentar, ca referință – mai ales psihologic vorbind – asupra epocii și generației căreia i-am aparținut. Aș putea să fac un "roman"din acest *Jurnal*, intervenind foarte puțin în structura lui actuală, ca să-i dau o coloratură "epică", dar nici nu mă gândesc la așa ceva. Prefer să rămână un document autentic și profund sincer. De altfel, el poate fi considerat și ca o "confesiune" – în accepția consacrată de Jean-Jacques Rousseau – însă nu una scrisă la 60 de ani, ci făcută pe viu, la 30 de ani, vârsta febricității intelectuale prin excelență și a tuturor conflictelor sufletești surprinse la paroxism. Am convingerea că această "confesiune patetică" va fi descoperită într-o zi și în ea va fi căutată și analizată "boala" generației noastre, a celor care am debutat și am trăit între 1930-1945.

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1976

Revista *MELE* (în limba hawaiiană = cântec, poezie) pe care poetul Ștefan Baciu o scoate la Honolulu, în Hawaii, închină ultimul ei număr (34) liceului "Andrei Șaguna" din Brașov, cu prilejul jubileului de 125 de ani ai Școlii. Poetul exilat își potolește astfel nostalgiile brașovene prin acest gest de o mare generozitate sufletească și de o gratitudine absolută. Căci, această revistă, care apare cam de patru ori pe an, intitulată *Caiet internațional de poezie,* publică de obicei *numai* poezie și e scrisă de poeți din toate țările lumii, în limbi diferite, dar de data asta face o excepție, publicând numai șaguniști, adică poeți proveniți din foști elevi ai liceului. În nota redacției, unde sunt prezentați colaboratorii, se spune de altfel (în spaniolă și engleză) că "el presente cuaderno de *MELE* fue escuto exclusivamente por exalunnos del «Liceul Andrei Șaguna» de Brașov, Rumania, que cumplie 125 anos y es dende el editor de asta «carta internacional de poesia» hife sus estudios de 1929 a 1937. Es un gesto de fraternidad poetica y humana, par aribba de las frontieres y de la geografias." Și se începe prezentarea colaboratorilor, în ordine alfabetică: Vasile Baboie (cu desene), Ștefan Baciu, Lucian Blaga, Verona Brateș, Dinu Ianculescu, Alexandru Lungu, Pericle Martinescu, Impy Matheescu, Dumitru Munteanu, Mihai Nadiu, Alexandru Predescu, toți foști elevi ai liceului "Șaguna", și traducători : Dorothy B. Asprinwall (engleză), Larry L. Kimura (hawaiiană), Yaeko Habein (japoneză), Robert Austerliz (germană). Pe prima pagină,

www.ziuaconstanta.ro

purtând titlul *Mele, XII-34, Internationel Poetry Letter,* Iuly 1976, sunt prezentați, în ordine alfabetică, toți colaboratorii numărului, iar coperta reprezintă o gravură înfățișând liceul, executată de Harald Meschendorfer, un grafician din Brașov, fiul scriitorului Adolf Meschendorfer, cunoscut autor de literatură germană din România în perioada interbelică. În interiorul revistei se mai află reprodusă de trei ori o vignetă cu liceul "Șaguna" și textul jubiliar: "Liceul «A. Șaguna», Brașov, 1850-1975". Aceasta vignetă (apărută în *Tribuna* de la Cluj) i-am trimis-o eu lui Ștefan Baciu, de altfel împreună cu alte materiale publicitare. Din partea mea, i-am trimis două poezii, *Prinos și Echinox de toamnă,* ambele publicate în facsimil. Poezia lui Lucian Blaga *Autoportret* ("Lucian Blaga e mut ca o lebădă în patria sa...") este tradusă în engleză, germană, hawaiiană și japoneză. Ea este, de fapt singura contribuție "sedițioasă" din revistă, fiind anume aleasă de redactorul din exil ca să dea un aer "conspirativ" publicației. În realitate însă acest număr din *MELE* nu are nimic conspirativ, din contră, el apare ca o realizare excepțională, reușind să strângă în cele 24 pagini o mână de colaboratori răspândiți în toate cele cinci continente și evocând, în insulele Hawaii, venerabilul liceu brașovean de la poalele Tâmpei. În asta constă întreaga frumusețe și măreție a faptului. Cred că așa ceva nu s-a mai întâmplat niciodată în istoria literaturii. Iar pentru românii de dincolo de fruntariile țării, cărora le va cădea în mână acest "caiet", el va însemna, sunt sigur, un moment de înduioșare până la lacrimi. Chiar de-ar fi numai atât, gestul lui Ștefan Baciu (căruia i-am dat și eu o mână prețioasă de ajutor) și-a atins pe deplin scopul.

*

Coincidență bizară. Chiar în ziua când am primit din Hawaii revista *MELE – Șaguna*, am aflat că la Brașov a murit subit, la ora 5 dimineața (18 iulie 1976), doctorul Florin Stinghe, premiantul clasei noastre, fostul nostru "prefect", unul dintre puținii șagu-

www.ziuaconstanta.ro

niști-fruntași care au rămas, au lucrat și au trăit în Brașov. Este al treilea coleg de clasă al nostru care dispare în ultimii ani, și, lucru curios, al treilea doctor. Ceilalți doi, Osmund Gamber, medic, a murit acum trei ani la Timișoara, iar Ovid Goia, medic, a murit acum doi ani, tot subit, la Sighișoara.

La reuniunea ultimă, lunară, de la Casa Universitarilor, cei ce ne-am întâlnit acolo am păstrat un minut de tăcere pentru Florin Stinghe și am răsfoit, cu emoție, ultimul caiet din *MELE*.

*

Se zice că oamenii care nu îmbătrânesc (nu se ridează) trăiesc "superficial", pe alături de viață. Se pare că sunt unul dintre aceștia – care "nu îmbătrânesc". Dar numai în aparență și judecând numai după pielea frunții și a obrajilor.

Nu știu dacă e așa. Cred mai curând că nu! Secretul acestei "tinereți" permanente eu cred că este altul, și anume *inocența* cu care respectivul om a trăit viața. Am cunoscut câțiva inși care erau "tineri" la 70 de ani, și alții "stafidiți" cu totul la 40 de ani. Cei dintâi erau oameni cinstiți, curați, care suferiseră mult în existența lor, dar aveau cugetul nepătat. Ceilalți, deși o făceau pe "îngerii" după ce trecuseră prin toate murdăriile vieții, purtau înscrise pe fețele lor blestemele faptelor săvârșite în decursul anilor.

Dacă acesta e un titlu de glorie – să fie la ei acolo! N-am admirat niciodată glorii *à la Papillon* sau *à la Jean Genêt,* ocnași ajunși idoli ai saloanelor pariziene, ba ultimul intrând, mi se pare, chiar la Academie !

Un alt "secret" al tinereții – cred eu, și îl consider valabil în ceea ce mă privește – este să privești totul detașat, de la o mare înălțime, ridicându-te deasupra măruntelor frecușuri care uzează spiritul și organismul. Mi-am păstrat tinerețea sufletească – aș zice și spirituală – numai datorită faptului că nu m-am legat de nimic ce este trecător și pieritor: glorie, avuție, rang social etc. De câte ori am avut un insucces – pe plan profesional, și am avut

www.ziuaconstanta.ro

multe, slavă Domnului! – ca să nu mă amărăsc și să nu-mi otrăvesc viața din cauza asta, mă gândeam la cât de mici, de efemere și de neînsemnate sunt toate luptele și strădaniile noastre, în raport cu imensa, infinita și incomensurabila realitate a Existenței universale. Mă închipuiam o stea pierdută pe bolta cerului, privind de acolo de sus, din singurătatea ei, viața terestră, și aveam numaidecât proporția, dimensiunea exactă a existenței omenești... Și atunci, durerea mea momentană, provocată de un insucces, de o înfrângere, se dizolva în conștiința că în fața Imensității și Veșniciei toate sunt niște jocuri copilărești. Mă bucuram atunci că trăiesc, că Hazardul mi-a oferit posibilitatea să trec prin VIAȚĂ – să mă nasc, să lupt, să admir, să mor – și asta socoteam a fi cea mai înaltă favoare acordată unui om. Nu mai adaug că dragostea de natură mi-a fost un mare sprijin în viață și o mare eliberare. În parcul unde mă plimb în fiecare seară e un stejar imens pe care-l consider "fratele" meu și cu care stau mereu de vorbă, conversația cu el producându-mi nespuse bucurii...

*

André Malraux a murit la vârsta de 75 de ani (23. XI. 1976). Mult prea bătrân ca să mai fie ceea ce fusese cândva: un fel de zeitate ce fascina pe oamenii tineri, care-i păstrau un cult fanatic. (Printre aceștia mă număram și eu!) Devenise un monument a cărui gloriolă desființa aproape persoana fizică a scriitorului. De fapt, de multă vreme, Malraux trăia în virtutea mitului, sau a miturilor ce se creaseră - sau pe care el și le crease – în jurul lui. Incontestabil, a fost o mare personalitate (un Byron, un Chateaubriand, cum s-a spus), dar a murit prea târziu ca să nu impieteze asupra "eroului", a "aventurierului" care a fost în tinerețe. La moartea lui s-au rostit lucruri frumoase, dar și multe tot atât de convenționale, ca despre un mare personaj oficial. Dacă ar fi murit cu treizeci de ani în urmă, adică exact atunci când adevăratul Malraux a încetat să mai existe, s-ar fi stins în plină glorie, ar fi

www.ziuaconstanta.ro

constituit un început de legendă. Așa, a închis ochii ca orice venerabil slujitor al unui regim, ca orice reprezentant întârziat al generației sale, care ținea totuși cu orice preț să rămână în atenția generațiilor noi.

Dar generațiile noi nu-l cunosc decât din "auzite". Malraux nu mai era pentru tinerii de azi nici idolul care a fost pentru cei de altădată, nici maestrul unui stil deosebit de viață (ca Montherlant, de pildă), nici măcar gânditorul ale cărui idei să mai exercite vreo influență asupra lor. Malraux ajunsese la bătrânețe un izolat, un solitar, care continua totuși să-și joace rolul său pe scena vie a lumii. Era o desebire imensă între cel de altădată și cel de acum, așa cum o desebire extraordinară există între portrelele lui din tinerețe și cele de la bătrânețe, puse de multe ori unele lângă altele. Parcă nici n-ar fi același om! E drept, el și-a "pus la joc biografia", cum singur spunea, și a jucat strâns, și a câștigat – dar ce folos; până la urmă a fost omul cel mai nefericit, asupra căruia s-au abătut cele mai cumplite tragedii (trei soții dispărute în diferite împrejurări dramatice, doi frați morți în război, doi băieți răpuși la vârsta adolescenței într-un accident de automobil). Toate acestea nu puteau să nu lase urme, și ele s-au întipărit adânc pe figura lui Malraux din ultimii ani ai vieții.

www.ziuaconstanta.ro

La moartea lui s-au scris nenumărate articole, unele vibrante, cele mai multe pur convenționale, ca despre orice om *mare* în momentul dispariției sale. S-a scris, între altele, că el este și rămâne valabil, deoarece opera lui își are izvorul în luptele din epoca noastră. Ceea ce e perfect adevărat. S-a scris, de asemeni, de către un comunist din Franța că "acum douăzeci de ani, acum zece ani, acum zece zile, am întâlnit tineri care au venit în partid datorită lui Malraux". Ceea ce e absolut gratuit. Asta se întâmplase acum patruzeci de ani, poate acum treizeci de ani, dar nu mai încoace. Cineva, cu aerul că face o insinuare, a declarat că în existența lui Malraux se poate depista o mare parte de "dăruire", dar și de calcul. (Eu cred că amândouă se aflau în doze egale!) Pentru

cine cunoaște bine biografia lui și a urmărit-o mai îndeaproape, de-a lungul deceniilor și evenimentelor, poate să constate foarte ușor câtă "dăruire" punea Malraux în acțiunile sale, dar și cât *calcul*. Nimic n-a fost la el gratuit, nici căsătoriile (mai ales prima, cu Clara Goldschmidt, prezentată azi ca o "tânără germană", când ea era o pariziană dintr-o familie de bancheri evrei, oricum singura supraviețuitoare și cea mai bună biografă a perioadei din tinerețea lor – vezi cele trei volume din *Le bruit de nos pas*), nici în acțiunile lui din China sau din Spania, nici în literatura lui, nici în studiile de istoria artelor. Totul era făcut ca să-și consolideze o poziție, să-și îmbogățească biografia. Foarte bine! – dar până la urmă ajunsese să-și dea seama că-l înconjoară spectrul necruțător al neantului. Cred că a murit foarte trist ! Și nu acesta este scopul vieții, mai ales când ții să faci din ea o "aventură".*

La noi, s-a scris puțin la moartea lui. Și numai de formă, dintr-un fel de snobism. Un articol de Nicolae Balotă conține și multe inexactități. El zice că generațiile interbelice de scriitori din România trăiau toate în cultul lui Malraux, dând și nume: Camil Petrescu, Anton Holban, Mircea Eliade, Mihail Sebastian. Ca să nu mai vorbesc de Anton Holban, care n-avea nimic comun cu Malraux, nici unul dintre cei citați nu era cât de cât "malrauxian". De altfel, cultul lui Malraux nu putea fi practicat în România dinainte de 1944 fără anumite riscuri și cei de mai sus nu se încumetau s-o facă. Numai câțiva foarte tineri îl priveau pe Malraux cu idolatrie. Printre aceștia m-am numărat și eu. Dar Balotă nu pomenește nimic. (Sau poate a scris, dar n-a lăsat Ivașcu să apară în *România literară* numele meu). Articolul său e însoțit de un desen reprezentând-l pe Malraux, cu specificația că acest desen a apărut prima dată în *Cuvântul liber* din anul 1935. Or, și acest desen, scos de mine dintr-o revistă franceză, a apărut pentru prima dată ca ilustrație la articolul meu despre Malraux din

* Vezi articolul *"Malraux sau tragicul mascat"*, în volumul *"Figuri în filigran"*. Ed. Albatros, 1999.

www.ziuaconstanta.ro

România literară (direcția Liviu Rebreanu) din iunie 1933. Deci, cu doi ani înainte. Așa se scrie istoria! *

*

Astă-vară, într-o zi cu o amiază caldă și plăcută, am ieșit mai mulți inși de la Uniunea Scriitorilor, mai bine-zis de la Fondul literar, unde se făcuseră "plăți". Eram bine dispuși și ne simțeam în "fonduri". Ca atare, ne-am oprit alături, la "Doina" (fostul Bufet de la Șosea) să mai sporovăim la "o bere". Eram vreo 4-5 scriitori. Printre noi și N. Crevedia, pe care nu-l mai văzusem cam demult. Vorbeam despre noi, despre ceilalți, despre vremurile din tinerețea noastră, despre orice. La un moment dat, l-am întrebat pe Crevedia:

– Ia spune, bre, cei cu Eugen Barbu? Se zice că ar fi copilul dumitale. E adevărat? ...

– E și asta o cocoașă pe care o port în cârcă...

– O cocoașă, da... Însă de aur! i-am replicat.

El a zâmbit insidios, lăsând să se înțeleagă că tatăl nu-și renega fiul.

*

Dacă ar fi să-mi scriu "amintirile" sau o autobiografie, un capitol important pentru ilustrarea evoluției mele intelecuale și morale ar trebui să se intituleze așa: "De la Malraux la... Costache Negri".

Într-adevăr, la 20-25 ani eram un fanatic admirator al lui Malraux și al genului de intelectuali reprezentat de el. La 50 de ani însă l-am descoperit pe "modestul" Costache Negri, a cărui figură m-a sedus și am și scris monografia pe care i-am consacrat-o și unde am pus ceva și din mine. Cum se explică această "involuție" spirituală, ajungând de la "Luciferul" intelectualității

* Despre Malraux, Montherlant, Drieu La Rochelle și alții vezi studiile din volumul *Retroproiecții literare* (Editura Cartea Românească, 1973).

www.ziuaconstanta.ro

europene moderne și evoluate din secolul XX, la blândul, azi aproape anonimul, moldovean care s-a afirmat la mijlocul veacului al XIX-lea și s-a retras la cincizeci și ceva de ani din viața publică? Explicația e una singură: că am descoperit în Negri omul de calitate, individul superior din punct de vedere moral, românul înțelept, patriot, înzestrat cu cele mai frumoase însușiri fizice, și spirituale, care nu urmărea gloria, avuția, puterea, ci binele țării și poporului său. Figura lui m-a captivat și mi-a creat mândria că fac parte din același neam cu el, și pentru aceasta am ținut să-l scot de sub colbul uitării.*

*

Un alt capitol al eventualei autobiografii ar putea să sune: "Cum am devenit... *moșier*". Ar fi vorba, aici, despre experiența mea politică din perioada când am fost – fără să vreau – membru al Partidului Comunist (1945-1950) și când la "verificările" membrilor de partid am fost exclus cu mare tam-tam, fiind învinuit de oportunism, ceea ce era atunci o crimă capitală. Dar pe lângă aceasta (absolut gratuită), mi s-au mai găsit și alte "bube": că sunt fiu de moșier (excluderea se întâmpla la doi ani după expropriera tatălui meu, în 1949, când s-a făcut "deschiaburirea") , că am fost în timpul războiului în U.R.S.S., unde am făcut "jafuri" și averi (fusesem în 1942, ca reporter la Sevastopol dar numai 48 de ore, cu avionul, într-un grup de ziariști) și, culmea culmilor, că eram autorul caricaturilor apărute în *Vremea* în timpul războiului și înfățișându-l pe Stalin în chip de "măcelarul din Piața Roșie". Eram declarat, deci, dușman la Uniunii Sovietice și dușman personal al "tovarășului Stalin", ceea ce atunci, în 1950, cu trei ani înainte de moartea "marelui nostru binefăcător", putea aduce după sine, fără nici o altă judecată, pedeapsa capitală. Dar toate acestea erau niște înscenări, care n-au rezistat la o elementară

www.ziuaconstanta.ro

---

* Vezi volumul *Costache Negri*, apărut în colecția *"Oameni de seamă"*, Editura Tineretului, 1966.

reverificare, cerută de mine, imediat, printr-un memoriu la forurile superioare de partid. Am scăpat neexecutat, nici măcar n-am fost condamnat sau "deținut" – dar momentele prin care am trecut (și n-au fost momente, ci săptămâni și luni întregi, ba chiar ani de urmăriri și suspiciuni) nu vor fi uitate niciodată.

*

În sfârșit, un al treilea capitol al autobiografiei pe care aș vrea s-o scriu, s-ar chema: "Conflictul meu cu Petru Groza". Aici aș putea să povestec "aventura" mea de biograf al primului-ministru Petru Groza, în 1947. Mă angajasem (sau fusesem silit) să scriu o biografie (romanțată) a primului-ministru din R.P.R. care se bucura atunci de o popularitate mare și chiar de multă putere în aparatul de stat (unde Partidul conducea, de fapt, totul). Am lucrat din aprilie până în octombrie cu Petru Groza, la București, la Deva, la Băcia, petrecând o vară cu el, în familia lui, ca să-l cunosc bine, ca să-i reconstitui viața (din ceea ce îmi povestea el și din ceea ce găseam în arhiva sa personală) și am scris vreo 200 de pagini pe care i le-am prezentat, în cele din urmă, ca să vadă și el ce-am făcut. Cartea nu era terminată, aș mai fi avut de scris vreo 200 pagini. I-a plăcut ce am scris și el începuse să și vadă cartea tipărită și răspândită prin librării. Dar nu se mulțumea numai cu atât. Mi-a pretins să împărțim drepturile de autor pe din două. "Dumneata ai scris, recunosc, dar eu ți-am povestit, eu ți-am pus la dispoziție materialul, deci trebuie să încasez și eu partea mea." Așa mi-a spus, textual, și era prim-ministru ! Bineînțeles, nu numai că n-am acceptat, dar m-am revoltat cumplit la o asemenea propunere. I-am declarat răspicat că nu e drept și că așa ceva nu se uzitează în lumea literară.

www.ziuaconstanta.ro

"Dar ce, dumneata ești Emil Ludwig, ca să ai asemenea pretenții?" – "Dar dumneavoastră credeți că Roosevelt i-a cerut lui Ludwig să cedeze jumnătate din drepturi, fiindcă a scris o carte despre el ? Și pe urmă, nici eu nu sunt Ludwig, dar nici dumnea-

voastră nu sunteți Roosevelt..." discuția a durat în acești termeni o seară întreagă, în prezența aghiotanților săi stupefiați de insolența mea față de primul-ministru. Ajunsesem aproape să ne insultăm: spunea că eu sunt "bolnav", iar el m-a ajutat și pe mine și pe soția mea, că ne-a ținut pe gratis "la aer", la Deva, că mi-a dat bani etc.; eu îi ripostam că nu e "rangul" unui prim-ministru să aibă asemenea pretenții de la un scriitor ca mine ș.c.l. În concluzie, i-am lăsat cele 200 pagini dactilo, declarând că i le cedez, că nu mai am nici o pretenție și că renunț de a continua lucrarea. (De fapt, voiam să ies din încurcătură, căci nu-mi convenea deloc să văd că-mi apare numele pe o carte despre Petru Groza, căci el ținea să fie semnată, deși eu susțineam că ar avea mai multă trecere dacă ar apărea fără autor, ca o biografie "oficială".) Ne-am despărțit în termeni reci, pe la miezul nopții. De atunci nu ne-am mai văzut, peste un an el a început să-și piardă din "poziția" politică, momentul publicării unei biografii trecuse, cartea n-a mai apărut.

Când am povestit toate acestea unor confrați de-ai mei, ca Jebeleanu și alții, ei m-au condamnat aspru: "Ai fost un prost. Cu *nebunul* trebuia să zici ca el și ai fi câștigat mult!" Într-adevăr, un Gh. Micle își "făcuse casă în București", cum îmi spunea Groza, de pe urma lui, scriind *Răscoala pământului* (un istoric al Frontului Plugarilor), iar Jebeleanu se alesese cu mulți bani scriind *În umbra celulei,* semnată: Petru Groza. Dar nu era felul meu de a lucra!

Totuși, în ciuda faptului că ne certasem ca la ușa cortului, în ciuda faptului că era șeful guvernului, după ruptura noastră brutală Groza nu mi-a făcut nici un fel de necaz, nici la Ministerul Informațiilor, unde lucram (la Direcția Presei), nici în viața particulară. Cel puțin în acest sens a fost cavaler și m-a iertat. Nici eu nu i-am păstrat vreo pică deosebită. Cunoșteam prea bine omul, nu puteam să am alte pretenții morale de la el. Petru Groza era la antipodul lui Costache Negri, despre care am scris peste zece ani o carte.

www.ziuaconstanta.ro

*

Prietenul meu Anton Mistakidis, din Malmö (Suedia), îmi scrie că se simte obosit, îl dor degetele, nu mai poate să lucreze, își vede sfârșitul aproape. Și, ca orice scriitor, se gândește în primul rând la "opera lui". Că n-a terminat-o, sau că nu știe ce se va întâmpla cu lucrările rămase, cu arhiva lui. Îmi vorbește și despre scrisorile mele "frumoase", pe care are de gând să le depună la o bibliotecă din Cipru (unde el se bucură de multe simpatii și cultivă multe relații), împreună cu toate "hârtiile" lui. Iată-mă, deci, într-o bibliotecă din Cipru. Aviz amatorilor !

Asta m-a făcut să mă gândesc la celelalte loturi masive de scrisori pe care le-am trimis, într-un răstimp de 50 de ani, altor prieteni. Printre aceștia, i-aș aminti pe: Ion Borșan, din București, S. Schafferman (S. Păstorescu) de la Ierusalim, pe Ion Ureche, pierdut în neagra veșnicie la Paris, pe Ștefan Baciu, în Honolulu. Ei dețin zeci și sute de scrisori de la mine, iar de celelalte, în cantități mai mici, nu mai vorbesc, căci nu le mai știu rostul.

Ce s-a întâmplat, sau ce se va întâmpla cu ele ?

*

De aproximativ doi ani visez cu regularitate numai oameni pe care i-am cunoscut, dar care sunt morți, și unii chiar de mult. Primul a fost Liviu Rebreanu. Au urmat apoi toți scriitorii decedați în ultimele decenii. Ei îmi apăreau în vis – îmi apar și acum: ultimul pe care l-am visat este Peter Neagoe – fară să găsesc nici o explicație faptului. Nici înainte, nici după vis nu am găsit vreo legătură între "subiectul" din somn și întâmplările din realitate. După cum nu am găsit nici o legătură între împrejurările în care îmi apăreau ei în vis și împrejurările în care i-am cunoscut. Pe Peter Neagoe, de exemplu, l-am cunoscut în 1938, la... Vâlcov. Eram acolo cu Anton Mystakidis, într-o excursie de trei zile. Ne plimbam pe "canale", când la un colț ne-am întâlnit cu Aron

www.ziuaconstanta.ro

Cotruș. El îl însoțea pe Neagoe, care venise în țară și voia să vadă locurile mai pitorești. Am format un grup de patru, timp de două zile. Ne plimbam împreună (cu barca sau pe jos), mâncam împreună, stăteam seara la taifas pe câte o bancă și priveam lipovencele care spărgeau la infinit semințe de floarea-soarelui. Mă amuza faptul că Neagoe cumpăra în fiecare zi câte o pereche de ciorapi de la prăvălia din sat, căci pe cei purtați o zi îi arunca. "American, de!" spuneam noi.

Acum l-am visat plimbându-se cu un copil mic prin parcul Bălcescu (unde eu îmi fac plimbările zilnice, în special seara), cu părul lui alb, de bunic blajin, cu zâmbetul lui indulgent, de om care a văzut multe. Ne-am întâlnit pe aleea principală, în fața teatrului, el venise să-și plimbe nepoțelul, și am intrat în vorbă. Mi-a spus că a sosit aseară "cu vaporul" de la Sibiu și că va rămâne în București, deoarece și-a cumpărat un apartament într-unul din blocurile noi de pe B-dul 1 Mai... Ce vis !

Și așa, întâlnesc mereu în vis pe cei de pe lumea cealaltă. De ce? Mă cheamă? Se apropie sorocul să mă duc și eu acolo? A și început să mă obsedeze Moartea. Simt că se apropie de mine, deși, ca vigoare, mă cred încă în stare să mai trăiesc vreo zece ani. Obsesia s-a transformat de câtva timp într-o amenințare directă. În ultimele două luni au murit în blocul nostru trei vecini: unul sus, la etajul VI, unul chiar perete în perete cu mine (Constantin Topor), unul la scara cealaltă. Acum aflu că vecinul de sub mine e în "comă" (!).

Sunt pregătit să răspund la "apel".

Acum două veri am trecut prin Lancrăm și am văzut mormântul lui Lucian Blaga, în cimitirul satului natal. M-a impresionat simplitatea lui, care mi-a apărut de o măreție rară.

Nu sunt Blaga, dar vreau această frumusețe postumă!

După cum nu sunt Chateaubriand, dar subscriu la ultimul lui deziderat: "Aux petits hommes, des mausolées. Aux grands hommes, une pierre et un nom."

www.ziuaconstanta.ro

O piatră – și un nume ! Într-un cimitir depărtat, necunoscut și necercetat de nimeni. Ce poate fi mai odihnitor pentru somnul de veci? Dacă atâta e vorba să lăsăm în urma noastră, apoi se cuvine ca aceasta – o piatră și un nume – să fie măcar respectabile.

Aș vrea să mor indiferent când, indiferent cum, indiferent unde, însă n-aș vrea să intru pe mâna medicilor. Ei nu fac decât să-ți prelungească agonia și să te degradeze fizic. Moartea înnobilează; medicii degradează ultimele resturi ale ființei umane.

*

Mi-a făcut o mare bucurie faptul că revista *Ateneu* de la Bacău, hotărând să evoce figura lui Costache Negri, la centenarul morții sale, s-a gândit să-mi ceară și mie un articol, deși eu nu am nici o legătură "regionalistă" cu cei de acolo. Am scris articolul și l-am trimis. El a fost publicat la loc bun, exact așa cum l-am scris, fără să se schimbe nici o virgulă. Era un *Prinos* în care sugeram că figura lui Negri ar merita să fie pusă într-un roman (așa cum a făcut Camil Petrescu cu Bălcescu), și încheiam astfel: "Ar fi supremul prinos ce i s-ar aduce celui ce-și doarme somnul de veci într-o criptă solitară, lângă peretele unei biserici, pe malul Trotușului, în urbea lui de opțiune, patriarhalul orășel Tg. Ocna".

Într-adevăr, mormântul lui Negri (acum are 100 de ani) și mormântul lui Blaga (de 15 ani) sunt cele mai frumoase pe care le știu – frumoase prin simplitatea și singurătatea lor. Mausoleul lui Goga de la Ciucea, imens, fastuos, nu mi-a făcut nici o impresie. (E drept, acesta a fost construit de nevasta lui, mai mult pentru *ea*!)

www.ziuaconstanta.ro

Tot așa, nu mă impresionează cu nimic vizita la "lotul scriitorilor" de la Bellu, unde sunt îngropați la un loc mai mulți scriitori, dar îmi stârnește lacrimi în ochi când descopăr mormântul unui poet pierdut prin mulțimea de cruci anonime ale cimitirului. Nici "colțul" lui Eminescu nu mă mai atrage de când el a devenit un fel de Panteon al culturii, unde se fac pelerinaje oficiale la diferite date. Prefer să trec mai departe și să mă opresc lângă lespedea, de

la marginea cimitirului, pe care este săpat numele lui Nicolae Iorga.

*

Sunt mereu întrebat de diferiți prieteni sau confrați, dacă mai scriu, ce mai scriu? Le răspund de convenienţă – fiindcă și întrebările sunt la fel – că "așa și pe dincolo"... Numai unuia, în care am mai multă încredere, i-am răspuns ieri: "Scriu încă, scriu da, scriu în contul anului 2000, deoarece în contul anului 1977 sunt destui care o fac de pe acum fără răgaz!"

Toți scriitorii de azi s-au angajat să scrie pentru Centenarul Independenței – însă ceea ce scriu ei rămâne valabil numai pentru 1977.

*

Când m-am mutat la bloc (în 1967) aveam atâtea cărți în vechea locuință, încât se punea problema ce fac cu ele. Am chemat un salariat de la Anticariat (S. Mihuț), care a venit, a ales ce-a vrut el, a încărcat o furgonetă și a plecat. Peste câteva zile m-a anunțat: "Am făcut socoteala, aveți de primit 4 000 lei". N-am luat cu mine, la bloc, decât cărțile de care nu mă puteam și nu mă voi putea niciodată despărți (vreo 1 000 exemplare).

Păstrasem de asemeni câteva colecții (incomplete) de reviste. Dar și acestea erau greu de ținut în spațiul mic al noii locuințe. Le-am donat. Colecția *Vremea* (legată) pe anii 1933, 1934, 1935, 1936, 1937 și 1938, am dat-o chiar fostului director al revistei, lui C. A. Donescu, deoarece spunea că nu o are și ar dori s-o lase copiilor.

Fiindcă Petru Vintilă mă ruga mereu să-i ofer "ceva" din revistele vechi, l-am chemat într-o zi acasă și i-am dat exemplare: *Contimporanul, Tiparnița literară, Îndreptar, Capricorn, unu, Discobolul, Herald, XY, Cristalul, Brazda literară, Bobi, Jurnalul literar, Ulise, Criterion, Floarea de foc, Muzică și teatru, Viața lite-*

www.ziuaconstanta.ro

rară, Vraja, Adam, Brașovul literar, Bloc, Dacia rediviva, 13 etc. *

*

Citesc cu multă plăcere însemnările de călătorie de pe tot globul (din China până în Statele Unite) ale scriitorilor care au acum între 40-50 de ani. Foarte interesante! Dar oamenii aceștia (din alte țări) au norocul să trăiască o epocă în care călătoria le e la îndemână și o pot fructifica tocmai la vârsta cea mai propice. Generația mea, la 40 de ani, nu avea voie să circule nici prin țară, dar încă prin lumea largă. Când am împlinit 40 de ani și când aș fi putut călători și scrie mult, a murit mama, la Constanța; nu m-am putut duce la înmormântarea mamei mele, la Constanța, fiindcă nu obținusem "autorizația" de călătorie, de la Prefectura Poliției. Asta era situatia!

*

Într-un interviu din *Flacăra*, Edgar Papu – pe lângă multe idei originale și interesante (datorate unui veritabil intelectual) – ajunge la următoarele concluzii: "Este pentru mine un adevăr revelatoriu că un om rău sau invidios nu poate fi niciodată fericit. Și mi s-a părut fundamental pentru a atinge fericirea faptul că nici succesul public, nici renumele, nici o altă satisfacție nu te mulțumește așa cum te mulțumește o dificultate învinsă pe orice plan ar fi ea, dar mai cu seamă pe plan moral. Am mai aflat că fericirea nu poate fi decât în tine însuți. Și am mai aflat că de multe ori cel care pierde o luptă este cel care câștigă cu adevărat." Parcă ar fi extrase din *Confesiunea patetică*, jurnalul meu intim din anii '36, '40!

www.ziuaconstanta.ro

*

Cele mai multe din eseurile strânse în volumul *Retroproiecții literare* sau în *Existențe și creații literare* (în mss.), au un caracter

---

* Mi le-a plătit, căci aveam nevoie de bani.

autobiografic deghizat. Însă nicăieri nu am pus mai mult din mine – sau nu m-am regăsit mai mult pe mine – ca în cele două mici studii din *Existențe și creații literare*, unul despre Jean-Jacques Rousseau și celălalt despre Flaubert. Cine le va citi ar trebui să vadă în dosul lor persoana mea, transpusă aici ca într-un portret cu "cheie". Dacă ar fi să-mi scriu autobiografia, n-aș putea-o face decât pastișând sau plagiind pe acești mari înaintași, înzestrați cu aceeași structură sufletească și intelectuală ca și a mea. *(Proportions gardées!)*

*

În drumul spre Uniunea Scriitorilor m-am întâlnit cu un confrate pe care nu-l văzusem de mult. Ne-am oprit să schimbăm câteva cuvinte. Mi-a spus, între altele, o vorbă care mi-a străpuns inima. "Ultimul volum mi-a apărut acum 7 ani. De atunci – nimic. Nimic nu s-a mai întâmplat în viața mea. E îngrozitor ! Gândește-te: șapte ani e o perioadă în care altădată am făcut liceul, și cât de multe se întâmplau atunci în viața mea. Acum anii trec în gol, e groaznic!"

Într-adevăr, anii trec în gol. Încercăm să-i umplem cu amintiri – și asta ne este ultima consolare. Noroc că avem amintiri de care nu ne e rușine, ba chiar ne mândrim cu ele.

*

În *Nouvel Observateur* citesc niște pagini consacrate lui André Malraux. Cineva remarcă faptul că Malraux a fost "ingrat" cu Drieu La Rochelle, deși acesta din urmă a fost unul dintre primii care au scris cu entuziasm despre el (1928). Se relevă faptul că Malraux a avut șansa de a supraviețui 30 de ani vechiului său prieten din tinerețe, de a-și construi în acest timp o biografie așa cum și-a dorit-o el. Dar Drieu a fost cel mai "generos" dintre toți, pe câtă vreme Malraux, se dovedește acum, a fost cel mai "calculat" dintre toți membrii generației lui. Malraux astăzi este un "monu-

www.ziuaconstanta.ro

ment", dar mă tem că din el va rămâne foarte puțin, în timp ce Drieu și alții, abia acum, la 30 de ani de la moartea lor, încep să fie descoperiți și apreciați. "Glorie, glorie, parșivă muiere"...!

*

Singurul eveniment important pentru mine din cursul anului 1976 a fost excursia în Grecia, împreună cu Luchi, cu autocarul (O.N.T), prin Bulgaria. Din toate punctele de vedere călătoria a decurs în condiții optime (12 zile, între 20 septembrie – 2 octombrie). Am străbătut pe șosea Bulgaria și Balcanii, ceea ce-mi doream de mult, apoi Grecia, din munții Pindului până la Epidaur. Am parcurs "transparnasianul", adică lanțul munților Parnas (peste 2 000 m), pe o șosea palpitantă, în serpentine amețitoare. Am dormit o noapte la Delphi (ceea ce nu i se întâmplă oricui) și am revăzut după 39 de ani Atena, Pireul, Corint, Micene, Sunion etc. Dar câtă deosebire între călătoria din 1937 și cea de azi ! Atunci umblam aproape singur pe Acropole, acum erau acolo puhoaie de oameni. Atunci urcasem cu piciorul Palamidele de la Nauplia și Acrocorintul de la Corint, acum m-am mulțumit să privesc acești munți de la poalele lor: Totuși a fost foarte frumos.

*

www.ziuaconstanta.ro

Curioasă similitudine, aș spune chiar identitate de simțiri și gândiri, descopăr între mine și... C. A. Rosetti. Iată un om căruia nu i-am acordat niciodată mai multă importanță decât se scrie despre el în cărțile de școală și în articolele jubiliare. Și iată că acum descopăr în el un "frate". *Jurnalul* său intim, publicat recent, este pentru mine o revelație. În primul rând C. A. Rosetti și-a scris acest jurnal în jurul vârstei de 30 de ani – atunci când omul este în culmea purității și intensității simțurilor și meditațiilor lui – vârstă la care și eu țineam un jurnal intim tot atât de patetic și de sincer. Cu o sută de ani mai târziu, am trăit, am gândit și am simțit aproape la fel ca C. A. Rosetti, singura deosebire fiind

condițiile istorice specifice în care mă aflam eu și în care se afla el. Ca esență, jurnalele noastre par scrise de același om, reînviat și revenit în țara lui peste un veac.

Voi reproduce aici câteva exemple, luate la întâmplare.

Byronism: "Nici un om nu crez că a iubit ca mine omenirea, nici unul ca mine nu a voit să fericească pe cei ce se ating (se alătură) de el și cu toate acestea nici o crimă nu a fost mai omorâtoare decât iubirea mea. Dureri, neodihne, moarte, iată firea îmbrățișărilor mele."

Puterea simțirii: "Aș fi în stare acum să fac o poezie, atât de mult sufăr. Căci la mine geniul este în inimă, iar nu în cap."

Poetul: "Șezând, am zis că nimic nu este mai fericit decât poetul. Se pune la masă, ia condeiul, și mâna lui aleargă pe hârtie, trupul pe pământ, iar sufletul lui în ceruri, în acele lumi ce oamenii le zic fantastice, iar eu crez că sunt într-adevăr, trăiește deodată și viața de om și cea de înger..."

Sufletul de împărat: "Sufletul meu este de împărat, al lui de rob, îmi zise el (Winterhalden) în scrisoarea lui de azi. Nu, nu a găsit bine expresia. De va fi așa, atunci al meu este de acvilă, al lui de turturea." (Jean-Jacques Rousseau spunea și el că are "un suflet de rege", *n.m.)*

Despre urâțenia lui: "Eu sunt urât la chip, de unde vine că toate femeile ce mă cunoscuseră mă iubiră?... Astă întrebare mă făcu să crez că sufletul meu e frumos. Mă îndoiesc, dar aș dori să fie așa."

Sfințenie și ticăloșie: "Stăpâne! Cum ai pus în mine ăst amestec de sfințenie și nesimțire? ... Stăpâne, te mai întreb, de ce ăst grozav contrast în mine ?... Am vrut și voiesc să scriu, dar care limbă, care poezie poate cuteza a descri un astfel de suflet, asemenea întâmplări ce am simțit și simt eu?"

Ermetism sufletesc: "Păcat, atâtea jertfe, atâtea simțiri ce am în mine să piară, fără a ști nimeni nici că au fost măcar. Iartă-mă, maică !"

www.ziuaconstanta.ro

Omul: "Am lucrat astăzi și nu am fost în durere, însă mai adineauri am citit câteva rânduri din *Faust* și am turbat. Am văzut toate durerile mele, dorințele mele, m-am mândrit văzând că mă întâlnesc așa de mult cu un astfel de om, m-am aprins, ardeam a lua condeiul, mă întristai că nu poci, simții durere văzând că nu știu nimic și mă deznădăjdui văzând că în adevăr nu mă înșel crezând că nimic (nu e) mai ticălos ca omul. Cu toate acestea, de voi trăi și de voi putea să mă scap vreodată de gramatici, lucruri care sunt amândouă, foarte *douteuses,* atunci apoi voi spune omenirii lucruri ce vor fi prea frumoase pentru un om."

Condiția omului: "Sunt trist, sec, deșert în mine. Citesc, scriu și ard de dorința activității. Mă uitai în oglindă și într-o clipă văzui primăvara, toamna, iarna. Astăzi văzui frunze căzute. Ieri, dragele mele, vă admiram cât erați de crude și frumose. Ieri mi-ați aprins setea de a crea și astăzi îmi arătarăți că groapa mea se sapă."

Amorul: "Am suferit mult de amor. Este ciudat cum amorul unei femei mă sfâșie ! Ideea că fac o durere unui om, și mai vârtos unei femei, este destul ca să mă facă să sufăr."

Condiția personală: "Dureroasă mult este condiția mea. Sufăr că nu sunt un desăvărșit și nu sunt, și în mine însă arde un foc, simț, o putere să nasc eu alte lumi și fericite. Simț o putere de a scri, de a spune ceea ce se trece în mine și simț că nu voi putea și nu am nici cea mai mică învățătură, și vârsta înaintată și puterile slăbite. Și apoi iarăși simț că de aș fi cel mai desăvârșit om, aș fi nenorocit, căci cel mai desăvârșit om este tot nimic – Moartea. A, astă slăbiciune aș voi să o strivesc sub călcâiul meu ! Este rău de mine. Nu sunt în stare să fiu nici filosof, nici ticălos."

www.ziuaconstanta.ro

"Eu de mă voi urca și voi dobândi putere, nu mă voi mândri, mă voi face mai bun încă și puterea o voi întrebuința toată pentru lume, nimic pentru mine."

Iar amorul: "Acum văz și mai bine că în tot ce voi face, voi fi nenorocit. Pe mine numai un ce pe pământ mă poate mulțumi, *delirul.* Delirul nu se poate găsi decât în amor. Amorul nu poate

fi decât în tinerețe și la un om puternic și frumos. Nu am acestea, prin urmare nu am amorul și prin urmare voi suferi."

Ratare: "Mi-am zis aseară, că cariera mea este mâncată. Ca să fiu un om mare trebuie să fiu militar, bețiv, și hoț și depravat, în felul acesta era să fiu un geniu."

Comparație: "N-am lucrat mai nimic, dar am ascultat pe Michelet. L-am revăzut după doi ani. El tot așa. Tot mare, tot fericit. Eu tot mic și înmiit mai nenorocit, dar fie, de nu voi muri, am să-l ajung. Devotament și iubire am ca și dânsul. Învățătura o voi dobândi."

Suferințele: "Sunt oameni ce râd de mine, ce m-ar închide când ar ști ce se trece în mine. Ticăloșii ! Au dreptate să mă închidă, fiindcă eu mă ocup a libera pe român și simț putere să întreprinz a libera lumea. Dacă ar fi să se plătească suferințele, Dumnezeu ar libera o parte din univers ca să-mi plătească pe ale mele."

Patriotism: "Am fost la adunarea noastră (a exilaților după 1848 (*n.m.).* Atât de ușor și fără de iubire de patrie fură astă-seară, încât de nu aveam iubire eu, o dobândeam, atât de urât și viu era tabloul nesimțirei. Sărmană Românie, mult bine îi voi face eu, de voi trăi și voi putea învăța."

"Este ciudat lucru cum toate națiunile fizicește vorbind, sunt foarte urâte, comparate cu românii."

"O, Românie dragă, de ce nu-mi este dat de ceruri să te văz o zi în rând cu una din cele mai mari națiii și atunci să zic: Sloboade, Doamne, pe robul tău."

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1977

Vineri seara, 4 martie 1977, ora 21.23, stăteam foarte liniștit în casă și jucam "pinacle" în trei, cu Luchi și Măriuca. Deodată, simțim că se clatină masa, pereții, tavanul, scaunele și un zgomot infernal venea de undeva, de jos. "Cutremur!" a strigat Luchi și am sărit cu toții de pe scaune. Până să ajungem la ușă, lumina s-a stins și am rămas pe întuneric. Zgomotul se făcea tot mai mare și mai înfiorător. Toate obiectele din casă zăngăneau, zidurile pârâiau, nu mai știam ce se petrece în jurul nostru. Ne-am îngrămădit toți trei în holul mic de la intrare, în dosul ușii, amuțiți. Așteptam să se prăbușească peste noi cele 8 etaje de deasupra și să ne strivească. Eram sigur că așa se va întâmpla. În câteva secunde mi-am făcut bilanțul vieții și mi-am spus: "S-a terminat. Dar bine măcar că suntem aici toți trei!" Eram pregătit să primesc moartea în mod lucid și "văzând-o cu ochii", fără nici un regret, fără nici o imprecație. N-am avut un sentiment de spaimă, fiindcă nu mai vedeam nici o scăpare. Totdeauna fusesem încredințat că blocul nostru, construit în 1967, nu va rezista nici la cel mai mic seism, iar acum eram absolut sigur că se va prăbuși. De fapt, în zgomotul acela infernal, nu știam ce se întâmplă: lucrurile din casă cădeau pe jos, uruitul subteran continua cu furie sau aparta-

www.ziuaconstanta.ro

mentele din jurul nostru se năruiau de sus până jos? Apocalipsul acesta a durat cam o jumătate de minut, în beznă totală. Când zgomotul a încetat și am constatat că suntem intacți, toți trei, nu ne venea să credem. Dar în liniștea ce s-a lăsat după aceea, ne-a

cuprins groaza: aveam senzația că ne aflăm pe alt tărâm, dincolo de viață și de moarte, în neant, și ne întrebam dacă mai e cineva și ceva pe această planetă pustie pe care ne găseam. Am deschis ușa. Pe scări, de la etajele superioare, coborau femei, copii, bărbați, în liniște, amuțiți, ca niște fantome. O singură lumânare lumina undeva slab un colț de scară. Am ieșit și noi afară, cu toată lumea. Uimire ! Cele trei blocuri de câte zece etaje erau intacte, la fel blocul de patru etaje de alături. O liniște stranie învăluia totul. Luminile erau stinse, nu mai circulau tramvaie, nici autobuze, nu știam ce s-a întâmplat în lume. O lună imensă strălucea sinistru pe un cer foarte senin, dar care parcă fusese vânturat de un cataclism. Ne mișcam pe aleile din preajma blocurilor, cât mai departe de ele, de teamă ca vreunul să nu se prăbușească în urma zdruncinăturilor prin care trecuse. Toți locatarii ieșiseră din locuințe, din cauza aceleiași frici ca "dezastrul" să nu se producă "după". Nimeni nu aflase nimic despre cele ce se întâmplaseră în oraș.

Abia după vreo douăzeci de minute apare o doamnă – prima vorbitoare – care venea din oraș, cu mașina proprie. Fusese la Teatrul Nottara și de cum ieșise de acolo venise acasă, să vadă ce s-a întâmplat aici. Era cu fața îngrozită, cu părul despletit, cu glasul disperat: "Nu știți ce-i în oraș! Blocul Scala s-a prăbușit, bulevardul Magheru e în ruine, Piața Romană plină de moloz. Nu mai e nici o ordine, fiecare circulă cum poate și pe unde poate, totul e încărcat de fum, praf și beznă." Atunci ne-am dat seama că s-a produs un cataclism. Peste câteva minute, un aparat de radio de la o mașină parcată pe alee înregistra emisiunea de la "Europa liberă": "La București a fost un cutremur de gradul 7 pe scara Richter, în urma căruia multe clădiri din centrul orașului s-au prăbușit". Atât. Postul de Radio-Tv. București nu mai funcționa din lipsă de curent.

Am petrecut seara sub cerul liber. Pe la 2 noaptea am revenit în casă și la lumina lumânărilor am putut vedea că la noi nu s-a întâmplat nimic grav, decât doar câteva crăpături subțiri în ten-

www.ziuaconstanta.ro

cuiala pereților. Pe la ora 3 am recăpătat lumina, apoi primul telefon primit din oraș (noi nu puteam vorbi, din lipsă de ton) ne vestea că prietenii din Drumul Taberei erau în viață, apoi cei din Icoanei, din Colentina ș.a.m.d. Fiecare ne aducea la cunoștință câte o distrugere și ne-am putut da seama că dezastrul era cumplit. Radio București a început să transmită abia dimineața. Mai întâi comunicatul despre cutremur. Apoi Decretul stării de necesitate, transmis de Ceaușescu din Nigeria, unde se afla în vizită oficială, și de unde a plecat direct spre țară, în aceeași noapte.

A doua zi, sâmbătă – o zi foarte frumoasă, caldă, senină, liniștită – am aflat cu stupoare că Bucureștiul era la pământ. În cartierul nostru nu se observa nimic, parcul, bulevardul, copacii, casele erau intacte, dar din oră în oră aflam că în altă parte a orașului alte clădiri erau distruse complet, multe avariate și îndeosebi blocurile mari, centrale, care constituiau mândria Bucureștiului, ca: Wilson, Dunărea, Algiu, Lido, Leonida, blocul Nestor și Domnica, un bloc din str. Brezoianu, două din Piața Rosetti, altele pe str. Sahia, Botev, Ghica etc. – nu mai existau. Peste două zile, Comunicatul oficial anunța că 31 de blocuri mari au fost distruse și peste o sută altele grav avariate. Bineînțeles, exodul populației către centru, ca să vadă "ruinele", era imens. Oamenii aveau ce să vadă!

www.ziuaconstanta.ro

Chiar a doua zi, sâmbătă, am aflat despre primele victime, nume notorii: Toma Caragiu, Veronica Porumbacu, și Mihail Petroveanu, împreună cu soții Gafița și Baconski (toți aflați în blocul din strada I. Ghica) au pierit sub ruine. Lista lor creștea din oră în oră. Curios cum într-un oraș de două milioane de oameni, într-un moment când circulația mijloacelor de transport în comun era paralizată, când telefoanele funcționau foarte greu, s-a putut afla în aceeași zi despre moartea unor persoane de notorietate publică!

Primul contact cu orașul după seism, m-a făcut să plâng. În special centrul avea o înfățișare jalnică. Bulevardele Magheru și

Bălcescu păreau supuse unui bombardament crâncen. Blocul Algiu (oamenii îi spun "Scala", fiindcă la parter se afla cofetăria "Scala") nu mai exista. Blocul Wilson, ca și Dunărea, sunt despicate de la mijloc, de sus până jos, și arată sinistru. În Calea Victoriei, blocul Nestor e prăbușit complet, iar blocul Domnica de lângă el e de asemeni despicat de la etajul 8 până la pământ. Și altele la fel. M-a podidit plânsul când am văzut acest București năruit, acest București, la a cărui creștere asistasem în decursul anilor, căci știam terenurile unde s-au înălțat blocurile respective, le privisem pe toate cu mândrie, intrasem, cu diferite prilejuri în toate, de fiecare mă lega o amintire, o aventură, o prietenie, iar acum erau pustii, despicate, rânjind în soare cu rănile lor oribile.

Dar, în același timp, nu-mi puteam alunga din cap unele reflecții personale, ce mă năpădeau cu insistență. S-au prăbușit ori s-au stricat tocmai acele clădiri ce se bucurau de faima de a fi foarte centrale și foarte comode și unde se instalaseră în anii din urmă toți învârtiții regimului, toți securiștii, toți favorizații, cărora li se oferise ce era mai bun și mai select în București? Acum năpasta a căzut tocmai pe ei! Și mă mai gândesc că acest cutremur s-a întâmplat în noaptea de 4 martie. Tot într-o noapte de 4 martie (în 1949) s-a făcut "deschiaburirea", când mii de gospodari ai satelor au fost izgoniți din casele lor, confiscându-li-se agoniseala de o viață întreagă. (Victime au fost și părinții mei, la Viișoara.) Și aici, desigur o coincidență, însă care poate să ducă la anumite concluzii. Au fost prea multe suferințe în ultimii treizeci de ani în țara asta, pentru ca pământul, plin de sânge și de lacrimi, să nu răbufnească și să nu se răzbune.

*

În ultimele zece zile, n-am făcut decât să umblu prin oraș, să privesc ruinele și echipele de curățire, care lucrează de zor la înlăturarea dărâmăturilor. Dar am și scris mult. În fiecare zi câte o scrisoare, lungă cât un reportaj, pentru prietenii de departe, din

www.ziuaconstanta.ro

provincie sau de peste hotare, care așteptau vești despre noi. Am trimis astfel de "reportaje" la Cluj, la Constanța, la Mangalia, la Ierusalim, la Malmö (în Suedia), în Honolulu, la Salonic, la Geneva, unde am prieteni cărora trebuia să le scriu. Azi, în a zecea zi de la cutremur, am primit de la Ierusalim o scrisoare, expediată în dimineața de 5 martie, în care se spune: "Am aflat despre cutremurul din București. Avem știri vagi și contradictorii, câte am putut afla de la radio. Vrem să știm ce-i cu voi și cu prietenii noștri comuni. Am vrut să-ți dau un telefon, dar, azi, fiind sâmbătă, oficiul nostru e închis, iar în oraș nu m-am putut duce din cauză că azi-noapte a nins la Ierusalim și circulația autobuzelor e întreruptă." La București, în zilele următoare cutremurului a fost o vreme minunată, ca de vară, pentru ca la Ierusalim să ningă! Ciudățenii de-ale pământului!

*

La trei săptămâni de la cutremur, pagina de publicitate a ziarului *România liberă* e consacrată în întregime anunțurilor mortuare pentru victimele de la 4 martie, iar postul de radio "Europa liberă" își continuă emisiunea de "relații" prin radio între persoane din străinătate (din Europa și America) ce se interesează de rude și cunoscuți din țară, și persoane din România care răspund la apelurile celor dintâi. E un gest frumos, umanitar și impresionant al celor de la "Europa liberă", care se dovedesc și de data asta niște patrioți. Dar probabil că ei înșiși au "pierderi" pe care le deplâng.

www.ziuaconstanta.ro

S-au evaluat pagubele produse de cutremur la zece miliarde lei. Iar ca victime omenești, cifra oficială e minimă, dar se crede că sunt peste 5 000 de morți.

*

Toate revistele și ziarele noastre au ca temă principală: seismul. Articole, reportaje, poezii, vorbesc numai despre cutremur

și, firește, despre solidaritatea dovedită în aceste clipe. În special poezia e supraîncărcată de asemenea produse versificate. S-ar putea scrie un studiu despre "Poezia dezastrului", enumerându-se contribuția fiecărui poet în această problemă. Din noianul de poezii, eu n-am reținut decât una singură, poemul lui Adrian Păunescu (75 de strofe de câte 5 versuri, cu rimă și ritm) scris în prima săptămână după cutremur și publicat în *Flacăra* de la 10 martie, sub titlul: *Cu viața pre moarte călcând*. E un poem remarcabil, nu numai ca amploare, ca promptitudine de execuție (scris în câteva zile), dar și ca valoare în sine, valoare nu numai de document, ci și ca realizare literară. E o bucată demnă de o antologie lirică dedicată seisemelor din lume.

*

În sfârșit, se pare că au o explicație visele mele din ultimii doi ani, în care îmi apăreau cu regularitate, oameni cunoscuți, morți mai de demult sau mai de curând. Iată, anul acesta (1977) e încărcat de decese. Și nu numai cele de la cutremur, unde au dispărut mulți cunoscuți (în total 40 de personalități din lumea științifică, literară și artistică), dar și câțiva prieteni. Nu este însă vorba numai de aceștia. Anul ăsta e un an "sinistru" pentru noi (vorbesc de mine și de Luchi). El a debutat cu sfârșitul tragic (călcat de o mașină) al lui Andrei Hoeflich, în vârstă de 34 de ani, căsătorit astă-vară, am participat la nunta lui. E fiul bunului nostru prieten Valentin Hoeflich, pictorul. Andrei a fost înmormânat la 3 ianuarie.

La 7 mai l-am înmormântat pe Ștefan Todirașcu, unul dintre cei mai buni și mai vechi prieteni ai mei, decedat în urma unui accident (a luat foc pe când voia să aprindă gazul la baie), dar se pare că și-a pus singur capăt vieții, după multele decepții și înfrângeri suferite în acești ani. Era un om excepțional, altădată strălucea în grupul Eugen Ionescu – Edgar Papu, putea fi o personalitate de frunte a vieții noastre universitare sau diplomatice, dar ca "epurat" și-a ratat cariera, a rămas "pur", însă nefericit. N-a

www.ziuaconstanta.ro

rezitat până la sfârșit, deși acum era pensionar, sau poate tocmai de aceea, fiindcă voia să lucreze, să activeze, și nu putea. Se numără printre victimele ilustre ale regimului. În ziua înmormântării, am scris, pe o bancă, în cimitirul Bellu, câteva fraze pe care prietenul nostru Titus Bălănescu le-a citit la catafalcul lui. Cu Ștefan simt că începe să se dărâme eșafodajul vieții mele, compus din visuri, proiecte, prietenii și așteptări. Nu-mi vine să cred că el nu mai este – și totuși nu mai este.

Peste o săptămână, la 14 mai, am înmormântat-o pe Irina Cernat, fiica lui Mihail Șerban, de asemeni făcând parte din cercul nostru familial. Ea s-a sinucis la 39 de ani. S-a aruncat pe fereastră, de la etajul 8, în urma unei lungi depresiuni morale care a dus-o la gestul fatal. (Era redactoare la Televiziune.)

Toate acestea ne-au impresionat profund și numai ele lipseau ca traumatismul moral de la 4 martie să devie și mai grav!

*

Admir omenirea pentru realizările ei extraordinare, de la invenția roții până la coborârea primului om pe Lună, care dovedesc marea putere de investigare și de creație a geniului uman.

Totuși, îmi vine tot mai greu să trăiesc în această lume, din cauza prostiei omenești, care este insondabilă și fără margini. Și pe care ei – oamenii – o numesc uneori "deșertăciune".

www.ziuaconstanta.ro

*

M-am întâlnit cu Ioan Massoff – harnicul șoarece de bibliotecă, ce-și petrece timpul la Biblioteca Academiei, consultând colecțiile de ziare și reviste pentru masiva lui lucrare *Istoria teatrului românesc* (a ajuns la al șaselea volum publicat).

"Mult ai mai scris și dumneata, domnule! Te întâlnesc prin toate revistele pe care le consult."

(Voia să mă flateze, desigur !) I-am răspuns, cu o absolută sinceritate:

"N-am scris mult. Am trăit mult. Față de cât am trăit, am scris *mult* prea puțin!"

Ceea ce e perfectul adevăr. El a rămas puțin confuz. L-a surprins mărturisirea mea. Și dacă ar ști că am 66 de ani, ar înțelege și mai bine sinceritatea ei.

Asta este: am scris enorm de puțin. Am trăit însă imens de mult.

*

Marin Preda a publicat o nouă carte de nuanță autobiografică: *Viața ca o pradă*. E una din puținele cărți care m-au decepționat (deși genul memorialistic e singurul ce mă mai atrage). M-a decepționat prin nesinceritatea, falsitatea și infatuarea autorului. Spune numai ceea ce-i convine lui și așa cum îi place să se înfățișeze. Dar asta n-ar fi nimic. Trucarea e metoda folosită de toți "memorialiștii" de azi. Mai grav e că falsifică istoria și emite multe neadevăruri! Numai Dimitrie Stelaru, într-o carte de "amintiri" (toate trucate), publicată acum vreo 7-8 ani (nu-mi mai amintesc titlul), recurgea la atâtea exagerări și falsuri. Însă era Dimitrie Stelaru, poetul căruia nu i se putea pretinde nici un gram de conștiință literară. Marin Preda se erijează tocmai într-un apărător al "conștiinței" și de aceea afirmațiile lui îi acuză mai rău decât pe alții.

www.ziuaconstanta.ro

Bineînțeles, ca toți cei ce scriu astăzi "amintiri", și el se întrece pe sine în a se arăta "progresist" în tinerețea lui (cu toate că din unele pagini și episoade reiese că a bătut pe la ușile legionarilor), vorbind numai despre oameni ajunși mai târziu la notorietate în politică și trecând sub tăcere pe majoritatea celorlalți (morți prin lagăre și pușcării).

Personal, m-am simțit lezat (deși el nu făcea nici o aluzie la mine) atunci când am văzut că Marin Preda enumera revista *Dacia rediviva* printre revistele "legionare". Cu câtă ușurință se pot face astăzi tot felul de afirmații fără noimă !

Dacia rediviva a apărut în anii 1942-1944. Apărea lunar, cu regularitate. Era o revistă de literatură, în plin război, în plină cenzură. În paginile ei colaborau poeți de toate culorile, de la Mihai Beniuc la Radu Gyr, dar nu era și nu putea fi "legionară" atunci când legionarii erau persecutați de regimul antonescian. În penuria de publicații literare din acea vreme, *Dacia rediviva* umplea un gol și recepta adeziunile tuturor poeților de pe cuprinsul țării. Era chiar singura revistă cu o apariție regulată.

Spun toate acestea fiindcă eu mă ocupam de revistă. Vasile Netea, ca redactor responsabil, nu făcea decât să-mi aducă manuscrisele, cu teancul, pe care eu le citeam, le selectam, le corectam, le dădeam la tipar, apoi le paginam – într-un cuvânt eu făceam revista în deplină libertate. Isbășescu, Micu și Cosmoiu (care mai figurau în "colegiul de redacție") aduceau banii necesari tipăririi, căci ei erau directori de cabinet la Ministerul Propagandei (ministru: Al. Marcu) și la Ministerul Instrucțiunii Publice (ministru Ion Petrovici). Pe lângă secretar de redacție, tehnoredacția, corectura și difuzarea, eu mai semnam cronica literară în fiecare număr, scriam rubrica "Aqua forte" din ultima pagină, întocmeam notele de lecturi și comentariile din celelalte rubrici, din când în când inseram și câte un articol în cuprinsul publicației. A fost revista pe care am făcut-o singur, cu o deosebită plăcere. Nu era așa cum aș fi vrut eu să fie, deoarece în acele împrejurări, nu se putea mai mult. Dar era o revistă ce *exista* în acei ani. Ultimul număr se afla în tipografie, gata să fie dat pe piață, când s-a produs primul bombardament american de la 4 aprilie 1944 și când totul s-a prăbușit. Peste trei luni aveam să scot la Câmpulung (Muscel), unde eram "evacuat" cu Ministerul Propagandei, o altă revistă, *1944,* însă aceasta cu totul de altă factură (au apărut două numere, căci al treilea, pe care-l pregăteam, a fost surprins de evenimentele de la 23 august 1944, când iarăși, pentru a doua oară, totul s-a prăbușit, la fel de brusc...).

www.ziuaconstanta.ro

Despre *Dacia rediviva* nu se pomenește azi nimic, deși foarte

mulți scriitori actuali, poeți și prozatori, și-au făcut debutul acolo. Numai Marin Preda își amintește de această revistă în ale lui memorii, acordându-i calificativul (infamant în momentul de față) de "legionară". Așa se scrie istoria !

*

Conferința Națională a Scriitorilor (26-27 mai 1977) s-a ținut la o lună după Adunarea generală a Asociației Scriitorilor din București (22 aprilie), deși cea dintâi trebuia să se țină la trei zile după cea de-a doua. Dar s-a dovedit că lucrările trebuiau pregătite bine, și au fost astfel pregătite încât, după cele trei zile furtunoase de la Teatrul Național, celelalte două zile, de peste o lună, de la Sala mică a Palatului, au decurs foarte liniștite și cuminți. Nu s-a înregistrat decât "căderea" lui Virgil Teodorescu, înlocuit de Partid cu G. Macovescu, și luările de cuvânt, în stare de ebrietate totală, a câtorva poeți ca Nichita Stănescu, Leonid Dimov, Ion Niculescu, Ivănescu, Istrati etc. Virgil Teodorescu n-a mai fost ales nici măcar printre cei 91 membri ai consiliului de Conducere. "Au făcut-o prea de oaie", mi-a spus el în seara când i-am telefonat acasă spre a-l consola.

Subiectul princial dezbătut la Conferința scriitorilor de anul acesta a fost problema... pensiilor. Iar cei ce-l dezbăteau cu mai multă înflăcărare nu erau scriitori în vârstă, pensionari sau pregătiți pentru pensie, ci tineri de 35, 30 de ani, ba chiar și de 25, care erau preocupați de modul cum se acordă pensiile. Și n-o făceau din idealism, ci fiindcă ei, la vârsta lor, revendicau câte o pensioară. Poeții și poetaștrii de azi nu se mulțumesc numai cu "ajutoare", "împrumuturi" și "documentări" de la Fondul literar – ei vor și pensie. Dacă e o vacă bună de muls, de ce să n-o mulgă ?!

www.ziuaconstanta.ro

Dar peste o lună de la Conferința Națională a Scriitorilor, a avut loc o Plenară a C.C. al P.C.R., care nu era de fapt – în ciuda multor probleme discutate acolo – decât o continuare, aș zice chiar o *replică*, la congresul scriitorilor. Și aici chesiunea princip-

lă se învârtea tot în jurul "pensiilor" scriitorilor. Însuși Ceaușescu a putut să declare în Plenară că Uniunea Scriitorilor nu e o asociație de binefacere, ci o organizație de creație, iar Cornel Burtică, factorul principal în problemele de ideologie, s-a referit direct la tinerii veleitari pensionari, acuzându-i că vor să treacă de pe băncile Facultăților în rândurile Uniunii Scriitorilor pentru a primi o pensie. Ceea ce nu este admisibil !

Din toate acestea reiese un lucru: anume că scriitorii reprezintă în regimul actual (socialist) o putere (ocultă) de care conducătorii politici se tem foarte mult și se străduiesc să-i țină în frâu, însă cu mare greutate. Și cu substanțiale subvenții financiare ! Scriitorii – vorbesc de cei tineri, formați, încurajați și ridicați de partid – își dau seama de acestea și speculează timorările oamenilor politici, iar dacă fac jocul acestora îl fac numai dacă sunt bine plătiți. De altfel, ei, scriitorii, au avantajul inteligenței, pe care ceilalți nu-l au, și datorită acestui avantaj încearcă să obțină cât mai mult cu putință.

*

La începutul lunii iunie am participat, ca invitat, la "Săptămâna culturii tecucene", unde am ținut o comunicare despre Costache Negri și Costache Conachi. Cu acest prilej, am vizitat Țigănești, satul (fosta moșie) unde Conachi își avea "palatul" său. Aceasta se mai păstrează și astăzi (bineînțeles, de mai multe ori refăcut) pe locul unde a existat cândva. A fost un adevărat "palat" și e păcat că acolo nu s-a creat o "casă memorială", care ar putea constitui un important și foarte atractiv punct turistic. Am retrăit câteva clipe emoționante, de evocări ale unor vremuri apuse de mult.

www.ziuaconstanta.ro

În mica biserică din Țigănești (unde e și cimitirul năpădit de bălării), construită de Costache Conachi la 1845, se află cavoul familiei. Aici sunt îngropați Manolache Conachi (tatăl), Smaranda Conachi (soția), Ecaterina, poreclită Oborășenița (sora) și logofătul Costache Conachi însuși.

În biserică se mai află o a doua lespede de marmură, înconju-

rată de un grilaj de fier, cu următoarea inscripție: "A la mémoire de la Princesse Catherine Ruspoli née Conachi. Née le 24 juillet 1829, morte le 11 fevrier 1870. Son epoux Prince Emmanuel Ruspoli et ses enfants Emmanuel, Marie, Lucie Vogoride, Marie, Catherine et Marguerita Ruspoli." Tot acolo e înmormântată Cocuța Vogoride, fiica lui Costache Conachi și sora (după mamă) lui Costache Negri, despre care am scris pe larg în monografia mea consacrată lui Negri.

Vizita la Țigănești m-a mișcat profund. Am descoperit câteva lucruri pe care nu le știam când am scris cartea despre Negri.

*

În revista *Ateneu* (iunie 1977) de la Bacău și în *Secolul 20* (nr. 1-2-3, 1977) a apărut câte un capitol din *Spania* lui Kazantzakis, traduse de Anton Mystakidis și corectate de mine. Aveam aceste traduceri (vreo 120 pagini) de vreo 40 de ani, însă nu se oferise ocazia publicării lor. Abia acum s-a ivit prilejul, și pentru prima oară numele noastre – Kazantzakis, Mystakidis, Martinescu – apar laolaltă, tipărite pe aceeași pagină, fără ca nimeni să știe câte amintiri frumoase le leagă pe toate trei. Călătoria noastră în Grecia (a lui Anton și a mea), cunoștința lui Kazantzakis la Egina, în 1937, relațiile epistolare de după aceea, admirația noastră constantă (a mea și a lui Anton) față de Kazantakis, ar putea constitui un capitol de istorie literară deosebit de interesant. Deocamdată înregistrez doar satisfacția de a vedea cele trei nume așternute cu litere de tipar pe aceeași pagină de revistă.

*

Mircea Eliade (născut în 1907) a plecat din țară în 1940, fiind numit consilier cultural la Lisabona, a revenit la București în vara lui 1942, când l-am revăzut și eu, apoi de atunci nu s-a mai întors. Din anul 1955 e profesor de Istoria religiilor la Universitatea din Chicago. A devenit o somitate mondială în acest domeniu. Cir-

www.ziuaconstanta.ro

culă foarte mult, scrie și publică tratate, face comunicări științifice, e apreciat de studenții și confrații lui. În 1966 a primit titlul de *Doctor honoris causa* al Universității din Yale. Președintele comisiei de decernare a titlului a spus despre el atunci: "Dumneavoastră aparțineți universului. În prima Dvs. tinerețe ați călătorit din Europa spre înțelepciunea interioară a Orientului, și, pe urmă, după ce ați adâncit esența spiritualității hinduse, v-ați străduit să faceți Estul mai inteligibil pentru Vest. Venerând marile mistere exprimate în mit și simbol, ați contribuit să găsiți un limbaj uman pentru adevărul etern. Yale vă conferă gradul de doctor în umanități."

Eliade povestește în *Jurnalul* său că, dintre cei trei copii (doi băieți și o fată), el a fost singurul care a fost alăptat de o țigancă. Și crede că acestei întâmplări i s-a datorat faptul că a devenit orientalist, datorită acestui destin aparte, acelui "sân exotic".

Dar, în culmea gloriei, el se consideră vitregit de soartă, deoarece e obligat să rătăcească prin lume (un "profesor itinerant") fără un domiciliu stabil, departe de patrie, fără o operă închegată dăruită țării și neamului său. (În Occident, el se consideră un "fragment", prin tot ceea ce a făcut, în comparație cu ceea ce ar fi putut să facă.)

Toate acestea le-am găsit în *Jurnalul* său (*Fragments d'un journal*, Paris, Gallimard, 1973, pg. 570) pe care l-am citit acum. E extraordinar!

Citit la câteva luni după *Jurnalul* lui C. A. Rosetti, nu pot să nu fac unele legături între ele. Rosetti și-a ținut *Jurnalul* în tinerețe, la 30-35 de ani, și mare parte în exil la Paris, în anii 1845-1855. Eliade și-a scris acest *Jurnal* între anii 1945-1969, deci între 38 și 62 de ani, și tot în exil, în mare parte tot la Paris. Similitudini semnificative! Chiar și substanța acestor două jurnale e asemănătoare. Nostalgia locurilor natale, patrotismul sincer și dezinteresat, amărăciunile exilului, problemele de studiu și creație, frământările sufletești și spirituale sunt aproape aceleași la cei

www.ziuaconstanta.ro

doi oameni care au trăit la distanță de un veac unul de altul. Am consemnat mai înainte câteva fragmente din *Jurnalul* lui C. A. Rosetti. Cum aș putea să nu consemnez pagini întregi din *Jurnalul* lui Eliade, mai ales că fac parte din generația lui, l-am cunoscut, l-am apreciat, l-am iubit chiar mult în tinerețea mea. Am citit *Jurnalul* său ca pe biblie. Sincer, echlibrat, cu orizonturi vaste, cu o perspicacitate rară în ce privește judecarea și interpretarea istoriei contemporane, cu o detașare fermecătoare și în același timp mereu prezent în istorie. *Jurnalul* lui Mircea Eliade este jurnalul unui mare om de cultură, al unui savant, al unui scriitor, al unui aventurier spiritual, al unui exilat, al unui patriot, al unui suflet ales care face cinste neamului din mijlocul căruia s-a ridicat.

Reproduc câteva fragmente.

10 iunie 1950. Îmi amintesc uneori de țară, de tot ce am lăsat acolo – manuscrise, jurnal*, corespondență, bibliotecă – și mă cuprinde tristețea. Aș putea să pierd totul, dacă n-am și pierdut. S-ar putea să nu mai regăsesc nimic, nici o «amintire», nici o urmă precisă din copilăria mea, din adolescență și din tinerețe; a mă reîntoarce – dacă mă voi întoarce vreodată – într-un oraș unde nu voi găsi nimic din ceea ce îmi *aparținea* (o scrisoare, un caiet de note, o carte pe care am citit-o). Așa ceva mă înspăimântă. S-ar putea ca tot trecutul meu până la treizeci și trei de ani să dispară – căci, deși aș fi putut face să mi se trimită unele lucruri, când eram la Lisabona, m-am mulțumit doar cu câteva cărți. Nu m-am atins de apartamentul din strada Palade.** Aș fi putut să-mi salvez măcar cărțile și articolele, dacă nu și manuscrisele sau notele pentru lucrările în curs. Nu izbutesc să pricep ce m-a împins să abandonez totul *acolo*, deși știam ce se va întâmpla cu

* E vorba de manuscrisul jurnalului său început în anul 1928.

** Când s-a mutat acolo, în 1938, l-am ajutat și eu la orânduirea bibliotecii. Venea din str. Dinicu Golescu, unde avea un apartament mult mai mic.

www.ziuaconstanta.ro

România dacă va piede războiul.

12 octombrie 1946. Această lectură (a unui număr din *Revista Fundațiilor Regale, n.m.)* mi-a dezvăluit dintr-o dată infidelitatea mea față de *adevărata* mea vocație, aceea de scriitor român. Am avut câteva ceasuri, sentimentul că acești ultimi șase ani petrecuți în străinătate m-au depărtat de izvoarele puterii mele creatoare și m-au abătut de la traiectoria mea naturală. Și orice aș face de aici încolo, acești șase ani sunt iremediabil pierduți. Mai mult încă: am avut revelația că ei m-au aruncat pe un drum fără întoarcere posibilă. Teroarea asta este ireversibilă. Pentru prima dată în viața mea, m-am *văzut* și *acceptat* ca un ratat.

24 august 1947. Ceea ce mă împiedică să *trăiesc* după gustul meu e conștiința că *trebuie* să fac ceea ce un altul ar face mai puțin bine decât mine. În fond, e un sentiment umilitor și paralizant. Idealul ce vor să mi-l impună ar fi următorul: să încetez de a exista ca om, pentru a mă consacra exclusiv funcțunii de producător de «opere».*

28 noiembrie 1951. Aveam din ce în ce mai tumultos în sufletul meu această revelație: depeizarea este o lungă și grea încercare inițiatică destinată să ne purifice, să ne transforme. Patria depărtată, inaccesibilă, va fi ca un Paradis unde ne vom reîntoarce spiritual, adică «în spirit», în secret, însă *real.* Am gândit mult la Dante, la exilul său. N-are importanță dacă fizicește ne vom reîntoarce sau nu în țara noastră.

1 august 1950. Neliniștea pe care o resimt în fața «evenimentelor», adică eventualității unui al treilea război mondial, e continuă, subterană, se hrănește dintr-un sentiment de culpabili-

* Exact același lucru l-am simțit și eu în anii 1950-1970, când făceam și mi se îngăduia să fac numai traduceri.

www.ziuaconstanta.ro

tate: impresia de a fi ratat posibilitățile mele, șansele nenumărate ce mi-au fost oferite de a spune ceea ce *trebuia să fie spus,* de a face ceea ce *eram destinat să fac.*

26 iunile 1963. Sunt fascinat de această problemă a «generațiilor», abordată într-o perspectivă diferită de aceea pe care o aveam noi acum treizeci și cinci de ani. Anumite valori – sau comportamente, alergii, daltonisme – se supun ca o fatalitate, numai fiindcă cineva e mai *tânăr* decât tot ceea ce era tânăr până la tine. Nae Ionescu avea obiceiul să spună: «Tinerii au totdeauna dreptate». Sau: «Aprob ceea ce faceți, fiindcă sunteți tineri».

1 noiembrie 1946. Semnificația grupului «Criterion» la București, în anii 1933-1937. Comparați cu grupul existențialiștilor francezi din 1946 (Sartre, Camus, S. de Beauvoir), membrii grupului «Criterion» se manifestau pe toate planurile: conferințe publice, articole în reviste sau ziare, romane, filosofie, critică literară și dramatică, eseuri. «Criterion» a marcat depășirea «momentului» universitar în cultură: coborârea intelectualilor în arenă, contactul direct cu publicul, mai ales cu tineretul, adică exact ceea ce au încercat și au reușit existențialiștii parizieni. Sartre are, și a impus, un «sistem filosofic»; noi n-aveam sistem, dar majoritatea membrilor nu erau mai puțin «existențialiști» care se ignorau. Ceea ce îi interesau erau «autenticitatea», experiența imediată, detaliul autobiografic, de unde pasiunea pentru jurnale intime, confesiuni, «documente». Dacă «Criterion» ar fi avut un alt instrument de expresie decât limba română, ar fi fost considerat precursorul cel mai interesant al existențialiștilor francezi de azi.

26 ianuarie 1960. După o lungă perioadă mitologică și o scurtă perioadă istorică suntem în pragul unei epoci biologice (economice). Omul va fi redus la condiția de termită, la furnică.

www.ziuaconstanta.ro

Peste câteva generații, sau poate mai multe mii de ani, oamenii vor trăi ca niște furnici.

Un prieten îi spune lui Eliade: "Dacă ai ști cât de mult te admir că-ți pierzi timpul cu niște lucruri atât de plictisitoare! Cine s-ar mai putea interesa *astăzi* de ceea ce gândeau indienii, chinezii, ananiții, și alții".

În același timp, Emil Cioran îi declara: "Ce noroc ai avut tu că ai întâlnit gândirea indiană la douăzeci de ani. Numai asemenea texte merită să fie citite. Mai poți oare să citești vreun «modern» ? Ce lucruri plictisitoare!" (*Fragments d'un Journal,* Paris, Gallimard, 1973, pp. 234-236).

*

Am fost pentru a șasea oară în Deltă (1937 - Vâlcov, 1939 - Sulina, 1959 - Sulina, 1961 - Sf. Gheorghe, 1966 - Perișoru), de data asta parcurgând romanticul brat Sf. Gheorghe și prozaicul brat Sulina la interval de trei zile. La Sulina am ținut să vizitez încă o dată cimititul de la marginea orașului, unde se găsesc morminte de acum o sută și ceva de ani, acoperite cu lespezi de marmură pe care se citesc inscripții ce nu s-au șters încă. Chiar în spatele bisericuței de la intrarea în cimitir se află opt pietre funerare, așezate la rând, cu următoarele nume și datări:

1. Sacred to the Memorz of *James T. Brian,* aged 28 years. Oct 10 in 1847.

2. Sacred... *James Wilson* who died on Board the Bric "Phoenician of Sunderland". Drowned of Oct. 1852, 20 years.

3. Sacred... *George Holberry* of the Laviria Stockton. Who died 22 oct. 1856 – 17 years.

4. Sacred... *James Murray,* Engineer, died 29 July 1857, 35 years.

5. Sacred... Captain *Charles David* of the Bric "Unrestricted" of Pswich. Died 7 Feb. 1858, 37 years.

www.ziuaconstanta.ro

6. In Memory of *William Barter*, late Stoker in board H.B.M.S. Weser. Died 18 May 1858. Aged 28 years, and of *Thomas Cook*, A.B. of H.B.M.S. Weser, who was drowned in the St. George Brauch of Danube, 28 May 1858, 26 years.

7. In Memory of *William Valery*, asistant Engineer, *Frank Clark, Henry Hart*, of H.B.M.S. Recruit. Who were drowned in the Danube, Between May 1859 and 1861.

Sacred... Captain *John Rea*. Schoon Sibyl of Wierford, who deported this Life in 10 Nov. 1853, 39 years.

Au fost probabil cei dintâi englezi – marinari – înghițiți de gurile Dunării.

În același cimitir mai există și alte pietre funerare:

– *William Winship*, Master Marinar of Halfen, who died 2 Nov. 1800, aged 52 years.

– In attentionate rememebrance of *Margaret Ann Pringle* of Newton by the Sea Northumberland England, who was accidentally drowned at Sulina in the 21 Day of May 1868. Aged 28 years.

– In loving Memory of *Isabella Jane Robinson*, aldest and dearly beloved daughter of E.D.S. Robinson, South Stuels, Drowned of Sulina in the 28 Sept. 1896. Aged 28 years.

– Sacred to the Memory of *Thomas Butherforid*, of London p... England, Chief Engineer of Stear Shiep Kepler of North Shields, who departed this Life in the 20 Day of July 1875 of Sulina. Aged 36 years.

– Sacred to the Memory of *Katharina*, the second Wife of William Smith, butcher of this place, who died 18 Aug. 1865 (of Cholera), aged 33 years. Also *Emily Rose Katharma*, died 3 Nov. 1861, aged 51 Weeks. And *Ellen Barbara*, died 24 Aug. 1865, aged 5 Weeks, Children of the Above.

*

La aproape un an de la moarte, despre André Malraux se pomenește tot mai rar în presa franceză. În schimb, la noi se publică

www.ziuaconstanta.ro

mereu studii și articole despre el, semnate de cei ce-l "descoperă" mereu, postum. Interesant că în *Jurnalul* său, acoperind anii 1945-1969, Mircea Eliade nu-l citează niciodată pe Malraux. (O singură dată îl citează pe Montherlant, în legătură cu *Carnetele* lui.) De altfel, chiar și în anii '30, când Malraux era în mare vogă literară, Eliade n-a pomenit decât o singură dată, într-un articol în *Vremea*, despre Malraux, fără mare admirație. Atunci – după cum am mai notat – foarte puțini erau, la București, admiratorii lui Malraux. (Eu mă aflam printre cei mai fervenți.) Iar acești admiratori se numărau printre scriitorii foarte tineri. Cei mai vârstnici nu luaseră act de prezența lui. Nici unul din criticii epocii nu-l citează, iar dacă l-au citit, au rămas "reci" față de opera lui, și semnificativ e că G. Călinescu în *Istoria literaturii române,* încărcată de nume celebre din toate epocile și din toate țările, nu înregistrează pe nici unul dintre scriitorii francezi apăruți după primul război mondial (Montherlant, Giono, Céline, Drieu La Rochelle, Mauriac, Sartre etc., etc.) Semn că n-avea nici o aderență cu literatura nouă din epocă. Nici el, nici ceilalți (Vianu, Cioculescu, Pompiliu C., Vladimir Streinu ș.a.). Singur Lovinescu făcuse o excepție, semnând o prefață (în 1935) la traducerea *Condiției umane,* însă aceasta a fost o întâmplare cu tâlc, fără ecou.

Îmi mențin părerea că Malraux va rămâne un nume de prestigiu, opera lui fiind tot mai puțin vizitată de viitorii cititori de literatură. Mă încolțește gândul să scriu ceva în legătură cu recenta – și prea puțin cunoscuta – carte semnată de Susanne Chantal: *Le coeur battant: André Malraux – Josette Cloter* (Grasset, 1976), pe care am primit-o în vara aceasta și unde e vorba de un Malraux cu totul diferit (inuman) de cel cunoscut îndeobște.

*

Dacă ar fi să întocmesc un "sottisier universel" cu citate din cei mai docți critici literari de azi, aș avea la dispoziție, zilnic, un material inepuizabil. Iată, de pildă, într-un singur articol, foarte

www.ziuaconstanta.ro

"savant" de altfel, semnat de unul dintre acești critici, câteva mostre. El scrie: *Saint-Beuve, La Rochefoucaud, Gourmot*, în niște fraze din care ai crede că e cel mai deștept om din lume. (Vezi *Amfiteatru*, nr. 7, 1977.)

*

În legătură cu cele din nota anterioară, aș mai adăuga că între noi, generația care debutam în anii '30 – și înaintași noștrii imediați sau mai depărtați, era o prăpastie morală și intelectuală. Ei trăiau în lumea fericită a iluziilor literare ("Opium"-ul lui Anatole Fance), noi ne zbăteam în valurile istoriei. Ei dezbăteau probleme de stil, noi asistam la revoluții, la asasinate politice, la dramele sociale care aveau să schimbe fața lumii. Scriitorii în care noi vedeam niște idoli (Malraux, Drieu La Rochelle, Montherlant, Céline etc.), pentru ei încă nu existau. (G. Călinescu nu citează pe nici unul!)

Astăzi, în 1977, situația s-a inversat. Oamenii în vârstă trăiesc încă sub apăsarea Istoriei, în timp ce tinerii evadează din istorie, se refugiază în onirism, în metaforică, în ermetism, ca un protest la condiția existențială. Fiindcă nu au libertatea să spună ceea ce simt și gândesc, ceea ce năzuiesc (așa cum am avut noi în prima tinerețe), ei recurg la un formalism unde orice aberație e permisă și de unde nu se mai înțelege nimic. Așa sună poezia actuală, așa sună o bună parte a prozei din zilele noastre. Deoarece sunt *obligați* să participe la Istorie, scriitorii de azi întorc spatele istoriei și se delectează cu stâlcirea limbajului, așteptând să iasă din marasm. Au dreptul s-o, facă, e singura lor posibilitate de a-și manifesta disprețul. Partea tristă însă este să vezi oamenii în vârstă copilărindu-se cu bună știință – ca Eugen Jebeleanu, de ex., care crezând că astfel se menține în actualitate, semnează săptămânal în *Luceafărul* niște elucubrații pe care numai drama lui personală, morală și politică, le poate justifica. De altfel, am impresia că majoritatea scriitorilor de azi nu au decât două ambiții: să sugă cât mai mult de la Fondul literar și să contribuie

www.ziuaconstanta.ro

într-o măsură cât mai mare cu putință la opera de zăpăcire a tuturor celor ce se mai interesează de fenomenul literar.

*

Nu m-am putut duce la pomenirea lui Emil Botta, am fost în schimb la parastasul său de 40 de zile. I-am văzut mormântul. Un muşuroi de țărână, sub care se află poetul. Ce jalnic! Mai bine n-ar fi nimic, să rămână numai numele și amintirea celui pe care l-am cunoscut, nu și acest stupid morman de pământ.

Numele și amintirea... Îl revedeam pe Emil Botta, cel din anii tinereții noastre, cel din fruntea "Corăbiei cu rataţi", și mă consideram un supraviețuitor întârziat, un strigoi. Noroc că acolo mai erau Mircea Nicolau și Luca Dumitrescu, "corăbierii" de prin 1935-1936, singurii care mai există din funambulesca grupare. Unde sunt ceilalți? (3 septembrie 1977.)

*

Într-un număr recent din *Express* citesc un "Document" înfiorător. La doi ani după venirea la putere, comuniștii din Cambodgia (5 mil. locuitori) au reușit, cu ajutorul a 26 000 "consilieri" chinezi, să distrugă țara, să reducă totul la zero, să ucidă aproape două milioane de "adversar" și să instaureze "cel mai feroce regim pe care l-a cunoscut istoria omenirii". Desigur, nimic nu este exagerat. În Asia, așa ceva e posibil. Oamenii sunt reduși la starea de sclavie, muncind zi și noapte la orezării, având drept hrană un pumn de orez, fiind lăsați să moară ca muștele și fără ca nimeni să le sară în ajutor: Cam așa ceva s-a întâmplat la noi prin 1945-1950, dar noi eram, chipurile, în Europa, distrugerile, asasinatele, exterminările aveau o limită (de fapt, la un moment dat n-aveau nici o limită!), pe când în Asia totul se petrece ca și cum acolo ar fi altă planetă. Și când te gândești că ăsta ar putea să fie viitorul omenirii ?...

*

www.ziuaconstanta.ro

*

De câte ori încerc să-mi fac bilanțul vieții, mă lovesc de conștiința că am ratat totul. Din ce cauze ? Unele obiective – istoria, cu uraganele ei oarbe – altele subiective. Aș fi putut să fac ceva în lume – n-am făcut nimic. Și cauza pe care o consider cea mai vinovată de acest faliment este înfățișarea fizică. Fiind un handicapat, cum se zice acum, n-am avut posibilitatea să mă afirm pe plan social. Sufletește și intelectual m-am considerat totdeauna printre primii - adesea am și figurat ca atare – dar în societate am rămas mereu în coadă. Dacă aș fi avut o statură nomală – ca să nu vorbesc de statura celor din familia mea – aș fi obținut pozițiile cele mai înalte în societate. Tatăl meu, înalt, cinstit, muncitor, nu iubea rangurile, deși era chemat să le îndeplinească (a fost primar și consilier județean), îi plăcea să contribuie la treburile obștești, dar numai când erau efective, nu-i plăcea să se ducă la cafenea și să bată apa în piuă, ca alții. Nici mie nu mi-a plăcut cafeneaua, dar am pus umărul cu pasiune la orice treabă literară. Am moștenit de la tata (și de la mama) aceste calități de modestie și hărnicie, când era vorba de o treabă *reală*. N-am moștenit de la ei înfățișarea fizică. Chestie de glandă endocrină. În copilăria mea nu se descoperise endocrinologia, altfel situația s-ar fi schimbat. Dar cu însușirile mele sufletești și morale, tot nu m-aș fi schimbat prea mult, căci nu am stofă de om care să "dea din coate". De altfel așa suntem construiți toți în familia noastră. Am șase nepoți (de la frații mei) – trei băieți și trei fete (azi toți căsătoriți) – toți sunt bine dezvoltați, înalți, frumoși, dar nici unul n-a făcut mare lucru în viață. Generozitatea lor sufletească, modestia ancestrală, o anumită înțelepciune poate nu i-a împins mai sus decât nivelul mediocru.

*

Curioasă geneză a visurilor! De unde pornesc, cum se for-

www.ziuaconstanta.ro

meză ele ?

Azi-noapte am visat că intram în corpul diplomatic al... Statelor Unite ale Americii. Mă aflam la Casa Albă, în biroul Președintelui, care îmi dădea ultimele sfaturi în legătură cu noua mea carieră, de secretar de ambasadă. Biroul era ticsit de cărți, reviste, ziare, corespondență împrăștiată peste tot, ustensile de lucru pe masă, pe scaune. Președintele, un om în plină vigoare, rotofei, cu obrajii rumeni, ras proaspăt, cu ochii vii, rotunzi, aproape chel, stătea întins pe canapea, cu fața în sus, și-mi vorbea. Eu mă aflam deasupra, la nivelul tavanului, întins cu fața în jos, și-l ascultam. În cameră se mai aflau secretarul de stat și ambasadorul care urma să mă aibă ca secretar. Președintele îmi spunea cum trebuie să mă comport în funcția mea diplomatică, să urmăresc binele țării și al omenirii, să mă feresc de iscoade, să combat elementele dușmănoase, anarhismul, aventurismul, rapacitatea celor ce vor să se îmbogățească pe spinarea altora. În timp ce vorbea îmi căuta mereu privirile, ca și cum ar fi vrut să citească în ele gândurile mele, și eu mă uitam direct în ochii lui, cu încredere și respect. Ceilalți doi stăteau și ascultau. Deodată, sună telefonul personal, aflat într-o mică nișă la căpătâiul Președintelui. El îl ia repede, îl smulge din priză, sare de pe canapea și trece în camera alăturată, ca să vorbească. Era o covorbire strict secretă, cu cineva de la celălalt capăt al lumii. Dialogul nostru s-a întrerupt brusc. Dar peste puțin, Președintele a revenit. Camera era acum plină de lume, fiindcă în lipsa lui au dat buzna acolo multe persoane aferate – miniștri, ambasadori, oameni de afaceri, delegați de tot felul – care îl solicitau pe șeful statului. Înainte de a li se dedica lor, a venit spre mine, ca pentru a continua, sau a încheia discuția noastră. Nu mi-a spus nimic, în schimb eu m-am simțit dator să-i adresez câteva cuvinte, ca răspuns la cele ce îmi vorbise el mai înainte: "Vă mulțumesc din tot sufletul meu pentru cuvintele rostite. A fost o adevărată lecție de moralitate diplomatică, pe care mi-am însușit-o perfect și o voi respecta

www.ziuaconstanta.ro

întocmai. Vă asigur că voi fi un slujitor cinstit, credincios și respectuos, că voi urmări numai binele, că nu voi uita niciodată sfaturile ce mi le-ați dat și că vă voi rămâne profund recunoscător pentru încrederea ce mi-o arătați." Președintele n-a mai avut timp să stea de vorbă, fiind târât de gloata solicitanților în alt birou. Am rămas singur cu ambasadorul, care era și el uimit și încântat de frumusețea cuvintelor adresate mie de Președinte. "Niciodată nu l-am auzit vorbind atât de înțelept și cu nimeni nu s-a întreținut atât de mult cât s-a întreținut cu dumneata. Înseamnă că te apreciază." Eu pluteam într-o stare de fericire adâncă și plăcută, o fericire cum nu mai simțisem niciodată, a apărut apoi și Luchi, fericită și ea că vom pleca în "misiune", pregătindu-ne să ne ducem să luăm postul în primire...

Ciudat vis ! Fără nici o legătură cu aspirațiile mele actuale. Singura explicație – dacă visele au vreo explicație și nu sunt decât niște contacte disparate între diferite celule ale creierului nostru din rezervoarele imense ale inconștientului, contacte prin care noțiuni depozitate acolo cine știe de când sunt scoase din cuiburile lor și puse în mișcare în timpul somnului – singura explicație, zic, a visului meu de azi-noapte ar fi că aseară am mâncat doar un iaurt cu pâine prăjită, iar înaine de a adormi am citit într-un număr din *Expres* o evocare a episodului de la 1848, când Lamartine, în fruntea guvernului provizoriu, a luat cu asalt l'Hotel de Ville și s-a adresat insurgenților să înceteze răscoala, fiindcă țelul a fost atins, regele "Poirot" – cu capul ca o pară, cum îl desena Daumier – a abdicat și s-a terminat cu regimul domnilor Thiers și Guizot, poporul a învins, acum va fi bine pentru toată lumea.

*

La Paris fac în prezent mare vâlvă doi filozofi tineri – în jur de 40 de ani – care par a voi să creeze o nouă viziune a filozofiei actuale. André Glucksmann cu volumul *Les maîtres penseurs* și Bernard-Henry Lévy cu volumul *Barbarie à visage humaine*. Un

www.ziuaconstanta.ro

nou "val" în filozofie, după existențialism, absurd și anarhism, aceștia de acum condamnând și ei erorile comise – adesea chiar de ei înșiși cu 8-10 ani mai înainte – în gândirea contemporană, dând loc la atâtea excese, soldate chiar cu crime politice. Acum însă "noua filozofie" – pe care *l'Humanité* o denunță ca nefiind nici "nouă", nici "filozofie" – se dezbară de perceptele de ieri, își face *mea culpa*, desolidarizându-se de adepții crescuți la Școala ei și deveniți teroriști universali sau tirani în diverse țări (vezi Cambodgia).

Aceasta coincide cu excesele teroriștilor, care au întrecut orice măsură, silind guvernele să recurgă la metode radicale. În ultima săptămână, deturnătorii unui avion german (care luaseră ostateci 86 persoane și cereau 15 miliarde de dolari!), au fost uciși de un comando "antiterorist" pe aeroportul din Mogadiscio (Somalia), iar în închisoarea din Stuttgart, Mayer a Baader, căpetenia teroriștilor care operau în Europa, împreună cu alți doi complici, condamnați la detenție pe viață, au fost "găsiți" morți în celulele lor.

Cu o săptămână înainte, un alt grup de teroriști deturnase un avion japonez, iar guvernul de la Tokio a cedat, eliberând unsprezece condamnați și oferind 6 milioane de dolari. Sunt evenimentele care face cea mai mare senzație în anul de grație 1977...

*

Aflu că articolul meu despre Bacovia (din *Ateneu*, nr. 131, septembrie 1977, număr omagial închinat lui Bacovia la 20 de ani de la moarte) a fost comentat favorabil de Virgil Ierunca la "Europa liberă". Articolul vrea să fie un capitol din niște "Pseudo-amintiri literare", și mă bucură faptul că a fost apreciat la Paris.

Aș avea multe de scris în aceste "Pseudo-amintiri literare", dar când să mă apuc de ele și, la urma urmei, de ce și pentru cine să le scriu ? ... Singurul motiv care m-ar obliga să o fac ar fi o datorie de

www.ziuaconstanta.ro

conștiință, să spun niște lucruri *adevărate*, să nu trunchiez nimic, și să-mi rezolv anumite remușcări ce mă mai frământă încă.*

Mă frământă, de pildă, regretul că la timpul cuvenit, acum douăzeci-treizeci de ani, n-am împlinit dorința unui scriitor bătrân și izolat de a-i moșteni "arhiva", pe care ar fi dorit să mi-o încredințeze, pentru a nu se pierde cu totul. E vorba de poetul Al. T. Stamatiad. După ce scrisesem, prin 1943, o cronică frumoasă despre volumul lui jubiliar *Cortegiul amintirilor,* omul crezuse că a găsit în mine pe "tânărul' care să-i perpetueze memoria. Ani în șir mi-a făcut curte, cu aluzii mai mult sau mai puțin directe, dar eu am rămas surd. Nu mă interesa problema, nu înțelegeam drama bătrânului poet singuratic, astfel că el a murit trist, fără să fi putut încredința manuscrisele, cărțile, corespondența, cuiva care să le valorifice.

Nu înțelegeam atunci drama lui, acum însă o înțeleg prea bine, deoarece este drama mea. Și eu am multe manuscrise, cărți, însemnări, scrisori a căror soartă e nesigură. Și eu aș vrea să găsesc un tânăr căruia să i le încredințez – și sunt sigur că tânărul acela ar avea ce să scoată din ele multă vreme după moartea mea.

*

M-am întâlnit, acum două zile, la Uniunea Scriitorilor, unde venise în vizită, cu poetul Emilian Bâcov. Îl știam negricios, încruntat, sumbru, cu o pălărie neagră cu boruri mari, înalt, sfios, izolat – un poet proletar din anii studenției, când colabora numai la revistele de stânga. Acum era albit, la obraz și la păr, zbârcit, afabil, optimist. Venise de la Chișinău la București, pentru o lună de zile, ca turist, cu soția lui. Amândoi vorbesc perfect românește și spun că aceasta este limba lor în casă. Știam că a fost vice-președintele Sovietului din R.S.S. Moldovenească, dar acum spune că a ieșit la pensie și se ocupă numai cu poezia.

---

* E vorba de volumul "*Umbre pe pânza vremii*" (1985).

www.ziuaconstanta.ro

L-am revăzut după 45 de ani. L-am recunoscut, m-a recunoscut.

În 1932 am făcut parte din "partida" lui Neagu Rădulescu, în alegerile pentru Comitetul Studenților de la Facultatea de Litere și Filozofie. Apoi i-am pierdut urma, nu-l mai întâlneam decât, sporadic, prin revistele proletare. În 1940 a plecat la Chișinău. A făcut carieră. Acum are aproape 70 de ani.

Întâlnirea a fost emoționantă, în ciuda tuturor celor ce ne deosebesc!

*

Mai toți scriitorii vârstnici de astăzi – tinerii de altădată! – găsesc un prilej de mândrie să spună că au debutat sau au colaborat cândva la *Bilete de papagal*, revista lui Arghezi. Eu am avut o singură "colaborare" acolo, sub forma unei scrisori, și destul de târziu (în nr. 4 – 481, seria veche – cred că prin anul 1936). Am găsit acest număr printre hârtiile mele prăfuite de vreme și l-am privit cu mirare, ca pe ceva insolit...

*

Iar în "amintirile" lor mai toți scriitorii vârstnici de azi fac tot felul de afirmații (inexacte!) pe care nimeni nu se mai ostenește să le verifice. Iată-l pe Sașa Pană, fostul "papă" al avangardismului românesc, de fapt, un suprarealism românesc, ridicat astăzi în slăvi. De pildă, autorul "știe tot" – cum se declară singur – afirmă (în interviul din *Luceafărul* din nov. 1977 – că scriitorii pe care-i citea cu mare pasiune prin 1929-1932 erau Breton, Deltheil (sic), Peret, Malraux etc. Inutil să spun că până în 1933 – când a apărut articolul meu în *România literară* (iunie 1933) – Malraux era cu totul necunoscut în România. Dar "exactitatea" lui S.P. se vede și din faptul că dintre cei 3 - 4 scriitori citați (ca preferați) unul nici nu este măcar ortografiat corect: Deltheil, în loc de Delteil. De asemeni, tot S.P. spune că volumul lui C. Nisipeanu *Femeia de aer* (o "izbândă a suprarealismului" românesc) ar fi apărut înainte de

www.ziuaconstanta.ro

1933, când această carte a apărut de fapt în anul 1943. Ș.a.m.d.

*

Dacă însă unuia ca S.P. i se poate îngădui să spună tot ce-i trece prin cap, lui Mihai Beniuc nu i se poate tolera așa ceva. În interviul din *România.literară*, cu prilejul împlinirii a 70 de ani, poetul face și el niște afirmații de îngheață apele. Între altele, spune că înainte de război și în timpul războiului, nu numai că cenzura nu-i admitea nici o poezie, dar era și urmărit pe stradă de "adversari". Or, și înainte de război și în tot timpul războiului, Beniuc colabora la orice revistă vroia și – dacă îmi amintesc bine – la un moment dat a lucrat el însuși chiar la Cenzură. Numai că autorul interviului cu pricina (Dorin Tudoran) îl cam pune pe Beniuc în niște situații penibile. El îl face să declare multe lucruri inavuabile pentru cel ce a condus Uniunea Scriitorilor mulți ani și căruia nu i s-au iertat păcatele comise atunci. (Cazul Blaga!)

*

În nota despre moartea lui Al. Dimitriu-Păușești (un poet "modernist" decedat acum, la 67 de ani) se spune că a tradus în românește romanul *Familia Thibault*. Într-adevăr, acest roman a apărut în românește, prin 1947, într-o traducere incalificabilă, publicată în "Biblioteca de buzunar" a Editurii de Stat (director: A. Toma) și semnată de Vintilă Russu-Șirianu și Al. Dimitriu-Păușești. Prin 1958, când s-a pus problema retipăririi acestei traduceri, am fost chemat eu, s-o stilizez. A fost, de fapt, o nouă traducere – la care am lucrat cu multă plăcere, e drept – însă, deoarece pe atunci numele meu nu era dintre cele agreate, traducerea a apărut tot sub semnătura celor doi de mai înainte. Vintilă Șirianu a avut, cel puțin, bunul-simț să recunoască serviciul ce i-l făcusem (m-a invitat odată acasă la el, la un "vin bun"), dar încolo nimeni n-a scos o vorbă despre adevăratul traducător al romanului lui Martin du Gard, în versiunea românească rămasă în circu-

www.ziuaconstanta.ro

lație ca singura valabilă. Iar recompensa mea a fost că am primit "drepturile de autor" cuvenite pentru stilizare, și care constituiau o sumă frumușică, ce mi-a prins bine în vremurile acelea, când făceam muncă de "negru" – sau cum se spunea atunci, "lucram cu materialul clientului".

*

Am cumpărat volumul II al *Memoriilor* lui Iorgu Iordan (volumul I nu l-am citit), convins că voi găsi aici lucruri interesante, fiind vorba de perioada 1920-1944. Într-adevăr, am descoperit ceea ce mă așteptam să găsesc ! La aproape 90 de ani – marele lui merit e că a atins această vârstă! – Iorgu Iordan s-a hotărât să-și scrie "memoriile". Greu se poate întâlni ceva mai anost! Raportul unul belfer (profesor universitar), care povestește cum a ajuns la catedră și se răfuiește cu foștii colaboratori (dintre care prea puțini mai sunt în viață), înfloriturі de rigoare, "retușuri" la persoana proprie, trecerea sub tăcere a faptelor care nu-i convin, îngroșarea celor care sună bine azi, evitarea de a da numele persoanelor despre care vorbește, dar citarea cu ostentație a celor care se află azi la "putere", considerarea de pe poziții "de sus" a unora cărora altădată le datora mult (de pildă, concetățeanul său tecucean Ion Petrovici, tratat aici ca un oarecare) și multe altele, fac "farmecul" acestor memorii. Lipsă de gust, snobism intelectual, orizont spiritual îngust, exprienție deficitare (majoritatea evenimentelor relatate este făcută "după ureche"), aceste *Memorii* mai denotă și o totală lipsă de interes (nu numai istoric, dar și anecdotic). Ele trădează o mentalitate de învățător de gradul II – în schimb au pretenția că sunt, "literare", fiind scrise de un lingvist. Dar ce poate fi mai arid decât lingvistica?! La adânci bătrânețі, Iorgu Iordan vrea să-și descopere vocația de "scriitor". Pură vanitate! Probabil că a și făcut cerere să fie primit ca membru titular al Uniunii Scriitorilor.

*

www.ziuaconstanta.ro

*

Printre lucrările bune citate în ultimul timp, menționez ultimul roman al lui Laurențiu Fulga, *Fascinație*. Într-adevăr, o carte... fascinatorie. Compusă în genul lui Faulkner, amintind de Dostoievski (în capitolul IV, care pare extras din *Posedații*), situându-se sub steaua lui Edgar Poe, ca viziune fantastică, noua operă a lui Fulga – după excepționala versiune definitivă a *Straniului paradis* – confirmă prezența unui scriitor autentic, substanțial, mare. Ar fi multe de spus despre el, dar mă limitez la cele de mai sus, luate ca niște repere pentru situarea lui în contextul literaturii de azi.

*

În această lună noiembrie 1977 m-am străduit să scriu două medalioane ce-mi stăteau la inimă: *Mircea Eliade – sau nostalgia peisajului natal* (pornind de la *Jurnalul* lui), și *Malraux – sau tragicul mascat*, pornind de la afirmația lui: "Mon âme est triste jusqu'à la mort". Treaba a mers greu și nu sunt mulțumit de ceea ce a ieșit. Am pierdut ușurința de a scrie de altădată.*

---

* Articolul despre Eliade a apărut (prescurtat) în *Tomis*, nr. 10, 1987 și *Vatra*, nr. 6-7, 1991. Articolul despre Malraux a apărut (două pagini) în *România literară*, nr. 17, 1978.

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1979

Pulsații

Perfecțiunea nu poate fi atinsă pe lumea aceasta.

Să ne străduim dar, a fi cât mai departe de imperfecțiune.

*

Oamenilor care știu totul, îi prefer pe cei ce au curajul să declare: "Eu nu știu, eu nu mă pricep".

În capul celor dintâi e haos și harababură, de la care nu se mai poate aștepta ceva nou, pe câtă vreme ceilalți sunt virtuale speranțe ale unui progres ce încă poate fi dus mai departe.

*

Mă uitam la *Cutare* om de stat, un mărunt și prezumtiv Cezar contemporan, care umple ecranul televizorului cu aparițiile lui zilnice în diferite poziții și ipostaze, și îmi spuneam că dacă cei ce-l "prind" în obiectiv ar scoate de pe el vestonul și pantalonii, marțialul personaj ar rămâne numai în chiloți și maiou.

La fel ca un ocnaș.

Paradoxală și precară suveranitate a Despotismului!

*

Femeile, dacă ar avea și coadă, nu doar că ar fi mai nostime, ci s-ar simți și mai în elementul lor – ca vulpile sau ca leoaicele.

www.ziuaconstanta.ro

*

Din cei trei miliarde de oameni, câți îngreuiază Pământul, nici unul n-ar fi în stare să spună că e prost.

Numai Arghezi a avut odată curajul să declare că e "cel mai tâmpit dintre proști."

Dar el mi se pare cel mai înțelept dintre deștepți!

*

Viața e prea scurtă ca să poți avea mai mult credințe (politice, estetice, morale etc.), și prea lungă spre a-ți permite noblețea de a rămâne atașat uneia singure.

*

Pentru anumite persoane și situații, un suflet nobil înseamnă o reputație proastă.

Pentru anumiți indivizi, o "reputație" (chiar proastă) face mai mult decât toate academiile din lume.

*

Trupurile frumoase cad victime plăcerilor, care până la urmă fac din ele niște umbre hâde, slabe și neputincioase. Sufletele frumoase cad victime melancoliei, care până la urmă face din ele niște abisuri de deznădejde, apatie și dezabuzare.

*

În fața unei femei care refuză o conversație, stăruința e o vulgaritate artistică.

*

Pământul e acru la gust fiindcă prea mulți oameni triști au fost îngropați în el. Crematoriile sunt poate promisiunea unei vieți mai dulci.

www.ziuaconstanta.ro

*

Hamlet, Faust, Don Quijote – trei nebuni. Don Juan – o omenire.

*

Când a murit Dante ? – Când s-a întors din Infern.

*

Viața e atât de tolerantă încât mușteleîși fac de cap uneori.

*

Bătrânețea, o povară; tinerețea, o eroare; copilăria, o amintire. Amintiri, erori, poveri... Ce "frumoasă" e viața!

*

Fericirea: o privighetoare cânta într-un crâng, și un om a aruncat cu piatra fiindcă l-a trezit din somn.

*

Cred în *eternitatea* clipelor de fericire efemeră, și sunt convins de zădărnicia lucrurilor care se fac pentru "eternitate".

*

Destinul oamenilor e frumos totuși: în viață, Iubirea; Somnul, după moarte; Uitarea, în eternitate.

*

Amintirile sunt ultima consolare pe care ne-o acordă Memoria pentru ceea ce am avut și am pierdut. Să ne apropiem de ele cu emoție și pietate.

*

Dacă n-ar exista "binefăcători ai omenirii" (filozofi, regi, profeți

www.ziuaconstanta.ro

etc.) care vor să-i facă fericiți cu orice chip, fiii lui Adam ar fi mult mai mulțumiți de soarta lor terestră.

*

Oamenii în vârstă, drept consolare, spun că viața începe la 60 de ani.

Se poate... Numai că atunci începe și "numărătoarea inversă"!

*

Maestrul X se lăuda că face parte din A.B.C.S.Ț.B.

– Ce-i aia ? l-am întrebat.

– Asociația Bătrânilor Care Se Țin Bine.

*

Libertatea: o noțiune abstractă, în numele căreia cei mai buni fii ai Omului înfundă pușcăriile sau înfruntă surghiunul.

*

În orice împrejurare – istorică, socială sau morală – Adevărul învinge întotdeauna. Numai că cei ce luptă pentru victoria lui sunt striviți fără cruțare înainte de încheierea bătăliei.

*

Alternanța între grav și frivol e o caracteristică a sufletului românesc. Aci râdem, aci plângem, dar niciodată nu suntem nici absolut disperați, nici pe deplin fericiți. Fiecare avem în noi un cromozom "Eminescu" și un cromozom "Caragiale" – și asta ne definește structura specifică de fii ai cerului cu picioarele pe pământ.

*

"Mă plictisesc în Franța – spunea Baudelaire – fiindcă toată lumea aici seamănă cu Voltaire."

www.ziuaconstanta.ro

În România nu s-ar fi plictisit, desigur. Aici, toată lumea semăna cu Rică Venturiano.

*

Meseria de scriitor e una dintre cele mai grele cazne de pe lumea aceasta. Totuși unora le e mai ușor să scrie decât să se abțină de a scrie.

*

Când mă gândesc cum e *conceput* și cum se *naște* omul, mă năpădește un val de umilințe și rușini inefabile.

Când observ de câtă răutate și cruzime e capabil omul, mă cuprinde disperarea.

Dar când văd ce este în stare să creeze această ființă - în poezie, în artă, în știință, în cultură și civilizație – mă umplu de mândrie că sunt om.

*

Și iarăși, de câte ori îmi amintesc cum e *conceput* și cum se *naște* Omul mă simt prost, jignit chiar, și mă bântuie un simțământ de jenă și dezgust. Aici, Dumnezeu – oricare o fi El – a greșit-o, sau a vrut să pară cinic. Copularea sexuală ar fi trebuit să fie rezervată numai pentru rolul de voluptate și jocuri erotice, fără alte efecte. Pentru prestigiul *Creațiunii,* ar fi fost mai frumos dacă Omul s-ar naște dintr-un sărut.

Ca Afrodita din spuma mării.

*

La Nouvelle Revue Française era biblia tinereții noastre. Prin anii '30 ne repezeam la biblioteca Fundației, să fim primii care intram, ca să apucăm cel mai proaspăt număr sosit recent de la Paris. Ea a fost *hrana* anilor noștri de ucenicie. Acolo am învățat neliniștea. Acolo am găsit cheile pentru a explica și înțelege

www.ziuaconstanta.ro

lumea. Acolo am descoperit calea de a ne planta adânc în solul veacului nostru. Acolo îl citeam pe Gide, pe Valéry, pe Suarès, pe Alain – spirite care ne apăreau ca niște stele depărtate, incomensurabile și inabordabile, ce ne îmbătau cu lumina lor prelinsă dintr-o constelație ce părea că aparține unui alt univers. Eram un grup de tineri ce hălăduiau pe străzile Bucureștiului, dar respirau aerul înaltei intelectualități pariziene, pe care-l absorbeam cu nesaț din această revistă.

*

Astăzi, după patruzeci și ceva de ani, văd într-un număr din *La Nouvelle Revue Française* că noii magiștri ai venerabilei publicații, constituind capul ei de afiș, sunt doi dintre tinerii săi lectori bucureșteni de altădată: Emil Cioran și Eugen Ionescu.

Unul se etalează ca filozof nihilist, celălalt ne oferă aforismele lui de moralist negativist. Dar ce folos ! Produsele celor doi foști compatrioți ai noștri, în comparație cu tot ceea ce citeam noi pe vremuri în *N.R.F.,* sună ca niște mostre ale unui epigonism tardiv – așa cum de altfel, este toată cultura mondială de azi.

Vorba lui Eugen Ionescu din chiar titlul meditațiilor sale: "Quelques nouvelles raisons de désespérer".

*

Comentând o afirmație a lui Raymond Aron, care spunea că "il y a des gens, comme lui, qui vivent pour travailler", Eugen Ionescu replica: "Moi, je travaille pour vivre".

Părerea mea este că amândoi cochetau, situându-se alături de adevăr.

De fapt, fiecare scrie (travaille) – și fiecare scriem – dintr-o nevoie de defulare. (Reținо o idee a lui Cioran: "Ecrire des livres n'est pas sans avoir quelque rapport avec le peché originel".) Literatura, artele în genere, absolvă omenirea de multe acțiuni nefaste – și așa destul de numeroase în istorie – ale unor sadici, maniaci,

www.ziuaconstanta.ro

mizantropi, megalomani, impulsivi, dezabuzați, obsedați, exaltați, halucinați și câte alte structuri catrastrofice care ar comite pe planul realului ceea ce ei "creează" în domeniul imaginarului. Dacă nu s-ar fi devotat vocației literare, Dostoievski – să zicem, prin absurd – ar fi putut fi un Raskolnikov sau un Stavroghin potențial. Și invers, dacă Hitler n-ar fi ratat în pictură, Europa poate că n-ar fi cunoscut "hitlerismul".

Actul de a scrie sau de a face artă – *catharsis* – joacă aici un rol providențial. Alternativa lui prezintă (în cazuri excepționale, desigur) riscuri imprevizibile.

*

L'Élegance! La Science! La violence! clama Rimbaud cam pe la jumătatea veacului al XIX-lea.

S-ar putea găsi o etichetă mai exactă pentru a defini stilul, structura și conținutul literaturii (culturii mondiale) dinspre finele secolului XX?

*

În epoca noastră de bizantinism acut, epigonicul e de rigoare. Cine vrea să fie original cu orice chip, recurge la elucubrații, obscenități și deriziuni.

*

La vârsta mea înaintată nu mai am ce să învăț – decât cel mult cum să învăț să mă dezvăț de unele învățuri.

*

Optimiștii spun că moartea e un fenomen natural, o ipostază tranzitorie în ciclul existențial. Pesimiștii spun că e un fenomen odios, de proporții apocaliptice.

Eu cred că Moartea e mult mai blândă și nu provoacă nici pe departe atâta suferință câtă spaimă ne produce, în viață fiind,

www.ziuaconstanta.ro

gândul la ea. În cazul cel mai rău, nu poate fi decât o punte între Iluzie și Neant, între "clipa cea repede" și "neagra veșnicie".

*

Demn de venerație e omul călăuzit de o supremă năzuință în viață – aceea de a deveni OM, adică ceva care să se deosebească de vierme, porc sau năpârcă, și fără să fie nici tiran, nici zbir, nici jigodie.

*

Revoltați împotriva morții nu sunt cei care mor, ci aceia care rămân în urma lor. Ar zdrobi-o, dacă le-ar sta în putință!

*

În ziua când a fost înmormântat Mihail Sadoveanu cimitirul Bellu era plin de o mulțime imensă ce venise să-l conducă pe ultimul drum. Admiratori, confrați, academicieni, demnitari erau prezenți acolo cu sutele. Ceremonia înhumării s-a desfășurat simplu, fără lumânări, colive și preoți, așa cum se cuvenea unui "ateu".

Totuși, un preot, dintre cei mulți ce dădeau târcoale, s-a apropiat de grupul unde se afla Ion Pas, ministrul Artelor, care prezida ceremonia, și l-a întrebat pe acesta:

– Cum e posibil, domnule ministru, ca tocmai Mihail Sadoveanu, evocatorul neîntrecut al datinelor noastre strămoșești, să fie îngropat fără slujbă religioasă?

Ion Pas, trăgând impasibil din țigaretul său de lemn, nu catadicsea să răspundă, însă preotul se arăta tot mai indignat și insista:

– Nu-mi răpundeți, domnule ministru? N-aveți ce spune?!

Și atunci Ion Pas, privind cu nepăsare spre frunzișul copacilor din jur, după o clipă de reflectare, îi dădu o replică seacă, ce puse capăt discuției:

www.ziuaconstanta.ro

– Ba da, vă răspund: *Nu servește la nimic !*

Era opinia unui agnostic invederat.

*

– Sunt frate cu acest stejar falnic, zise cu mândrie omul.

– Și ce să fac cu un frate atât de mititel, răspunse din măreția sa copacul. Tu ești o implozie de nervi, eu sunt o explozie de nervuri. Ne tragem din aceeași Mumă, ne hrănim din același pământ și ne îmbătăm cu același soare, dar structurile noastre sunt diametral opuse.

*

De-aș avea șapte palate, ca un maharajah, tot pe canapeaua mea aș dormi.

Și de mi-ar curge rentele cu zecile de milioane, tot cu o gură m-aș hrăni.

*

La ce-i folosește cultura, dacă ea nu i-a șlefuit caracterul?

*

Inima omului e o insulă înflorită unde colcăie toate semințiile de șerpi (Insula Șerpilor).

*

O operetă nouă în repertoriul românesc: *Violete de Parma.*

Eroul ei: Costache Negri.*

El, care ar putea fi un excelent personaj de roman (ca Bălcescu prin truda lui Camil Petrescu, de pildă), a ajuns un erou de operetă.

Ce sacrilegiu!

---

* Opereta s-a reprezentat în 1979 pe scena Teatrului de Operetă. Muzica de Henri Mălineanu.

www.ziuaconstanta.ro

*

A murit Mac Constantinescu, la exact 79 de ani. Îl cunosc de vreo 45 de ani. Era un om agreabil, cu maniere alese. De altfel, cu scriitorii purta relații mai strânse, ținând el însuși condeiul în mână, îi plăcea să ilustreze cărți de poezie și să aibă prieteni care, eventual, ar putea să-i facă "presă" bună.

L-am întâlnit ultima dată astă-toamnă, într-o frumoasă zi de octombrie, la Mangalia. Era pe la ora 3 p.m. Mă duceam pe dig, spre far, el venea dinspre far, amândoi făcând plimbarea zilnică prescrisă de medic. Nu mai era nimeni la ora aceea pe acolo.

– Les grands esprits se rencontrent ! m-a întâmpinat el din mers.

– Sur les beaux chemins! i-am răspuns, arătând spre marea albastră.

Atunci am aflat că Mac era constănțean prin naștere, dar a copilărit și a trăit în București, fiind un veritabil fiu al metropolei.

La Mangalia stătea la Sanatoriul Balnear, împreună cu soția, cu Floria Capsali (fosta lui soție, cândva) și cu Mitiță Dumitrescu. M-a invitat la "cenaclu", adică la reuniunile din fiecare seară în apartamentul Floriei și al lui Mitiță, unde Mac ne delecta copios cu anecdote și cântece de mahala din repertoriul bucureștean, în care excela și era inepuizabil.

A fost un om admirabil.

*

Am aflat (din presă) că și la Paris opereta politică era *en vogue* prin anii trecuți. Ultima creație a genului se numește chiar *36, Front populaire* și avea ca subiect evenimentele din 1936, când Franța a fost condusă scurt timp de un guvern socialist al "frontului popular".

Personajele acestei operete erau: Léon Blum, Thorez, Maurras, Malraux, Gide și alte figuri de notorietate – azi dispărute – care

www.ziuaconstanta.ro

n-ar fi fost, desigur, măgulite să se vadă dansând și cântând pe scenă într-un cabaret.

*

Mare senzație a făcut apariția unui *Jurnal politic* al Marthei Bibescu. Volumul s-a epuizat repede și circulă din mână în mână, mai ales printre oamenii mai tineri. Cartea are o lungă introducere, unde autoarea e prezentată la un mod hiperbolic, ca o personalitate de anvergură în literatura și în viața socială (mondenă și diplomatică), cu atitudini democratice și sentimente patriotice.

Lectura acestei cărțulii m-a decepționat.

În primul rând, introducerea aceea este exagerată, trasă de păr, cu afirmații fără acoperire.

În al doilea rând, "jurnalul" acesta se limitează la o perioadă de numai doi ani (1939 și 1940), și chiar așa, se compune numai din "extrase" și referiri numai la evenimentele "politice".

În al treilea rând, nu *spune* nimic nou. Simple înșirări de nume, de întâlniri în lumea mare a diplomației, – și din toate acestea reiese că oamenii diplomatici și anturajele lor din acea vreme erau niște salonarzi, înfumurați și pretențioși, dar ignoranți și de o obtuzitate crasă, care pretindeau că învârtesc pe degete politica, dar nu știau în realitate mai nimic din ce se petrecea în lume.

În al patrulea rând, patriotismul (românesc) al autoarei nu se constată nicăieri (decât în alegațiile (?) gratuite din prefața editorilor). Deși în acei ani autoarea trăia și în România, ea nu "vedea" nimic din ce era și se petrecea aici. Cu excepția perioadei legionare, când a trebuit să insiste, deoarece era supusă unor percheziții la domiciliu, care o indignau teribil de mult. O singură relatare despre întâmplările dramatice de atunci din România, consemnată foarte laconic, la 27 noiembrie 1940: "Legionarii au făcut «dreptate»: l-au asasinat pe Iorga!" Atât !!

Marea "patrioată" și scriitoare nu pomenește nimic despre viața culturală din România, nici un cuvânt despre scriitorii de

www.ziuaconstanta.ro

aici, nici o frază despre poporul român.

Pentru cine cunoaște cât de cât istoria totul este explicabil!

Fără să o spună vreodată, dar trădându-se fără să vrea, din "jurnalul" acesta reiese limpede că Martha Bibescu juca rolul unui pion avansat pe eșichierul spionajului politic și diplomatic. Cine citește cu atenție cartea înțelege foarte bine acest lucru.

Am cunoscut-o și eu în 1945 la Direcția Presei, la o "conferință de presă". Directorul Presei era atunci Richard Hillard, și el convocase, pentru prima dată după război, pe toți corespondenții de presă străini (americani, englezi, francezi etc.), pentru a le comunica unele date în legătură cu noile directive politice ale guvernului român (condus de generalul Rădescu). Martha Bibescu venise și ea acolo în calitate de "ziaristă" pentru presa engleză. O femeie mărunțică, bătrânică, insignifiantă, dar numele îi crea o mare aureolă. Am stat tot timpul în spatele ei, ea pe scaun, eu în picioare, deoarece făceam parte din personalul Direcției, adică dintre amfitrioni. Mi-am putut da seama imediat că "ziarista" n-avea nimic comun cu această profesiune, dar că se afla acolo ca "observatoare", pentru a-și informa apoi oamenii ei din corpul diplomatic. Este tocmai aspectul cel mai frapant care reiese și din "jurnalul" (de fapt, un *ersatz* de "jurnal") publicat acum.

Cât despre "democratismul" ei – ce glumă ! În toate mișcările sale se comporta ca "prințesă" (și nici nu era măcar prințesă de sânge, ci prin alianță, descinzând dintr-o familie de origine fanariotă), fără contacte cu "vulgul", trăind și trăgând numai la hotelurile de lux ("Ritz", "Adlon" etc.) și având relații numai cu aristocrația sau cu fauna diplomatică în funcțiune. Nu știu în ce măsură a adus vreun serviciu României (atunci când România nu se confunda cu Mogoșoaia sau Posada), dar desigur că le-a fost de mare folos, în multe împrejurări, diplomaților occidentali. În timpul războiului a trăit în România (fiindcă Franța era ocupată, iar Anglia supusă bombardamentelor), unde a îndeplinit, fără îndoială, anumite misiuni oculte, dar după război s-a *refugiat* în

www.ziuaconstanta.ro

Occident, stabilindu-se la Paris, unde și-a petrecut bătrânețile în tihnă și unde a murit, aproape anonimă. (Nu mai putea fi de folos!)

După lectura "jurnalului" am tras din raftul bibliotecii singura carte pe care o aveam de Martha Bibescu, și am recitit-o după 45 de ani: *Au bal avec Marcel Proust.* Aici se trădează vanitatea ei. Fiindcă pe Proust nu l-a văzut decât de două ori în viață (prima dată la un bal "intransigent" la Paris, prin 1910) și n-a avut de la el decât trei scrisori, dar din acestea a ieșit o carte întreagă, publicată de Gallimard. E adevărat, Proust i-a făcut puțină "curte" – sau ar fi vrut să-i facă – fiind "prințesă", însă ea nu-l prea lua în seamă atunci. Prieten cu Anton Bibescu (cumnatul ei prin alianță), Proust a cunoscut-o prin acesta, a încercat să înfiripeze o "idilă", dar tânăra doamnă (care era, e drept, și frumoasă) avea deja contract matrimonial, astfel că "idila" a sucombat în față. De aici s-a născut totuși o carte. Semnificativ este și faptul că această carte (apărută în 1928) nu era semnată "Martha Bibescu", ci "Princesse Bibesco", ceea ce denota că nu valoarea sau talentul prevalau, ci titulatura. Dovadă că "scriitoarea" a murit o dată cu persoana care purta titlul!

*

Nu pot începe scrierea *Memoriilor,* deoarece nu mă pot hotărî ce ton să adopt: sentimental și nostalgic, ca Francis Carco, sau caustic și vehement, ca Giorgio de Chirico? "Entre les deux mon style balance".

*

Când cineva nu te cunoaște destul de bine sau chiar deloc, riscul nu este să te ignore sau să te judece greșit, ci acela de a te confunda cu alții cu care nu te asemeni prin nimic.

*

www.ziuaconstanta.ro

*

În drumul spre Transfăgărășan, am făcut un popas la restaurantul "Cozia" (lângă mănăstire), unde am luat un dejun copios și am băut un vin incitant. În autocar, după aceea, toată lumea era bine dispusă.

Cum stăteam visător pe o banchetă mai din fund și admiram natura pe fereastra mașinii, m-am pomenit lângă mine cu o cucoană, funcționară la Biblioteca Academiei. Pedanteria era de rigoare, iar această doamnă e cunoscută prin pedanteria sa.

– Vreau să vă spun, a început dânsa, ce limbă frumoasă aveți dvs., ce expresivă, ce colorată, încât chiar autorii din care ați tradus ar fi încântați dacă s-ar putea citi în românește.

Vorbea foarte serios.

Cum eram și eu puțin euforic, după vinul de la dejun, i-am răspuns:

– Sunteți prea amabilă, d-nă... Dacă aș fi Nichita Stănescu, v-aș spune: sunteți atât de drăguță că v-aș pupa în poponel.

Doamna a rămas perplexă.

Totuși după o clipă, a avut prezența de spirit să riposteze :

– Dar cum, așa vorbește Nichita Stănescu?!

– Nu întotdeauna. Când e... "făcut".

Cucoana s-a retranșat și mai mult în perplexitatea sa.

Și așa am scăpat de ea.

*

Doamna Simone de Beauvoir povestește în *Amintirile* sale că domnul Jean-Paul Sartre, soțul ei, când a vizitat mormântul lui Chateaubriand a depus pe lespedea tombală o micțiune.

Și noi (cu Miron Paraschivescu și Gherasim Luca), într-o noapte pe la ora două, am făcut aceeași poznă în ușa cafenelei Capșa.

Dar aveam atunci vreo douăzeci de ani...

www.ziuaconstanta.ro

*

Riscul cel mare este să fii ceea ce simți că nu ești în stare să fii.

*

Fruntea mea e un paradis în care se plimbă prin umbrele înserării moartele cele mai scumpe ale inimii mele. (Amintirile).

*

Între 1932-1936, România a cunoscut o avalanșă de reviste literare, scoase de tineri. Toate erau anticonformiste, efemere (un număr sau două), minuscule (ca format), ilustrând starea de spirit – efervescența – generației tinere de atunci. Reținem o parte din titlurile "efemeridelor" ce mi-au trecut prin mână:

Bobi (București), *Răboj* (București), *Caravana* (București), X.Y. (București), *Pegas* (București), *Herald* (București), *Critica neagră* (București), *Miniaturi* (București), *Buha* (Turnu Măgurele), *SO_4H_2* (Turnu Măgurele), *Punctul* (Galați), *Star* (Brăila), *Svârcoliri* (Brăila), *Strada* (Câmpina), *Însemnări* (Dorohoi), *Cadrilater* (Silistra), *Manifest* (Iași), *Caradasca* (Iași), *Păreri literare* (Bârlad), *Drum* (Roșiorii de Vede), *Fruncea* (Timișoara), *Floarea albastră* (Bacău), *Bloc* (Piatra-Neamț), *Vitrina* (Turnu Măgurele), *Start* (Brașov), *Gând nou* (Buzău), *Stilet* (București) etc.

Nu sunt menționate cele din Ardeal și nici acelea devenite mai notorii.

*

O moarte cu... tâlc și cu umor a fost aceea a lui Aurel Baranga, autor de fabule și comedii.

Ostracizat (oarecum) în ultimul timp, fiindcă și el făcuse cândva parte din rândul celor ce ostracizaseră cultura românească, a ținut ca la moarte să facă, pentru ultima dată, cu tifla lumii, de dincolo de Styx, refuzând să primească oficialitatea la

www.ziuaconstanta.ro

catafalc, temându-se, probabil, să nu i se reproșeze și acolo atitudinile din vremea dogmatismului.

A murit în ziua de 10 iunie 1979, într-o duminică. Conform ultimei sale dorințe, decesul a rămas secret până a doua zi, luni, când a fost incinerat în prezența a trei persoane: soția (actrița Marcela Rusu), sora acesteia și soțul, un doctor care-l îngrijea pe bolnav. A treia zi, marți, a fost programat un miting discret de doliu, la urnă, în cadru foarte restrâns. Abia a patra zi, miercuri, s-a publicat în presă ferparul despre dispariția lui, aducându-se la cunoștință publică decesul.

Probabil că, de dincolo de cortina de neant, Baranga privea prin vizor și se amuza. Ultima lui farsă reușise!

Emil Boldan, prieten apropiat – se pare că și rudă cu Baranga – mi-a povestit următoarea întâmplare:

"În miercurea aceea m-am dus, ca de obicei, pe la ora zece dimineața, să ridic poșta și corespondența de la cutia din curte. Printre ziarele, revistele și scrisorile sosite, era un plic de la fratele lui Aurel Baranga, din Canada. Bineînțeles, le-am aruncat pe toate celelalte pe birou și am deschis această scrisoare venită de departe. Fratele lui Baranga îmi comunica, printre altele o veste fericită: că fiica lor se mărită, că vor să facă nuntă mare, la care ține neapărat să participăm și noi, eu și soția mea, împreună cu soții Baranga. M-a bucurat această veste și m-am grăbit să i-o împărtășesc și lui Aurel, neștiind dacă el a aflat sau nu. Am pus imediat mâna pe telefon și am făcut numărul lui Aurel. La celălalt capăt al firului răspunde o voce bărbătească, dar care nu era a lui. Credeam că am greșit numărul.

– Scuzați, vă rog, am făcut numărul greșit.

– Dar pe cine căutați? întreabă glasul necunoscut.

– Casa Baranga.

– Aici este.

– Atunci dați-mi-l, vă rog, pe domnul Aurel Baranga. Aici e Emil Boldan.

www.ziuaconstanta.ro

– Dar dumneavoastră nu știți că domnul Aurel a fost incinerat acum două zile? Aici e șoferul.

Am rămas încremenit.

– Domnule, glumești...

– Păi, n-ați citit în ziarul de azi...

Ziarul se afla în fața mea, pe birou. L-am deschis numaidecât, și ochii mi-au căzut peste ferparul întocmit de Consiliul Culturii și Uniunea Scriitorilor. Încă nu-mi venea să cred. Am vrut să vorbesc atunci cu Marcela, dar șoferul mi-a spus că ea nu răspunde la telefon și, de altfel, nici nu era acasă.

Am căutat-o apoi pe Gilberte (a doua soție a lui Baranga, Marcela Rusu fiind a treia) și am constatat că și ea era nu numai surprinsă, dar foarte indignată că nu fusese anunțată, ca să ia parte la incinerare. (Baranga, deși divorțat de dânsa, păstra strânse legături de prietenie, locuind uneori la Gilberte, care era bună prietenă cu Marcela).

Toate aceste coincidențe și constatări m-au răscolit profund" – și-a încheiat Boldan relatarea sa.

Povestea însă nu se încheie aici. Umorul macabru al lui Baranga avea să capete curând aspectul unui duel între văduvele îndoliate.

La câteva zile după ferparul oficial, în ziar a apărut (la rubrica "Decese") un anunț, prin care Gilberte (fără nici un alt nume sau titlu), își exprima durerea la dispariția *"scriitorului Aurel Baranga"*. Peste două zile, în același loc, a apărut un alt anunț, prin care Marcela Rusu mulțumea oficialităților care au luat parte la moartea *"bărbatului meu, Aurel Baranga"*. De reținut nuanțele!

Incidentul s-a încheiat (cel puțin, public) aici.

Umoristul și fabulistul Aurel Baranga ar fi scos din toate acestea pretextul unei noi piese cu haz. ("V-am păcălit. Sâc!" Notează el undeva în *Jurnalul* său).

*

www.ziuaconstanta.ro

*

Dintre "cugetările" lui Brâncuși, mi-a plăcut îndeosebi aceasta: "Am făcut și eu câțiva pași pe nisipurile eternității".

*

După serialul t.v. despre Dickens, tare drăgălașă mi s-a părut următoarea anecdotă:

Într-o zi Dickens, despre care toată lumea din oraș știa că nu face altceva, de dimineața până seară, decât să scrie, a fost văzut șezând în cerdac și privind cu nepăsare la oamenii de pe stradă.

Intrigat, un trecător se oprește în fața lui și-l întreabă:

– Ce s-a întâmplat, domnule Dickens, nu scrieți?

La care, prolificul romancier a răspuns:

– Azi nu pot să scriu. Azi nu știu nimic.

*

Generațiile sunt delimitate în timp, așa cum țările sunt delimitate în spațiu. Fiecare generație își are teritoriul ei spiritual, după cum fiecare țară își are teritoriul ei geografic. Membrii unei generații se deosebesc de membrii altei generații, la fel cum locuitorii unei țări se deosebesc de cei ai țării vecine. Unii își au idolii, aspirațiile, perspectivele și problematica lor proprie (în artă, în filozofie, în politică, în mișcările sociale), diferite de ale celor din generațiile apropiate, întocmai precum locuitorii țărilor dintr-o aceeași zonă geografică își au limba, obiceiurile, cultura și civilizația lor specifice, deosebite de ale celor din celelalte țări. Când un membru al unei generații oarecare intră într-un grup de oameni aparținând altei generații (să zicem, de pildă, că e vorba de persoane având vârste de 40 și, respectiv, 30 de ani), el constată că partenerii din cealaltă generație aparțin unui alt climat spiritual și se simte acolo ca un turist care se plimbă printr-o țară străină, deși se înțelege bine cu acești conlocuitori ai lui; el simte totuși că

www.ziuaconstanta.ro

a pătruns într-un teritoriu care nu-i este perfect familiar. În fine – spre a folosi o altă imagine, ceva mai plastică – generațiile sunt asemenea camerelor unui hotel: toate se află sub același acoperiș, au același mobilier, același confort, aceleași dimensiuni, dar în fiecare din ele se află oameni care le dau aspecte interioare diferite în timpul cât le folosesc și le imprimă pecetea habitudinilor lor.

În general, generațiile mai vârstnice sunt opace la pulsul existențial al celor mai tinere. Am constatat aceasta cu diferite prilejuri în cursul vieții mele. Când eram tânăr, la 25 ani, mă simțeam la mii de leghe depărtare de cei din generația imediat anterioară, care aveau 35 sau chiar 30 de ani ! O diferență de câțiva ani – în lumea intelectualilor, se înțelege – poate crea deosebiri enorme. Generația mea, a celor care debutau în primii ani ai deceniului patru nu aveau nimic comun cu generația celor ce debutaseră cu zece ani mai înainte. Ei, "bătrânii", se hrăneau cu valori care nouă nu ne mai spuneau nimic, în schimb valorile pe care noi le cultivam cu fanatism, pentru ei erau încă realizări incerte, neînțelese sau chiar neînregistrate. Aș da un exemplu: generația lui Șerban Cioculescu avea cultul profesorilor și instituțiilor sub egida cărora își făcuse studenția. Îl admira pe Faguet, pe Brunetière, pe Jules Lemaître și Paul Souday, citea cu devoțiune reviste "clasice" ca: *Revue des Deux Mondes, Mercure de France, Revue de Paris;* noi "tinerii", aveam cultul lui Gide, Alain, Julien Benda, André Suarès, ca să nu mai vorbesc de Malraux sau de Montherlant (pe care ceilalți nu-i descoperiseră) și citeam cu răsuflarea tăiată reviste ca: *La Nouvelle Revue Française, Cahiers du Sud, Esprit, La Revue des Vivants,* sau altele și mai emancipate ca: *Minotaure, Commune, Le cahier bleu, Les Volontaires* etc. Cei mai vârstnici erau optuzi la preocupările noastre, iar nouă ni se păreau ale lor simpliste și perimate. (În perimetrul culturii românești, noi priveam cu oarecare mefiență publicațiile de notorietate din acel timp, ce ni se păreau "bătrâne", ca *Viața românească, Adevărul literar și artistic, Convorbiri literare, Universul literar,* și urmăream cu entuziasm

www.ziuaconstanta.ro

periodicele noi ca: *Vremea, Cuvântul liber, Reporter,* sau făceam mare caz de puzderia de "efemeride" ce ilustrau tonusul sufletesc și spiritual al generației noastre, constituind deliciul și bravadele ei.)

Același lucru se petrece și astăzi: noi, tinerii de altădată, suntem acum "bătrânii", ba chiar "strigoii", și nu avem nimic comun cu efervescența generațiilor tinere, care fac o literatură și o artă ce nouă ni se par aberații, însă pentru ei sunt supreme cuceriri în domeniul limbajului artistic. "Avangardismul" care înspăimânta lumea acum 50 de ani, sună azi ca un fel de "academism" față de modalitățile actuale de exprimare literară, plastică sau muzicală.

Concluzia: Omenirea e o infinitate de celule identice, dar cu pulsații plurivalente.

*

Europa actuală e împărțită în două organisme supra statale, aproape antagonice: CAER (Comitetul pentru Ajutor Economic Reciproc, 7 țări) și C.E.E. (Comunitatea Economică Europeană, 9 țări). Amândouă proclamând că vor binele popoarelor membre. Dar în vreme ce una sporește abundența până la indecență, cealaltă planifică austeritatea până la indigență.

*

Prin Maramureș obiceiul este ca la moartea unui om să nu se spună: "Dumnezeu să-l ierte!" În noaptea priveghiului, când apare cineva în casa unde este depus defunctul, noul venit rostește: "Ce să-i faci!" La care cei prezenți răspund în cor: "N-ai ce-i face!"

*

Despre Moarte

Giraudox: "La mort est si ancienne qu'on lui parle en latin".

Cocteau: "Elle est comme une naissance à l'envers".

(Cea mai veche și mai consecventă prietenă a oamenilor. Ego dixit.)

www.ziuaconstanta.ro

*

Am citit cu multă plăcere *Amintirile unui gazetar: 1927–1937* de A. P. Samson. Îl știu pe autor încă de prin 1936, când frecventam întreprinderea *Adevărul,* la a cărei editură mi-a apărut romanul. Îl vedeam pe Samson deseori și nu mi-a inspirat niciodată simpatie. Mi se părea încrezut, pedant, distant, deși nu putea fi decât cu doi-trei ani, mai în vârstă ca mine. El făcea atunci reportaj politic la ziarul *Adevărul,* adică era mai mult un reporter decât un comentator de politică.

Acum însă înțeleg aferarea lui din acei ani: ca reporter politic trăia sau avea contacte cu "sferele înalte", ceea ce pentru niște tineri ca noi însemna enorm. Atitudinea lui era, deci, legitimă.

Amintirile unui gazetar e o carte ce răscolește negura nostalgiilor. Scrisă frumos, inteligent, savuroasă chiar, se citește cu un interes extrem. În general, e foarte onestă (evocă pe larg figuri de politicieni puși până acum la index, fără să "tragă" în ei, cum suntem azi obișnuiți), descrie cu exactitate stări de lucruri și realități din Bucureștiul anilor respectivi, și aceasta se datorește faptului că autorul a folosit însemnări personale făcute pe viu și a consultat presa vremii, reîmprospătându-și datele din memorie. Totuși, cartea are un "partis-pris" abil disimulat sub masca obiectivității totale. Evită să vorbească tocmai despre ceea ce a fost mai grav și mai tragic în existența autorului: condiția de gazetar la *Adevărul* și modul cum s-a încheiat pentru el și pentru întreaga instituție această carieră. Cine citește, astăzi "amintirile" lui capătă o altă imagine, în orice caz nu capătă adevărata imagine a stărilor de lucruri din finalul epocii descrise. Păcat!

Asta însă întărește convingerea că adevărul istoric nu poate fi redat niciodată cu exactitate, decât, cel mult în "jurnalele intime". Când și dacă ele *nu* sunt "corectate". În "amintiri" oamenii prezintă situațiile de altădată nu așa cum au fost, ci așa cum le convine lor să le arate.

www.ziuaconstanta.ro

*

Despre tăcerea proverbială și umorul hâtru al lui Sadoveanu s-a scris mult și mereu. Călinescu vorbea despre o "tăcere în optzeci de volume".

În legătură cu aceasta, Tudor Vianu povestea următoarea întâmplare.

– Mergeam cu maestrul la Craiova, la o ședătoare literară. Eram în tren numai noi doi, ca scriitori, și stăteam la vagonul-restaurant, față în față, privind pe fereastră și mai mult tăcând. Din când în când trenul se oprea în câte o stație.

– Am ajuns, aici e Craiova? întreabă Sadoveanu, cu toată seriozitatea.

– Nu, maestre, aici e Titu.

Peste câteva minute trenul s-a oprit în altă gară.

– Aici e, coborâm?

– Nu maestre, suntem abia la Pitești.

– A, Pitești...

După încă un interval, altă oprire.

– Asta e Craiova, nu-i așa ?

– Nu, maestre, e Piatra-Olt.

Și așa mai departe, până la Craiova. Mă uitam la omul din fața mea și eram cu totul deconcertat. Mihail Sadoveanu, în cărțile căruia e descrisă, cu exactitate și farmec, toată țara românească, să nu cunoască oare drumul de la București la Craiova? Nu știam ce să cred...

În sfârșit, când trenul a intrat în gara Craiova, m-am grăbit să iau rolul de Cicerone și să-l vestesc:

– Maestre, aici e Craiova. Am ajuns!

Omul a izbucnit într-un hohot homeric de râs și mi-a replicat:

– Dar ce credeai că eu nu știu pe unde mergem și unde ne aflăm?! Am vrut să văd ce mutră faci tu, când te întrebam dacă am ajuns. Am observat că erai nedumerit și asta mi-a produs mare haz.

www.ziuaconstanta.ro

M-am simțit strivit sub această replică neașteptată și bonomă. Dar atunci l-am cunoscut și mai bine pe adevăratul Sadoveanu – și-a încheiat Vianu relatarea sa.

*

În perioada de vârf a proletcultismului (1949–1959), dreptul de semnătură pe o carte, chiar în domeniul traducerilor, era lăsat la bunul plac al unor "redactori", proveniți din vânzători de mărunțișuri, ajunși mari judecători ai scriitorilor. Prima mea traducere, la "comandă", am făcut-o în 1952. De fapt, prima *stilizare*. Era volumul IV din opera *Klim Samghin* a lui Makim Gorki. Traducerea din rusește, semnată de Demostene Botez, la care am fost chemat să lucrez, era ceva infernal. Nimic nu se înțelegea dintr-o frază, iar când interveneau în text idei sau descrieri mai subtile de-ale autorului, riscul era să-l falsifici cu totul ca să-i redai un sens literar. După o cazną de câteva luni (eram obligat s-o fac, fiindcă atunci asta era singura mea sursă de existență), am reușit să re-creez opera (care, de altfel, mă pasiona prin conținutul ei), astfel că la "confruntarea" cu originalul nici un cuvânt n-a fost schimbat. Volumul a apărut totuși, în 1953, sub semnătura lui Demostene Botez (bineînțeles, nu el făcuse traducerea așa-zisă literară, ci o rudă a lui, care o rupea pe rusește), fără a fi menționat numele stilizatorului, adică al adevăratului autor al versiunii românești. La fel s-a întâmplat și cu vol. I stilizat de Marcel Gafton, vol. II făcut de Constantin Țoiu și vol. III datorat lui Emil Giurgiuca. Toate cele patru volume au apărut cu numele lui Demostene Botez, care nici nu pusese mâna măcar pe o filă din cele vreo 1 500 ale romanului.

În 1961, însă a apărut ediția a II-a a cărții. Probabil că editura s-a simțit datoare să repare o nedreptate. Cele patru volume au reapărut în forma ediției din 1953, cu aceeași semnătură a lui Demostene Botez în frunte, dar, de data asta, menționându-se și numele stilizatorilor. Pe volumul IV al ediției din 1961 figurează

www.ziuaconstanta.ro

deci și numele meu.

*

Un merit al lui Șerban Cioculescu, în prolifica sa activitate publicistică din prezent, este că, la cei 76 de ani bătuți pe muche (azi), în loc să încurce datele, cum se întâmplă cu alții, dimpotrivă, le descurcă. (Se ajută, e drept, de Biblioteca Academiei unde e zilnic prezent!) Nu are însă nicidecum o memorie "fenomenală".

Odată, într-o dimineață, la "Nestor", la o șuetă între scriitori, venind vorba de Ion Barbu, l-am auzit scandând: "Exagon cu vârful stelelor la fel... Nu-i așa, Vladimire?"

Vladimir Streinu, care prezida ca un bonz masa, dădu din cap afirmativ.

Dar când am făcut rectificarea respectivă (*Eptagon*, nu exagon) amândoi au tresărit siderați. Infailibilitatea memoriei lor, în fața admiratorilor de ultimă oră, suferise o mică fisură.

*

În preajma celei de a 35-a aniversări a răsucirii din 1944, în setea (oficială) de a descoperi noi dovezi despre "aportul" poporului la acel eveniment, a apărut un document inedit, căruia i s-a făcut o largă publicitate. E vorba de un memoriu întocmit în primăvara lui 1944 de 69 intelectuali (majoritatea profesori universitari de la București, Iași și Cluj) și adresat mareșalului Antonescu, cerând ieșirea României din război. Nu știu dacă memorialul a fost trimis la adresă ori dacă a ajuns (înclin să cred că nu!), nu știu dacă a avut, sau ar fi avut, vreun efect dar gestul semnatarilor e un act de curaj și de conștiință națională. Ei au luat această atitudine după primul bombardament american de la 4 aprilie 1944, când situația devenise clară pentru toată lumea (chiar pentru conducătorii țării de atunci). Inițiativa celor 69 de semnatari e lăudabilă. Cei ce au supraviețuit dintre ei puteau fi mândri că au contribuit la acel gest temerar.

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1980

Sinistroziada

Civilizația terestră a ajuns la apogeul evoluției sale. Ea pare acum amenințată de explozia expansivității care, într-o formă sau alta, se apropie de evanescență și chiar de extincție. Caracteristice pentru vremea de azi sunt fenomenele negative. În etică, în artă, în tehnică, în știință, în politică, în viața socială, în toate manifestările existențiale contemporane, aporturile pozitive sunt demonetizate, banale, nu mai impresionează pe nimeni, au un sunet sec și un colorit desuet. Aspectele negative în schimb, – cinismul, urâtul, diformul, hegemonismul, mistagogismul, abuzul, agresivitatea, absurdul, alienarea, incuria și impostura – sunt la ordinea zilei și se bucură de o mare publicitate, fie chiar și numai prin senzaționalitatea lor.

Toate cuceririle și comoditățile – materiale și spirituale – au fost puse la dispoziția omului. Ele însă par să se întoarcă acum împotriva lui. Orice aventură sau cucerire nouă a ingeniozității umane are un aspect demiurgic, dar și un revers catastrofic. Ne urcăm în avion și pornim într-o călătorie de agrement, fără a ne tulbura gândul că am intrat, poate, într-un sicriu. Accidentele, atentatele, răpirile, deturnările, loviturile financiare sau loviturile de stat constituie capul de afiș al știrilor din fiecare zi.

Civilizația terestră oferă omului, proprietarul planetei, cele mai mari avantaje, dar și cele mai riscante alternative. Până și lansarea unui "satelit" în spațiul cosmic implică nenumărate con-

www.ziuaconstanta.ro

secințe imprevizibile prin însăși performanța sa uluitoare. Aviația supersonică, flota maritimă cu bastimente de sute de mii de tone, fiziunea nucleară, prezintă pericole majore, în raport cu volumul sau capacitatea lor de a servi omul. În măsura în care îl servesc, în aceeași măsură îl și pândesc.

Evenimentele sinistre din lume se înmulțesc de la an la an. Ele dețin primul loc în cronica istoriei contemporane. Dacă cineva s-ar apuca să scrie o epopee a timpului prezent, aceasta ar trebui să se intituleze: *Sinistroziada*.. Ea ar fi o *Iliadă* a lumii de azi. De la faptul divers, cel mai mărunt, până la catastrofe de proporții incomensurabile, tot ce se întâmplă astăzi pe Terra are o semnificație specifică, strâns legată de nivelul paroxistic al civilizației (și culturii) creată de om.

Și dacă cineva și-ar propune să scrie o "Sinistroziadă", n-ar fi obligat să facă apel la ajutorul imaginației – o simplă înregistrare a realității i-ar fi de ajuns, o asemenea înregistrare, frustă și directă, ar constitui un material epic enorm.

Să vedem, deci, ce fapte și episoade "rele" se vor întâmpla în *Anul 1980,* an considerat fatidic de chiromanții profesioniști, an când ar începe – după aceleași Casandre pline de zel – numărătoarea inversă a sfârșitului de mileniu.*

Noaptea de Anul Nou 1980

Presa din România a dezlănțuit o furibundă campanie împotriva "Noii drepte", tendință ideologică apărută în Franța și combătută acerb la noi. "Noua dreaptă" – care *nu* urmează linia monarhistă a lui Maurras – preconizează întoarcerea la "izvoare", la

* Am lăsat la o parte din această suită diaristică multe dintre însemnările anului 1980, deoarece ele nu prezintă interes, fiind o simplă colecție de evenimente "sinistre" petrecute în lumea largă. Să ne întoarcem la mica "lume" a existenței personale.

www.ziuaconstanta.ro

tradiții, la specific (în speță, în Franța, la spiritul legendelor celte), văzând în aceasta salvarea civilizației actuale.

E o încercare de a ieși din marasm.

Căci, după ce toată lumea s-a săturat de vechea dreaptă, după ce s-a lămurit și cu stânga (veche sau nouă), ba chiar după ce înșiși "noii filozofi" – autorii morali și "revoltei tineretului" din 1968 – au abjurat de la principiile lor inițiale, ultima inovație o constituie acum "noua dreaptă".

Păcat numai că, abia după lansarea noii ideologii, a apărut în lume o problemă mult mai gravă: criza energetică, penuria de petrol, care nu mai este o dispută pur teoretică, ci constituie o amenințare de-a dreptul catastrofală pentru structura civilizației terestre din zilele noastre.

Confruntarea dintre ideologii a dus, cel mult, la războaie. Criza energetică poate duce la *prăbușirea* lumii pe care avem dreptul s-o lăudăm atât de mult, deși, sub alte aspecte, merită s-o detestăm la fel de tare.

*

Marele său defect e că are prea multe calități.

*

Literatura de azi practică în mod deliberat epigonismul sau eufemismul. Ea evocă marile probleme ale epocii, dar se ferește să spună lucrurilor pe nume, să atace direct situațiile reale (adesea tragice!), preferând să le "literaturizeze", să le îndulcească, să le sofisticheze până la completa anulare a esențialului. Realismul socialist impune în mod brutal metodele politice în artă (o aberație sinistră!); realismul "Estetic" de azi recurge în termeni ocoliți la o viziune "detașată" tocmai pentru a escamota marile probleme ale prezentului sau ale trecutului apropiat, adică ale epocii pe care am trăit-o prea intens și prea dureros ca să mai avem curajul (sau plăcerea) de a o evoca în culorile ei proprii.

www.ziuaconstanta.ro

Toate biografiile contemporane sunt false și toate "amintirile" prin care suntem asaltați cu asiduitate de către "eroii" făcuți peste noapte sunt pure produse imaginare străine de conținutul și contextul istoric autentic. Ce să mai vorbim de roman, de poezii, de teatrul consacrat evenimentelor din perioada aceasta?... De aceea, nimic din ceea ce e "creat" în prezent cu atâta patos nu are o fundamentare serioasă și nu va supraviețui generațiilor ce fac atâta caz de virtuțile lor prezumtive.

*

Ambiția mea – poate absurdă în fond – ar fi fost să fac o literatură deosebită de aceea pe care o produc toți scriitorii de meserie și să scriu ceva cum nimeni n-ar mai putea să scrie. (Sau n-ar îndrăzni!) De aceea, am scris puțin, dar, vreau să cred, la un tonus personal.

De altfel, literatura noastră, română, poezia în speță, dar și celelalte genuri, se desfășoară pe o linie mai mult sau mai puțin univocă, chiar când e făcută de poeți foarte diferiți. De la Vasile Cîrlova până la Nichita Stănescu s-au scurs fluvii de poezie, folosindu-se un limbaj mai mult sau mai puțin alambicat, dar confinat între granițele unor convenții ce nu depășesc o anumită normă, chiar atunci când sunt manipulate, stilistic, "necuvintele". Între aceste fluvii de lirism, după părerea mea, se detașează, într-un secol, de la Eminescu încoace, unul singur între poeți: Ion Barbu. Ca el n-a mai scris nimeni, ca el n-a mai *văzut* nimeni. El e absolut personal, în pofida legiunilor de imitatori ce i-au urmat.

Exemplul lui m-a obsedat întotdeauna. Opera lui (40 de poezii) mi s-a impus cu putere.

Așa aș fi vrut să fac și eu. Așa aș fi vrut să trec și să rămân și eu în literatură. Am încercat acest lucru, mai bine zis am năzuit, însă totul a rămas un deziderat. Am publicat un roman de o tonalitate și o viziune ce nu pot fi imitate. Am reținut 39 de poezii în *Insula Șerpilor* (manuscris), care pot să pară ciudate, desuete,

www.ziuaconstanta.ro

totuși definesc o configurație existențială. Am semnat nenumărate eseuri și articole unde gândirea se îmbină cu lirismul și interpretarea lumii exterioare e grefată pe combustiunile universului interior. E destul? E prea puțin? În esență, e o mărturie. Cantitatea nu contează. Vibrația interesează.

*

X... și-a tipărit prima carte la 70 de ani. I-am trimis următoarea felicitare:

"Îți doresc mult succes. Dar înainte de orice, fii fericit. Mai bine să *debutezi* editorial la 70 de ani, decât, la aceeași vârstă, să fii editat *postum*."

*

Una din cucoanele Simian, de la Râmnicu-Vâlcea (o mătușă a Mirei Simian-Baciu), făcând parte din familiile înstărite ale orașului, avusese toată viața pasiunea jocului de cărți.

Când se afla pe patul de moarte, un fiu al ei a chemat preotul s-o împărtășească.

– Mamă, a venit popa.

– N-am nevoie de popă, mie îmi trebuie un valet, a răspuns bătrâna, dându-și ultima suflare.

*

În *Almanahul literar '79* (apărut în decembrie 1978) am publicat o evocare intitulată: *Cum s-a născut și cum a murit malagambismul.*

Articolul a făcut mare vâlvă. Dar a stârnit și multe gelozii.

Între alții, Gaby Michailescu, un cabotin a cărui meserie a fost aceea de țuțăr al diverșilor mari actori (Ion Brezeanu, Ion Sârbu, Ion Iancovescu etc.) sau de impresar (se pare chiar al lui Malagamba), s-a simțit frustrat, căci el ar fi dorit să monopolizeze subiectul "malagambist" și, în orice caz, să aibă prioritate în

www.ziuaconstanta.ro

materie. Fără să vreau i-am luat-o înainte.

Ca să braveze handicapul, personajul respectiv a scris mai pe urmă, în 1979, o proză, destul de anostă, despre Malagamba, voind să demonstreze că el este "nașul" malagambismului. Proza cu pricina a apărut însă tocmai în Hawaii, într-o plachetă intitulată *Îngerul malagambist*, cu versuri de Ștefan Baciu și desene de Gion.

Numai că G. Michailescu vorbește acolo de Malagamba "azi o simplă amintire", adică trecut în lumea celor drepți. Proza e datată în "Noaptea de Anul Nou 1977".

Or, Sergiu Malagamba a murit în aprilie 1978, deci cu un an și ceva după panegiricul lui G. M., dacă el o fi scris atunci când e datat.

*

Aceeași inadvertență o comite N. Carandino într-un articol despre Mira Simian. (În caietul închinat acesteia de Ștefan Baciu, la Honolului, în Hawaii.) Acolo N. C., afirma că poeta era și pictoriță (se știa prea bine!) și că în ultima ei călătorie în Grecia "s-a dus la Delos", ca să picteze.

Cine cunoaște Cicladele, știe că la Delos pictorii nu au ce să picteze, dar că insula lor preferată pentru lucru este Myconos, în apropiere de Delos.

*

Și iată-l – încă o dată! – pe Șerban Cioculescu (cel cu o memorie"infailibilă" și fenomenală") în flagrant delict de lapsus mnemotehnic. Într-un articol din *Flacăra* (septembrie 1979), pomenind de cenaclul lui Lovinescu (în legătură cu prezența acolo a lui Dinu Nicodin), o trece printre auditorii obișnuiți și pe *Cella* Delavrancea.

Se știe însă că e vorba de *Bebs* Delavrancea!

*

www.ziuaconstanta.ro

*

La ultima ședință a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor – având ca temă dezbaterea problemelor în legătură cu Congresul al XII-lea al Partidului – a luat cuvântul și G. Ivașcu.

La un moment dat, în cursul intervenției sale, Ivașcu afirma:

"... așadar, Uniunea Sovietică își propune să..." etc., etc.

În sală, hohote de râs! Pe vorbitor îl luase gura pe dinainte. Dar el a avut prezența de spirit să repare gafa:

– Vă rog să mă scuzați. Mi-am uitat ochelarii acasă, și am împrumutat ochelarii lui Traian Iancu...*

De data aceasta, aplauze frenetice.

*

În *România literară* de la 12 oct. 1979, soția și fiica poetului Traian Lalescu au dat un anunț pentru comemorarea a trei ani de la moartea sa. O greșală de tipar a produs însă consternare. În loc de "poetul Traian Lalescu", la gazetă a apărut "preotul Traian Lalescu".

E drept, a doua zi anunțul a fost republicat în același loc și cu același text, dar de data asta corect.

Ce renghiuri poate juca uneori posteritatea! Cum poți să mai crezi în ea?!

*

Anul acesta am primit din Honolulu (Hawaii), adică de la capătul celălalt al pământului, un plic având ca adresă doar atât:

Pericle Martinescu
Bd. Bucureștii Noi, 74

Corespondentul meu (Ștefan Baciu) uitase să menționeze, așa cum trebuie și cum face el de fiecare dată, *continentul, țara* și *ora-*

* Directorul Fondului Literar și activist al Partidului Comunist.

www.ziuaconstanta.ro

șul de destinație. Totuși plicul a sosit în termenul îngăduit, de zece zile, din Honolulu, la București.

O adevărată minune... poștală!

*

În artă, și mai ales în literatură, totul este un joc convențional. Dar cine acceptă convenția, sacrifică implicit experimentul existențial. Marile creații universale în acest domeniu sunt efecte ale unor procese existențiale. Tocmai prin aceasta sunt ele mari. Căci important este să scrii nu din *dorința* de a mai publica o carte, ci din *nevoia* de a rezolva anumite probleme interioare care te frământă mistuitor.

*

Tendința actuală este de a da prioritate textului (textualism) față de biografie. Dar asta e mai degrabă un fel de paradox, deoarece întotdeauna elementul biografic a constituit cheia cea mai sigură de a accede la operă. Fără biografie nu poate fi concepută o operă artistică de reală valoare.

*

Dacă ar fi scris o mie de sonete, ca Victor Eftimiu, faptul ar fi fost reținut, probabil, ca o simplă performanță meșteșugărească. De-ar fi scris un singur sonet, ca Félix d'Arvers, ar fi intrat desigur în istoria literaturii, alături de Victor Hugo.

*

Cineva mă întreabă:

– Ești mulțumit de cea ce ai făcut în cei aproape 70 de ani de când te afli în lume?

Răspuns:

– Cu oarecare îngăduință aș putea spune că sunt mulțumit de ceea ce am făcut (sau n-am făcut) eu, dar nu-mi place deloc ce-a

www.ziuaconstanta.ro

făcut omenirea asta în ultimii 70 de ani ai istoriei sale!

*

Ne întoarcem cu pași repezi spre epocile de fier, de piatră sau de lemn din trecutul îndepărtat. Umblăm să captăm energia soarelui, să stăpânim puterea apelor, să folosim forța vântului. Ce înseamnă toate astea decât o revenire la stadiile magice din zorii omenirii?

Ca să nu mai vorbesc de generațiile "hippy", care repudiază civilizația și trăiesc în corturi și în zdrențe, aidoma primilor oameni apăruți pe fața pământului...

*

Urmăresc de câțiva ani datele și cifrele prin care savanții moderni (contemporani) calculează dimensiunile universului mare sau universului mic din care facem parte. Se spune că aceste date și cifre sunt obținute prin calcule minuțioase și precise, dar la o privire mai atentă ele par absolut imaginare.

Atât în biologie, în geologie, în arheologie, dar mai ales în astronomie, se lucrează cu cifre de-a dreptul fantastice. Și niciodată nu sunt în concordanță unele cu altele. Depinde de fantezia savantului, ca să obțină și să emită ipoteze cât mai originale și mai senzaționale. Pe baza măsurătorilor corpurilor chimice prin mijloace radioactive, de pildă, se încearcă mereu să se stabilească vârsta planetei, data apariției vieții sau a omului pe pământ etc. Sunt propuse cifre de ordinul milioanelor sau zecilor de milioane de ani, ca și cum ar fi vorba de câțiva metri sau de câteva kilograme, calculate concret.

www.ziuaconstanta.ro

Fantezia astronomilor – am mai spus-o, mi se pare – întrece însă orice limite și personajele respective, depășind orice bariere ale simțului real, se lansează în aprecieri pe care nici fantezia celor mai mari visători n-ar îndrăzni să le formuleze. Luați orice tratat de astronomie, consultați-l și veți rămâne stupefiați. Se spune, de

exemplu, că depărtarea de noi a quasarilor ar fi de ordinul a 12–14 *miliarde de ani lumină*. Marja de 2 miliarde de ani lumină ni se oferă ca și cum ar fi vorba de o aproximație oarecare, în plus sau în minus, în această măsurătoare. În realitate 2 miliarde de ani lumină e o distanță pe care mintea noastră n-o poate nici concepe, nici cuprinde. Astronomii folosesc miliarde de *ani lumină,* ca și cum ar fi vorba de câteva zile sau câțiva ani obișnuiți.

În altă parte se afirmă că Jupiter e o stea în formare și că peste trei miliarde de ani s-ar putea transforma într-un al doilea soare al sistemului nostru solar. Dar – culmea ambiguității! – aceste trei miliarde de ani sunt considerate drept o perioadă în care fenomenul amintit s-ar produce "chiar sub ochii noștri".

Iată unde am ajuns!

Astronomii – și în general savanții, adică oamenii calculelor exacte, științifice – au devenit niște mari poeți. Metaforele lor sunt cifrele, iar viziunile lor nu mai au nici o legătură cu verosimilul.

*

Am ascultat la radio concertul pentru flaut și orchestră de Aurel Stroe. Compozitorul este un inovator în muzică, aducând o viziune și o tehnică personală, originală, apreciată pe plan mondial și în perfectă concordanță cu toate tentativele de a ilustra sensibilitatea și marasmul vieții actuale. Arta lui e ingenioasă.

www.ziuaconstanta.ro

Ascultând însă acest concert, soția mea l-a caracterizat succint: "Muzică de *sonați*".

Cam așa sună și cam așa pare: o orchestră intrată pe mâna unor "barbari". În realitate, e ultima expresie a *postmodernismului*. Dar ce este acest postmodernism "fin du XX-ème siècle"? Aici e problema.

*

Radu Tudoran a publicat o nouă carte de călătorii, intitulată *La nord de noi înșine*. Ca și celelalte două precedente *(Oglinda retro-*

vizoare și *Acea fată frumoasă),* dar chiar mai mult decât acelea, prezenta retrospecțiune turistică a lui R. T. ar putea să aibă ca subtitlu: "Lumea văzută cu ochi de șofer". Aici e vorba de o călătorie în nordul Europei, și autorul face într-un loc mărturisirea că punctul care l-a atras cel mai mult și unde a ținut să ajungă neapărat a fost *Capul Nord* din vârful peninsulei scandinave. Ca să ajungă acolo a străbătut o parte din U.R.S.S. (Chișinău, Odesa, Kiev, Moscova, Leningrad), apoi Finlanda, Suedia și partea de nord a Norvegiei. Cartea e frumos scrisă, cu unele digresiuni și meditații interesante (dacă se au în vedere observațiile morale, experiențele de viață etc. reflectate aici), dar păcat că totul se mărginește, în privința lucrurilor văzute, prea mult la orizontul cuprins de ochii unui șofer aflat la volan. Autorul trece în viteza mașinii prin marile orașe, nu vede decât străzi și semafoare, nu caută decât stații de benzină și hoteluri (ieftine) unde să poată dormi o noapte. Cu toate acestea, cartea se citește cu plăcere și uneori satisface curiozitatea lectorului prin unele relatări.

Dar ceea ce m-a decepționat, când am ajuns pe la jumătatea ei, este reaua-credință sau poziția de rea-credință a autorului. În prima parte, consacrată spațiului sovietic, sunt accentuate aspectele pozitive, pentru a fi atenuate cele negative (din lumea socialismului), pentru ca, în a doua parte a cărții (Suedia și Norvegia), să fie scoase în evidență aspectele negative spre a le întuneca pe cele pozitive. În Suedia și Norvegia, drumurile sunt proaste, hotelurile foarte scumpe și inabordabile, oamenii umblă numai beți, orașele (Stockholmul, în special) sunt murdare etc., etc. Adică o avalanșă de neadevăruri. Dar autorul a trebuit să le pună pe hârtie, altfel nu i s-ar fi tipărit opul.

www.ziuaconstanta.ro

Ceea ce este însă mai trist pentru Tudoran e că toată călătoria lui în "nord" a fost *ratată,* după cum reiese din felul cum o descrie el însuși. În primul rând, el a ajuns la *Capul Nord,* unde voia să vadă faimosul "Soare de la miezul nopții" (pentru care se duc acolo turiștii din lumea întreagă), la orele patru după-amiază.

Asta probabil că l-a indispus cumplit, fiindcă totul i s-a părut, apoi, execrabil: "țarcul" înconjurat cu "sârmă ghimpată", pavilionul urât, deși "finisat cu multă pretenție", obeliscul cu bustul regelui "atât de caraghios, încât nici nu m-am apropiat să citesc numele care se bănuie scris pe piatră"; biletul de parcare a mașinii indica *500 coroane* (scrie Tudoran), când în realitate el costa *cinci* coroane. Scriitorul mai spune că el n-a cumparat "Certificatul" de vizitare a Capului Nord, care costă de asemeni 5 coroane, și nici măcar o ilustrată reprezentând promontoriul și soarele de la miezul nopții: "M-am simțit stânjenit chiar și de ilustrată": Într-un cuvânt, călătoria lui la Capul Nord (unde a ajuns la 22 iunie) a fost un fiasco. Păcat pentru el!

Dar asta îl privește personal, că n-a știut să calculeze timpul și distanțele în așa fel ca să ajungă la momentul cel mai potrivit acolo. Ceea ce-i imput este că prezintă lucrurile într-o lumină falsă, deși scopul călătoriei tocmai acest punct nordic era. (Pe coperta cărții e un desen, reprezentând promontoriul de la Capul Nord, ca o mare curiozitate geografică.) Această relatare scrisă în limba română despre Capul Nord este nesinceră și neloială. Atunci de ce s-a mai obosit scriitorul ca să ajungă acolo? Și de ce a mai scris cartea, dacă cele ce a văzut nu i-au plăcut?

Am făcut și eu această călătorie din același impuls de orgoliu de a pune piciorul la *Capul Nord*. Am ajuns acolo *noaptea*, la 8 iulie 1973, am văzut "Soarele de la miezul nopții" și m-am declarat foarte mulțumit de rezultat. A fost una dintre cele mai reușite escapade turistice.*

www.ziuaconstanta.ro

Șoferul din R T. n-a fost mulțumit. Ghinionul lui! Și regretul nostru că această carte își pierde din valoare tocmai prin faptul că rămâne tributară unei mentalități de șofer care vede lumea prin ochii"stăpânilor" săi de la editură.

*

* Un larg reportaj, sub acest titlu, despre această călătorie, am publicat în *România literară*, 29 august 1985.

*

Ultima carte (1979) a lui Emil Cioran, *Ecartélement*, e o culme a nihilismului, după *Culmile disperării*, prima sa carte. Reţin doar câteva meditaţii de-ale lui:

– Je ne lutte pas contre le monde, je lutte contre une force plus grande, contre ma *fatigue* du monde.

-- Fonder une famille. Je crois qu'il m'aurait été plus aisé de fonder un empire.

– Dès qu'on sort dans la rue, à la vue des gens, *extermination* est le premier mot qui vient à l'esprit.

– Un homme qui se respecte n'a pas de patrie. Une patrie, c'est de la glu.

Sau:

– Ce petit homme aveugle, âgé de quelques jours, qui tourne la tête de tous côtés en cherchant on ne sait quoi, le crâne nu, cette calvitie originelle, ce singe infime qui a sejourné des mois dans une latrine et qui bientôt oubliant ses origines, crachera sur les galaxies.

(Numai că acest din urmă aforism sună cumva a *autobiografie*, aplicat la oricare nihilist din lume.)

www.ziuaconstanta.ro

*

Apropo de Emil Cioran.

Într-o seară din vara anului 1938 ne-am întâlnit din întâmplare pe Calea Victoriei, târziu după miezul nopţii. Eram aproape singurii trecători pe stradă. Ne-am oprit în faţa porţilor mari ale Fundaţiei ca să schimbăm câteva cuvinte. Cu verva lui acuzatoare, Cioran se plângea că nu mai suportă "spaţiul ăsta sufocant" şi că de vrei să faci literatură în stil mare numai la Paris găseşti mediul prielnic. "Doar acolo poţi aspira să te integrezi în universalitate." Vorbea tare, ca şi cum ar fi vrut să-l audă tot Bucureştiul. Era foarte convins de ceea ce spunea.

Peste doi ani a plecat definitiv din România. (Eu l-am întâlnit ultima oară în ianuarie 1941, la Rebeliune, într-o împrejurare pe care am consemnat-o în *Jurnal.*) Și, într-adevăr, a rămas la Paris, unde a găsit mediul prielnic de a-și dezlănțui în voie erupția cruzimilor de idei și limbaj ce-i caracterizează opera și l-au făcut faimos în toată lumea.

*

Poeții sunt cele mai fragile ființe într-o societate solidă și mândră de tăriile ei.

Și, totuși, de aceste ființe fragile se tem cel mai mult tiranii.

*

Mi-au repugnat totdeauna lacrimile vărsate inutil la moartea unui om.

Aș fi vrut să fiu în așa fel în viață, încât la moarte să nu mă plângă nimeni. Ba unii să se bucure chiar că am murit.

*

Într-o conversație cu X., colonel în funcțiune, a venit vorba despre Nae Ionescu. Îmi spunea că l-a cunoscut pe când era elev la Mânăstirea Dealu, că l-a ascultat odată, la Galați, ținând o conferință publică și că l-a fascinat personalitatea lui, inteligența, libertatea de gândire, tot felul lui de a se manifesta.

www.ziuaconstanta.ro

– Și când te gândești că un asemenea om a fost otrăvit...

– Crezi?!

– Păi, cum! În politică e frecvent. Nu știi că și Chivu Stoica a fost...

Aici nu m-am mai putut stăpâni și i-am tăiat-o:

– Cu asta mi-ai turtit fesul! Ai nimerit-o ca Ieremia cu oștea în gard.

Omul a început să râdă, surprins și el de enormitatea asocierii celor două nume de oameni, fiecare celebru în felul său.

*

Toată viața mea am fost un om retras, izolat, dar nu ermit. Am trăit cu intensitate în toate perioadele încordate prin care am trecut, mi-am petrecut mult timp stând cu nasul în cărți, dar n-am rămas ferecat între patru pereți. M-au sfâșiat câteva mari pasiuni: cărțile, istoria, femeile, muzica, marea. Lor le-am dat ce-a fost mai viu în mine. Ce mi-au dat ele mie? Mari voluptăți și mari suplicii. Le mulțumesc și le slăvesc acum.

*

Ar fi interesantă o inventariere a pocirii numelor proprii, în presa noastră, de către cei ce se cred infailibili. Nu demult, într-un mare ziar, festivalul de la Bayreuth era plasat la... Beyruth. "Perla" a făcut vâlvă și s-a soldat cu demiterea redactorului respectiv.

Dar dacă s-ar aplica măsura asta în mod consecvent, redacțiile ar rămâne goale.

În ultimul număr din *Săptămâna* – scrisă de oameni "deștepți" altfel, dar cam grăbiți cu instrucția – se scrie Gérard Philipp (în loc de Philipe și Eugen O'Neill (în loc de Eugène).

Într-o singură pagină (p.94) din *Almanahul literar '80,* găsesc nu mai puțin de trei erori grave de transcriere: "Pictorul Van Danger", în loc de *Dongen,* "scriitorul Clement Vantal", în loc de *Vautel,* și "Scriitorul Charles Nadier", în loc e *Nodier.* În altă parte, scriitorul Le Clézio, apare cu semnătura (de două ori) *Le Cléziot.*

www.ziuaconstanta.ro

Credeam că numai în presa cotidiană franceză, se strecoară asemenea inadvertențe. Dar ele se găsesc cu carul în publicațiile noastre, scrise, controlate și supervizate de oameni care au făcut școli înalte (de Literatură) și au absolvit Facultăți de Ziaristică.

Cultura e un lucru greu de însușit !

*

*

Boris Suvarin (Souvarine) vorbește în *Amitirile* sale de felul cum era privit Stalin de către Lenin și Trotski la începutul carierii celui dintâi.

"În mod incontestabil Trotski împarte cu Lenin răspunderea ridicării lui Stalin la secretariatul Partidului, unde a rezultat omnipotența parvenitului. La a XV-a Conferință a Partidului (octombrie-noiembrie 1926) Trotski declara : "Sigur, tovarășul Stalin este omul cel mai eminent al Partidului nostru, militantul cel mai important; fără el nu se poate constitui Politbiroul". Dar, în același timp, în particular, îl trata pe Stalin drept "groparul Partidului și al Revoluției", spunând textual: "Stalin e cea mai eminentă mediocritate a Partidului nostru". (Închei citatul din Suvarin.)

Duplicitatea lui Trotski este exemplul cel mai frapant de ... *dialectică* marxistă. Această mentalitate și acest fel de a judeca oamenii și evenimentele sunt caracteristice întregii ideologii comuniste.

*

Echilibrul este legea fundamentală a Existenței universale. De la "universul mic" până la "universul mare", ceea ce constituie uluitorul mister al funcționării și perpetuării fluxului vital, în toate domeniile și în toate sferele, este *echilibrul*. Pornind de la individ, trecând în colectivitatea socială, în natură, în cosmos, în infinitul astronomic, principiul care domină și menține armonia dintre atâtea forțe eterogene, uneori antagonice, este *echilibrul*.

www.ziuaconstanta.ro

Acest principiu a fost una din liniile călăuzitoare ale vieții mele. În relațiile cu oamenii și în activitatea publică, în fixarea atitudinilor pe plan social, în practicarea sau adoptarea crezurilor estetice sau etice, chiar în tendința – proprie fiecărui om – de a prospera încontinuu (prin acumulare de bunuri materiale, prin cuceriri de poziții sociale, prin câștiguri de titluri și ranguri pom-

poase), am căutat totdeauna să nu tulbur un anumit echilibru ce simțeam că stă la baza tuturor mișcărilor sau fenomenelor existențiale.

Toate acestea s-au putut observa în multe aspecte ale biografiei mele. Dar faptul m-a urmărit – până la obsesie și obstinație – atunci când a fost vorba să-mi definesc atitudinile politice. O viață întreagă am trăit într-o permanentă ciocnire a extremelor. "Dreapta" și "stânga", fascism-comunism, capitalism-socialism, au fost marotele sub care s-a desfășurat existența generației mele. Fiecare dintre aceste extreme își revendica dreptul la supremație, cu lichidarea totală a părții adverse, împingând balanța când într-o parte, când în alta, fără ca din această oscilare, adeseori sângeroasă, să rezulte ceva bun. Pe mine m-au atras și m-au ispitit deopotrivă toate doctrinele (de dreapta sau de stânga) prin ceea ce aveau ele bun și frumos (fiindcă, în teorie, toate sunt bune și frumoase), dar n-am aderat la nici una total, căci, aderând total, însemna să rup echilibrul în care credeam. De aceea, am rămas în afara curentelor și, ceea ce e mult mai grav, suspectat de duplicitate, de oportunism, de lașitate și de tot ce poate fi mai condamnabil în viața politică. Nimic nu era întâmplător sau irațional în atitudinea mea. Voiam să fiu la mijloc – dar nu pentru *aurea mediocritas* – ci pentru că socoteam că numai calea de mijloc e capabilă să facă ceva în folosul omului și al omenirii. Cei de stânga spuneau că eu sunt de dreapta (fascist), aceștia din urmă credeau că sunt de stânga (comunist). N-am fost nici una, nici alta. Ca în jocurile de copii pe balansoarele din parc, eu nu m-am dus nici la capătul din dreapta, nici la cel din stânga al pârghiei ce pendula deasupra unui ax, ci am rămas la mijloc, ca să păstrez echilibrul, trăgând când în dreapta, când în stânga, pe cei ce cădeau prea jos, împinși acolo de cei ce se ridicau prea sus. Experiența a fost frumoasă și pasionantă (de fapt, un joc era totul), însă rezultatul dezastruos.

Totuși, dacă mi s-ar cere să-mi exprim opinia intimă, aș stărui

www.ziuaconstanta.ro

să spun că înțelepciunea în lume nu stă în promovarea extremelor, ci în păstrarea echilibrului.

*

Un poet spune, la a 15-a aniversare a "epocii de aur – Ceaușescu":

"Niciodată holdele nu au fost mai bogate..."

La tutungerii, însă, nu se găsesc... chibrituri.

*

În același număr de revistă (*România literară,* nr. 13, 27 martie 1980), pe aceeași coală chiar, în două cronici despre noul roman al lui Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni,* găsesc două fraze identice, sub semnătura a doi critici notorii. În cronica de la pg. 9, Nicolae Manolescu scrie: "... (romanul) nu e o compoziție liberă, de nuvele separate înlănțuite pe o idee ca mărgele pe ață..." Întorcând foaia la pg. 10, cronica lui Eugen Simion începe prin a declara că: "(nu e vorba) de un roman-ciclic, unde temele și destinele se înșiră ca mărgelele pe ață..."

Probabil că așa suna indicativul scriitorului-director de editură către criticii mobilizați să-l laude: "Să se înșire cronicile ca mărgelele pe ață!" Și cronicarii s-au executat. De aceea, a treia cronică, din același număr al revistei (semnată de Lucian Raicu), nici n-am mai citit-o.

www.ziuaconstanta.ro

*

Ironia paradoxelor:

Cea mai mică stradă din București se numește strada *Astronomilor*!

Ea are patru case pe o parte și patru pe alta și se află între *Puțu cu plopi* și *Luigi Cazavillan,* la câțiva pași de strada *Știrbei-Vodă*.

*

*

Oamenii în vârstă – mă refer la scriitori – se plâng că editurile îi ignoră în mod sistematic și că nu mai au nici o speranță să-și vadă cărțile tipărite.

Dar ei scriu mereu, fără răgaz.

La bătrânețe scrisul a devenit un tabiet, ca cititul ziarelor în timpul siestei.

*

A doua zi după ce am citit *România literară*, m-am întâlnit cu Marin Preda. L-am felicitat pentru carte și pentru succesul de critică în revistă.

– Rupere de nori, ce zici?! a exclamat el.

– Da, cronicile se înșiră ca mărgelele pe ață...

A făcut ochii mari, a dat drumul la hohotele lui de râs și m-a lăsat să înțeleg că nu pricepe poanta.

*

Paștele din 1980 s-a remarcat prin mai multe inconveniente.

Întâi, căzând prea devreme (6 aprilie), s-a desfășurat la o temperatură scăzută, încât, din cauza frigului, afluența obișnuită din noaptea Învierii a fost mai redusă.

Al doilea, în Săptămâna Mare lumea a alergat, mai mult ca niciodată, după miel (care nu s-a găsit deloc) și după ouă, care se procurau cu mare greutate, după lungi curse prin toate piețele orașului.

În al treilea rând, după Paște, au apărut peste tot munți de ouă, la care nu se mai uita nimeni.

Curiozități de-ale comerțului *dirijat*!

*

Ștefan Baciu îmi scrie din Honolulu (Hawaii), unde trăiește, că

www.ziuaconstanta.ro

lucrează la o carte de amintiri, intitulată *Praful de pe tobă.*

Admirabil și inspirat titlu pentru transcrierea destinului de care a avut parte generația noastră, a debutanților din anii '30.

Era o generație liberă, entuziastă, deschisă marilor valori, ce promitea mult, dar vicisitudinile istoriei au sfârtecat-o cumplit. Ea s-a împrăștiat în toate colțurile lumii și de pe urma ei nu s-a mai ales nimic. Chiar dacă unii membri ai săi – Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran și alții – au devenit somități în Occident, în istoria culturii românești din ultimele patru decenii această generație n-a dat decât morți (în pușcării), ostracizați (în viața literară), ratați fără vina lor. Iar cei ce încearcă acum să recupereze timpul pierdut nu fac decât să se afle în treabă vânturând praful de pe tobă. Înseși "somitățile" devenite capete de afiș în Occident, se tem că, acolo unde și-au găsit refugiul, se vor alege cu praful de pe tobă.

*

N. Carandino (Nicholas Haralambos), oferindu-mi ultima lui carte (o traducere), cu dedicație, a adăugat, verbal: "Transmite și omagiile mele doamnei".

– Am s-o fac, fiindcă te prețuiește. Ți-a citit toate cărțile și i-au plăcut. "Uite, așa să scrii și tu", îmi spunea dânsa.

La care Carandino, zâmbind cu încântare, căuta să mă consoleze:

– Ei, fiecare scrie în felul lui...

– Da, însă eu i-am răspuns nevesti-mii: Fiecare scrie pe *limba* lui. Eu nu sunt grec!

Aici, amicul n-a mai zâmbit cu încântare.

www.ziuaconstanta.ro

*

Apropo de... greci!

Grecia antică a rămas sărăcită de o capodoperă filozofică din cauză că Socrate n-a scris nici un rând.

România noastră are marele noroc de a se bucura de "Scrierile" lui Cilibi Moise!

*

Într-o prezentare foarte doctă din *Luceafărul* (12 aprilie 1980), citesc că în 1952 André Gide făcea o călătorie în Germania și participa la o întâlnire cu studenții din München...

Or, scriitorul a murit la 19 februarie 1951!

*

La 4 mai 1980 a murit Iosip Broz Tito, în vârstă de aproape 88 de ani, după o "domnie" de vreo 35 de ani în fruntea statului iugoslav. La adânci bătrâneți, lupii se transformă în mielușei. Despre Tito, la moartea lui, presa, oamenii politici, diplomațiile se întrec a spune că dispare un "gigant". Ultimul supraviețuitor al echipei de "mari figuri" din perioada celui de-al doilea război mondial și postbelică. În realitate, dispare ultimul supraviețuitor din brigada de călăi și tirani ce-au distrus fundamentele civilizației europene în secolu XX. "Socialismul" lui Tito nu era decât o altă fațetă a comunismului ce răspândește mizeria în lume. Iar "marea lui personalitate" nu era decât efectul unei sete imense de putere și de sânge. Tito s-a ridicat pe munți de cadavre ale rivalilor săi – "ustașii" lui Mihailovici – și, ajuns sus, impunea să fie slăvit și proslăvit ca nimeni altul. Nu întâmplător starea lui de comă a fost atât de lungă, trei luni și jumătate (20 ianuarie–4 mai), fiind o pedeapsă pe care justiția imanentă i-a aplicat-o la sfârșit. Cred că în imperiul lui Hades, unde se află acum, Tito e primit cu scuipături și ciomege de către cei ce-au ajuns acolo înaintea lui; și, mai grav încă, dar mai justițiar, e aruncat în mocirla unde colcăie toți cei de teapa lui: Hitler, Stalin, Mao și mulți alții mai mărunți. Fie-le supliciile așa cum ei le-au impus pe pământ altora!

*

www.ziuaconstanta.ro

*

În general, sunt o persoană *civilizată* și mă port frumos cu oamenii. Dar cu mitocanii mă port *barbar*.

*

Jean-Paul Sartre – un miop care n-a făcut decât să-și scruteze secolul, văzând totul ca prin ceață.

Îi mai trebuiau câteva dioptrii ca să vadă just!

*

În ziua când se sărbătoarea centenarul lui Tudor Arghezi (21 mai 1980), a fost înmormântat la Bellu, Marin Preda (58 ani). O moarte surprinzătoare, care acăzut ca un trăsnet și a produs mare emoție.

În orice caz, o pierdere de neînlocuit pentru literatura română.

N-am avut relații strânse cu Preda. (Cine o fi avut oare?) Era un solitar, un orgolios, un dificil. Ne aflam totuși în raporturi amicale.

În 1973 mi-a publicat volumul *Retroproiecții literare* în condiții grafice foarte bune și mi-a spus că i-au plăcut articolele mele. Cartea conține o selecție din eseuri și articole publicate de mine în perioada 1933-1944. (Redactorul cărții a fost Al. Paleologu.)

www.ziuaconstanta.ro

Deși n-am avut talentul lui de povestitor (nici tenacitatea de a munci), l-am invidiat totdeauna că mi-a "luat" subiectele. Și eu aș fi putut să scriu ceva în genul *Morometților* (viața satului și a familiei mele), sau ceva în genul *Imposibilei întoarceri* (publicistică de nivel ridicat), sau în genul *Viața ca o pradă* (amintiri), numai că eu aș fi fost mai autentic, n-aș fi făcut chiar atâta "literatură". M-am regăsit în principalele lui cărți, cu biografia și caracterul meu, cu preocupările și viziunile despre lume și viață, cu toate concepțiile filozofice sau estetice. Când am citit *Delirul* nu m-am putut opri de a-i trimite o scrisoare în care îi spuneam că eu am

trăit absolut concret ceea ce el a evocat acolo, și că aș fi putut să scriu și eu o carte cu acel subiect. (De fapt, cartea e, în bună parte, scrisă în *Jurnalul* meu din anii 1940-1944.) Uitasem complet de acea scrisoare, până mai acum vreo două săptămâni când, întâlnindu-mă cu el, și felicitându-l pentru ultima carte, *Cel mai iubit dintre pământeni,* și pentru enormul succes de critică ("Ce zici, rupere de nori!" a exclamat el), mi-a adus aminte de scrisoarea mea.

– Crezi cumva că ți-am furat și de data asta subiectul? m-a întrebat Preda.

– Nu înțeleg ce vrei să spui...

– Scrisoarea aceea, în legătură cu *Delirul...*

Ținea minte perfect. Eu însă nu-i citisem încă ultima carte.

Acum am citit-o. E formidabilă. O autobiografie deghizată, un testament moral, o frescă a ultimilor trei decenii din viața noastră românească. O confesiune de o sinceritate pe care n-am mai întâlnit-o în literatura universală de la Rousseau încoace. Dealtfel, Preda e un Rousseau al veacului XX, trăit aici, la gurile Dunării. Depășește cu mult tot ce s-a scris la noi până acum – îl depășește chiar pe Camil Petrescu – iar în cadrul literaturii române de azi apare ca un pisc la ale cărui poale sunt trântiți toți ceilalți din jur. Căci Preda e *esențial,* nu numai talentat sau fabulos. (De pildă, pg. 315 din primul volum al cărții, unde se explică în acest sens, sau obsesia morții, care revine ca un leit-motiv, sau misoghinismul lui etc.) Dar e de un nihilism ce amintește de Emil Cioran, la care se și referă într-un loc ("Un filozof român celebru la Paris"), de o luciditate feroce. Idolii lui sunt Dostoievski (nominalizat deseori) și Kierkegaard (numit doar "danezul"), și cred că marea lui dorință a fost să fie un alt Cioran pentru România.

S-ar zice că s-a sinucis la 58 de ani. Gestul pare a fi fost îndelung premeditat. Gândul morții îl obseda. *Cel mai iubit dintre pământeni* se începe cu aceste cuvinte fatidice: "Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător". Ca să dovedească asta, a scris cartea (peste 1 000 pagini), a tipărit-o,

www.ziuaconstanta.ro

a lansat-o, a gustat din succesul ei, apoi a făcut gestul suprem. Era în plină vitalitate, în deplină forță creatoare. Dar a vrut să șocheze contemporaneitatea (a reușit!) și să-și asigure un loc bine plasat în posteritate. Nu sunt de acord cu gestul lui, dar nu mă pot împiedica să-l admir. Putea să mai trăiască, chiar dacă n-ar mai fi dat vreo carte la nivelul celor de până acum, totuși socoteala lui a fost bună. In definitiv, dacă ar mai fi trăit 30 de ani (ca Arghezi), n-ar fi avut ce cuceri în viață. Așa, pleacă în plină glorie, deplâns, regretat – și va fi totdeauna regretat.

A fost un *fanatic* al scrisului (ca André Malraux), iar nu un *maniac* grafoman (ca Ion Lăncrănjan, de pildă, care tratează în cărțile lui aceleași subiecte, dar cu prea multă vorbărie seacă). A fost un spirit deschis spre problemele veacului său, frământat adânc de ele, până la mistuire. A fost un exemplu despre ceea ce e în stare să dea poporul nostru pe plan spiritual: la prima generație de cărturari, a atins nivelul marilor cărturari născuți și crescuți în atmosfere saturate de intelectualitate. Poate sta alături de orice creator universal din secolul XX. E o *medalie* pentru noi.

Nu sunt de acord cu gestul lui final, dar îl înțeleg perfect. Este gestul *creatorului* de artă, care s-a sacrificat pe altarul propriei creații. Nu cred că vreo "disperare" l-a adus aici (așa cum s-a spus), n-avea nici un motiv pentru așa ceva – decât doar o dispe-

www.ziuaconstanta.ro

rare metafizică – și tocmai de aceea gestul lui devine grandios, ceva în genul lui Socrate și al marilor filozofi, pe care el i-a frecventat și i-a asimilat existențial ca nimeni altul.

Sarcasmul, băutura și înjurătura erau pentru el comportamentele prin care își manifesta disprețul și dezgustul față de regimul care i-a dat totul.

P.S. Se pare totuși că nu e vorba de sinucidere. Nici de o urmare a alcoolismului. Părerea generală e că ar fi fost "lichidat" de forțe ocultè (străine) care nu l-au iertat pentru romanul *Delirul*, unde e vorba de regimul și personalitatea lui Ion Antonescu, înfățișate mai obiectiv, roman ce trebuia să aibă o continuare.

*

Oamenii se împart în două categorii: cei setoși de glorie și popularitate (militarii și politicienii), și cei setoși de anonimat (înțelepții și asceții).

*

Moartea neașteptată a lui Marin Preda a traumatizat toată scriitorimea română. La înmormântare au participat mii de bucureșteni și au fost depuse un camion de coroane, printre care una și din partea șefului statului.

L-am văzut pe catafalc. Eram sub impresia articolelor publicate în presă, și m-a frapat în primul rând o vânătaie ce se observa pe tâmpla stângă. "Asta-i, mi-am zis. Asasinat!" Dintr-un articol al lui Ion Caraion și dintr-o scrisoare a lui Preda către Cezar Ivănescu (ambele publicate în *Luceafărul)* reieșea că Preda era amenințat de "cineva" și că se temea să nu fie ucis. Vânătaia de pe tâmplă m-a făcut să cred că așa s-a întâmplat.

Dar nu cred.

Nu cred nici că s-a sinucis, cum lăsa a se înțelege primul articol apărut la moartea lui, semnat de Constantin Chiriță în *Scânteia,* unde se spunea că Marin Preda a fost copacul "care s-a retezat singur". De aici și din cel de-al doilea articol semnat de Ion Caraion în *România literară,* unde se vorbea de "o întorsătură dramatică în viața lui M. P. produsă cu șapte-opt ani în urmă", se putea deduce că scriitorul și-ar fi pus capăt singur zilelor.

Dar nici ăsta nu-i adevărul. Marin Preda nu era omul care să facă asemenea gest.

Adevărul e mult mai simplu: a fost un accident cardiac, după o intoxicație alcoolică. Adică a murit de beție. Însă tocmai asta se evită să se spună în articolele despre el. Se creează anumite diversiuni, spre a se astupa adevărul. Fiindcă acest adevăr e cam usturător. Din cauza beției a murit Nicolae Labiș (la 21 de ani),

www.ziuaconstanta.ro

din cauza beției se zice că va muri Nichita Stănescu, beția face ravagii în rândul scriitorilor de azi. Iar "dușmanii" lui Preda, invocați în unele articole la moartea lui, nu sunt alții decât "tovarășii de pahar", cărora li se impută dramaticul său sfârșit. Acești "dușmani" însă – pe care-i înfierează mai ales Adrian Păunescu – sunt colegii lui de scris. "Dușmani" – e o figură de stil. Preda n-a avut dușmani. Dimpotrivă.

Sau dacă a avut, aceștia ar putea fi confrații lui de breaslă, căora le-a furat subiectele – tuturor – pentru cel puțin o sută de ani. Preda a spus ceea ce ar putea să spună ei toți într-un veac de activitate literară.

Coincidența că moartea lui s-a întâmplat tocmai când se sărbătorea centenarul lui Arghezi pare un joc misterios al zeilor. Căci Marin Preda era un alt Arghezi.

P.S. În ultimă instanță, nu cred că Marin Preda s-a sinucis, nici că a fost "lichidat", cum am crezut la un moment dat, ci moartea sa e un fenomen natural, provocat, la cei 58 de ani ai lui, de eforturile și ambițiile (tot eforturi) de a *crea* mult și a fi celebru. Nu întâmplător decesul s-a produs după ce a încheiat cele trei volume (masive) ale ultimului său roman. Tensiunea sub care a trăit scriind această carte i-a fost fatală.

www.ziuaconstanta.ro

O pagină dintr-o meditație "spaniolă" a lui Kazantzakis:

"Ca să ne bucurăm intens de această clipă trecătoare, care este viața noastră, un singur mijloc a existat și va exista de-a pururi, și el mobilizează și domină toate energiile noastre; acest mijloc constă în a ne supune unui ritm ce se desfășoară mai presus de noi. Numai așa viața omului poate căpăta noblețea și poate însemna ceva, dacă izbutește să treacă dincolo de hotarele înăbușitoare ale individualității. Numai cel ce crede și se supune unui astfel de ritm își poate trăi pe deplin mica sa viață individuală. În momentul în care un credincios se suie pe rug sau între-

prinde o faptă mare, sau pur și simplu stă liniștit în pragul casei sale, viața se dezlănțuie înlăuntrul său ca o lumină orbitoare, trăind și bucurându-se într-o singură clipă de ceea ce oamenii așa-ziși lucizi și necredincioși nu se pot bucura într-un veac întreg. Credința, fie ea și cea mai ascetică, a fost întotdeauna pentru om metoda cea mai sigură și mai rodnică de a trăi intens, nu viața cealaltă, viitoare, ci viața aceasta, pământească. Numai prin credință se pot înălța masele; și ce înseamnă se pot înălța? Să-și subordoneze dorințele și nevoile unui ritm supraindividual, adică unui ritm profund omenesc. Datoria noastră e, de îndată ce descoperim acest ritm, să ne integrăm lui. În ce fel? Transformând în spirit, cu mijloace proprii, cât mai multă materie cu putință."

*

Se fac speculații, în presa mondială, în legătură cu un viitor eventual război. Se presupune că Statele Unite sunt în măsură să distrugă, cu rachete nucleare, 10 000 de obiective în Rusia, în timp ce U.R.S.S. nu poate distruge decât 5 000 în S.U.A.

Sinistră întrecere.

*

Guvernul american a dat publicității un raport oficial, bazat pe calcule, statistici și anchete minuțioase, despre "starea mondială în anul 2000". Conform tendințelor înregistrate în momentul actual (anul 1980), se apreciază că "în anul 2000 lumea va fi mai suprapopulată, mai poluată, mai puțin stabilă ecologic și mai vulnerabilă la exploziile de tot felul decât cea de azi. Pentru sute de milioane de oameni extrem de săraci perspectivele în materie de alimentație și alte produse de primă necesitate nu sunt mai bune. Pentru multe alte milioane, ele sunt mai rele."

Un prim pronostic în ajunul Apocalipsului!

*

www.ziuaconstanta.ro

*

Unicul regret ce mă invadează uneori, ca o spaimă ce-mi produce vertigii, este gândul că n-am realizat nimic, pe plan literar, din ceea ce mi-am propus să fac. Pe biroul, în sertarele și în mapele mele zac teancuri de proiecte sau de lucrări începute și abandonate, întrerupte sau amânate. Ele ar fi putut constitui câteva mari volume tipărite.

Din fericire, acest regret sfâșietor este atenuat de conștiința că lumea nu va pierde nimic din cauza indolenței mele, tot așa după cum ea n-ar fi câștigat nimic dacă ar fi căpătat din partea mea încă zece sau douăzeci de cărți voluminoase.

Iar eu rămân cu satisfacția că de-a lungul unei vieți întregi n-am făcut altceva decât să privesc și să mă amuz. Am lăsat altora sarcina de a se îngriji de soarta lumii și de a-i spori depozitul de produse intelectuale.

Să fie asta lene, ratare, lașitate, dezertare? Sau supremă lucidi-tate, ce merge până la miezul adânc al sensului existenței?

În orice caz, n-aș îndemna pe nimeni să-mi urmeze exemplul. Dacă aș face-o, ar însemna să împing oamenii spre disperare sau sinucidere. Căci experiența mea denotă o mare tărie de caracter, fără de care *jocul* s-ar transforma în dezastru.

www.ziuaconstanta.ro

*

Am privit totdeauna speța umană cu multă compasiune, fie că era vorba de oamenii de jos sau de cei foarte sus-puși. Mai ales la aceștia din urmă – care se credeau stăpâni și atotputernici – mă uitam cu o adâncă milă, gândindu-mă la mizeria lor interioară.

*

Gogu Vasilescu, cel mai voinic dintre colegii noștri de liceu (de la "Andrei Șaguna", promoția 1931) m-a sunat ieri la telefon, rugându-mă să trec urgent pe la el, că are să-mi spună "ceva". Am

lăsat totul baltă și m-am dus.

M-a primit într-un halat, fără nimic altceva pe el, cu diferite legături în benzi de tifon pe spate, în jurul pieptului, la genunchi. Altfel, părea neschimbat, același om sănătos, jovial, gata să ia totul în glumă.

– Am un "canceraș", cum spun doctorii, a început el.

Și mi-a povestit cum s-a declanșat boala, ce consulturi a făcut, ce diagnostic a căpătat, cum a evoluat, în decurs de o lună, cum se simte el în prezent: dureri în tot organismul, insomnii cumplite, greutăți la mișcări, stare generală proastă.

A trecut apoi la a doua problemă, de fapt aceea pentru care mă chemase: să-mi înmâneze un plic în care se afla... discursul funebru – scris de el – pregătit să fie rostit de unul din foștii colegi de liceu. Un alt plic conținea ferparul, compus tot de el, pentru ziar, iar un al treilea era adresat colocatarilor din bloc, cu sugestii pentru înmormântare. În privința familiei – soția și un băiat mare – lucrurile fuseseră puse la punct până în cele mai mici amănunte.

Mă uitam la el și nu-mi venea să cred. Gogu era serios, ori juca o farsă? Atâta stoicism, atâta sânge rece în fața morții iminente mă surprindea la el. Îl admiram că era împăcat cu ideea și că luase toate măsurile în vederea despărțirii de viață. Și că discuta despre aceasta ca despre un fapt banal, fără gravitate.

Dar, în sinea mea, nu eram de acord cu excesul de vanitate de care dădea dovadă pe marginea gropii. Voia să aibă o asistență numeroasă, să se țină discursuri, să se vadă că n-a fost un "terchea-berchea" etc., etc. Și se îngrijise ca ceremonia să iasă cât mai bine. (A fost un avocat ce s-a bucurat de multe succese.)

De fapt, era în asta o veche înțelecpiune și o tărie a strămoșilor noștri, care priveau și primeau moartea cu zâmbetul pe buze. Așa o privea și Gogu.

Am venit acasă cu discursul de înmormântare, scris de el însuși, în buzunar.

Aici, mi-am adus aminte de niște coincidențe bizare. Acum trei

www.ziuaconstanta.ro

ani, când a murit Ștefan Todirașcu, am scris o cuvântare funebră, și l-am rugat pe Titus Bălănescu să o citească. Peste un an a murit Titus, am scris altă cuvântare și l-am rugat pe Gogu să o citească. Și iată că a venit rândul lui Gogu să-i urmeze pe ceilalți doi... N-aș îndrăzni să mai rog pe un al patrulea să citească discursul funebru, deoarece aș fi convins că l-aș împinge spre pragul Neantului.

Deși, în realitate, toți cei din generația noastră ne aflăm pe acest prag!

P.S. Gogu a murit la trei zile după convorbirea noastră. "Cancerașul" l-a dat gata fulgerător.

Am trimis la ziar următorul ferpar:

"Promoția 1931 a liceului «Andrei Șaguna» din Brașov, anunță cu nespusă întristare decesul fostului și dragului lor coleg GHEORGHE VASILESCU (GOGU), răpus fulgerător de o boală necruțătoare. Fie-i neștearsă amintirea." (Vezi *România liberă* din 19 august 1980).

Și celelalte doleanțe ale lui au fost împlinite întocmai. A avut o înmormântare frumoasă, cu multă lume și multe coroane. Două cuvântări funebre (ambele scrise de el), regretat sincer de cei ce l-au cunoscut și cărora nu le venea să creadă că asistă la "despărțirea" de "Gogu". În urma lui, printre prieteni, rămâne un mare gol.

*

www.ziuaconstanta.ro

Paul Daniel mi-a dat telefon să mă anunțe că a murit Peltz.

– S-a stins azi-noapte... Și doar ieri am vorbit cu el la telefon!

– Și nu ți-a spus că moare?

*

Într-un articol din *Luceafărul* Pompiliu Marcea se străduiește să demonstreze că în 1931, când publica primele cronici literare. Eugen Ionescu dădea dovadă de precocitate, la vârsta de 19 ani. Numai că, în 1931, E. I. avea 22 de ani! (S-a născut în 1909, iar nu 1912, cum scrie în *Larousse.)*

*

Geo Bogza scria, cu un an în urmă, că a trecut Dunărea înot, pe sub podul de la Cernavodă. Acum scrie că a trecut înot lacul Snagov: Are 72 de ani.

Dar când apare la Uniunea Scriitorilor, abia se ține pe picioare și caută primul fotoliu, ca să sprijine în el.

*

Se recunoaște, în sfârșit, că *Vers l'autre flamme* de Panait Istrati a fost scrisă de Victor Serge (vol. II) și Boris Suvarin (vol. III). Lui Istrati nu-i aparține decât vol. I. Dar probabil și acela mult "stilizat" în limba franceză.

*

În România s-a deschis lupta pentru... Premiul Nobel. Două tabere stau față în față, cu săbiile scoase, și așteaptă să se încaiere. Tabăra Jebeleanu-Bogza și tabăra Nichita Stănescu...

"Nobelă emulație".

*

Un confrate mai tânăr mă acuza că nu sunt receptiv la realizările literare de azi, pe care nu le urmăresc, nu le consult, nu le asimilez.

– Ați rămas la perioada anilor '30!

– Și ce vezi rău în asta? La vreme aceea aveam și noi "Corifeii" noștri, pe care i-am "asimilat" destul, ca să nu mai încapă alții.

*

Am scris cu mai mulți ani în urmă un studiu despre *Literatura memorialistică din secolul XX* (apărut în revista *Secolul 20*, decembrie 1968). Analizam acolo îndeosebi memorialistica franceză din prima jumătate a secolului, pe care o cunoșteam foarte bine. Într-o notă finală spunem că nu m-am referit și la

www.ziuaconstanta.ro

memorialistica română deoarece aceasta "va constitui obiectul unui studiu special".

*

Acel studiu nu s-a mai făcut, deși material există destul. În ultimul timp însă, au apărut câteva opere memorialistice de a o valoare excepțională, care pot fi socotite realizări de vârf ale genului, pe plan mondial. *Jurnalul* lui Gala Galaction (3 vol.) e la fel de pasionant ca faimosul *Jurnal* al lui André Gide (mai ales că acoperă aproape aceeași epocă); *Fragments d'un journal* de Mircea Eliade e traducerea în franceză a unui jurnal (scris în limba română) ce depășește creațiile similare ale scriitorilor occidentali din generația lui Elidade. Și altele , foarte multe și foarte interesante.

Acum am citit *Memoriile* lui Sextil Pușcariu, tipărite în 1978, puse pe piață după doi ani, cuprinzând perioada 1914-1945. Este al treilea volum de amintiri al autorului. Primele două – *Călare pe două vecuri și Brașovul de altădată* – nu mă captivaseră aproape deloc. Păreau desuete și abuzând de material documentaristic. Acest al treilea volum (de 800 pagini), mai ales în partea a doua (perioada interbelică) prezintă un interes extrem, atât prin relatările asupra evenimentelor din epocă, dar și prin etalarea unei personalități de prim rang, de solidă structură intelectuală, de mare caracter, care a fost Sextil Pușcariu. Profesor universitar, a contribuit foarte mult la înființarea Universității românești din Cluj imediat după Unire; membru al delegației române la Liga Națiunilor în anii '20 și academician de vază; publicist literar cu autoritate, el a trăit mari evenimente, a cunoscut mulți oameni și a făcut excelente însemnări și caracterizări despre toate acestea. Din lucrarea lui – care este un "ziar" (jurnal), completat cu numeroase scrisori (către soția lui) și cu portrete despre unii oameni întâlniți – se desprinde în primul rând o notă de sinceritate și de bun-simț, ce rareori se întâlnesc într-o operă memorialistică. În același timp, Pușcariu – care a fost un lingvist erudit – se dove-

www.ziuaconstanta.ro

deşte un *scriitor* ce s-a dorit ca atare, dar nu s-a realizat în această direcţie.

Deosebit de interesante sunt relatările lui despre activităţile de la Liga Naţiunilor, despre viaţa politică şi culturală din România de după 1918, despre atmosfera de la Academia Română şi fricţiunile dintre academicieni etc.

Pe scurt, nişte *Memorii* magistrale.

Ca să ilustrez numai printr-un exemplu nivelul moral şi intelectual al acestor *Memorii*, voi face un singur citat, de la pg.544, unde autorul, recunoscând că s-a bucurat de unele succese în acvitivităţile lui, se întreabă:

"Secretul succesului? Cred că, înainte de toate, norocul, dacă «noroc» numim acel concurs de împrejurări exterioare şi de calităţi individuale care se întâmplă să se întovărăşească în viaţă. O dulceaţă în glas, de care nu-ţi dai bine seama, o seninătate în privire, o decenţă în purtări, o instinctivă represiune faţă de vulgaritate, o minte sănătoasă, facultatea de a fi conştient de momentele de fericire prin care treci, lipsa de invidie şi bucuria sinceră să poţi ajuta pe alţii, să iubeşti şi să fii prieten, să te asemeni totdeauna cu cei mai puţin fericiţi decât tine, să crezi în binele care până la urmă iese biruitor, să te ştii resemna şi să preţuieşti o glumă, să găseşti în artă şi în frumuseţe, în bunătate şi noblețe sufletească, dar şi în plăcerile ce ţi le oferă viaţa, satisfacţie – iată ce înseamnă să ai noroc". Subscriu în întregime!

În general, Puşcariu vorbeşte frumos despre cei pe care i-a cunoscut, chiar dacă aceia nu s-au arătat demni de aprecierea lui. Un singur personaj nu e cruţat: Iorga, cu manifestările lui furibunde şi cu atitudinile lui dictatoriale. Dar şi lui i se recunoaşte întreaga valoare de savant, chiar când i se impută slăbiciunile de caracter.

Aş mai reţine faptul că Puşcariu era imun la politică, într-o vreme de politicianism endemic, şi că şi-a păstrat independenţa, personală şi de opinii, în ciuda tuturor solicitărilor de partid sau de grup. Afară de asta, a fost un patriot cinstit, clarvăzător, activ,

www.ziuaconstanta.ro

bun organizator și perseverent în acțiunile sale de interes obștesc.

Zece oameni ca acesta dacă s-ar găsi într-o țară, ea ar putea să aibă siguranța că destinele sale se află în mâini vrednice!

După ce citisem *Memoriile* lui Iorgu Iordan și *Cărțile albe* (de fapt una singură, retipărită de zece ori) ale lui Rosetti, îmi spusesem că n-am să mai pun niciodată mâna pe "amintirile" vreunui filolog, într-atât de mult mă decepționaseră acelea. Dar iată că Sextil Pușcariu reabilitează specia în ochii mei, prin *Memoriile* sale.

Tot Ardealul stă la rădăcina neamului românesc. Sextil Pușcariu o confirmă!

*

Actrița Lucia Sturdza-Bulandra a murit la 88 de ani. "Baba" devenise legendară și proverbială. Mii de anecdote circulau pe seama ei. Iată și o "odă" care i-a fost închinată (se pare de Ion Manu):

Tu care ești pierdută în negura de vreme,
O, stea pentagonală a teatrului plebeu
Și care-odinioară luceai de diademe,
Te-arăți în lume astăzi în fuste și jerseu,

Steluță-oxigenată și tainică comoară,
Pretinzi a fi azi fiica sărmanului popor,
Matroană, expatroană,
Tu numele lui Tony întuneci într-un nor.
Când mâni vei fi pierdută-n neagra veșnicie,
Pe piatră nici Bulandra, nici Sturdza n-o să scrie,
Ci atât: "Aicea zace – madam Municipal".

Ori vezi moartea cu securea,
Ori Bulandra în "Pădurea",
Poți să pui oricât pariu
C-ai văzut "Cadavrul viu".
Cu poporul faci pe tandra,
Te fălești că ești Bulandra...
Când poporul lua bătaie

www.ziuaconstanta.ro

Tu ziceai că ești Sturzoaie.
Sturza ești ori Bulandroaie ?
După vânt și după ploaie !

Unii zic că tu ești divă,
Medicii, hipertensivă,
Popii, bună de colivă,
Iar istoricii, arhivă –
Suma sumelor: parșivă.

*

În ziua când l-am înmormântat pe Gogu Vasilescu, am primit din Israel, de la un alt fost coleg de liceu, Tiberiu Farcaș, o scrisoare prin care mă anunța că se însoară (pentru a treia oară) cu o femeie de 48 de ani (mai tânără cu 20 ca el). Am citit cu plăcere scrisoarea înăbușindu-mi tristețea pentru prietenul care s-a dus – și mi-am spus;

– Unii mor, alții se însoară... Lumea merge înainte... Unora le este hărăzită Odihna, celorlalți Fericirea... *Cineva* a rânduit bine lucrurile în Galaxia noastră!

*

Se zice că la olimpiada de la *Moscova* (unde, în treacăt fie spus, tânărul atlet german Wessig a atins cea mai uluitoare performanță a secolului: 2,36 metri, la săritura în înălțime) – se zice, deci, că acolo s-au introdus în practica sportivă două noi discipline: *săritura peste graniță* și *tragerea cu tunul.*

*

Divergențele dintre părinți și copii sunt eterne și universale. Ele pot avea mai multe cauze: etice, psihologice, istorice, sociale etc. Dar eu cred că aceste neînțelegeri se datoresc, în principal, unui singur motiv: faptului că părinții, în sentimentalismul lor, le fac copiilor mai mult rău, voind să le facă numai bine.

www.ziuaconstanta.ro

Oamenii aspiră independență când sunt copii și devin tirani când au ajuns părinți.

*

Ziarele de la 23 August publică lungi articole cu titluri bombastice: *Poporul român intră în al 37-lea an al Eliberării lui.*

Adevărul adevărat sună altfel: al *Înrobirii* lui !

*

Volumul al treilea din *Jurnalul* lui Gala Galaction (cuprinzând perioada 1945-1955, până la paralizia lui), mi se pare mai puțin "senzațional" decât celelalte două precedente, dar mai tulburător prin felul cum autorul urmărește și consemnează fenomenul senilității treptate. E ceva tragic în sfârșitul bătrânului preot, care a fost un corsar al vieții. Dar ceea ce m-a afectat mai mult a fost să constat că și eu am aceeași structură sufletească și intelectuală ca a lui, și mă tem să nu am un sfârșit asemănător sau identic. (El a fost ultimii șase ani din viață complet paralizat!) Cu toate că am păcate (sufletești, politice, religioase) mai puține ca el, structura psiho-fizică mă înclină să-mi prevăd un final similar. Numai o minune mă poate salva de la acest supliciu. Dar tocmai fiindcă nu mă simt împovărat de prea mari păcate, îmi permit să sper că voi avea parte de un sfârșit clement. Fiindcă am cezut totdeauna într-o justiție imanentă, de ale cărei verdicte nu m-am temut niciodată.

www.ziuaconstanta.ro

*

Cazul – fiindcă e un "caz" – Gala Galaction m-a intrigat totdeauna, iar acum, după lectura *Jurnalului său,* mă obsedează puternic. Acest haiduc în sutană de popă a fost o individualitate umană ieșită din comun. Nimeni, niciodată, nu putea fi sigur dacă trebuie să privească în el un aventurier (sau un amator de aventuri, galante în primul rând), ori un slujitor devorat al altarului. Eu, unul l-am suspectat mereu de falsificarea vocațiilor. Felul cum

alerga după treburile lumești, scăpărările pătrunzătoare ale ochilor, cordialitatea pe care o arăta tuturor celor ce-i apăreau în cale, și, mai presus de toate, barba lui imensă, albă, de patriarh biblic, toate acestea ascundeau un temperament (și chiar un caracter) ce nu se potrivea cu cele bisericești, deși el făcea totdeauna paradă de religiozitate, de misticism. (Paradoxal, îmi spuneam adesea că e un bigot.) De altfel, înfățișarea și comportamentele lui erau un travesti, dincolo de care se mișca adevăratul individ, *Gala Galaction* era forma pioasă ce-l acoperea pe *Grigore Pișculescu*, omul cu cizme de mujic și cu picioarele bine fixate pe pământ. Încerca să-l imite și să-l reediteze pe Tolstoi. Dar numai în aparență. Se zice că regele Ferdinand spunea despre Iorga, cel plin de toane: "Supărarea lui e totdeauna mai scurtă decât barba". Despre Gala Galaction se putea spune că fățărnicia lui era mai mare decât barba sa.

Poate mă înșel, dar iată că nu sunt singurul care gândesc așa. El însuși, printre ultimele rânduri așternute pe hârtie (în 1955) ataca tocmai această chestiune, când își făcea "bilanțul" vieții: "În 1910 am început să aliez teologia cu literatura, spre confuziunea și uimirea multor suflete, unele *naive*, altele *prefăcute* (subl mea). Sunt 45 de ani de când scriu și iscălesc Gala Galaction. Mă cunoaște o lume întreagă. Mulți mă admiră; mulți clatină din cap..."

Jurnalul său nu mai îngăduie nici un dubiu asupra structurii lui morale. Chiar dacă era sincer în credința lui, ea venea în contradicție cu acțiunile sale. Căci, vorba românului: nu se poate să fii și cu sufletul în rai, și cu... aia în... aia. Or, Gala Galaction exact asta a făcut toată viața. *Jurnalul* (care poate fi considerat una dintre cele mai îndrăznețe confesiuni din literatura universală a genului) nu demonstrează altceva.

Dar lecția pe care ne-o dă el este penibilă. La început eroic – pe plan moral – omul a devenit patetic pe parcursul existenței, pentru ca în final să cadă în tragic și lamentabil. André Gide (contemporanul și colateralul lui Gala Galaction în materie de "jurnal

www.ziuaconstanta.ro

intim", căci amândoi au acoperit aceeași epocă și au fost confruntați, în mare parte, de aceleași probleme) a rămas integru, grav și lucid până în ultima clipă. La francez apelezi întotdeauna cu încredere și folos; lectura *Jurnalului* galactionesc e pasionantă, dar îți lasă în suflet un sentiment de neîncredere și compasiune, iar la sfârșit chiar milă pentru ambiguitatea morală și ideologică a autorului.

Dintre cei trei prieteni din tinerețe care au mers împreună multă vreme e greu de făcut o alegere. Arghezi a avut o existență ermetică, el definindu-se doar prin ceea ce a scris; Cocea s-a exhibat în lume, complăcându-se în postura de satir, a cărui legendă o întreținea; Gala Galaction îl urma pe cel de-al doilea, camulfându-se sub vorbe evlavioase, și-l cultiva pe cel dintâi plasat în dosul unei bărbi menită să amăgească lumea.

S-ar putea scrie un volum întreg despre acest subiect, care ar fi nu numai de istorie literară și ci de moralități și moravuri omenești.

*

Observ că sunt înclinat să judec oamenii cu acrimonie. Semn grav de îmbătrânire.

*

www.ziuaconstanta.ro

În cultura noastră consemnez – până acum! – trei *adevărate* jurnale intime, valoroase prin autenticitatea și conținutul lor febril: *Jurnalul meu* de C.A. Rosetti, *Jurnal* (din tinerețea studenției) de Iacob Negruzzi, și *Jurnal* de Gala Galaction. Toate celelalte sunt colecții de banalități, care nu profilează oameni, ci niște marionete angrenate în marele spectacol al vieții, în general. Demne de notat ar mai fi *Însemnările zilnice* ale lui Maiorescu, dacă acestea nu s-ar îneca în propria lor ariditate, apoi *Notele zilnice* ale lui Camil Petrescu, dacă n-ar fi prea sporadice, sau cele câteva pagini de jurnal ale lui Călinescu, dacă nu s-ar reduce doar la câteva pagini. Sextil Pușcariu, de asemeni.

(E vorba de "jurnale" publicate în limba română și în România. În rândul lor nu intră jurnalul lui Mircea Eliade sau cel al lui Eugen Ionescu, opere ce vor dura mai mult decât celelalte scrieri ale lor. Așa cum și Gala Galacion va rămâne în atenția posterității prin *Jurnalul* lui, mai mult decât prin opera sa.)

Acum vreo 25 de ani, într-o convorbire pe care am avut-o cu Tudor Arghezi, pe când el avea 75 de ani, venind vorba despre "memorii" declara: "M-am gândit și eu să scriu așa ceva, deși personal nu am simpatie pentru genul memorialistic. Nu știi niciodată cât sunt de sincere afirmațiile ce se pun în circulație și nici nu se poate controla exactitatea lor. Neajunsul acestui gen are trei forme: unii autori mint dintr-un interes din afară, alții mint fără să-și dea seama, iar cei mai mulți falsifică întâmplările ca să se ridice pe ei și să se situeze alături de oamenii mari în evenimentele descrise. Eu aș fi vrut să mint cât mai puțin, însă, din păcate, nu mai pot să scriu..."

Am consemnat această mărturisire la timpul ei, ca o observație de mare veracitate.

*

Premiul Nobel pentru literatură pe anul 1980 a constituit încă o decepție pentru România. Se spera și se făceau pregătiri să-l primească unul din poeții noștri autohtoni (Nichita Stănescu, în special) și eram aproape sigur că laurii se vor îndrepta către Mircea Eliade (și în cazul lui se făceau pregătiri: cărți publicate, exegeze, interviuri, mese rotunde etc.). Dar sorții au căzut pentru un scriitor polonez, Czeslaw Milosz, emigrant, ca și Eliade, în Statele Unite, având ca și el, o catedră la o universitate americană (Berkeley). Eliade ar fi fost mult mai îndreptățit să primească marea distincție. Însă Polonia se bucură în momentul de față de o atenție specială pe plan internațional – ceea ce nu e deloc cazul României...

Polonia primește pentru a treia oară Premiul Nobel: H. Sien-

www.ziuaconstanta.ro

kiewicz în 1905 și N. Reymont, în 1924.

*

Se împlinesc 80 de ani de la înființarea Premiului Nobel și de la prima sa acordare (în 1901 lui Sully Proudhomme). Am în față o listă a premianților și sunt ispitit să fac o statistică. Astfel în cei 80 de ani:

– de șapte ori nu s-a acordat premiul (în anii 1914, 1918, 1935, 1940-1941, 1942, 1943);

– de trei ori s-au încununat câte doi laureați (în 1904, Franța și Spania, în 1917 doi scriitori din Danemarca, și în 1966, Suedia și Israel);

– de două ori premiul a fost refuzat (în 1958 de Pasternak și în 1964 de Sartre);

– pe țări și popoare, premiile s-au distribuit după cum urmează: Franța 11, SUA 8, Germania 6, Anglia 6, Suedia 6, Italia 5, Rusia 4, Spania 4, Norvegia 3, Danemarca 3, Polonia 3, Elveția 2, Irlanda 2, Grecia 2, Chile 2, iar câte un premiu au primit: Belgia, Finlanda, Islanda, Iugoslavia, Israel, Japonia, Australia, Guatemala și India.

Mulți dintre laureați sunt de notorietate universală, unii au căzut în anonimat total, iar alți scriitori celebri (Tolstoi, Unamuno, Papini, Dreiser, Gide, Malraux, de pildă) n-au intrat în grațiile juriului. Dintre țări, China nu a fost încă onorată cu această distincție.

Se mai pot trage și alte concluzii...

www.ziuaconstanta.ro

*

În cursul vieții mele, străbătând acest secol XX aproape de la un cap la altul, am trecut printre multe drame și dezastre, am cunoscut perioade de barbarie și de întoarcere al un "nou ev mediu", dar am fost și martorul câtorva realizări excepționale, epocale. Am beneficiat de invenția radiofoniei, ca o prima misiune

a acestui veac: învârtești un buton și *auzi* glasuri din toate colțurile planetei. Am asistat la apariția televiziunii, a doua minune a veacului: apeși pe o clapă și *vezi* oameni care trăiesc la celălalt capăt al lumii. În fine, a treia minune: am urmărit cu ochii mei cum primii oameni au pus piciorul pe solul lunar (la 20 iulie 1969), ca în cele mai fantastice basme din visările copilăriei.

Cum să nu fiu mândru că am trăit în acest veac splendid și infernal ?!

*

Am în față o fotografie reprodusă în revista *l'Express* pe care mi-o trimite cu regularitate prietenul S. Schafferman din Ierusalim. (Am astfel ocazia să mai iau contact cu lumea din "Afară".) Fotografia reprezintă trei scriitori români la Paris: Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran. Îmi vine greu să-i recunosc pe cei din urmă cu 45 de ani. Mai întâi că, atunci, prietenii de azi se războiau între ei. Cioran scrisese împotriva lui Eliade un articol drastic, *Omul fără destin* (din cauza unei femei – Sorana Țopa!), iar Eugen Ionescu îl critica fulminant pe autorul lui *Maitreyi,* contestându-i talentul literar; în al doilea rând, oamenii s-au schimbat mult la chip. Eliade pare un moșneag, cu ochelarii căzuți pe nas și cu pletele pe ceafă, într-un raglan obișnuit – savant în haine de lucru! Cioran apare într-o atitudine de băiat cuminte și ascultător, iar Eugen Ionescu are o mină de... rinocer. (Dar ei rămân mândrii ale intelectualității românești din exil.)

*

Iată că nu numai în presa românească se strecoară (din ignoranță sau lapsusuri) erori menite să rămână faimoase. În *l'Humanité,* ziar ce trece totuși drept unul atent la problemele culturale, moartea lui Louis Guilloux este anunțată pe prima pagină, într-un chenar unde se spune că scriitorul este autorul romanului *Pain noir!* În loc de *Sang noir*!

www.ziuaconstanta.ro

*

La noi, ultima "șopârlă" de acest gen s-a produs în *Luceafărul,* într-un interviu al lui Adrian Marino luat de Mihai Ungheanu (doi fruntași ai criticii literare actuale). Adrian Marino, într-un context relativ la etonolgie, citează numele lui *Mircea Vulcănescu* în loc de *Romulus Vulcănescu.* Mihai Ungheanu (redactor-șef al revistei) constrasemnează.

Dar în numărul imediat următor A. M. face rectificarea de rigoare, lepădându-se cu grijă de *Mircea Vulcănescu.*

*

Prietenul meu din tinerețe, brașoveanul Ștefan Baciu îmi face o publicitate foarte măgulitoare în... insulele Hawaii. El scoate acolo – unde locuiește – de mai mulți ani o revistă internațională de poezie (adică publicând poeți din toată lumea, în diverse limbi) intitulată *MELE* (Poezie, Melos etc. în limba hawaiană).

În câteva numere din această revistă figurează și numele meu. Și anume:

– numărul din martie 1976, închinat liceului "Andrei Șaguna" din Brașov, cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la înființarea lui (unde și eu și Șt. Baciu am fost elevi); am acolo două poezii în facsimil;

www.ziuaconstanta.ro

– *Caietul omagial:* Ștefan Baciu, din 1978, când poetul a împlinit 60 de ani; am colo un catren în facsimil, cu un portret-desen.

– numărul, de asemeni omagial, din martie 1979, închinatMirei Simian, soția lui Șt. Baciu, ea însăși poetă, după decesul ei prematur; am acolo un *Prinos* de o pagină despre Mira Simian.

– *Caiet special Corneliu Temensky* din primăvara 1980, unde am o evocare a lui Temensky. Aici Ștefan Baciu m-a făcut și "editorul" acestui caiet, datorită faptului că eu i-am trimis o parte din materialele despre Temensky publicate în revistă. Tot în acest "caiet", Barbu Brezianu e prezent cu o poezie de circumstanță (în legătură cu "tema" numărului) intitulată *Acatist pentru generație*

(generația celor ce am debutat în literatură pe la începutul anilor '30) și unde o strofă sună așa:

Arșavir, Eugen, Ștefan, Pericle
Stau în varii stelaje de sticle.
Doar ei au mai rămas
Inși patru de pripas.

(Acești "patru de pripas" sunt: Arșavir Acterian, Eugen Ionescu, Ștefan Baciu și eu.)

– În sfârșit, în placheta de versuri *Palmierii de pe Dealul Melcilor,* unde Ștefan Baciu evocă în poezii ușoare (gen cronică rimată) Brașovul copilăriei lui văzut prin prisma amitirilor tocmai din Honolulu, o poezie intitulată chiar *Adolescenții de la Brașov* îmi este dedicată mie.

Toate acestea mi-au făcut plăcere, deși nu servesc la nimic.

Aș vrea să mai adaug că revista *MELE* are câteva numere închinate și altor poeți sau scriitori români, printre cele consacrate unor scriitori străini, bucurându-se de colaborări adesea prestigioase din lumea literară internațională.

*

În caietul omagial *l'Herne* închiant lui Mircea Eliade, în 1978, cel mai frumos articol este al lui Emil Cioran. Se intitulează *Les debuts d'une amitié* și prezintă surpriza de a ne oferi un Cioran... memorialist. Articolul se începe astfel: "L-am întâlnit pe Mircea Eliade pentru prima oară către 1932, în București, unde tocmai terminasem niște vagi studii de filozofie. El era atunci idolul «generației noi» – formulă magică pe care noi eram mândri s-o invocăm. Îi disprețuiam pe «bătrâni», pe «răsuflați», adică pe toți cei ce trecuseră de treizeci de ani. (...) Lupta între generații ne apărea drept cheia tuturor conflictelor și principiul explicativ al tuturor evenimentelor. A fi tânăr însemna, pentru noi, a avea geniu în mod automat. Această infatuare, se va spune, e din toate timpurile. Fără îndoială. Dar cred că ea n-a fost iciodată dusă atât

www.ziuaconstanta.ro

de departe cum am făcut-o noi. Prin ea se exprima, se exaspera o voință de a forța Istoria, o dorință de a se integra în ea, de a suscita cu orice preț ceva nou. Frenezia era la ordinea zilei..."

Pe cât de concis, pe atât de exact e totul. Ceea ce înseamnă că momentul acela istoric, cu toate caracteristicile și implicațiile lui, i-a marcat atât de profund pe cei ce l-au trăit, încât nimeni nu va uita niciodată nimic.

*

Se tot repetă că André Malraux – ale cărui aserțiuni sunt citate ca fiind ale unui spirit foarte lucid și pătrunzător – a făcut și următoarea afirmație: "Secolul XXI va fi religios, sau nu va fi deloc". Fraza este considerată apodictică.

Se poate. Numai că nu se precizează natura acestei religiozități. Deoarece, dacă e vorba de miile de secte mistice și mistagogice existente astăzi în lume, viitoarea structură religioasă a omenirii va fi mai degrabă o oficializare a barbariei. Secta lui James Thurman Jones, care s-a "autodistrus" din fanatism mistic, în jungla din Guyana, sau aceea a lui Aum, în Japonia, care promovează ritualuri sângeroase și apocaliptice sunt simptome inexorabile. (În România, "Sataniștii" și "Martorii lui Iehova".)

Oare la acest gen de spirit "religios" să se fi referit Malraux atunci când a făcut acea previziune pentru sec. XXI? Dacă da, atunci s-ar putea să aibă dreptate. (*Honni soit qui mal y pense!*)

www.ziuaconstanta.ro

*

Dar și mai plauzibilă este teama că secolul XXI va fi "religios" în sensul războaielor religioase ce se desfășoară de pe acum în lume. Războaie crâncene, mai rău ca în evul mediu. Războaie între musulmani și creștini, între budiști și brahmani, între catolici și protestanți (ca în Irlanda), războaie între secte ș.a.m.d., incendiind întreaga suprafață a pământului.

Doamne, ferește!

*

Într-o lungă *Prefață* (peste 100 pagini) la o ediție de *Versuri* de Tudor Arghezi, în două volume, Ion Caraion înșiră multe întâmplări din viața lui, în legătură cu Arghezi și cu alții, unele destul de confuze, altele mirosind a "literatură", cele mai multe inexacte sau aproximative. La pg. 44, de pildă, se spune că, prin 1945 sau 1946, când lucra la revista *Lumea,* "m-am adresat – sau măcar am avut intenția să mă adresez, nu mai țin bine minte", câtorva scriitori pentru a face un număr special din revistă închinat lui Baudelaire. Dintre cei vizați el amintește pe: Al. Philippide, Perpessicius, Camil Petrescu, Ion Barbu, Eugen Schileru, Pericle Martinescu – și, bineînțeles, Tudor Arghezi. Mai spune că unii l-au refuzat.

Adevărul este că eu am oferit atunci revistei *Lumea* un articol intitulat *Reabilitarea lui Baudelaire,* care a și fost publicat imediat. Și acela a fost *singurul* articol apărut în presa românească despre Baudelaire, cu ocazia reabilitării lui postume pentru condamnarea de imoralitate suferită cu aproape un secol în urmă. (Vezi *Lumea* din 5 aprilie 1946, articolul a apărut în p.1, cu portretul poetului, în medalion, în mijlocul paginii).

Acesta este faptul. Dar I.C. înflorește și pune de la el ceea ce nu s-a întâmplat sau ar fi vrut să se întâmple.

www.ziuaconstanta.ro

*

Îmi place grozav de mult această "coincidență" ... diplomatică: în chiar ziua când la Moscova se serbează a 63-a aniversare a Revoluțuiei proletare, la Stockholm conducătorul României Socialiste stă la masă cu regele Suediei. (S-a văzut la televizor!)

*

"Cineva" m-a "invitat" ieri "undeva" (o instituție care se îngrijește de liniștea și ordinea publică – Prefectura Poliției), ca să stea

de vorbă cu mine și să se lămurească asupra unor lucruri cam "cețoase" din viața mea. Am discutat vreo două ceasuri, în termeni foarte amabili. Desigur că – un colonel – n-a aflat nimic nou (nici nu avea ce să afle!), dar, după această convorbire, eu mi-am dat seama singur cât de "complicat" e cazul meu și ce existență încâlcită am avut de vreo cinci decenii încoace. Dar ăsta e destinul meu, desfășurat sub "Steaua singurătății". Complex în aparență, de o simplitate incredibilă în realitate. Și ceea ce pot să afirm cu certitudine este că niciodată n-am voit răul cuiva (persoană sau colectivitate) și n-am acționat împotriva ordinei legale, chiar dacă deseori nu m-am împăcat cu ea. (În 1960 și 1962 am fost de asemeni "invitat" la Securitate, în același scop.)

*

Pe la începutul afirmării suprarealismului, André Breton spunea într-una din primele lui declarații programatice că, o dată cu apariția lui Rimbaud și Lautréamont, s-a înregistrat *sfârșitul infantilismului* în literatură.

Judecând însă după felul cum au evoluat arta și literatura mondială în ultimii 60 de ani și mai ales după stadiul în care se găsesc ele azi, se poate afirma cu certitudine că, o dată cu dadaismul, futurismul și suprarealismul, s-a *început* era infantilismului în artă.

www.ziuaconstanta.ro

*

Se zice că (deoarece tot ce s-a scris despre Rimbaud – și s-a scris enorm de mult – se plasează sub semnul lui "se zice că...") atunci când cineva i-a vorbit, în Abisinia, la câțiva ani după ce părăsise Europa și viața literară, de aparția la Paris a unor texte de ale lui, poetul ar fi exclamat: "Absurd, ridicol, dezgustător".

*

Idolul unor generații întregi de scriitori din ultima sută de ani, care vedeau în opera lui Rimbaud supremul triumf al spiritului și

marea aventură literară ce avea să dezlănțuiască atâtea revoluții și comentarii, el își privea, așadar, propria creație cu "dezgust" și o socotea "ridicolă și absurdă". Lucrul acesta *incredibil* este legitim în cazul Rimbaud, deoarece el a părăsit literatura pentru a se realiza în viață, spre deosebire de majoritatea marilor scriitori care *vin* din viață spre a se realiza în literatură. Exemplele acestora din urmă sunt enorme. Exemplul lui Rimbaud e unic. (Totuși, Rimbaud este acela care a formulat cel mai bine, în chip emblematic, conținutul literaturii din sec. XX, prin trei cuvinte: *L'Elégance, la Science, la Violence.*)

*

Ingrată poate să fie uneori soarta pe care ți-o rezervă un nume răsunător! Tocmai atunci când vrei să faci din el o emblemă, ironia îți joacă renghiul și te trezești că nu mai știi cine ești.

Cazul lui Romulus Vulcănescu, prietenul și colegul meu de Facultate, care se străduiește să devină o personalitate științifică notorie, ca etnolog. Dar numele lui nu vrea să se impună. El apare prin coloanele presei, când *Mircea Vulcănescu*, când *Romulus Vulpescu*. Niciodată *Romulus Vulcănescu*.

Într-un număr trecut din *Luceafărul* fusese confundat cu Mircea Vulcănescu. În numărul de azi al acestei reviste este confundat cu Romulus Vulpescu.

*

Celor care se plâng că tinerii de azi (dar, de fapt, dintotdeauna) sunt impertinenți și nu respectă oamenii în vârstă, le-aș da sfatul să nu intre în conflict cu cei încriminați; ci doar să riposteze în felul acesta la insolența lor: "Băgați de seamă că bătrânețea e o boală care se ia, și dacă nu sunteți cuminți s-ar putea să nu aveți parte de ea!"

*

www.ziuaconstanta.ro

*

Unul din principiile mele călăuzitoare:

Când mă gândesc la ticăloșii care trăiesc bine, sunt ispitit să duc o viață grea.

Douăzeci și trei de ani am locuit la București-Noi, în condiții modeste, fără să cer "casă", în timp ce parveniții se lăfăiaù în apartamente confortabile. Dar am simțit o cinste să trăiesc astfel, într-o vreme când impostura conducea toate treburile publice.

*

În placheta de versuri a lui Ștefan Baciu, *Palmierii de pe Dealul Melcilor* (Editura Start, Honolulu, 1980), la pg. 19, se găsește următoarea poezie, având ca frontispiciu o gravură reprezentând liceul "Andrei Șaguna" cu trei palmieri în față:

Adolescenții de la Brașov
Lui Pericle Martinescu

Un vis pierdut în seară pe Tocile
Și-un nume încrustat îl văd în zid
Ca fluturi cade noaptea pe pupile
Când la "Șaguna" porțile se-nchid.

www.ziuaconstanta.ro

La braț cu anii merg spre Cetățuie
Doi "Fuchs-Maiori" și trei păreri de rău
Pe Tâmpa iedera tăcerii suie
Și-un stins maial răsună-n Răcădău.

Din Prund vin Junii – dar pe tâmple ninge
La Avrigeanu-n geam verzi sticle
Lucesc de sub o ploaie de funinge
Când din Pacific te salut – Pericle!

Cartea e o colecție de amintiri "șaguniste". Ea nu are alt merit – literar, artistic, cogitativ – decât al evocări. Aici poetul e tare.

*

Am în față patru fotografii arătând patru oameni pe care i-am avut ca prieteni apropiați în tinerețe. Pe unii nu i-am mai văzut de patruzeci de ani, iar acum fotografiile lor îmi arată chipuri cu totul diferite de cele cunoscute.

Mircea Eliade (în curând 75 de ani, idolul și "șeful" generației tinere de altădată, simbolul efervescenței intelectuale, apologetul virilității, junele adorat de toată lumea), îl am în față la o masă de scris, aplecat peste o bucată de hârtie, cu pipa în gură, cu o frunte și un craniu complet chel, cu ochelarii lui mari pe nas și cu alții pe birou; pare un moșneag ce se străduie să mai așternă cu penița câteva rânduri pe hârtie.

Ștefan Baciu (peste 62 de ani), celebrul "poet tânăr" de acum aproape cincizeci de ani, apare cu tâmplele încărunțite, cu creștetul pleșuv, cu adânci cute în jurul gurii și cu pielea încrețită sub colțul bărbiei. Poartă ochelari fumurii ce-i ascund dioptriile sporite de miop.

Anton Mystakidis, "fratele" meu de acum 40-50 de ani, junele euforic, plin de voioșie și naturalețe, e acum un moșneag, cu creștetul dezgolit și ascuțit, cu flocoane de păr alb în jurul tâmplelor, cu barbă, mustăți și perciuni complet albe, cu ochelari de asemeni albi (cu rame de metal alb), seamănă cu un mag ce scrutează lumea de sub lentilele sale.

În fine Gabriel Bălănescu, tânărul firav din adolescență, are acum aerul unui savant blazat, cu păr bogat, încărunțit, cu privirile obosite, cu fruntea încrețită, meditând melancolic la soarta omului. (Fotografiile-portret le-am primit de la fiecare prin poștă în ultimul timp.)

Aceștia trăiesc încă (unul la Chicago, altul în Hawaii, al treilea în Suedia și ultimul la San Francisco), ei sunt supraviețuitori. Dar cei mai mulți dintre cei de altădată nu mai sunt pe lumea asta. Iar cei care mai sunt, cum vor fi arătând ei?

www.ziuaconstanta.ro

*

Endocrinologie și destin. Un subiect de tratat în autobiografie. Din cauza dereglării unei glande (tiroide), destinul meu a căpătat o alură cu totul specială, prin faptul că blocându-se procesul de creștere am rămas, nu chiar în stadiul de nanism, dar un handicapat. Lipsa celor câțiva centimetri în măsurătoarea tubulaturii osulare a făcut să am o viață deosebită de cea normală, cu aspirații explozive și inhibiții acute, cu un mare decalaj între potențialul interior (spiritual și sufletesc) și volumul realizărilor exterioare. Multe experiențe le-am trăit paroxistic, dar tot atât de multe mi-au fost interzise. (Printre acestea din urmă și unele care ar fi putut să devină malefice pentru mine! Căci am scăpat de unele "Angajări" – milităria și politica, de pildă, – unde, dacă aș fi fost "tras" sau "împins", aș fi sfârșit rău, fiindcă n-aș fi tolerat opresiunea și minciuna, pe care viața te obligă să le suporți sau să le accepți împotriva tuturor evenimentelor intime.)

Oricum ar fi fost – foarte bogată în interior, destul de săracă în exterior – viața mea e o aventură care nu are sens decât numai pentru mine. Nu poate fi luată de nimeni ca exemplu, nici ca termen de comparație. Eram cu un cap mai mic decât alții, și asta a făcut să mă detașez radical de ceilalți, în aparență identici cu mine. Am sperat mult și am obținut puțin, însă niciodată n-am regretat că sunt frustrat, nici n-am încercat să întind prea mult coarda. Totdeauna am avut sentimentul că purtam un suflet de cuceritor într-o carcasă de ostaș învins – și undeva, în forul meu adânc, am fost mândru de această soartă singulară și contradictorie.

www.ziuaconstanta.ro

*

Într-un lung interviu publicat în *Luceafărul*, sub semnătura lui M. Ungheanu, prof. univ. Liviu Rusu (Catedra de Estetică) se arată foarte bătăios cu unii denigratori (decedați) ai lui Maiorescu și cu unii comentatori (în viață) ai aceluiași. Profesorul vrea să

reînvieze *polemica* în termeni drastici, însă de la primele rânduri dă cu oiștea în gard, vorbind despre "comemorarea lui Caragiale cu prilejul aniversării a 50 de ani de la moartea lui". *Comemorarea aniversării...* cum vine asta? Superbă "perlă" universitară!

*

"La lecture, ce vice impuni..." Într-adevăr, un viciu nepedepsit. Sau a cărui pedeapsă constă în însăși imposibilitatea de a-l duce până la capăt. Căci, oricât de mult am citit, rămân necitite mii și milioane de tipărituri, despre care abia dacă am avea timp să luăm cunoștință, într-o viață de om, fie și numai prin titlurile lor.

Citesc zilnic două ziare și îmi fac o impresie despre principalele evenimente din lume. Dacă aș citi în fiecare zi două mii de publicații, încă n-aș afla tot ce se petrece pe mica noastră Terra. Iar acele două mii (reviste, ziare sau cărți) ce mi-ar trece prin mână între un răsărit și un apus de soare, n-ar constitui decât o infimă parte din uriașa cantitate de hârtie imprimată ce iese necontenit pe porțile tipografilor.

Așadar, viciul "nepedepsit" constă în faptul că citim mult și necontenit, dar mai ales în acela că am vrea să credem că am citit *tot* și că știm *tot*. De fapt, cu cât citim mai mult, cu atât știm mai puțin, doarece bombardamentul de date și noțiuni nu mai lasă creierului nici un răgaz să aleagă sau să asimileze, trezindu-se, la sfârșitul lecturilor, doar obosit și dezgustat. Orice viciu are ca rezultat această stare finală jalnică și iremediabilă.

*

Barbaria e cu atât mai crudă cu cât se exercită într-o societate mai civilizată. În lumea primitivă, cel mai tare își înhață rivalul, îl lichidează sau îl digeră fără multe formalități, și barbarul devine erou. În lumea civilizată, unde metodele de exterminare sunt mai rafinate și mai sofisticate, barbaria e mult mai crudă, în sensul că aici sunt folosite mijloace perfide atunci când adversarii se

www.ziuaconstanta.ro

înfruntă între ei. Barbarul, care poate fi un intelectual cu diplome, trecut prin universități și academii, te ucide, lent și sadic, zâmbindu-ți cu amabilitate și declarând că își vrea binele. Iar după ce te-a exterminat, uită imediat că ai existat vreodată, ca și cum numai el ar continua să dăinuie sub soare. O formă a barbariei moderne se numește *Politică,* alta *Confruntare,* alta *Progres* cu orice chip. Iar cea mai crudă, *Securitatea.*

*

După foarte mulți ani, mi-a căzut în mână *Ecce homo* de Nietzsche. Am (re)citit cartea cu alți ochi și cu mari emoții. Reproduc câteva pasaje:

"Disproporția dintre măreția sarcinii mele și *meschinăria* contemporanilor mei a reieșit la iveală prin faptul că eu nici n-am fost auzit, nici n-am fost văzut. Trăiesc pe propriul meu credit, poate este chiar doar o prejudecată că trăiesc. Ajunge doar să stau de vorbă cu unul din "oamenii cultivați", pentru ca să mă conving că eu nu trăiesc."

Sau: "Eu sunt un om dublu, mai am și o a doua față pe lângă prima".

Sau: "Una sunt eu, alta sunt scrierile mele... Eu însumi nu am ajuns încă la vremea mea. Sunt unii care se nasc postum."

www.ziuaconstanta.ro

Sau: "Căci eu vin din înălțimi pe care nici o pasăre nu le-a atins în zborul ei, și cunosc abisuri unde n-a călcat încă nici un picior de om".

Ecce homo a fost scrisă în 1890, la 46 de ani, după ce autorul publicase alte opere ale lui, care au zdruncinat mintea multor oameni din secolul XX.

ANUL 1981

An jubiliar

S-a dovedit cu neputință să trasez, în decursul unui an, o imagine mai cuprinzătoare a fenomenelor negative din lume. (Așa cum îmi propusesem la începutul lui 1980 *Sinistroziada*.) Au fost (și sunt!) atât de multe, încât ar trebui un dosar cotidian, mare cât un ziar american, ca să le consemneze pe toate. Lucru imposibil de întreprins de un singur spectator. Să lăsăm, deci, evenimentele mondiale să se scurgă în voia lor, ca o lavă compactă și fierbinte pe suprafața pământului și să trecem la micile întâmplări personale.

Păşim în al nouălea deceniu al veacului. Eu însă împlinesc în curând 70 de ani. 1981 e, aşadar, în ce mă priveşte, un an jubiliar. Mai mult încă: un apogeu. Adică o vârstă venerabilă, la care am ajuns aproape incredibil, căci mai înainte o priveam cu nepăsare, ca să nu spun cu dispreț, pentru ca acum să o consider un triumf și o favoare a zeilor. O favoare, însă, derizorie. Căci de aici încolo, de la acest "apogeu, nu poate urma decât coborârea, decăderea, căderea în lume" lentă și implacabilă, în pofida tuturor eforturilor noastre de a salva aparențele. De la 70 de ani înainte omul e scos din circuitul activ și din atenția observatorilor, devenind un simplu obiect de curiozitate biologică. O biată cifră statistică pentru echilibrarea tabelelor demografice. Nici miliția, nici medicii, nici oamenii de rând, nu-ți mai acordă vreo șansă sau vreo importanță. (Desigur, numai popii te urmăresc zi de zi, așteptând să nu piardă prilejul de a-ți cânta prohodul și a încasa

www.ziuaconstanta.ro

"suticul" ce li se cuvine pentru această ultimă.. "Omagiere" a lor)

Totuși, ca o consolare (slabă consolare!) omul crede că viața se începe la orice vârstă, chiar și la 70 de ani. Numai că, de data asta, nu poate fi vorba decât de începutul... sfârșitului.

Sperând, convins chiar, că voi depăși anul 1981 (pentru mine jubiliar), sunt mai mult decât sigur că deceniul ce se începe acum nu mă va mai găsi în viață la sfârșitul său. De altfel, nici nu râvnesc să persist prea mult, ajungând la neputință fizică și senilitate intelectuală.

Trecând de 70 de ani, am intrat în Bătrânețe. Iremediabil și irevocabil! Lupta împotriva sclerozării (Anti-Scleroziada) e principala formă de a mai păstra un contact cu Viața, într-o etapă când toate te părăsesc: vigoarea, entuziasmul, spontaneitatea, memoria – mai ales memoria.

În consecință, rostul însemnărilor ce urmează este tocmai acela de a încerca să smulg din caierul timpului (care se scurge fulgerător) câte un firișor ce s-ar putea pierde pentru totdeauna, spre a lăsa o mărturie despre o vârstă ale cărei secrete nu le cunosc decât cei ce le trăiesc nemijlocit.

Aici vă vorbește Bătrânețea. Ascultați-o! Vă rog să o înțelegeți și să fiți indulgenți cu ea!

www.ziuaconstanta.ro

Noaptea de Anul Nou 1981

1 ianuarie 1981. Am petrecut Revelionul acasa, în cinci: eu, Luchi, televizorul, plăcinta și sticla cu vin. A fost foarte plăcut, mai ales că programul de la Televiziune era, de data aceasta, mai antrenant ca de obicei. Părea chiar a da iluzia de abundență și fericire, după calvarul populației din zilele precedente, când orașul avea un aspect infernal, cu acea goană nebună a oamenilor după aprovizionări. Magazinele au fost pur și simplu devastate. Se zicea chiar că au apărut și la București magazine... *sexy* (adică *goale*).

Dar hopul a trecut. Oamenii s-au potolit. Azi am avut răgaz să reluăm jocul de cărți, pentru încercarea norocului. Din cei patru parteneri, am fost singurul câștigător. La mai mare !

2 ianuarie. Și ieri și azi au fost două zile superbe. Mi s-a spus că orașul și parcurile erau pline de lume ieșită la plimbare. N-am ieșit din casă, decât seara. La prânz, ca la fiecare An Nou, am ascultat concertul festiv de la Viena, o reală "bucurie a muzicii". Seara la cinematograf, am văzut un film admirabil: *Mica romanță*, film american, cu acțiune plasată la Paris, Padova și Veneția, și având ca eroi doi tineri (circa 15 ani), un gen de *Romeo și Julieta* model secolul XX, extrem de sugestivi pentru temperamentul și preocupările generației tinere din momentul de față. (Fetița îl citea pe Heidegger, "pentru plăcerea sa", iar băiatul era un tip de Gavroche al zilelor noastre.)

3 ianuarie. După bucuriile muzicii și ale filmului, bucuriile lecturii. Astăzi am citit volumul de *Corespondențe* al lui Bazil Munteanu (1897-1972), publicat de soția lui la Paris, în 1979, la editura de limba română Ethos a lui Ioan Cușa. Volumul, de aproape 700 de pagini, cuprinde scrisorile primite de B. M. între 1920-1940, de la 29 corespondenți, foști colegi de universitate, foști profesori universitari, diverse personalități notorii din epocă. E un document extrem de prețios pentru cunoașterea oamenilor și a unor evenimente culturale din acel timp. Cartea nu cuprinde scrisorile lui B. M. către ceilalți – decât în cazul Vasile Băncilă. Amândoi brăileni, de aceeași vârstă, colegi de liceu și de studenție, au purtat o corespondență regulată, dovedind o prietenie caldă și reală, una dintre cele mai frumoase din câte se pot reține în literatura epistolară. Foarte frumoasă, dar și foarte interesantă pentru portretizarea spirituală și sufletească a celor doi.

Bazil Munteanu la Paris, luptându-se din răsputeri să răzbată (și a reușit), Vasile Băncilă, la Brăila, ca profesor, luptându-se cu

www.ziuaconstanta.ro

greutățile vieții de belfer provincial și de conducător al unei familii închegate. Unul s-a realizat, celălalt a suportat destinul intelectualului tracasat de mediu, rămânând, dacă nu un ratat, unul de la care se aștepta mai mult și care ar fi putut să dea mai mult. Dar Băncilă avea o conștiință acută a condiției intelectualului român ridicat din popor, legat de popor, și viziunea lui despre destinul propriu și colectiv al neamului său era extrem de lucidă. N-a făcut compromisuri, a preferat să rămână un OM și un gânditor cinstit. Corespondența lor, însumând aproape 200 pagini, curpinde 61 scrisori emise de Bazil Munteanu și 106 ale lui Băncilă.

Nu mă pot împiedica de a reproduce aici o pagină dintr-o scrisoare a lui Băncilă, deosebit de semnificativă. E o scrisoare lungă (a 89-a), datată 12 mai 1934, din Brăila, unde, vorbind despre destinul generației lor, spune:

"Și totuși e încă atâta tinerețe în noi! Atâta tinerețe vexată, nedumerită! Poate că una din cauzele durerii noastre e fiindcă n-am îmbătrânit paralel cu vârsta și cu vremea. Epoca de după război a fost tot timpul așa de accelerată și de îmbibată de provizoriu, încât ne-a împiedicat să ne definitivăm sufletește. Trăim cu respirația oprită de aproape douăzeci de ani. Keyserling plecase în lume de teama cristalizării. Dar la noi mi se pare că o să apară teama de necristalizare. Nu e destul că poporul românesc ca atare a fost împiedicat de istorie să se cristalizeze, să se precizeze. Mai vin și împrejurările de azi, care în loc să repare trecutul, măresc și mai mult neprecizarea sufletească a intelectualului român! Istoria actuală nu mai îngăduie oamenilor să se cristalizeze. De aceea, noi suntem într-un fel mai bătrâni, mai blazați, dar, în altul, avem și mai multă tinerețe și, în orice caz, mai multă ebuliție, decât alte generații la aceeași vârstă. Dar nu e numai atât. Noi am vrut să facem ceva în viață. Iar mesianismul acesta al nostru nu era ceva egoist. Era ceea ce se cheamă un ideal. Însă tot vremurile nu ne-au lăsat să realizăm ceea ce am fi putut, în timpul dorit. În sfârșit, vitregia timpului ne-a înțărcat prea repede de la așa-numita bucurie

www.ziuaconstanta.ro

păgână – vorbesc de cea legitimă – a vieții ori nu ne-a permis-o cu adevărat niciodată, bucuria la care dacă nu ne-am gândit formal, dar s-a gândit instinctul din noi. Vezi ce ciudată față au lucrurile la noi: Românul a răbdat în toată istoria, două mii de ani, nu și-a trăit viața. Când ajunge și el intelectual, ar vrea să-și răzbune toți strămoșii, ce au dus o asceză istorică. N-o poate însă face. Întâia jumătate a vieții trebuie s-o întrebuințeze impunându-și și el o asceză forțată, ca să-și facă o situație. Și când, în sfârșit, e învingător – s-a pierdut pe sine, căci e bătrân. Așa a fost mai totdeauna în România modernă. La generația noastră însă e o circumstanță agravantă căci s-au adăugat și vremurle actuale, care ne împiedică să avem măcar o rostuire exterioară închegată în viață. Așa că, pe deoparte, provizoratul vremii, care ne menține în ebuliție tinerească, pe de alta, faptul că n-am putut realiza tot ce am vrut ori că nu ne-am putut trăi viața – fac să refuzăm bătrânețea, să ne încăpățânăm în păstrarea unei psihologii oarecum artificiale, să amânăm scadența. Dar cronologia nu vrea să știe. Nu putem schimba noi aritmetica. Începem să bănuim anacronicul psihologic al situației noastre. Trebuie să începem a renunța, căci nu orice se poate face la orice vârstă. Dar renunțarea conștientă e totdeauna tristă. N-are valoare igienică decât renunțarea așa-zicând anonimă. Țăranul renunță efectiv, sănătos, fiindcă aproape că nici nu știe când renunță. Oamenii vechi aveau idealuri biologic-colective. Aceasta nu se realiza decât în parte ori aproape deloc. Cu atât mai rău pentru ele – dar individul nu se simțea sărăcit din cauza asta. Nepotrivirea între psihologie și cronologie, conștiința formală a renunțării, ne dau în multe momente niște lentile tulburi. Privim existența printr-un geam, care n-a mai fost spălat de mult. Căci ne-a fost dat să trăim într-o epocă smintită, într-o sarabandă de provizorat și de accelerare. La patruzeci de ani, va trebui să renunțăm la trecut și să ne refacem toată cultura, ca la optsprezece ani!" (*Op. cit.* pp. 136-137.)

Admirabilă pagină! Dar cât de dureroasă!

www.ziuaconstanta.ro

Iar dacă aș mai adăuga numai câteva elemente în plus – elemente dramatice și chiar tragice – aș fixa în aceste rânduri destinul generației mele însăși. Ceea ce scria Băncilă în 1934 se potrivea întocmai, ba poate mai mult, pentru oamenii care împliniau patruzeci de ani în 1954 – ca să nu mai vorbesc de felul cum apăreau lucrurile mai târziu, în 1964, 1974, astăzi chiar.

Toate generațiile de intelectuali din România secolului XX au fost sacrificate, cele mai târzii pur și simplu mutilate sau decapitate sufletești și spiritual, încât se pune cu toată gravitatea problema persistenței neamului nostru în istorie. Căci fără intelectuali, fără cultură, un popor nu poate străbate vacarmul istoriei.

4 ianuarie. Discuție ceva mai aprinsă cu Măriuca. Ea e supărată că și-a ratat vacanța aceasta de patru zile, deoarece, ducându-se să schieze la Predeal, n-a găsit gazdă acolo, din cauza aglomerației, și a trebuit să se întoarcă la București. Din cauza asta e dezolată și furioasă. La vârsta ei (41) ani are încă multe probleme de viață și se luptă din greu cu mediul. Dar acum suferă mai ales de un complex al inferiorității, mărturisind că toată lumea din preajma ei, știind că e asistentă medicală, adică fără studii universitare, o privește cam de sus, ceea ce nu-i face nici o plăcere. Am încercat să-i demonstrez că diplomele, studiile superioare, titlurile, rangurile ș.a.m.d. nu definesc personalitatea unui om, ele pot fi deținute și de mitocani, după cum faptul de a nu le avea nu înseamnă că ești de o calitate sufletească și intelectuală inferioară. Ea e o femeie deșteaptă, are experiență, însă ar vrea să fie privită la nivelul celor din preajma cărora își desfășoară activitatea (a medicilor), deși are despre ei păreri foarte proaste (ca indivizi). Bineînțeles, toate argumentele mele nu găseau ecou la ea, și la un moment dat mi-a replicat într-o formă amiabilă că e ușor să judeci așa când ești "în afara" lucrurilor (adică a vieții), cu alte cuvinte când ai 70 de ani și nu mai ești obligat să duci anumite corvezi. I-am dat dreptate și am repetat că, la vârsta mea, nu mai am

www.ziuaconstanta.ro

ambiții sau dorințe, de a da sfaturi sau de a dirija, din contră sunt gata să primesc sugestii despre cum să mă comport în viața de toate zilele, mai cu seamă în materie de probleme sanitare.

N-am constatat o prea mare deosebire de gândire între noi (două generații diferite), însă am înțeles că mă aflu într-o poziție când nu mai pot judeca obiectiv și *în direct*, cum se spune la radio, lumea activă din jurul meu.

5 ianuarie. Am plecat de acasă la ora 8 dimineața și m-am întors la 12 noaptea. Azi am avut zi de bridge, în Cotroceni, astfel că pe la 8 1/2 traversam Cișmigiul spre Piața Kogălniceanu, ca să iau de acolo troleul mai departe. Îmi spuneam că din timpul studenției n-am mai umblat așa de dimineață prin acele părți.

După bridge, am jucat puțin *chemin de fer* – să ne încercăm norocul pe 1981 – și am câștigat.

Seara m-am dus la reuniunea lunară cu foștii colegi de liceu de la Constanța, unde aveam datoria să particip, deoarece la agapa anuală din decembrie n-am fost de față. Acum însă nu ne-am întâlnit decât trei inși: N. Mihăileanu, Mircea Grigoriu și eu. Restaurantul "Capitol" (peste drum de Capșa) era încă pavoazat de la Revelion, dar lume era puțină. Atmosferă, deci, foarte simpatică. Am stat aproape trei ceasuri, am băut două sticle de vin și am mâncat "șalău meunière" (foarte bun). Discuțiile s-au purtat, ca de obicei, în jurul evocărilor anilor din liceu, ale colegilor, ale profesorilor, ale orașului Constanța, însă, de data asta, ele erau umbrite de constatări și presimțiri funebre. În anul 1980 au murit trei colegi de liceu, iar în prezent doi sunt grav bolnavi. La primăvară va trebui să ne întâlnim la Constanța pentru a sărbători 50 de ani de la terminarea liceului. "Dacă și câți vor apuca", era refrenul tuturor proiectelor.

Ieșind din restaurant, după ora 11 noaptea, am pornit pe Calea Victoriei, singur, în sus, într-o atmosferă feerică. Plouase, asfaltul lucea, totul era învăluit în lumina galbenă-roșcată a noilor sisteme

www.ziuaconstanta.ro

de iluminat public, orașul era aproape pustiu, din când în când trecea câte o mașină, iar oamenii erau și mai rari. Mă opream la fiecare colț, stăteam și admiram priveliștea. Fațadele hieratice și mute, trotuarele goale, strada fără nici o mișcare mi se păreau ireale, neverosimile. Dar ele îmi răscoleau potopuri de amintiri. Parcă vedeam îndeaievea valurile de oameni ce se scurgeau în sus și în jos pe "Cale", între Capșa și Continental, parcă așteptam să apară de undeva grupul de prieteni pentru a face "turul" cotidian prin vesela mulțime. Chipuri, zâmbete, culori, prindeau viață în pustietatea unde mă aflam doar eu, trecut de miezul nopții. Eram un strigoi. Îmi venea să plâng, gândindu-mă la toate câte și câți au fost, și nu mai sunt. Iar cei care mai trăiesc încă, stau înfofoliți în casele lor, la adăpost, bând ceaiuri dietetice și răsfoind agende medicale.

Priveam noaptea pustie, cu fațedele hieratice și mute, care văzuseră și auziseră multe în decursul deceniilor, și-mi spuneam: Ah, București, București, tu mi-ai mâncat tinerețea, de tine sunt legat cu fire tainice și nepieritoare! Pe tine te iubesc eu!"

Dar în urechi parcă îmi striga cineva: *Où sont les jeunes d'antan?...* E cea mai înțepătoare impresie ce mi-a rămas din seara aceasta.

www.ziuaconstanta.ro

6 ianuarie. Am început un sport nou, pe care nu l-am practicat niciodată până acum: am început să joc la loterie. La Loto. Abia învăț regulile jocului și prima tentativă s-a soldat cu eșec. Dar vreau să perseverez. Azi toată ziua a nins.

7 ianuarie. Ca să scap de "dosarele ecranului" (filme cu tematică), m-am dus în oraș și am văzut un film ce mi-a amintit de povestirile ecranizate de prin anii '20: *Omul munților*. Un film – în culori – consacrat primelor măsuri pentru înființarea "parcurilor naționale" din Statele Unite, pe vremea lui Lincoln. Un poem cinematografic, cu splendide "exterioare".

Din cinci "Ioni" pe care i-am căutat la telefon ca să-i felicit azi, de ziua lor, unul mi-a răspuns, plângând: "Te rog să mă ierți, n-am îndrăznit să-ți spun...!" "Ce să-mi spui ?" "S-a prăpădit nevastă-mea". Am rămas stupefiat. "Când asta?" "În aprilie." "Și, cum, noi n-am mai vorbit la telefon de-atunci?" Aveam impresia că doar acum 2-3 săptămâni vorbisem la telefon, chiar cu nevastă-sa, și iată că trecuse aproape un an de la eveniment. Îngrozitor de repede se duce timpul! Și câte se pot întâmpla pe parcurs! Numai "treburile" noastre literare merg încet, ele stau pur și simplu pe loc.

8 ianuarie. Sub impresiile filmului de aseară, am avut azi-noapte două vise frumoase. 1. Se făcea că eram prin munți, că stăteam întins pe clăi de fân, sau că mergeam într-un car cu fân tras de un tractor, pe drumuri de țară. 2. Se făce că ajunsesem la președintele Carter, în audiență, rugându-l să-mi dea o recomandare pentru publicarea unui manuscris pe care i-l prezentam, recomandare primită și dată de el cu multă căldură. Exact ca în filmul de aseară. Ciudat – și misterios – e mecanismul acesta al producerii viselor.

9 ianuarie. Iată și bucuriile chefului: "Căci ce sunt recile mademuri,/ Ce aur, pietre, ce sidef./ Pe lângă vinul copt de vremuri/ Pe lângă-un haz, pe lângă-un chef?" La Casa Scriitorilor a fost azi ziua săruturilor (oamenii se sărută prea mult de la un timp încoace, a devenit o manie). La început de an, întâlnirea cu prietenii (câți mai sunt!) se marchează prin săruturi "călduroase" pe ambii obraji (cam dezgustător obicei). Pe urmă ne-am instalat la o masă, trei inși, curând a apărut și al patrulea, apoi și al cincilea. Aceasta din urmă avea și o servietă cam burdușită; credeam că e plină de cărți sau de manuscrise. Dar după ce-am golit două sticle de vin, el s-a aplecat și a cos din servieta sa o sticlă cu "ceva mai bun". Era un vin din producția proprie, într-adevăr mult mai bun decât

www.ziuaconstanta.ro

celălalt. A urmat a doua sticlă, și a treia – geanta aceea părea fără fund, iar noi deveneam din ce în ce mai veseli. Toată sala se uita la masa noastră, niște "boșorogi" care se aflau în mare vervă. La masa lui, din colțul simetric cu al nostru, Jebeleanu (cu fiica și fiul) lua masa și ne ațintea cu un ochi invidios. Când ne-am sărutat, mi s-a părut mult îmbătrânit, cu tenul negricios, cu riduri adânci și cu ochii înfundați. Dar îi părea bine că și-a văzut publicat ultimul volum de versuri, *Arma secretă*. Admirabil titlu și metaforă pentru menirea *Poeziei!* În zilele de azi!

A trebuit să vie Șapira și să ne roage să plecăm, căci se închidea localul.

Afară ningea splendid, era o iarnă sublimă. Prin pânza ninsorii am zărit lucarna de la casa de peste drum, (Calea Victoriei 168) unde în studenție locuiam la mansardă și unde urcam scările, ca un ied, până la ultimul etaj. Acolo e îngropată o parte din tinerețea mea.

10 ianuarie. Urâtă zi de iarnă. Am fost la catafalcul bunului nostru coleg de liceu Apostol Ilie (fost profesor), care ne-a părăsit și el pe neașteptate. Am luat autobuzul 68 de la Ateneu (eram cinci foști colegi) și am mers cu el până la capul liniei, la stația Râul Doamnei din Drumul Taberei, la marginea câmpiei. Acolo se termină Bucureștiul. Apostol, în apartamentul lui, dormea liniștit în coșciugul alb, cu câteva flori în jurul său, fără să mai știe nimic. Era cel mai fervent participant la "întâlnirile" noastre lunare, nu lipsea niciodată, îi aducea și pe ceilalți, acum el a plecat. Noi am stat numai la slujba religioasă, săvârșită acolo, în casă, apoi familia l-a dus la cimitirul Ghencea II (Domnești), la vreo patru kilometri de locuință, unde, din cauza vremii rele, nu l-am putut însoți. Este al patrulea coleg de liceu pe care-l pierd într-o jumătate de an. Se apropie sfârșitul! Începe *secerișul roșu!*

www.ziuaconstanta.ro

În *Almanahul literar '81*, Laurențiu Fulga publică niște amintiri din adolescența lui literară, în legătură cu Camil

Petrescu. Încredințează tiparului și câteva scrisori trimise în momentele de mare deznădejde. Laurențiu Fulga e un fanatic al literaturii, al vieții literare, al cultivării scriitorilor. Unii îl bârfesc, spunând că nu-și cunoaște decât interesele personale, dar eu am alte păreri. Totdeauna el a sărit în ajutorul confraților, a făcut totul (ca vicepreședinte al Uniunii) pentru a le ușura viața și a le face o bucurie. Este un temperament cam bizar – inhibat, închis în sine, fantast și fantastic, ca realizare literară – dar un om care a ars și arde încă de viu. Scrisorile acestea, adresate, cu patruzeci de ani în urmă lui Camil Petrescu, o dovedesc încă o dată.

Și eu am trecut prin momente de mari deznădejdi și de cruntă mizerie. Puteam să mă plâng, să fac "literatură", să strig după ajutor. N-am recurs niciodată la asemenea "salvări". M-am consumat în mine însumi, fără ca nimeni să bănuiască ceva. Ardeam și eu ca un pârjol. Dar n-am trimis nici o scrisoare nimănui, deși aveam cui să mă adresez, și cred că nimeni n-a bănuit vreodată ce se petrecea cu mine. Aș fi putut să captez bunăvoința lui Lovinescu, a lui Tudor Vianu, a lui Ion Marin Sadoveanu etc., etc. M-am bucurat doar de simpatia lui Mircea Eliade (absolut dezinteresată din partea mea) și singurul care a ghicit ceva a fost Panait Istrati. "Mă uit la dumneata și la ochii dumitale și te compătimesc", mi-a spus el odată. "În viață oamenii luptă și suferă foarte mult, dar dumneata trebuie că suferi și mai mult". Era exact ceea ce știam și eu. Dar niciodată nu m-am plâns, nimănui. Din trufie! Oricât de nenorocit sau descumpănit aș fi fost, nu înțelegeam să-mi calc pe demnitate și să mă spovedesc sau să apelez la alții mai mari sau mai puternici. Am fost mereu *eu însumi*. Jurnalul din anii tinereții o dovedește. În schimb, cei ce vor căuta "documente" referitoare la mine, nu vor găsi *nimic*, în nici o "arhivă" scriitoricească. "Arhiva" mea sufletească e însă arhiplină de asemenea documente.

Pe Laurențiu Fulga l-am simțit totdeauna ca făcând parte din aceeași constelație cu mine, deși el s-a realizat ca scriitor (așa cum îi spuneam și lui Jebeleanu ieri), pe când eu am rămas o promisi-

www.ziuaconstanta.ro

une goală și stearpă. Fiindcă eu n-am *crezut* în literatură, deși mi-a plăcut, dar mai ales fiindcă eu nu m-am gândit niciodată să fac din literatură o carieră sau un ideal de viață. Ei făceau cărți, eu îmi făceam și refăceam viața.

11 ianuarie. Bucuriile iernii, la ... televizor. Aproape două ceasuri am urmărit pe micul ecran transmisia concursurilor de sărituri la trambulină (Cupa campionilor) de la Obersdorf (trambulina mare) și Garmisch-Partenkirchen (cea mică) din Austria, apoi slalomul uriaș de la Ednat Kapel (Elveția). Televizorul oferă această imensă ocazie să ai așa ceva la... fotoliu!

Ce frumos ningea în Elveția!

Tot televizorul ne-a arătat-o azi pe Bette Davis (la peste 80 de ani) într-un film unde juca rolul unei bătrâne. Cu toate că niciodată mie nu mi-a plăcut această artistă, de care ne-am lovit mereu pe ecrane timp de vreo 50 de ani, acum ea era machiată excesiv, nu ca să-i atenueze ci ca să-i accentueze senilitatea, apărea în filmul de azi – făcut numai pentru acest scop – doar ca să arate că, la vârsta ei, bravează și se "ține" încă. Umbla, țipa, dădea cu piciorul – încolo era o ruină.

– Dar ce, crezi că noi arătăm altfel, a fost replica lui Luchi la observația mea.

Ei, nici așa!

12 ianuarie. Brigde la Gică (Arcul de Triumf). Din camera de alături, Alice, soția lui, vorbea la telefon cu cineva. "Da, sunt babalâcii aici, la bridge", am auzit-o la un moment dat... Biața de ea, credea că folosește un eufemism!

13 ianuarie. Fiindcă ieri am stat nouă ore la masa de bridge (cu o jumătate de ceas întrerupere, la prânz), a trebuit, după aceea, seara, să mă plimb la aer. Am umblat o oră și jumătate, pe ger, și aproape că am înghețat de tot. Ieri a trebuit să iau primul pirami-

www.ziuaconstanta.ro

don pe 1981.

Cu acest prilej, am făcut o recapitulare și am constatat că în 1980 n-am fost la doctor, n-am făcut nici o injecție, n-am luat nici un medicament. Pot să spun cu precizie că în tot cursul anului trecut am înghițit trei aspirine, vreo șase piramidoane și un flacon (unul singur) de Hipazin. Încolo, nimic!

Înseamnă că organismul e atât de sclerozat, încât nimic din afară nu-l mai afectează. Mașinăria funcționează în virtutea inerției. Încă e bine!

14 ianuarie. Almanahul *Convorbiri literare* pe 1981 (de la Iași) are o rubrică intitulată "Vârstele scriitorilor". Sunt consemnate vârstele jubiliare: 50, 55, 60, 65, 70, 75, 80 de ani, apoi scriitorii care au trecut peste 80 de ani. Cel mai în vârstă acum este G. T. Niculescu-Varone (97 de ani), urmat de Mihail Cruceanu (94), Cella Delavrancea și Iorgu Iordan (93) ș.a.m.d. În categoria septuagenarilor – unde mă aflu – suntem 14 inși. Să trăiască toți!

15 ianuarie. Aniversarea Eminescu! Revistele literare consacră evenimentului numeroase articole, ca în fiecare an. Eminescu e mereu redescoperit, el constituie un filon inepuizabil de reflecții poetice. Fiecare generație își are Eminescu al ei, sau se regăsește în Eminescu cel etern.

De data asta reținobservația lui Geo Bogza, care notează că deceniul '80 va fi deceniul marilor aniversări și comemorări. El se începe cu centenarul "poetului care a auzit plângând materia" (Bacovia), și se va încheia cu centenarul (morții) Poetului, în 1989.

Deocamdată, acum, în ianuarie, avem centenarul lui Ion Minulescu.

16 ianuarie. Mai tinerii noștri prieteni, Răzvan și Mirela Gr., doctori la Constanța, plecați în excursie cu motonava "Aivazona", *au rămas* în Italia. Totul a fost pregătit bine dinainte, încât n-au

www.ziuaconstanta.ro

lăsat decât casa (un apartament de trei camere) și mobila din ea. Azi, am primit vestea că se află la Roma și că "totul merge bine". Au de gând să se ducă în Canada sau Australia. (Ei sunt doi dintre cei 16 excursioniști români din grup care au rămas în Occident.)

Tot astăzi am primit, în sfârșit, o ilustrată de la V. B. (Vasile Baboaie, pictor, medic), colegul meu de liceu, bun prieten, doctor și pictor de talent, care ne felicită de Anul Nou. Ei sunt "plecați" de doi ani, se află în Elveția și până acum nu dăduseră nici un semn de viață. Când au plecat, au lăsat aici un mare și splendid apartament pe strada Frumoasă, multe lucruri prețioase și mașină. Au renunțat la totul, pentru libertate.

17 ianuarie. Am citit romanul *Noaptea de Sânziene* al lui Mircea Eliade. În *Jurnalul* său, el notează că socotește această carte cea mai bună realizare a lui. E scris în 1949-1954 (înainte de nuvelele din *Curtea lui Dionis, Pe strada Mântuleasa, La țigănci* și altele), dar are același caracter fantastico-realist, ca și nuvelele. Este un roman de dragoste și totodată un roman ideologic. Acțiunea se petrece între 1936-1947, la București și în diferite metropole din Occident (Londra, Lisabona, Paris), cu multe elemente autobiografice. Eroul Ștefan Viziru, vrea să iasă din istorie, dezgustat de tot ce vede, vrea să-și creeze un Timp al lui, dar până la urmă ratează. În noaptea de Sânziene din 1936 o întâlnește pe Ileana, de care se îndrăgostește, deși e însurat și-și iubește soția. Ileana e o aspirație. Toată cartea povestește frământările lui și dorința de a o regăsi pe această fată, căreia îi este ursit, așa cum a văzut el în acea noapte, la pădurea Băneasa. Partea ideologică se referă la toate evenimentele din acea vreme, însă fără să insiste, ci doar amintindu-le prin câteva date istorice. În schimb, un larg capitol e consacrat vieții londoneze în timpul bombardamentelor din 1941, iar altul Bucureștiului în timpul bombardamentelor americane din 1944. Numai că aici reușita e mai slabă. Eliade plasează bombardamentul de la 4 aprilie în ziua

www.ziuaconstanta.ro

de Paște, când, în realitate, Paștele a fost atunci cu vreo zece zile mai târziu. E inexplicabilă această inadvertență la un autor care ține atât de mult la exactitatea datelor istorice și geografice.

Dar *Noaptea de Sânziene* este romanul destinului generației noastre, cu toate implicațiile și suferințele ei. Toți eroii mor până la urmă, în împrejurări tragice – și asta vrea să demonstreze, că generația (lui Eliade) a fost *decapitată* de Istorie.

M-a răscolit tare acest roman, mai ales că am găsit în el ceea ce aș fi vrut să fac și eu în proiectatul meu roman *Între Destin și Libertate,* pe care nu l-am terminat. Poate l-aș fi scris, dacă aș fi fost în situația lui Eliade, exilat, departe de țară, mistuit de nostalgii. Căci *Noaptea de Sânziene* e un roman al Nostalgiilor. Dar el n-ar fi putut fi scris aici, după cum nu va putea fi tipărit aici, așa cum speră unii. A fost tipărit la Paris, de Ioan Cușa.

18 ianuarie. Tânărul istoric literar Nicolae Scurtu mi-a adus trei cărți noi, toate de morialistică; amintirile lui Mircea Ștefănescu, amintirile lui Ștefan Voicu și interviurile scriitorilor olteni, luate de Nicolae Popa. Voi avea ce să citesc câteva zile.

Astăzi însă am răsfoit volumul lui Mircea Eliade *De Zamolxis à Gengis-Han* (Paris, Payot, 1970). Spun "am răsfoit", fiindcă eu nu pot și n-am putut niciodată să citesc *studiile* lui Eliade din cauza abuzului de erudiție. Aproape la fiecare frază e câte o trimitere bibliografică, și asta face lectura dificilă. Dar cum *De la Zalmoxe...* a apărut recent și în românește, fără să-l văd, și cum mi-a căzut azi în mână versiunea franceză, mi-am aruncat ochii prin carte. La p. 219 am descoperit cu surprindere numele lui Ion Ureche, colegul meu de Facultate și prietenul de mai pe urmă, care, plecat la Paris în 1938, nu s-a mai întors în țară. Am avut cu el o lungă corespondență, până prin 1953, când i-am pierdut urma. Se dusese să-și ia doctoratul în Estetică. Nu știu dacă l-a luat. În țară nu s-a mai întors de frică să nu fie condamnat pentru că se sustrăsese serviciului militar. În 1947, Tudor Vianu, aflat la

www.ziuaconstanta.ro

Paris, l-a întâlnit pe Ureche și – așa mi-a povestit profesorul nostru – "o ducea greu, fiind un fel de comis-voiajor al unei firme de produse cosmetice". Și iată că acum Eliade îl citează ca autor al traducerii baladei *Mioriței* în franceză, alături de Jules Michelet, care a tradus aceeași baladă în 1854. De data asta, zice Eliade, "je suis hereux de pouvoir reproduire ici la version recente de M. Ion Ureche, qui est, certes, une des plus réussies". Și o reproduce integral. Textul este reprodus din revista *Semne* (III, nr. 1-3, Paris, 963), ceea ce înseamnă că Ureche* mai trăia atunci, și chiar în 1970, de vreme ce Eliade îl citează ca "M. (domnul) Ion Ureche".

19 ianuarie. Cartea lui Mircea Ștefănescu *Un dramaturg își amintește* este magistrală. Evocatoare, sinceră, onestă, ea face cinste literaturii memorialistice de la noi, unde prea multe scrieri de acest gen au compromis cu totul genul. După *Jurnalul* lui Gala Galaction și *Memoriile* lui Sextil Pușcariu, amintirile lui M. Șt. m-au încântat profund. Acestea sunt adevăratele "amintiri", iar nu toate erzatzurile care se publică acum. Volumul acoperă numai o parte din viața autorului, până în 1940, urmând ca volumul al doilea (la care lucrează) să ducă narațiunea mai departe.

Cu multă plăcere am citit capitolul despre "Săptămânalul Vremea" (p. 343-366), unde am constatat că aprecierile mele despre *Vremea* din "Amintiri de la Vremea" publicate în *Steaua* (nr. 7, iulie 1980) sunt aproape identice cu ale lui M. Șt., care a fost unul dintre creatorii revistei. De altfel, autorul mă și menționează la loc de cinste printre colaboratorii revistei, ceea ce, iarăși, m-a bucurat foarte mult (vezi pg. 348).

www.ziuaconstanta.ro

20 ianuarie. N-am dormit deloc azi-noapte. Cartea lui Mircea Ștefănescu m-a "prins" atât de tare, încânt n-am putut s-o închid decât târziu după miezul nopții. Dar ea mi-a produs o adevărată

---

* Ion Ureche a murit într-un spital din Paris, cu manuscrisele traducerilor lui în franceză sub pernă. Despre el și-a amintit și Alexandru Ciorănescu.

criză de disperare, ce m-a chinuit toată noaptea. Disperarea de a nu fi scris și eu un volum complet de amintiri – și mai ales disperarea că nu mai am timp s-o fac. Căci în cei trei–patru ani pe care-i mai am în față, acum, la bătrânețe, cu forțele sleite n-am să mai pot realiza ceea ce aș fi putut să fac în trei–patru decenii. Și gândul ăsta m-a terorizat până la ziuă, cu dureri acute de cap, de credeam că n-am să mă mai scol teafăr. (Mă obsedează cazul poetului Matei Alexandrescu, paralizat la 65 de ani, și rămas la pat nouă ani!)

Dar azi-dimineață, pe la zece, ametit după o noapte de insomnii, primesc un telefon prin care mi se anunță că ieri a murit subit Catinca Ralea!... Și ea a murit subit ca și tatăl ei...

21 ianuarie. Mă gândesc tot mai mult la sfârșitul apropiat. Nu-mi doresc decât un sfârșit brusc, fără suferințe. Și aș vrea ca în locul anostelor "slujbe religioase", cu popi și dascăli, și în locul textelor bisericești (frumoase, ce-i drept, însă numai atât!) să mi se citească la căpătâi câteva poezii. De pildă: *Timbru* de Ion Barbu, *Noapte de mai* de Macedonski și *Destin*, poezia mea inedită ("De la mine pân' la cer/ E o întindere de mână...").*

22 ianuarie. Am terminat articolul despre Matei Alexandrescu (*Crai de București și "benedictin de veche chinovie"*), care va alcătui un capitol din amintirile mele: *Amintiri și mărturii*. Am spus aici ceea ce am socotit demn de a fi spus despre Matei, însă nu știu dacă acest capitol va putea fi publicat în volum (de altfel, ca și altele), din cauza marii lui sincerități.**

23 ianuarie. Toată dimineața am colindat orașul, după cumpărături. Nici carne, nici brânză, nici zahăr. M-am întors acasă cu

---

* Titlul nou: *Inconformism*, publicată în *Almanahul literar*, 1984.

** *Amintiri și mărturii* a apărut în 1985 sub titlul *Umbre pe pânza vremii*.

www.ziuaconstanta.ro

cinci suluri de hârtie igienică. Mare succes!

Ageamiul la jocul de cărți se numește *mazetă*. Cam târziu am aflat asta.

28 ianuarie. Ieșind de la cinematograf – unde am vazut filmul american "de groază" *Infernul din zgârie-nori* – m-am pomenit, la ora 11 seara, într-un infern real, pe stradă. Bătea un vânt cumplit, rece și pătrunzător, încât abia mă puteam ține să nu fiu aruncat la pământ sau luat pe sus. Mai târziu a început să ningă.

Cu 24 ore mai înainte fusese o seară "clementă", chiar frumoasă, favorizând întâlnirea de la Casa Universitarilor. Acum, prăpăd!

Iarna lui 1981 se ia în serios. Cu multă zăpadă – ca în copilărie – cu geruri mari și cu vifornițe ce răvășesc văzduhul.

29 ianuarie. După ce-am terminat jocul de cărți la familia Crăescu, am ieșit, la 12 noaptea, și am făcut o plimbare de o jumătate de ceas prin împrejurimi. Zăpada era proaspătă, mai ningea încă, atmosfera era feerică. Nu-mi venea să mai intru în casă. Tramvaiele alergau, goale, pe șine, fără să facă nici un zgomot. Bulevardul, pustiu.

30 ianuarie. Am fost și am plătit impozitul la Percepție, apoi m-am dus la Șosea, să fac o plimbare pe pârtile proaspete de zăpadă imaculată. Am mai prins încă aleile acoperite de un veștmânt alb, ce le dădea un farmec deosebit.

www.ziuaconstanta.ro

31 ianuarie. Zăpadă curată încă – și soare. Când am ieșit din casă, spre magazine, aveam impresia, și chiar senzația, că mă aflu într-o țară scandinavă, pe la Cercul Polar, atâta lumină inunda văzduhul, străzile, trotuarele. De multă vreme n-am mai văzut o iarnă așa de frumoasă.

Dar la "Miorița" (Piața Kogălniceanu) am stat o oră și jumătate la coadă, ca să apuc două kilograme de brânză. Bine că le-am

căpătat și pe acestea, am avut mare noroc că am căzut acolo tocmai când se desfăceau cele zece putini.

1 februarie. Ieri i-am trimis o scrisoare lui Mircea Ștefănescu, mulțumindu-i pentru volumul *Un dramaturg își amintește,* pe care mi l-a oferit cu o caldă dedicație, împrăștindu-i marea plăcere ce mi-a produs-o lectura cărții.

Azi am primit un telefon de la N. Carandino, foarte ciudat. M-a sunat să-mi transmită "salutări de la Ștefan Baciu", pe care eu le primesc cu regularitate. Cred că telefonul său are altă explicație. Vor fi discutat undeva despre mine și nemaivăzându-mă nicăieri, nici la Casa Scriitorilor, nici prin "salonul roșu" de la Athénée Palace – locuri unde el se duce zilnic – Carandino a vrut pur și simplu să știe dacă mai exist.

2 februarie. Poetul Marcel Gafton m-a chemat să-mi arate o "enciclopedie" britanică, editată la Cambridge, intitulată *Oameni și profesiuni,* unde figurează și el. Este un fel de Almanah Gotha, cu celebrități mondiale, care apare anual, începând din 1974 și unde sunt inserate personalități din toate domeniile, cu date bibliografice, unele cu fotografii, după cum plătesc. Marcel mi-a spus că legătura cu editura i-a făcut-o cineva de la Paris, când a fost acolo (în 1978), și că asta l-a costat 42 dolari. În ediția pe 1980 figurează și alți mulți români (G. Ivașcu, Ioan Alexandru etc.)

La "agapa" lunară a foștilor colegi constănțeni, subiectul general de discuție l-a constituit amintirile din război. Toți cei șapte convivi fuseseră pe front și aveau ce să povestească. (Inclusiv eu ! Cu aventura de la Sevastopol.)

3 februarie. La prânz am luat masa cu Sandu Predescu, Puiu (Vasile) Drăgoescu și cu Nicu Filip, la Casa Scriitorilor. Sandu

www.ziuaconstanta.ro

ne-a povestit un episod din viața lui "pe care nu-l va uita niciodată". În noaptea de 7 mai 1944, când Bucureștiul a suferit un mare bombardament american, el pleca de la Statul-major, din Știrbei-Vodă, cu o mașină militară, spre unitatea sa din Pieptănari, unde ducea niște ordine urgente. Era numai cu șoferul, Când au ajuns pe strada Cobălcescu a început bombardamentul. Populația alerga îngrozită spre adăposturi. Deodată, în fața mașinii a apărut o femeie (tânără încă), în pijama, țipând tare și implorând ajutor. Au oprit, au luat-o cu ei. Dar după câțiva metri o bombă a căzut în apropiere, cu o explozie asurzitoare. Au lăsat, toți trei, mașina în drum și au alergat la primul adăpost, din subsolul unei case de pe Cobălcescu. Femeia tremura, plângea și se strângea de brațul lui Sandu ca de un salvator care o scăpase din primejdie. Dar o bombă a căzut chiar pe casa unde se aflau ei, clădirea s-a prăbușit și o bârnă din tavan a lovit-o drept în cap pe femeia în pijama, strivindu-i creierii și ucigând-o pe loc. În partea stângă, șoferul a avut aceeași soartă. El, Sandu, a scăpat teafăr, între doi morți, doar cu hainele pline de sângele scurs de la ceilalți.

La masa lui rezervată într-un colț al restaurantului, Jebeleanu mânca împreună cu fiica (Florica) și fiul (Tudor). M-am apropiat de ei, i-am salutat și le-am spus "Poftă bună", adăugând:

www.ziuaconstanta.ro

– "Santa familia" se ospătează la o masă cu "Arma secretă". (Aluzie la ultimul volum de versuri al poetului.) Au făcut haz.

4 februarie. Azi m-am tuns. Fata cu foarfeca m-a întrebat: "Cum să vă fac? Mai scurt, mai plin?" M-am uitat la ea, era simpatică și i-am spus: "Fă-mă cum crezi d-ta că e mai bine. Dar eu împlinesc peste câteva zile 70 de ani. Dacă m-ai face ca de 65 aș fi foarte mulțumit." M-a privit uimită, nu credea că am această vârstă, fantastică pentru ea. Mi-a spus că are 26 de ani.

5 februarie. Ducându-mă să vizez carnetul de membru al

Uniunii Scriitorilor, am primit unul nou. Cel vechi, emis în 1976, era valabil până în 1985. Acum s-au dat altele noi. De ce? Carnetul nou are titlul "Uniunea Scriitorilor din *Republica Socialistă România*" tipărit în mai multe limbi: franceză, engleză, germană, rusă, spaniolă. Oare scriitorii noștri călătoresc atât de mult, încât era nevoie de această firmă poliglotă? Sau ei au devenit "universali" de pe acum, așa cum unora le-a și intrat în cap? Sau poate actualul președinte (Macovescu), simțind că nu va mai fi votat la viitoarele alegeri (din mai), ține să-și lase apostila pe noile carnete?

6 februarie. Mi-a intrat în mână volumul *Scriitori uitați* de Nae Antonescu (Ed. Dacia, Cluj, 1980). Cartea cuprinde niște studii despre 19 scriitori români, unii uitați de-a binelea (ca T. C. Stan, Eugen Goga, Al. Vianu, V. Beneș, George A. Petre, N. M. Condiescu), alții pe cale de a fi uitați (Octav Șulutiu, Mircea Damian, Ion Chinezu, Octav Botez, Ion Șuigariu) și câțiva dintre cei ce n-au apucat să fie cunoscuți vreodată (N. Milcu, George Boldea, Al. Călinescu, N. Cantonieru, Aurel Marin, Ion Moldoveanu, T. Murășanu, Romulus Demetrescu). Autorul se pare că e profesor la o școală dintr-o comună din nordul Ardealului, și e lăudabilă truda lui (Cartea dovedește o documentare bibliografică, mai ales la periodice, impresionantă) de a dezgropa din uitare câțiva devotați ai literaturii. Cu surprindere, văd că sunt citat de câteva ori, cu articolele scrise despre unii din cei amintiți.

8 februarie. Azi am pus la cutie patru scrisori: lui Ștefan Baciu (în Hawaii), lui Schafferman (Israel), lui Anton Mystakidis (Suedia) și lui Gabriel Bălănescu (Statele Unite). Toate sunt răspunsuri la ultimele misive primite de la ei. Cred că celor însărcinați cu controlul corespondenței le-am dat destulă bătaie de cap.

Memoria îmi joacă tot mai des renghiuri ce mă pun pe gânduri. Nu numai numele proprii dispar din câmpul cerebral, dar și

www.ziuaconstanta.ro

cuvintele uzuale. Azi, de pildă, mi-am stors o mulțime creierul până am regăsit cuvântul "lustru" (interval de timp de cinci ani).

9 februarie. Cu *două* zile înainte de data "oficială", am primit următoarea telegramă:

"Stimate și iubite tovarășe Pericle Martinescu, cu prilejul celei de a 70-a aniversări a zilei Dvs. de naștere, conducerea Uniunii Scriitorilor din R. S. România are bucuria și plăcerea de a vă transmite sincere felicitări, cele mai bune urări de sănătate, viață lungă și cât mai multe succese în activitatea Dvs. literară.

George Macovescu, președintele
Uniunii Scriitorilor din R. S. România,
Calea Victoriei, 115, sector 1

Faptul că am primit-o cu două zile mai înainte și că semnatarul indica adresa completă, mă face să cred că are anumite semnificații. Adică, mă obligă oarecum la un răspuns.

10 februarie. Am expediat, la ora 10, următoarea telegramă:

"Tovarășului George Macovescu, președintele Uniunii Scriitorilor din R. S. R., Calea Victoriei, 115, sector 1

Vă mulțumesc pentru felicitările adresate cu prilejul celei de a 70-a aniversări a zilei mele de nastere. Cuvintele Dvs măgulitoare m-au bucurat mult, dar mă întreb dacă le merit. Întocmind bilanțul, la această vârstă înaintată (venerabilă și nesperată), constat că el este prea sărac față de ceea ce ar fi trebuit să fie. Multe din proiectele ce s-ar fi cuvenit să le realizez nici nu le-am început măcar, iar unele le-am ratat pe parcurs. Explicația poate fi găsită în faptul că în veacul acesta al existențelor colectivizate, eu am rămas un *solitar*. M-am simțit însă totdeauna solidar cu cei mai activi și mai luminați decât mine. Fie ca această confesiune telegrafică să constituie o dovadă a considerațiunii ce vă păstrez. Pericle Martinescu."

www.ziuaconstanta.ro

Telegrama are un ton protocolar (ca fiind adresată unui fost

ministru de Externe) și conține câteva aluzii ce merită să fie lămurite. "Confesiunea telegrafică" e făcută față de G. M., cel care, în 1936, a scris primul articol despre romanul *Adolescenții de la Brașov,* elogios bineînțeles, publicat în ziarul *Adevărul,* unde el lucra atunci ca tânăr redactor. Mai târziu, prin 1942-1943 (în timpul războiul antisovietic), lucram împreună cu G. M. la Direcția Presei (din Ministerul Propagandei Naționale), având aceleași atribuții de "secretar de redacție", unde intram de serviciu pe rând, în ture. El îmi făcea atunci diverse apropouri, să trec de partea "democrațior" (a comuniștilor camuflați), dar eu nici nu voiam să aud. La 23 august 1944, G. M. a devenit, în noaptea aceea, secretar general al Ministerului Informațiilor, sub noul regim. A deținut această funcție vreo doi ani, timp în care m-a convocat de câteva ori la cabinet, cerându-mi să mă înscriu în partid, fiindcă "are greutăți cu mine" din cauza "neangajării". Nu l-am ascultat, dar, ca salariat al ministerului, am fost silit până la urmă să mă înscriu în P.C.R. (în 1946), atunci când G. M. nu mai era la minister și în locul lui fusese avansat, ca secretar general Grigore Preoteasa. Cu G. M. n-am mai avut relații multă vreme. El a fost o perioadă la Externe, ca ambasador, apoi a căzut în dizgrație și a rămas doar profesor universitar, iar mai târziu a devenit ministru de Externe, după ce fusese ambasador în Statele Unite. Din 1979 e președintele Uniunii Scriitorilor. Nu i-am solicitat nimic, nici mai înainte, nici acum, știind că nu mă va servi și că nu mă agreează, deoarece nu l-am urmat politicește. Nu eram în grațiile lui, dar nici nu i-am arătat vreo ostilitate. Acesta este tâlcul telegramei de mulțumire pe care i-am trimis-o astăzi. O telegramă destul de... diplomatică.

11 februarie. Ziua oficială a nașterii mele, acum 70 de ani.

Luchi a ținut să sărbătorească această aniversare. A pregătit o masă bogată, cu flori multe și șampanie, cu cadouri, cu invitați. A fost foarte plăcut. Ea a făcut și un tort (excelent, de altfel), în a cărui glazură a înscris cifra 70, cu lumânările aprinse. Când am

www.ziuaconstanta.ro

suflat în ele, numai una nu s-a stins. Am exclamat spontan: "Mai am un an de trăit." Ceilalți au tăcut stupefiați. Dar pe urmă am reluat hazul, spunând că am glumit. Ceea ce era adevărat.

Printre diverse telefone, am primit unul de la Al. Oprea. Dar nu ca să mă felicite. În calitatea lui de director al revistei *Manuscriptum* și al Muzeului Literaturii, mi-a solicitat colaborarea la un număr special din publicația *Les cahiers roumains d'études littéraires*, consacrat lui Panait Istrati. Oprea îmi spunea că vrea să includă în acel număr – pe care-l organizează el – unul din articolele mele despre Istrati. Telefonul lui a survenit chiar azi, la aniversarea mea.

12 februarie. *România literară*, apărută azi, publică patru telegrame de felicitare, adresate de președintele Uniunii Scriitorilor celor patru scriitori care își serbează jubileele săptămâna aceasta; în frunte eu, ca cel mai în vârstă, cu telegrama pe care am primit-o și acasă acum două zile; apoi Șerban Nedelcu (tot 70 de ani), Haralambie Țugui (65 de ani) și V. Em. Galan (60 de ani). Dintre toate, telegrama adresată mie e cea mai scurtă și mai sobră. În celelalte sunt introduse expresii ca "activitate obștească", "umanism socialist", "contribuție revoluționară" etc., toți ceilalți fiind membri de partid.

www.ziuaconstanta.ro

Faptul că telegrama destinată mie a fost publicată în revistă, și în fruntea celorlalte, mi-a făcut, recunosc, o deosebită plăcere, iar efectul a fost că, de la ora opt dimineața, au început telefoanele de felicitare.

13 februarie. Azi am sărbătorit "aniversarea", acasă, cu trei prieteni vechi: Al. Predescu, Vasile Drăgoescu și Nicu Filip. Am mâncat și am băut până la nouă seara. Și am discutat despre toate lucrurile din lume. Puiu Drăgoescu, ca fost secretar al Primăriei Municipiului București, a colinat lumea, în calitate oficială, și are

ce să povestească despre vizitele, recepțiile și festivitățile la care a luat parte la primăriile din diferite capitale.

14 februarie. I-am trims lui Al. Oprea, la cererea lui, articolul: *Cine este Alexis Zorba ?* (Panait Istrati) pentru revista *Les cahiers roumains d'études litteraires* al cărui număr special îl întocmește el.

I-am telefonat lui G. Ivașcu, să-i mulțumesc pentru că a publicat Telegrama aniversării. (El n-are nici un merit, telegrama e semnată de G. Macovescu, iar hotărârea de a fi publicată este a lui Trăian Iancu, directorul Uniunii Scriitorilor, care, în calitate de colonel camuflat al Securității, decide totul. Dar Ivașcu, fiind directorul revistei, merita un telefon de mulțumire.) I-am spus că am văzut poza lui în Almanahul englez de la Cambridge, *Oameni și profesiuni*. Zicea că el n-a văzut almanahul, deoarece nu are 45 de dolari ca să și-l procure. Nu cred!

15 februarie. Ziua de naștere a lui Paul Daniel. Gratulări telefonice și urări de sănătate. Mai mult nu dorește!

16 februarie. Ziua de naștere a Romei.* Sărbătorită cu vin de la Capidava și cu "pizza". Specialitatea ei.

17 februarie. Ziua de naștere a lui Valentin Hoeflich, ultimul din eșalon care încheie seria aniversărilor din februarie. Altădată o începeam luni și terminam sâmbătă. Acum fiecare e "ocupat", dar cei mai mulți dintre convivi nu mai sunt. Valentin e ocupat cu "băiatul", nepotul de care se îngrijește în casă și la școală.

Seara, la Casa Scriitorilor, cu soții Bratoloveanu, am băut trei sticle de "Merlot". Și m-am simțit foarte bine, deși Luchi zicea că "m-am înroșit ca un rac".

---

* Prietenă de familie.

www.ziuaconstanta.ro

Surpriza cea mare a fost să-l întâlnesc pe Nicolae Jianu. El spunea că mă caută, deoarece a primit de la *România literară* sarcina să scrie un medalion despre mine.

18 februarie. Traian Stoica mi-a adus câteva reviste pe care nu le-am găsit pe piață. Printre altele, "Steaua", ultimele două numere. Într-unul din ele găsesc un articolaș despre *Memoriile* lui Mircea Eliade, semnat de N. Carandino. Expeditiv. Dar nu știu dacă din greșeală sau intenționat, el schimbă titlul franțuzesc al memoriilor. Din *Les promesses de l'Equinoxe",* Carandino scoate *Les pressentiments de l'Equinoxe.* Ceea ce e cu totul altceva. Cred mai degrabă că l-a trădat memoria pe Carandino, așa cum i s-a mai întâmplat.

19 februarie. Visul nopții. I-am revăzut în vis pe tata, pe mama, ceea ce nu s-a mai petrecut de mult. L-am visat și pe Marin Preda, care îmi făgăduia un pardesiu nou de la magazinul pe care-l patrona, ceva în genul editurii Cartea Românească.

A venit la mine Nicolae Jianu să-i dau material "documentar" pentru medalionul ce urmează să-l scrie la cererea lui Ivașcu *(România literară).*

www.ziuaconstanta.ro

După masă, "partidă" la familia Crăescu.

20 februarie. Într-o scrisoare "aerogramă", S. Schafferman mă anunță din Ierusalim că a trimis prin ambasada noastră de acolo un pachet cu cărți pentru mine, pe adresa Uniunii Scriitorilor. E vorba de volumul de nuvele *Drumuri fără întoarcere* (care ar fi mai bine să nu ajungă în mâna cititorilor români). Dar el ține cu orice preț să fie cunoscut și ca "scriitor"... (Nu numai ca ziarist.)

21 februarie. Fostul coleg de Faculate, Mihail Dragomirescu (fost mare activist politic după 1945, fost amabsador la Roma, fost

profesor universitar de Română), mi-a făcut azi o destăinuire senzațională. Prin 1935–1936, el, împreună cu alți studenți democrați (comuniști), printre care Gogu Rădulescu, Grigore Preoteasa, Miron Constantinescu etc., a scos o revistă numită *Studentul român*. Ca să capete aprobarea pentru apariție, în cererea de înscriere a revistei, a specificat că aceasta este scoasă de un grup de "studenți" (eu nu mai eram atunci), în fruntea cărora figura numele meu. Răspunsul Siguranței zice că a fost pozitiv, deoarece "studentul" respectiv nu era "cunoscut ca extremist". Și astfel a apărut revista (de care eu n-am știut niciodată) vreun an de zile, până când a fost suprimată, ca publicație comunistă.

Iată-mă și *ilegalist!* i-am răspuns. Alții ar fi făcut mare caz din asta.

22 februarie. Fiind duminică, azi am sărbătorit aniversarea Romei (71 de ani), cu pizza napoletană și vin bun de Capidava. Roma ne-a citit scrisoarea primită recent de la Răzvan, nepotul ei, plecat în croazieră pe Mediterana de Crăciun și rămas în Italia. Doctorul scrie două pagini mari, dense, foarte înțelept concepute și frumos aduse din condei, povestind motivele ce l-au determinat să rămână în Occident, cu soția, lăsând aici totul. Este cazul tipic al tuturor oamenilor tineri care "pleacă". Din punctul lor de vedere, au perfectă dreptate!

23 februarie. Aflu de moartea lui Gabriel Drăgan, scriitorul izolat la via lui din Nicorești, rupt cu totul de viața literară, deși în perioada din urmă i s-a publicat romanul *Învie morții pe frontul Mărășești*. Moare la 74 de ani. Nu era membru al Uniunii Scriitorilor, drept care nu i s-a făcut ferparul obișnuit. La timpul său avea un nume de circulație, dar, după război, a fost dat uitării, fiindcă el însuși a rupt legăturile cu scriitorimea nouă. Unul din mulții scriitori căzuți în anonimat !

www.ziuaconstanta.ro

24 februarie. Mare jale în casă. Luchi a izbucnit într-un plâns cu hohote și lacrimi, fiindcă i-a căzut un dinte. Primul dinte pe care-l pierde, și nu poate suporta să fie "știrbă". N-am văzut-o plângând așa nici când a murit tatăl ei, apoi mama, apoi fratele. O înțeleg foarte bine, dar nu pot s-o consolez decât asigurând-o că am s-o duc la un dentist bun.

25 februarie. Mi-a intrat în mână volumul III din seria *Prin Europa* a lui Iosif Constantin Drăgan. Celelalte volume le-am ocolit, nu mă interesa acest autor, care trece astăzi printre primii zece cei mai bogați oameni din lume. Cartea e lizibilă, fiindcă e redactată de un scriitor autentic (Traian Filip, cel care a redactat și memoriile lui Oscar Han din volumul *Cu dalta și pensula*), tipul povestește o mulțime de lucruri, cam disparate și supeficiale, e adevărat, însă pe mine nu mă interesează asemenea cazuri. I. C. Drăgan e un fel de Petru Groza. Acesta a operat pe plan național, în România; Drăgan operează pe plan internațional, în Europa. E ușor de văzut că "negustorul" a făcut avere din diverse operațiuni, despre care el ne vorbește în amănunt.

Nota de față se datorește numai faptului că, la un moment dat, I. C. Drăgan, vorbind de oamenii de cultură români cunoscuți de el în străinătate (scriitori, ziariști, artiști etc.), pomenește printre alții și de "basul" Emil Marinescu. Or, se știe că Emil Marinescu era un foarte apreciat *tenor*.

www.ziuaconstanta.ro

Dar pagina aceea a lui mi-a răscolit un noian de amintiri, reîntâlnind acolo numele lui Emil Marinescu. Chiar eu am fost acela care i-am pus pașaportul în mână, în 1943, când a plecat din țară (pentru câteva concerte în străinătate, trimis de Ministerul Propagandei).

Lucram atunci la Serviciul Relațiilor cu Străinătatea din Ministerul Propagandei Naționale. Serviciul se compunea din doi oameni: Emil Vîrtosu și cu mine, având ca ajutoare o funcționară care se ocupa cu obținerea pașapoartelor și a vizelor necesare, și

un alt funcționar (papa Blinov) care procura biletele de călătorie cu avionul sau *wagon-lits*. Eu și cu Virtosu, în legătură zilnică cu ministrul Al. Marcu, care ne dirija, întocmeam programele pentru propaganda noastră în străinătate. Trimiteam în diferite țări, pentru conferințe, concerte sau alte manifestări culturale, personalități notorii din rândul academicienilor, profesorilor universitari, actorilor, artiștilor vocali sau instrumentiști etc. Împărțeam cu Virtosu activitatea aceasta, fiindcă numai unul singur era imposibil s-o îndeplinească. (După 1945, Serviciul a devenit Direcție cu peste o sută de salariați, dar activitatea sa se reducea mai ales la propagandă prin publicarea de reviste în limbi străine, fără nici o eficacitate în străinătate.) Noi aveam legături permanente, prin curieri diplomatici, telegrame sau telefoane zilnice cu serviciile de presă sau culturale ale legațiilor noastre existente atunci în Europa. Pe aceste căi întocmeam programe, făceam propuneri, fixam date și trimiteam personalități peste hotare, în înțelegere cu atașații culturali sau de presă – și treaba a mers strună până la 4 aprilie 1944, când primul bombardament american asupra Bucureștiului a pus capăt oricărei activități.

Și fiindcă a venit vorba, voi aminti aci legațiile și oamenii cu care colaboram: Berlin (atașat cultural Horia Stanca, atașat de presă Bucur Țincu), Roma (atașați cultural Al. Gregorian, Vintilă Horia, atașat de presă Horia Roman), Bratislava, capitala Slovaciei de atunci (atașat cultural Mihai Pop), Zagreb, capitala Croației de atunci (atașat cultural Gh. Chelaru), Berna (atașați Ion Haralamb, Cuza Hotta), Paris (atașat Ion Dragu), Lyon (Eugen Cernătescu), Istanbul (Aurel Decei), Madrid (Aron Cotruș și Al. Busuioceanu), Sofia (C. Miciora și N. Crevedia), Stockholm (Gh. Șeinescu și Paul Lahovary), Helsinki (Titu Mihăilescu și Viorica Hanagic). Cam astea erau oficiile diplomatice românești acreditate în acel timp.

De la București, noi doi ne-am ocupat cu "trimiterea" următorilor conferențiari sau artiști: Traian Săvulescu, Horia Hulubei, Romulus Vuia, C. Daicoviciu, Nichifor Crainic, I. M. Sadoveanu,

www.ziuaconstanta.ro

dr. Șt. S. Nicolau, prof. Petre Sergescu, dirijori ca George Georgescu, C. Țurcanu, instrumentiști ca Al. Theodorescu, Al. Rădulescu, Ion Fotino, Ion Jelescu, Silvia Șerbescu, Virgil Pop, Dinu Lipatti (care a rămas în Elveția), Al. Demetriad, cântăreți și dansatori ca Emilia Țurcanu (soția lui C. Țurcanu, soprană de operă), Vera Proca, ansambluri ca acela al lui Grigoraș Dinicu (în Turcia) sau un colectiv al Teatrului Național, trimis în Germania unde, surprins de un bombardament, a renunțat la program, însă toate decorurile și recuzitele au fost distruse într-un tren incendiat etc., etc.

Atunci, prin mâna mea a trecut și Emil Marinescu, împreună cu tot atât de frumoasa Maria Moreanu, amândoi soliști la Operă, o pereche foarte potrivită, trimiși să cânte în Italia, de unde nu s-au mai întors și unde am auzit mai târziu că s-au căsătorit oficial.* A fost perioada cea mai activă din viața mea, din martie 1943 până în aprilie 1944, când lucram și ziua și noaptea (mă ocupam și de revista *Dacia rediviva*) și eram în contacte zilnice cu oameni ca cei amintiți mai sus, în țară și în străinătate, făceam totul cu convingerea că servesc prestigiul neamului românesc, fără să observ că unii dintre cei aleși de noi se ofereau (cei mai mulți insistau, ne rugau) să fie trimiși în astfel de "misiuni" culturale, ca să se plimbe pe socoteala statului, sau chiar să-și facă anumite interese. Singurul profit pe care eu l-am avut din această istovitoare activitate a fost o plimbare de vreo zece zile la Istanbul, pe care mi-a oferit-o Al. Marcu și unde am fost găzduit de Aurel Decei. Dar am cunoscut atunci pe mulți reprezentanți ai culturii și artei noastre, fără să mai pătrez vreo legătură după 1945, deși unii ajunseseră "sus", alții foarte "jos", iar mulți dintre ei eu rămas prin diversele țări unde îi trimisesem. Un capitol de autobiografie, o pagină de istorie la care am participat activ!

Și acum apare Iosif Constantin Drăgan să spună că tenorul Emil Marinescu era... bas. Așa se scrie istoria!

www.ziuaconstanta.ro

---

* S-au întors după război. Maria Moreanu a murit, la București, în 1982.

26 februarie. În *România literară* de azi a apărut un medalion despre mine, foarte frumos scris de Nicolae Jianu, cu titlul *Farmecul lucidității* și cu fotografie, bineînțeles (plasat bine, în p.5). Nu mă așteptam la atâta "atenție" din partea foștilor mei colegi și prieteni George Macovescu și George Ivașcu, dar faptul se impunea. Mai întâi, că fac parte dintr-o serie de confrați născuți în același an cu mine, și care trebuiau sărbătoriți într-un fel – deci și eu. Apoi, fiindcă am rămas prea puțini din "generație", evenimentul iarăși se impunea să fie marcat. Firește, un articolaș la revistă, e ceva, dar nu înseamnă nimic. Alte aniversări similare se soldează cu premii, banchete, osanale etc. Ca să fiu absolut sincer, mi-a făcut mare plăcere articolul lui Jianu, însă tot așa de mulțumit aș fi fost dacă totul s-ar fi consumat în tăcere.

De la aniversări la... decese. Opt ferpare anunță în *România liberă* de azi, decesul lui Tudorancea Bănică. Foarte bun prieten din tinerețe, mai mare cu vreo cinci ani decât mine, fost învățător la Viișoara, apoi la Constanța, iar în ultima parte a carierei lui profesor la Liceul "G. Șincai" din București, nu l-am mai văzut de treizeci de ani. Mai exact, de la "tragedia" părinților mei din 1949. Tudorancea Bănică era ca și un copil adoptiv în casă la noi, la Viișoara. Când s-a întâmplat nenorocirea, el activa deja la Constanța, pe linie politică, împreună cu Victor Dușa, prefectul. Am apelat și la el să facă ceva pentru salvarea tatălui și a mamei mele, dar n-a mișcat un deget. Poate că nu avea nici o putere în această problemă, după cum nici Dușa, nu avea, căci operația aceea de "deschiaburire" era condusă personal, atunci, în județul Constanța, de Ceaușescu, iar acesta era dur și intransigent, controlând din scurt orice mișcare a celorlalți. Mi-am dat seama de toate acestea, am înțeles situația, însă am fost atât de îndurerat, dezgustat și revoltat, încât de atunci n-am vrut să-l mai văd pe vechiul meu prieten Tudorancea Bănică. Știu că multă vreme și el mă evita, deoarece eu eram un "stigmatizat", pe când el avea de apărat poziții

www.ziuaconstanta.ro

politice și profesionale ce i-au adus mari foloase. Și iată că moartea nu cruță pe nimeni! Am aflat că era bolnav de vreo șase ani, un fel de paralizie, ce-l făcuse din om-neom. Fie-i țărâna ușoară!

27 februarie. Măriuca a împlinit azi 42 ani. O femeie în toată puterea cuvântului, o "bătrână" chiar. Totuși, pentru noi (pentru mine și pentru Luchi) ea a rămas "fetița" dintotdeauna , deși acum, în multe împrejurări, ea este aceea care ne dă sfaturi și ne ajută să trăim mai bine. Am sărbătorit-o în garsoniera ei. Ne-a arătat casetofonul pe care l-a cumpărat de curând și ne-a pus o casetă cu o înregistrare proprie: *Luceafărul* citit la microfon de ea însăși. Splendid! Nici un mare actor n-ar declama mai frumos poezia. Ne-a mai "transmis" și alte înregistrări (lecturi personale, concerte de muzică clasică etc.) și am început să apreciez utilitatea acestor casetofoane, după care se omoară tineretul și pe care eu le ignoram, ca să nu spun că le detestam. Măriuca mi-a propus să facem niște *înregistrări,* și voi citi și eu la microfon în "studioul" de acasă câteva din poeziile mele scrise de-a lungul anilor.

Iar când am ieșit, seara, de la ea, pe la ora 11, ne-am trezit într-o noapte feerică – ningea abudent – cu o zăpadă albă, imaculată, necălcată încă de nimeni. "Așa ceva dacă ai putea să înregistrezi pe casetele tale!... " i-am spus, încântat de spectacolul cosmic din noapte. Dar tehnica electronică n-a inventat încă aparatul care să înregistreze pe bandă feeriile – deși se pare că audio-video-fonul există, totuși, pe undeva.

www.zidaconstanta.ro

28 februarie. Ultima zi a lunii februarie. Ninge, e frig, e sâmbătă, lumea aleargă după pâine și lapte. Un prieten îmi spune că a fost la Miercurea Ciuc, în delegație, vreo cinci zile, și că la București e foarte bine față de ce a suferit acolo: ger de minus 25 grade, la hotel nici căldură, nici apă caldă, nici chiar apă rece. La restaurante regim de severă austeritate... Și totuși, nimeni nu spune nimic. În alte împrejurări, s-ar fi schimbat trei guverne de

când a început "criza" aceasta, de alimente și combustibil...

2 martie. O splendidă zi de primăvară! Fiindcă la 12,30 trebuia să mă duc la "întâlnirea" de la restaurantul Capitol (cu colegii de la Constanța), am umblat vreo două ceasuri prin oraș, intrând prin magazine (unde n-am găsit nimic, azi e luni) și hoinărind pe străzile inundate de soare. La intersecția Căii Victoriei cu Bulevardul, am privit îndelung fluxul circulației și doi milițieni care dirijau valurile de mașini și de oameni. Mi-am adus aminte de *Mutul*, sergentul (mut) care stârnea altădată admirația populației prin "arta" lui de a dirija circulația în acel punct, dar mi-am adus aminte și de anii când eram tânăr și umblam pe aici căutând cu disperare o fată de care eram îndrăgostit și doream s-o văd.

Se începe primăvara, cu febrele și nerăbdările ei...

3 martie. Am luat masa, în cinci, ca de obicei, la Casa Scriitorilor. Am stat până la ora 5, când Șapira ne-a invitat să ridicăm "ședința", că închide. Nicu Filip mi s-a părut foarte abătut, deși spune că are vești bune de la fiul său plecat în R. F. Germania, însă cred că-l mistuie dorul. Am fi stat de vorbă până noaptea târziu. Puiu Drăgoescu n-are ce face cu timpul – de când e pensionar – și ar fi stare să lâncezească toată ziua și toată noaptea la o masă de restaurant. Imperiu Mateescu e singurul care se grăbea, căci îl aștepta o meditație de limba engleză. Toți trei sunt foști avocați și au ce să povestească. Sandu Predescu*, mereu bolnav, e mereu în vervă.

8 martie. Ziua femeii. Dar anul ăsta este sărbătorită, prin articole și poezii, mai ales o Femeie, care e supranumită, "soție și mamă' exemplară, chiar mama poporului român. Cultul personalității a devenit *bivalent !* **

---

* Alexandru Predescu, autorul volumului *Dâmbovița, apă dulce* și al altor evocări ale Bucureștiului de altădată.

** E vorba de Elena și Nicolae Ceaușescu.

www.ziuaconstanta.ro

9 martie. Aflu că un nou nume a intrat în circulație, de pe acum, pentru viitoarea candidatură la președinția Uniunii Scriitori: Mihnea Gheorghiu. Conferința pe țară a scriitorilor va avea loc abia la începutul lui iunie.

10 martie. O plimbare de o zi, la Predeal, mi-a provocat multe satisfacții, dar și multe decepții. Sezonul e cel mai urât posibil. La Predeal mai era încă zăpadă, însă murdară, urâtă. Peisaj trist, cu excepția brazilor care sunt totdeauna falnici și verzi. Plăcerea este că, acum, nu e lume multă, e liniște, deși mizeria se vede mai ușor ca vara. Am luat masa la restaurantul de la cabana Cioplea, singur în localul curat, liniștit, până la ora 14 când a apărut un grup de "turiști" gălăgioși și insolenți. În Personalul de la întoarcere – un tren pentru muncitorii navetiști – am călătorit, de la Comarnic, singur în vagon. Însuși controlorul de bilete era intrigat de ce stau singur acolo. "Fiindcă e mai liniște" i-am răspuns. Două ceasuri am meditat în voie, în legănarea trenului. De fapt, îmi place să circul cu acest tren, deoarece discuțiile muncitorilor sunt extrem de pitorești și amuzante, atât prin vorbirea lor propriu-zisă, cât și prin modul de a judeca. Altădată ar fi bine să am un magnetofon, ca să imprim asemenea conversații.

www.ziuaconstanta.ro

11 martie. Ziua pierderii de timp. Am fost la dentist cu Luchi. Un ceas până am intrat la doctor. Două ceasuri am așteptat-o apoi pe tehniciană, care lucra după-amiază. Un alt ceas așteptarea tramavaiului. Am plecat la 9,30 de acasă, și ne-am întors la 15,30, pentru o treabă care s-ar fi putut face într-un ceas și jumătate.-Așa se duce viața...

12 martie. Vizită la Polixenia Karambi. De ani de zile, mă cheamă la dânsa pentru a-mi arăta cărți, documente și fotografii despre Kazantzakis, în al cărui cult ne-am întâlnit pe parcurs.

Acum prilejul a fost apariția cărții *Neîmpăcatul (Le Dissident),* tradusă de ea, și pe care a ținut să mi-o ofere. I-am făcut o vizită la domiciliu. Stă foarte bine grecoaica, într-un apartament confortabil, cu mobilă "stil' și multe obiecte de artă (tablouri, piese artizanale etc.), singură (chiar singură pe palier, la etajul VIII). Două încăperi: un salon–bibliotecă–living–room și un dormitor (unde patul era desfăcut) spațioase formează un fel de garsonieră mult prea mare pentru o singură persoană, dar splendidă pentru un "artist". Originară din Galați, "grecoaică" prin limbă și naționalitate, cred însă că este evreică, prin caracter, prin stăruința de a face "legături", prin fidelitatea față de valorile culturale, prin activitatea ei (fostă secretară literară la un teatru) și chiar prin confortul acesta domestic. Totul dovedește relații și aranjamente de care numai evreii pot dispune. Persoana îmi displace însă, fiind falsă, interesată, improvizată și intrusă – în literatură. De altfel, activitatea ei se sprijină mai mult pe relațiile congenerice. Nu mă atrage nici un fel de comerț cu ea.

13 martie. Răsfoiesc *Neîmpăcatul,* carte pe care o cunosc foarte bine de acum zece ani, când a apărut în franceză *(Le Disident).* Traducerea românească beneficiază de o "prefață" a traducătoarei (Polixenia Karambi). Mediocră. Incoloră. Inodoră. Kazantzakis a avut parte numai de prefațatori ingrați în România, care nu l-au "simțit" niciodată (Romul Munteanu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, acum P. K.).

14 martie. Am răsfoit, în traducerea românească, această carte a lui Kazantzakis și am constatat încă o dată ce mari asemănări (spirituale, sufletești, mistice, temperamentale etc.) există între mine și el. Mă regăsesc aproape în fiecare gând, în fiecare act, în fiecare dorință a lui. Atât doar că el a fost impulsionat de o mare ambiție creatoare pe tărâm literar, ceea ce mie mi-a lipsit. Probabil, ca urmare a timpului în care am trăit fiecare (mă refer în spe-

www.ziuaconstanta.ro

cial la epoca de formare). Supremul lui țel în viață a fost să scrie, să facă literatură. Al meu a fost să privesc și să încerc de a înțelege ce se întâmplă cu lumea aceasta absurdă și paradoxală.

Aflu că ieri a murit la Madrid, "economistul" Ștefan Chendi. Se afla acolo din 1948. Am făcut liceul împreună la "Șaguna" (el cu două clase înaintea mea), a fost apoi șeful de cabinet al lui Goga la Președinție, în 1938, pe urmă nimic. Decedează la 72 de ani. Era un om admirabil. Fiul lui Ilarie Chendi.

15 martie. S-a dus și jumătate din luna martie. Nu m-am ales cu nimic din iarna asta, iar acum încep asteniile de primăvară. Bioritmul vieții intelectuale scade, aproape până la un fel de letargie cerebrală.

16 martie. Am fost la Uniunea Scriitorilor să-i spun lui Fulga (vicepreședinte) că trebuie să sosească acolo un pachet cu cărți de la Păstorescu, din Israel. Numai atât. Dar el voia să mă rețină, să stăm de vorbă, invitându-mă să iau loc, prezentându-mă celor ce intrau ca pe omul "sărbătorit" recent. N-am rămas. Mă simțeam cam prost, aveam niște dureri reumatice acute, și am plecat imediat. Regret. Să nu creadă cumva că-l ocolesc, deși pentru mine este cel mai agreabil și mai apropiat din cadrele de conducere de acolo.

www.ziuaconstanta.ro

Trei telefoane am primit azi în legătură cu "aniversarea". Și toți mă întreabă când apare cartea (*Amintiri și mărturii,* pomenită în articolul lui Jianu). Dacă aș ști și eu când o să apară, sau dacă o să apară vreodată... Nu am nici un fel de "nerăbdare", aproape că nici nu mă mai interesează, după ce în bună parte am scris-o.*

---

* A apărut în 1985, sub titlul *Umbre pe pânza vremii,* la Editura Cartea Românească.

17 martie. Luchi și-a pus doi dinți în față. Asta ne-a costat 400 lei, la Policlinica unde avem gratuitate. (200 pentru medic, 100 asistentă, 100 tehnician.) Dar lucrarea s-a făcut destul de repede. Dacă n-am fi dat "plicuri", mai dura o lună de zile.

18 martie. Colegul de liceu (de la Constanța) dr. Mircea Grigoriu ne-a invitat azi la masă, la el acasă. Am fost patru invitați și ni s-a servit o excelentă ciorbă de burtă, o tot așa de bună tuslama, un vin-pelin, veritabil, adus de Datcu (din producție proprie) și trei sticle de Pinot-roșu de la Stațiunea Murfatlar. Am mai băut și o țuică la început, astfel că am simțit inima cum bătea tare în piept. Atenție la invitații!

Întâlnirea s-a desfășurat în Blocul 5 de pe Magistrala Nord-Sud (D. Cantemir), chiar peste drum de biserica Sfântul Spiridon, și a durat de la 12 până la 17 seara. A fost foarte plăcut.

19 martie. Zi de bridge. Am jucat de la 9 dimineața până la ora 7 seara, cu o întrerupere de un ceas, la masa excelentă servită de Luchi.

20 martie. Zi de pinacl, după-masa, de la 5 la 11 seara.

21 martie. Întâlnire cu Al. Talex, la Capșa, ca să-mi dea cartea lui despre Panait Istrati (*Cum am devenit scriitor*, un fel de autobiografie compusă de Talex din texte ale scriitorului). Nu l-am mai întâlnit pe T. de foarte multă vreme. Am evocat vremurile studenției, când făceam "romantism" pe culoarele Facultății și "boemă" pe Calea Victoriei. Ne-am cunoscut mai bine atunci când am format împreună o echipă de tineri publiciști care scoteau săptămânalul *Timpul nostru*. Directorul era Petre Bănescu (fratele bizantinologului N. Bănescu), iar Talex era secretar de redacție. Pe urmă T. a îngrijit *Cruciada românismului*, unde l-a adus și pe Istrati în actualitatea literară românească. După aceea

www.ziuaconstanta.ro

el a făcut gazetărie.

Acum mi-a mărturisit că Istrati a fost și este pasiunea vieții lui. "Dacă ar fi să trec și peste trupul mamei mele, pentru Istrati aș face-o." De 45 de ani se ocupă numai de Istrati. Rodul acestei pasiuni este cartea actuală, cu o introducere, un tabel cronologic, o bibliografie și diverse note ce constituiesc o adevărată monografie exhaustivă a scriitorului. Și e doar partea întâi, până în 1927. Volumul al doilea va îmbrățișa epoca următoare din viața lui Istrati, care va fi și mai dificil de întocmit.

Talex s-a identificat cu Istrati întru totul. Cu acel "om care nu aderă la nimic" și tocmai din această cauză "cazul" său este folosit – încă și astăzi – atât de ideologiile de stânga, ca și de cele de dreapta, ca să se acuze reciproc, făcând din el sau un "precursor", sau un "dușman". Acesta este destinul tuturor oamenilor *liberi* de pe lumea asta. În timp ce în România se lucrează încă la "dosarul" lui Panait Istrati, încercând să fie scos ca un admirator, în continuare, al socialismului (și chiar al comunismului), la Paris – unde a fost publicată de curând o nouă ediție din *Spovedania unui învins* – el este fluturat ca un portdrapel al antisocialismului. Dacă scriitorul ar mai trăi și ar asista la acest spectacol, i-ar înjura în gura mare pe toți și ar spune că întreaga lume e o "porcărie".

Ceea ce și este, de fapt!

www.ziuaconstanta.ro

22 martie. Aud, abia acum, încă o "anecdotă" cu Ion Iancovescu. Într-o zi friguroasă de iarnă era la bodega "Mircea" împreună cu Tudor Mușatescu și beau țuică fiartă (la ceainic), ca să se încălzească. Apare pe ușă peruchierul Teatrului Național. Mușatescu îl cheamă la masa lor. Iancovescu: "Domnule, eu cu dumneata nu pot sta la aceeași masă. Te detest! Dumneata ai făcut de râs Teatrul Național, lumea actorilor, toată arta românească!" Omul a rămas stupefiat. "Dar ce-am făcut, domnule Iancovescu? Vai de păcatele mele, ce crimă am comis, fără să-mi dau seama? Celălalt: "Dumneata ai confecționat o perucă pentru doamna

Bulandra, ca să și-o pună între picioare!"

Scena s-a petrecut – autentic! – în februarie 1954, în timpul viscolului cel mare.

23 martie. Măriuca a venit la noi cu acel casetofon pe care l-a cumpărat de curând, ca să mă "înregistreze". Am citit la microfon trei poezii din *Insula Șerpilor* (manuscris) și câteva bucăți din *Sunt frate cu un fir de iarbă.* Nimic nu mi-a plăcut din aceste "creații". Ele au poate o valoare ideatică, dar nu au valoare artistică. În tot ce am scris eu, am fost spontan. Dacă aș relua și aș retranscrie totul, ar rămâne desigur ceva. Dar când s-o mai fac?

24 martie. "Ieri timpul mi l-am pierdut, azi timpul e acela ce mă pierde." (Shakespeare)

Aceasta este, la 70 de ani, *Dulceața deznădejdii mele.* (Tot Shakespeare).

25 martie. La Uniunea Scriitorilor se simte, de pe acum, o anumită agitație în legătură cu apropiata Conferință pe țară (congres) de la începutul lui iunie. Actuala partidă caută să-și consolideze poziția, spre a rămâne în "scaune" pentru încă patru ani, în timp ce "opoziția" încearcă să câștige teren. Unul care se agită mult este Constantin Chiriță, acest om cu figură de lup, intrat în turma scriitoricească și care, ca secretar al Asociației din București, învârte totul. Nu e iubit de nimeni, dar are sforile lui oculte, datorită cărora s-ar putea să rămână în post, dacă nu să salte și mai sus.

26 martie. La "întâlnirea" cu colegii de liceu de la Brașov, am hotărât ca sărbătorirea a 50 de ani de la terminarea liceului s-o facem la 21 iunie, în orașul de la poalele Tâmpei.

Tot în iunie cred că voi participa și la celălalt jubiliu, al foștilor colegi de liceu de la Constanța.

www.ziuaconstanta.ro

27 martie. Azi-noapte am dormit doar trei ceasuri. Apoi zi de bridge, de la ora 9 până la 6 p.m. Zdrobit de oboseală, am venit acasă, unde așteptam doctorița, pentru un consult general. Tensiunea 18 cu 10 (ridicată!), inima normală (cu extrasistole intermitente), în general, bine. Trebuie să facem analize și pe urmă se va hotărî ce medicamente ni se recomandă.

28 martie. Lecturarea revistelor din provincie: *Steaua, Vatra, Ramuri, Tomis*. In *Steaua* un articol despre revista *Societatea de mâine* (1924–1945), unde se amintește că am publicat și eu "multe recenzii". *Vatra* publică o serie de texte filozofice "recuperate", semnate de Mircea Vulcănescu, Ioan D. Gherea și Al. Borza. Sunt repuse în circulație câteva nume ostracizate până acum.

29 martie. Situația din Polonia e încordată. Sindicatele libere ("Solidaritatea") amenință cu o grevă generală, guvernul face eforturi să-și păstreze puterea. În regiune se desfășoară manevre militare (U.R.S.S., Polonia, R.D.G.), care ar fi trebuit să se încheie, dar continuă încă. Unii se tem că e o "manevră" pentru o eventuală intervenție în Polonia. Oricum, regimul (sistemul) nu se va schimba, însă criza se va prelungi. Noi îi vom simți consecințele prin lipsa acută de alimente.

www.ziuaconstanta.ro

30 martie. Zi de policlinică. Am trăit o zi întreagă în lumea "mafiei albe" și am ieșit de acolo dezgustat. Un doctor tânăr (circa 35 de ani) făcuse din cabinetul lui un fel de cafenea, avea doi musafiri și-i trata cu țigări, cafea și conversație, încât "consultarea" părea mai degrabă o scenă de comedie. Cu aparatul era pe pieptul meu, dar cu urechea la ceea ce vorbeau ceilalți. Mi-a luat tensiunea, fără să-mi spună și mie cât am. M-am revoltat. "Domnule doctor, eu cred că sunteți medic uman, nu veterinar. Iar eu sunt om, nu bou, cal sau cățel, adus aici de funie și căruia nu-i puteți spune nimic din ceea ce ați constatat. Nu trebuie să știu și eu ce

tensiune am?" Au făcut toți ochii mari, el a rămas siderat, iar eu am înțeles că nu voi mai călca prin acel cabinet.

Păcat! Policlinica e foarte bine utilată, curată, civilizată, clădire mare, nouă, dar cadrele – și mai ales personalul auxiliar (asistentele) – au darul de a te îmbolnăvi în cazul când te-ai dus acolo ca să previi o boală.

De medici și de popi să te ferești ca de dracul!

31 martie. O veste zguduitoare. Președintele Americii, în funcție doar de două luni, Ronald Reagan, a fost ținta unui atentat. Un glonte i-a intrat în corp, a fost dus imediat la spital, în timp ce secretarul său de presă a căzut într-un lac de sânge pe trotuar, la Washington.

Hotărât lucru, lumea și-a pierdut cu totul controlul. Terorismul e în floare. Bandiții își fac de cap. (În ultimele 4-5 zile au fost deturnate trei avioane de pasageri, din motive politice!) Partea cea mai gravă este însă că ei nu acționează din proprie inițiativă. *Cineva* îi dirijează. Aici e tragedia! Și autorul sau autorii morali nu vor putea fi niciodată demascați, fiindcă tocmai ei sunt aceia care țipă mai tare împotriva "terorismului". Lumea se îndreaptă cu pași repezi spre prăbușire. Nu mai e nimic de făcut. Vai de generațiile ce vor urma!

Final

S-a încheiat un trimestru de când am început aceste note zilnice. Credeam că am să pot însemna aici lucruri interesante, dar totul se îneacă în banalități. M-am plictisit. Nu mă mai încântă să țin un "jurnal", fiind conștient de absoluta lui inutilitate. Voi trece la vechea formulă a "Modalităților", unde voi consemna câte ceva din gândurile, reflecțiile, experiențele sau constatările mele, fără obligația de a face acest lucru zilnic. Și numai pentru a păstra un contact cu foaia de hârtie albă. Deoarece nimic din lumea de azi

www.ziuaconstanta.ro

nu mai merită să ne rețină atenția într-un mod special, căci totul a devenit monstruos și absurd.

Cel mai plăcut lucru (pentru mine) ar fi să cad subit la birou, printr-un stop cardiac, aici în camera mea, unde e cald, liniște, echilibru și justețe. Și unde totul dă impresia de activitate, deși nu se mai produce nimic. Masa mea de lucru e în dreptul ferestrei, am lumină bună, peste balcon să văd copacii înmuguriți și unde-va, mai încolo, se aude vuietul bulevardului. Sunt aproape de lumea activă, și totuși foarte departe de ea. La dreapta mea e peretele încărcat cu cărți până la tavan, jos, începând de pe parchet, se înalță un vraf de dosare și mape care nici nu mai știu ce conțin, iar pe birou stau doldora alte mape cu manuscrise începute, cu hârtii disparate, un teanc de scrisori primite în ultimul timp, creioane și pixuri împrăștiate lângă suportul calendrului, în fine o dezordine fantastică. Nu mai spun ce este în rafturile biroului ! alte dosare aruncate acolo unul peste altul, caiete cu tot felul de însemnări, plicuri cu fotografii din diverse călătorii și multe, multe alte obiecte eterogene. Cine ar putea face vreodată ordine acolo, aici, dacă eu însumi mă simt dezarmat numai la gândul de a mă apuca să le examinez, să le triez? Cel mai bun procedeu ar fi să le ia cineva cu vraful și să le arunce în foc. Nu s-ar pierde nimic, s-ar câștiga timpul și energia vreunui eventual netot care și-ar propune să caute prin ele. "Praful de pe tobă"! Admirabilă metafora poetului care și-a intitulat astfel memoriile sale! Dar cea mai frumoasă moarte ar fi aceea produsă de un stop cardiac deasupra acestui morman de proiecte, manuscrise, relicve și ustensile din laboratorul unui scriitor. Nimic nu se termină niciodată cât trăiești, toate s-ar termina atunci, într-o clipită, fără nici un efort și fără nici un regret. În viață fiind, nu mă pot despărți de această maculatură ce tinde să mă îngroape și să mă sufoce în maldărele ei, căci ea, și numai ea, este rațiunea existenței mele. Restul e futilitate !

www.ziuaconstanta.ro

După numai un trimestru de "antisclerozіadă" m-am plictisit

să duc mai departe bătălia. Să presupunem că am arătat în ce constă ea și cum se desfășoară și că astfel ar putea fi continuată la nesfârșit. Dar la ce bun? Mai bine să mă amuz urmărind zborul porumbeilor care caută firimiuri pe balustradele balcoanelor și să învăț de la ei să fiu fericit, bucurându-mă de lumina zilei și de primii muguri ce vestesc primăvara lui 1981, a șaptezeci și una primăvară a mea. Restul e mister!

Aprilie. Și totuși nu mă pot opri de a continua! Dar, de aici încolo, voi nota, în rezumat, evenimentele mai importante – și numai strict personale – din cursul unei luni.

Luna aprilie 1981 a fost pentru mine sinistră. Pentru prima dată în viața mea am fost obligat să stau o lună de zile în casă, fiind *bolnav*. O gripă nenorocită și nimic mai mult, însă destul de păcătoasă.

Pentru ziua de 7 aprilie (era într-o marți) plănuisem să plec cu verii noștri Gică și Cornelică, la Cut, la via acestuia. Două săptămâni am trăit în așteptarea acestei călătorii, cu mașina, până aproape de Alba Iulia. Dar chiar în seara din ajunul plecării m-au apucat frigurile, zgâlțâielile, temperatură mare, ardeam ca un rug. A trebuit să renunț la voiaj în ultimul moment, ceilalți au plecat singuri. Imens regret, însă acum doream să stau în casă, oricum, numai să fiu sănătos. Tratamentul intensiv cu antibiotice m-a repus pe picioare.

Mai. "Frumosa lună Mai", cum spune cântecul, nu s-a dezmințit anul ăsta. Eu am petrecut-o într-un fel de convalescență, cu mici plimbări prin soare, prin parc, prin oraș.

La 21 mai, ziua lui Luchi (onomastica), am fost cu ea și am luat masa la "Pescăruș", pe terasa de deasupra lacului. O zi foarte frumoasă, ca și întreaga plimbare prin parcul Herăstrău. Ne-am plimbat ca doi tineri căsătoriți (36 ani de căsnicie!) și din întâmplare ne-am întâlnit pe o alee singuratică și umbroasă cu altă

www.ziuaconstanta.ro

pereche, soții Dumitru Micu, ei mult mai tineri. Am stat cu toții pe o bancă și am vorbit despre literatură.

Iunie. Luna agapelor jubiliare. Se împlinesc 50 de ani de când am terminat liceul. Dar eu serbez jubileele cu două serii de colegi de liceu: cei de la Constanța – unde am făcut primele patru clase – și cei de la Brașov, unde am terminat liceul. În ambele orașe am făgăduit să fiu prezent.

Constănțenii au fixat "întâlnirea" la 14 iunie, la Mamaia. Împreună cu un fost coleg, dr. Mircea Grigoriu, am plecat la 7 iunie la Mamaia, unde am stat o săptămână, foarte plăcută, la hotelul "Majestic" (rezervat mai ales pentru suedezi). În duminica de 14 iunie, ne-am întâlnit, foștii colegi, vreo 25 inși, la masa aranjată la Rex, unde a fost iarăși foarte plăcut.

Dar aventura cea mare s-a petrecut în cursul săptămânii, când a trebuit să plec pentru o zi din Mamaia, spre a participa, la București, la Adunarea generală a Asociației Scriitorilor din București, în joia respectivă de 13 iunie. În ziua de miercuri 12 iunie, C.F.R.-ul a suspendat toate trenurile dintre București și Constanța, din cauza lucrărilor de la podul Cernavodă (se construiește un pod nou), unde se montau niște mari piese ce necesitau întreruperea circulației pe o zi. Singurul tren – asigurat și anunțat de mai înainte – cu plecare din Constanța era rapidul 84. La ora nouă seara eram în tren. Din gară se anunță că rapidul pleacă "peste cinci minute" în direcția București, "fără oprire". Urma ca în jurul orei 12 să ajungă la destinație. Dar la Medgidia, rapidul s-a oprit și a stat pe loc vreun ceas. Apoi la Saligny s-a oprit din nou, pe neașteptate. La ora 1 din noapte ne aflam încă în câmp, în Dobrogea, iar Luchi, acasă, fiindcă îi telefonasem că vin și că pe la ora 12 voi sosi, a intrat la griji. Pe la ora două a dat telefon la gară să întrebe ce-i cu Rapidul. I s-a spus că stă pe loc la Saligny. În fine am ajuns în București la 7 dimineața, după zece ore de la plecarea din Constanța. Fantastic !

www.ziuaconstanta.ro

Am participat la Adunarea Asociației Scriitorilor, apoi seara m-am reîntors la Mamaia. De data asta trenul a mers normal.

În dimineața de 21 iunie, am luat parte la agapa de la Brașov. Plecat dimineața cu trenul din București (tot Rapid), la ora 10 eram în holul liceului, unde ne-am întâlnit (11 unsprezece) din cei 35 colegi de clasă. O zi ploioasă, însă plăcută. Ne revedeam pentru prima dată după 50 de ani de la bacalaureat. Bucurie mare! Am făcut un scurt pelerinaj la cimitirul Groaveri, unde sunt înmormântați câțiva foști profesori, apoi am luat masa la restaurantul "Carpați", într-o atmosferă plăcută și foarte prietenoasă. Fiindcă ploua mereu, la șase p.m. am luat trenul și m-am reîntors acasă. Mult pregătita noastră "întâlnire" jubiliară de la Brașov a fost oarecum ratată. Numai 11 persoane, și pe zi de ploaie!

Iulie. În ziua de 3 iulie s-a deschis Conferința pe țară a scriitorilor, care a durat 4 zile. Dar eu n-am luat parte decât la deschidere, în prima zi, fiindcă mă aflam la Sinaia, la hotel "Peleș", cu Gică și Cornelică, de unde am venit special pentru o zi. În ziua următoare m-am întors la Sinaia, și de acolo am plecat cu ei, cu mașina, la Cut, unde am stat o săptămână. Extrem de pitoresc totul: peisajul, satul, șederea noastră într-o casă veche (de aproape 300 de ani), pustie, unde a trebuit să improvizăm câte un culcuș, pentru dormit. Timpul însă admirabil, via încântătoare, m-am simțit excelent, ca la noi la țară, la Viișoara, când mă duceam în vacanțe.

La București, în ziua de 14 iulie era cât pe-aci să fiu strivit (pur și simplu: strivit!) de mulțime la o coadă, unde mă dusesem să apuc și eu două kilograme de zahăr. Și era tocmai în ziua de 14 iulie.(Marseilleza.)

August. Frumoasă lună de vară, petrecută în București, cu Luchi, la noi acasă, în balconul înconjurat de verdeață, simțindu-ne mai bine ca la Sinaia. Dar, după gripa din aprilie, mă supără

www.ziuaconstanta.ro

îngrozitor durerile de picioare și coloană. Probabil o sechelă a gripei.

Septembrie. Gică, vărul lui Luchi, ne-a anunțat că se duce iar la Cut, unde îl așteaptă Cornelică, rămas acolo din iulie. Dacă vrem, ne ia și pe noi în mașină. Am făcut a doua vizită la Cut, de astă dată împreună cu Luchi. Dar, fiindcă ea nu suporta condițiile de acolo, am dormit numai o noapte. Gică ne-a dus cu mașina la Alba Iulia (hotel "Cetate"), unde am stat două zile, foarte plăcute. Spre Alba Iulia (30 km de la Cut), am trecut prin Lancrăm și ne-am oprit la mormântul și la statuia lui Blaga.

Octombrie. A treia călătorie la Cut, cu Gică. Acum el se ducea să-l ia pe Cornelică, după culesul viei. Împreună cu noi a mers și Aurel, fratele lui Gică. Vreme rea, ploaie, frig, mizerie. Abia am putut să stăm două zile la Cut, unde am consumat o damigeană de vin și un sac de nuci, apoi am venit, toți patru, la Sinaia, la hotel "Peleș", stând aici patru zile cu "canistra" și nucile după noi. A fost foarte vesel. Tot timpul am jucat canasta și ne-am plimbat prin pădurea de o frumusețe extraordinară cu coloritul ei de toamnă, când părea că totul arde între munți. Priveam spectacolul, fără să mă satur, și în urechi îmi răsunau versurile: "De treci codrii de aramă, de departe vezi albind/ Și-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint." Era ceva fascinant și fascinator!

www.ziuaconstanta.ro

Restul lunii, la București, tot așa de frumos. O toamnă de vis!

Păcat însă că durerile mele se accentuează pe măsură ce trece timpul. Cred că în curând n-o să mă mai pot mișca. Uneori am impresia (aș zice chiar senzația) că am intrat în ultimul an de viață. În ciuda călătoriilor – pe care le-am făcut cu mașina – duc o viață foarte sedentară. Încolo, toate celelalte organe – inclusiv creierul! – funcționează normal.

Noiembrie. Octombrie a trecut cu "zile sumbre, calde și moi ca văduvele de război" cum spunea poetul (N. Crevedia, în volumul

Bulgări și stele), în schimb noiembrie ne-a onorat cu o vijelie grozavă, care a speriat toată lumea. Unii spuneau că vijelia a fost stârnită de "Columbia", naveta americană ce-a trebuit să-și întrerupă "programul" și să coboare pe Terra cu două zile mai devreme din cauza unei defecțiuni constatată la bord.

Pe mine mă supără tot mai rău picioarele. Când ies din casă e un calvar. De aceea, în ziua de 15 noiembrie, când s-a stârnit viforniță, am stat la fereastră și am privit infernul de afară, gândindu-mă la multe. În ziua aceea (și a doua zi) am scris *Balada Cutului* (350 versuri), izvorâtă din impresiile culese în cele trei călătorii la Cut și din nostalgia lor. M-am delectat și m-am relaxat.

În luna asta am citit două romane, apărute simultan: *Însoțitorul* de Constantin Țoiu și *Drum de foc* de Hanriette Yvonne Stahl. Una incitantă, cealaltă enervantă. Prima arată cum se scrie o carte în 1981, a doua pare scrisă în 1936, și era bine dacă rămânea acolo! Dar am citit *Drum de foc* ca să văd cum e prezentată "idila" dintre autoare și Petru Dumitriu, care a făcut vâlvă la vremea ei. Petru Dumitriu e înfățișat ca un mare viitor scriitor român, cel mai mare, fiindcă, ni se spune, mama lui, când îl purta în pântec, îl citea pe Dostoievski și voia să dea naștere unui scriitor, chiar unui al doilea Dostoievski. Autentic! Ne-o spune H. Y. S. În rest, cartea e anostă și desuetă.

Decembrie. Am întocmit, în fine, un volum de *Amintiri și mărturii* (vreo 300 pagini), la care lucrez de mai bine de doi ani. Cartea cuprinde vreo douăzeci de capitole, disparate, însă având ca liant doar faptul că se referă la perioada tinereții (între 1930-1945), iar evocarea personajelor – fără legătură între ele – vrea să fie o evocare a epocii, făcută din bucăți, în așa fel încât reținând câte ceva din fiecare, cititorul să-și poată face o imagine globală despre timpul, oamenii, evenimentele și unele aspecte ale vieții literare din anii aceia.

www.ziuaconstanta.ro

Am ținut apoi să vorbesc despre câțiva scriitori-prieteni, despre care astăzi nu se mai pomenește nimic (sau foarte puțin), fără să mă refer – în mod deliberat – la nici una din celebritățile despre care s-a scris și s-a discutat atât de mult. Aș fi putut să adaug și eu câte ceva la ceea ce s-a spus despre "vedetele" epocii, dar sentimente de pietate și dintr-un spirit de justiție postumă – mă îndeamnă să-mi axez "amintirile" mele în jurul unor figuri uitate sau amenințate cu uitarea.

Desigur, chiar în această suită fragmentară de "mărturii", nu am putut să așternem pe hârtie întregul adevăr, fiindcă dacă hârtia suportă totul, editura, tiparul din zilele noastre nu acceptă orice. Și eu vreau ca aceste amintiri să fie tipărite.*

Lipsesc de aici câteva subiecte ce ar fi putut constitui capitole extrem de interesante, ca de pildă: *Cum am devenit moșier,* odiseea mea ca membru de partid între anii 1945–1950 (cu toate implicațiile specifice acelei perioade), sau *Conflictul meu cu Petru Groza,* de asemeni un capitol autobiografic, nu numai foarte original, dar și deosebit de palpitant, referitor la aventura mea cu totul neobișnuită ca biograf al primului-ministru al țării, în anul 1947. Numai aceste două subiecte ar fi putut forma o carte întreagă (poate chiar fiecare în parte ar fi atins proporțiile unei cărți), dar până la urmă ele au fost sacrificate. Motivele sunt complicate și greu de explicat aici.

Vreau să mai precizez că "amintirile" mele au – în mod voit, repet! – un caracter fragmentar, deoarece ele se adaugă *Jurnalului* intim, absolut inedit. N-am vrut ca în "amintiri" să relatez ceea ce este deja consemnat în "jurnal" și m-am ferit să reiau aici pagini de acolo. *Jurnalul* meu cuprinde trei perioade distincte: 1936-1939 ("Confesiune patetică", vorbind mai mult despre tribulațiile sentimentale de la vârsta tinereții), apoi un alt compartiment cuprinzând anii 1940-1945 (anii de război) și în fine, a treia parte, consacrată epocii postbelice, de după 1945.** Ca și mai înainte, nici

www.ziuaconstanta.ro

---

* Este vorba despre volumul publicat sub titlul *Umbre pe pânza vremii.*

** Din această perioadă a apărut *7 ani cât 70* (1948-1954), Editura Vitruviu, 1997 (520 p.)

acum "jurnalul" nu este ținut cu regularitate, ci doar sporadic, cu mari intermitențe, însă parcurgerea lui integrală ține loc de o autobiografie foarte sinceră și foarte colorată. În afară de acestea, mai am câteva caiete de "însemnări" din diverse perioade, ele însele având caracter de "jurnal", însă fiind, de fapt, mai degrabă consemnări de meditații, observații, concluzii și moralități așternute întâmplător pe hârtie de-a lungul deceniilor.

Toate acestea, reluate, legate între ele, completate, ar fi putut alcătui două–trei volume de *Amintiri* (jurnalele conțin câteva mii de pagini), însă am socotit că e mai util și mai cinstit să las "jurnalele" ca atare, ceea ce sunt, iar "amintirile și mărturiile" de acum să nu fie decât relatări ale unor întâmplări ce nu se găsesc consemnate în "jurnale". Am intenționat, cu alte cuvinte, să păstrez calitatea de *autenticitate* absolută a tuturor mărturiilor mele, câte au apucat să fie așternute pe hârtie, convins că în acest fel ele vor fi mai instructive pentru eventualii cititori din veacul următor, decât dacă le-aș fi "literaturizat", așa cum se procedează de obicei. Lumea e sătulă de literatură, ca să nu mai spun că însăși Cultura nu mai asimilează producțiile literare, în schimb mărturiile autentice își vor mai găsi încă – cred eu – locul lor în această supraabundență de "creații literare".

Acesta este pariul meu cu posteritatea!

Jocul e degajat – hazardul hotărăște!

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1982

Modalități

Mi se pare nu numai fastidios, dar și imposibil (în ultimă instanță chiar inutil!), să-ți propui – cum am făcut eu – consemnarea zilnică a evenimentelor din viața unui om bătrân, care a încetat de mult să mai "trăiască". De asemeni, a continua o cronică a *Sinistroziadei* (cum iarăși îmi propusesem) este o întreprindere ce depășește puterile mele, deoarece fenomenul acesta e atât de acut, de complex și de dramatic încât niciodată și de nimeni nu va putea fi cuprins în adevărata și totala lui dimensiune. Numai Istoria, în conspectările ei retrospective, va putea compune o imagine concentrată a Timpului pe care îl trăim noi acum, cu întreaga lui suită de aventuri apocaliptice.

Drept care, renunț la intențiile anterioare (din 1980 și 1981) și mă întorc la o preocupare mai veche – și mai modestă – de a reține aici, la întâmplare și fără nici un fel de ambiție, fapte ce-mi vor trece prin câmpul conștiinței și care să nu aibă altă pretenție decât aceea de a arăta că mai sunt încă în viață. Că mai văd, mai simt, mai gândesc, în acest crepuscul în care mă scufund încet, cu un sentiment de mulțumire că am ajuns până aici, amestecat cu unul de mâhnire că n-am făcut – în viață – aproape nimic din ceea ce aș fi dorit să fac. Dar în perspectiva eternității, în care mă pregătesc să intru, *mult* sau *puțin* este absolut același lucru, căci tot ceea ce se străduiește omul să facă în timpul existenței lui este iluzie și deșertăciune. Să ne bucurăm că am avut șansa de a trece prin *Viață*

www.ziuaconstanta.ro

(am fi putut să n-avem acest noroc) și că am ajuns la o vârstă de unde putem să ne înclinăm împăcați în fața marelui *Necunoscut* ce ne-a hărăzit o asemenea șansă.

*

Modalități, III, vrea să arate că mai sunt alte două caiete cu astfel de însemnări (pe unde or fi ele în clipa de față, habar nu am) și că aceasta ar fi singură cale de a continua înscrierea lor fără intenții programatice, rămânând la bunul plac al Hazardului, care hotărăște atât fluxul cât și importanța evenimentelor ce vor intra în cernerea și descernerea condeiului meu.

"Modalități" de a privi și judeca unele întâmplări sau idei ce vor mai ajunge până la mine, în plăcuta sihăstrie în care mă aflu acum.

"Modalități" de a dovedi și confirma că procesul existențial nu s-a stins încă, în ciuda vârstei unde totul ar putea să fie doar o searbădă și placidă contemplație.

"Modalități" de a mă mai afla în treabă, atunci când nimeni nu mai are nevoie de efortul sau de aportul meu.

"Modalități" de a spune cât de puține rațiuni mă leagă – în momentul de față – de lumea înconjurătoare și de a mărturisi cât de multe motive am s-o privesc cu milă și îngrijorare.

"Modalități' de a mă juca!

*

1 ianuarie 1982. Am pășit în 1982 cu stângul. Anul Nou și primele zile din an, am fost bolnav. Dar aș putea să spun că am intrat în '82 șchiopătând, deoarece durerile mele de picioare se agravează de la o săptămână la alta, și dacă ele vor progresa astfel, cred că în curând n-o să mai pot face nici o mișcare, n-o să mai pot ieși din casă.

Într-un fragment publicat în *Almanahul literar*, Laurențiu Fulga mărturisește că e amenințat să rămână orb, ceea ce-l îngrozește pur și simplu. E tragic, într-adevăr! Eu sunt amenințat să nu

www.ziuaconstanta.ro

mai pot umbla. E mai puțin tragic, dar pentru mine care am iubit plimbările, călătoriile – e la fel de dureros. Nu-mi va rămâne decât posibilitatea să stau la masa de lucru și să scriu. Dar ce să *scrii* la senectute?

Când eram tânăr n-aveam răbdare să întârzii în fața hârtiei albe, îmi spuneam că la bătrânețe, când nu voi mai putea hoinări, voi avea destul răgaz să scriu. Acum am acest răgaz, dar nu mai am "focul', entuziasmul de altădată. Îmi lipsește mai ales conștiința că ceea ce fac ar servi la ceva sau i-ar folosi cuiva.

Totuși, scriu (aici și aiurea) ca să nu înnebunesc!

*

Prima carte citită în anul 1982 este volumul al doilea din *Fragments d'un journal* de Mircea Eliade (Paris, Gallimard, 1981, 432 pg.). Întâiul volum (apărut tot la Gallimard, în 1973) era mai mare, vreo șase sute și ceva de pagini, cuprindea perioada 1945-1969 și l-am citit în 1977. Prezentul volum cuprinde perioada 1970-1978.

Primul volum m-a entuziasmat la culme, îl consider opera cea mai importantă a lui Eliade – am scris și un articol despre aceasta (*Mircea Eliade, sau puterea Nostalgiei,* încă inedit), și acolo se vede întreaga personalitate a scriitorului în deplina ei maturitate intelectuală, morală, civilă.

www.ziuaconstanta.ro

Voumul de față m-a decepționat. E un jurnal banal, fără viață, fără mari vibrații, fără experiențele dramatice sau dinamice descrise în primul volum, și mai ales fără *autenticitatea* pe care o așteptam de la un "jurnal" și îndeosebi de la Mircea Eliade. În primul rând, se simte că omul a îmbătrânit, nu mai trăiește intens și nu mai are ce spune. Fatal! În al doilea rând, se vede că "jurnalul" e *făcut* adică "fragmentele" sunt selectate cu grijă, redactările nu sunt spontane, adică așternute pe hârtie în momentul "trăirii", iar faptele, oamenii sunt de asemeni menționați cu grijă, în concordanță cu interesele profesionale, științifice sau familiale.

Ceea ce nu mai este fatal!

Viciul acesta de a ține un "jurnal" cu orice preț sare în ochi aici. Eliade consideră că e o personalitate – și este! – importantă, ale cărei mișcări de tot felul trebuiesc consemnate pentru a fi cunoscute de contemporani și posteritate. Numai că aceste mișcări au aerul că se repetă în "jurnal", și uneori se repetă cu adevărat.

Din această cauză lectura pierde din spectaculozitate, uneori cade în naivități. De altfel, la 70 de ani lucrul este normal. Însuși Goethe, care în faimoasele lui *Convorbiri cu Ekermann* a inițiat în literatura modernă acest gen de relatări, și pe care Eliade îl are în mare stimă și vrea să-i urmeze exemplul în multe privințe – însuși Goethe în acele *Convorbiri* se repetă adesea și trădează tarele senilității. Dar eu mă așteptam de la Eliade la multă lucidictate, îl consideram (și îl consider încă!) un exponent al secolului XX, un intelectual de nivel înalt, alături de ceilalți mari reprezentanți ai veacuui. Totuși, aici, se dovedește un spirit de nivel mediu. André Gide (pe care de asemeni Eliade îl admiră) și-a ținut *Jurnalul* său până la moarte (la optzeci de ani) și nu era niciodată banal sau naiv. Malraux n-a lăsat condeiul din mână până în clipa când a închis ochii (la 75 de ani), dar el consemna etapele luptei sale cu Moartea, deși uneori cădea și el în artificios prin obstinația de "a scrie" până în momentul expierii. Cu toate acestea, paginile lui se citesc cu interes și emoție. La fel, Montherlant, în *Carnetele* sale de la bătrânețe, e totdeauna interesant și incitant. Pomenesc de aceștia, fiindcă aparțin timpului și climatului intelectual în care a respirat și Eliade. (Dar el n-a pomenit niciodată, nicăieri, nici de Malraux, nici de Montherlant – ca și cum n-ar fi auzit de ei!)

Pe scurt, dacă primul volum din *Fragments d'un journal* rămâne una din remarcabilele contribuții la literatura memorialistică din veacul XX (așa cum am afirmat în articolul citat mai înainte), cel de-al doilea volum rămâne o operă marcată de oboseală și de grija de a nu știrbi cu nimic bunele relații cu anumiți contemporani de prestigiu și influență.

www.ziuaconstanta.ro

Dar, ca să nu fiu cu totul nedrept, voi observa că, în acest tom, Eliade pare a da prioritate problemelor legate de cariera lui de profesor de Istoria Religiilor. Tot timpul e preocupat, revine, insistă asupra acestor probleme. Iar ele se pot sintetiza în dorința lui tence de a demonstra că lumea contemporană e dominată de o "desacralizare radicală", încercând să arate că "fenomenul inițiatic" se mai produce totuși sub "camuflarea profanului". Este una din liniile generale ale *Jurnalului.*

Dar acest *Jurnal* e deficitar prin ceea ce nu spune Eliade despre multe lucruri asupra cărora am fi vrut să-i cunoaștem părerea. Se mulțumește să consemneze diverse știri apocrife și unele anecdote vădit tendențioase, însă faptele reale sunt ocolite sau trecute sub tăcere. Iar când se oprește și asupra unor elemente biografice de ordin istoric, atunci nu face decât să repete, în alți termeni, ceea ce mai spusese și în primul volum al *Jurnalului.* De pildă, la 21 iulie 1977, scrie: "Pentru mine... toate activitățile, atât științifice cât și literare, din România ca și din Franța sau din America constituie tot atâtea «încercări inițiatice»; mă vedeam deodată proiectat într-un trecut fabulos, acela din România, pe care a trebuit să-l părăsesc în 1940 și care, de atunci, a devenit pentru mine ca o parcelă de paradis. Acolo am trăit până la treizeci și trei de ani o existență care a rămas întipărită în memoria mea până în cele mai mici detalii, dar în care descopăr azi numai dimensiunile secrete, în sensul că văd în ea o «mitologie personală» și nu viața mea așa cum a fost cu adevărat."

www.ziuaconstanta.ro

În legătură cu destinul intelectualilor din România de după ultimul război se mulțumește să facă reflecții aleatorii, ca acestea de la 10 septembrie 1973: "Dau de acest pasaj din *Jurnalul* lui Gide pe care de mult vreau să-l supun anumitor scriitori și critici, să văd cum reacționează: «L'oppression ne peut avilir les meilleurs; et quant aux autres, peu import. Vive la pensée comprimée! Le monde ne peut être sauvé que par quelques uns. C'est aux époques non liberales que l'esprit libre ateint la plus haute vertu.»"

(28 septembrie 1940) "Ce vor spune scriitorii români de azi?"

Ar fi fost mai interesant să știm cum a "reacționat el, Eliade, la afirmațiile lui Gide. Și apoi, e ușor să faci considerații asupra anumitor stări (tragice), când te afli la 8 000 km de locul unde se produc ele!

Preocuparea, foarte legitimă în fond, de a asigura supraviețuirea operei lui, o constat într-o însemnare de la 8 ianuraie 1977 (când se apropie de 70 de ani): "Amân mereu pentru mai târziu, fără să știu prea bine de ce, redactarea a ceea ce abia îndrăznesc să numesc «testamentul meu literar». Ar trebui totuși să mă grăbesc. În starea în care se găsesc în prezent, adică prin lăzi și prin dosare împrăștiate mai peste tot, la Chicago ca și la Paris, articolele mele, manuscrisele inedite, Jurnalul, corespondențe, toate se află într-un haos de nedescris care ar produce disperare oricărui comentator al operei mele. Ar trebui să precizez, în scris și cu de-amănuntul, unde se găsesc toate aceste documente, modul cum ar putea să fie concepută publicarea lor și mai ales cine ar putea să se ocupe de asta." (Aici îl înțeleg foarte bine. Eu însumi, la un volum de activitate infinit mai mic, mi-am pus și îmi pun mereu aceleași întrebări în absolut aceiași termeni.)

Se găsesc, totuși, în *Jurnalul* lui Eliade și unele pasaje sau relatări demne de memorat. Într-o seară, de pildă (la 20 iunie 1975), la un restaurant (etajul 59 în turnul Montparnasse), împreună cu Eugen Ionescu și Emil Cioran, s-au angajat într-o discuție despre anumite scrieri mistice. "Aș fi crezut că Cioran va intra și el în joc, măcar numai din fidelitate pentru unele lecturi ale lui din tinerețe, acelea, între altele, relative la o serie de sfinți și de sfinte pe care le cunoștea atât de bine. Dar, așa cum mi-a mărturisit zilele acestea, simpla lectură a ziarelor și hebdomadarelor e destul să-l mențină în «perspectiva tragediei grecești și a Apocalipsului». Singura problemă cu adevărat actuală, precizează el." Adică Cioran!

În altă parte reproduce o butadă a lui Saint-Simon, care ar fi

www.ziuaconstanta.ro

spus că oamenilor mari, atunci când sunt la putere, le ții țucalul, pentru ca după ce au căzut în dizgrație, să li-l verși în cap."

*

La sfârșitul anului trecut a murit scriitorul Dragoș Vicol, un om cumsecade, regretat de multă lume.

Dar în numărul de la 31 decembrie 1981 al revistei *Orizont* de la Timișoara, alături de necrologul lui D. V., a apărut încă un necrolog, al lui Petru Vintilă, semnat de C. Ungureanu. Nu aflasem că Petru Vintilă a avut un infarct și se zvonise că decedase. N-a sucombat însă, cu toate că *Orizont* s-a grăbit să-l înregistreze printre "scriitorii bănățeni" dispăruți. De la farsa lui Dimitrie Stelaru, care și-a trimis la ziare propriul anunț de deces, prin 1940, nu s-a mai întâmplat ca un om viu – un scriitor – să fie trecut printre morți.

Graba celor de la *Orizont* pare a avea totuși o explicație. Petru Vintilă, scriitor de talent, foarte prolific și bine cotat la timpul său, și-a pierdut în ultima vreme toate simpatiile, creditul moral și popularitatea prin faptul că a publicat (în *Viața Românească)* un roman despre... Ceaușescu. A vrut să fie "original" și totodată să intre în rândul scriitorilor "de curte", dar a dat greș. Cea mai bună dovadă, necrologul (anticipativ) din *Orizont,* unde e regretată "moartea" lui, însă nu regretat și omul.

www.ziuaconstanta.ro

*

Vreau să cred că nimeni mai bine ca mine nu-i înțelege pe evrei, care nu vor și nu pot să uite suferințele îndurate de coreligionarii lor în timpul ultimului război. Când aude de Auschwitz, orice evreu, chiar dintre cei tineri, care n-au cunoscut acele locuri de oroare, se înfioară și e cuprins de mânie. Din punctul lor de vedere, reacția e foarte legitimă! Așa ceva nu se uită niciodată!

Dar ceea ce se uită prea ușor este că nelegiuri la fel de mari au suferit și alte popoare. Nu vreau să mă refer acum decât la...

Buchenwaldul românesc, din anii '50. Părinții mei – mama mea și tatăl meu – sunt victimele calamității ce s-a abătut atunci asupra neamului nostru și a secerat batalioane întregi de oameni nevinovați. Cât voi trăi nu voi putea stinge în mine durerea acestor pierderi – cu atât mai mult cu cât am fost martor la toate fărădelegile săvârșite atunci. Mii de oameni au murit în pușcării, alte mii la Canal, alte mii în lagăre, alte mii izgoniți din sălașurile lor. Printre aceștia din urmă se numără și tatăl meu și mama mea. Adică o parte din mine însumi.

Ei au fost azvârliți într-o noapte din casa lor, treziți din somn și izgoniți de acolo doar cu ce aveau pe ei. În plus, împreună cu cinci copii (nepoți) dintre care cel mai mare avea 12 ani. Au lăsat în urmă o casă încărcată de lucruri chivernisite de-a lungul anilor de muncă încordată, o curte cu trei grajduri (4 boi, 8 cai, 2 vaci, 100 oi, o batoză, un tractor, plus toate celelalte unelte dintr-o gospodărie înfloritoare), de care apoi nimeni n-a mai știut ce s-a ales.

S-a scris și s-a vorbit enorm – încât aproape că ți se face greață de atâta literatură "justițiară" – despre "obsedantul deceniu", dar încă nu s-a ajuns până la *Buchenwaldul românesc.* Va fi el explorat vreodată?

Toate cele de mai sus îmi sunt aduse în memorie de un articol publicat în *Almanahul Flacăra 1982* de Oliver Lustig, un supraviețuitor al lagărelor naziste, care scrie:

"De câte ori citesc în ziare știri despre recrudescența activităților neonaziste mă cutremur. Răni adânci, numai de mine știute și pe care, după peste trei decenii și jumătate aș vrea să le știu cicatrizate – încep să sângereze din nou... Citind aproape zilnic asemenea știri mă întreb înfiorat: Oare noile generații, cele născute după cel de-al doilea război mondial, știu, au pătruns suficient de adânc ce înseamnă *fascism* și nazism... Cred că nu. Este nevoie ca toți cei care am fost martori oculari ai fărădelegilor fascismului să le descriem, să nu obosim a le înfățișa noilor generații, pentru ca ele să urască din adâncul ființei lor fascismul."

www.ziuaconstanta.ro

Aceste cuvinte le-aș putea semna și eu, literă cu literă, cu singura deosebire că în loc de "fascism" aș pune reversul lui, iar în loc de "nazism" termenul ce indică hoardele venite de la Răsărit (Comunism.)

Atât doar că sufletul nostru românesc e îndurător și iertător. De altfel, chiar rubrica în cadrul căreia e publicat articolul de mai sus se intitulează (într-un spirit de tardivă "reabilitare"): "Nedezmințita omenie românească". După ce, ani la rând, eram otrăviți cu tot felul de acuzări – s-au produs până și sălbatice răzbunări pe scară națională! – despre persecuțiile suferite de evrei în România. Persecuții, dacă au fost reale, nu puteau fi atribuite poporului român, ci Istoriei însăși. În schimb, suferințele îndurate, pe urmă, de poporul român, nu mai erau ale Istoriei, ci porneau de la oameni setoși de răzbunare. Acum se pare că a sosit momentul remușcărilor. Căci aceiași oameni care s-au răzbunat se întorc și sar dincolo de cal, cu aerul că cer indulgență. În același articol citat mai sus, autorul povestește cum, în 1944, a fost ridicat, împreună cu întreaga familie, din comuna Șoimeni, județul Cluj, în timpul ocupației horthyste și dușI în alt sat, de unde apoi, într-un convoi mai mare de evrei, au fost transportați spre ghetoul din Cluj. Trecând din nou prin comuna Șoimeni, autorul a putut să vadă următoarele:

www.ziuaconstanta.ro

"Nu știu când și cum au aflat oamenii de ora trecerii noastre, dar în clipa când convoiul nostru a ajuns, tot satul, cu mic cu mare coborâse de pe toate ulițele la drumul țării. Bătrânii, dincolo de șanț, stăteau nemișcați, sprijiniți în bâtele lor ca niște statui. Bărbații se apropiau pe nesimțite de convoi trecând șanțul și adresându-ne cuvinte de îmbărbătare. Jandarmii, cu pene de cocoș la înfricoșătoarele lor pălării negre, și-au scos pușTile din bandulieră și au început să strige: «La o parte!... Nu vă apropiați că tragem!» Atunci, ca la un semnal, femeile au țâșnit spre convoi și scoțând de sub șorțuri tot felul de coșuri și traiste pline, le-au aruncat asupra noastră. Carele au fost literalmente acoperite cu pâine abu-

rindă, plăcinte calde, pui fripți, bucăți de slănină, caș și urdă, oale cu smântână."

Oricât de nedezmințită ar fi omenia românească – ea nu poate suporta asemenea exagerări! Dacă ar fi vorba de "literatură", astfel de fraze ar fi acceptabile. Dar autorul pretinde că a fost "martor ocular" și că ceea ce povestește este absolut autentic. Este plauzibil – orice populație de la sate, țăranii adică, este capabilă să compătimească alături de cei asupriți; dar nici chiar așa; să-i bombardeze cu plăcinte calde, oale cu smântână și pui fripți!

Autentice sunt tributurile de vieți și durerile la care a fost – și este încă supus – acest iertător popor de pe meleagurile carpatine...

*

De la evrei la armeni!

În același *Almanah Flacăra 1982* (unde figurez și eu cu o evocare a lui Neagu Rădulescu; 70 de ani de la naștere, 10 ani de la moarte, 50 de ani de la prima lui expoziție de caricaturi), se află o foarte mare plăcintă armenească (aproape 50 de pagini dactilo), intitulată: *Din filele unei campanii de presă: Jos laba de pe tricolor!*, cu subiectul: *Cazul Stelian Popescu.* Știam foarte bine că s-a dus o campanie de presă (fără nici un efect, căci era susținută de gazetele de șantaj) împotriva directorului de la *Universul* și știam tot atât de bine că Victor Eftimiu a fost acela care, prin 1936, tipărise o broșură cu titlul: *Jos laba de pe tricolor,* pe care o împărțea personal pe stradă – dar acum aflăm, din plăcinta de mai sus, răsucită de Vartan Arachelian, că viteazul acelei campanii era L. Kalustian. Se reproduc "articole" ale acestuia, este prezentat ca un mare gazetar, ca un model de probitate morală etc., când, în realitate, la vremea aceea, Kalustian nu era decât un trepăduș de redacție, un informator al Siguranței, trimis să colinde prin birourile ziariștilor și să tragă cu urechea. Azi el e mare "scriitor" (i se publică în fiecare an câte o carte), iar conaționalul său, Arachelian, îl scoate și mare pamfletar: atribuindu-i-se toate

www.ziuaconstanta.ro

notițele anonime strecurate cândva prin gazetuțele de șantaj pe care nu le lua nimeni în serios. Așa se "face" istoria!

*

Cam tot așa se "face" și gloria.

Vechiul meu prieten și coleg – coleg de liceu, coleg de studenție, de boemă literatură, de tinerețe dezolată, coleg de birou la Direcția Presei de la Ministerul Propagandei etc. – nu se străduiește, de câțiva ani, decât să vâneze și să recolteze elogii și premii. Își regizează cu măiestrie campaniile de presă ca să-l ridice în slăvi și nu piede nici o ocazie ca să pună mâna pe o nouă distincție. Anul trecut, împlinind 70 de ani, a fost decorat de șeful statului și a primit (de fapt, a ciupit) marele premiu al Uniunii Scriitorilor. Osanalele n-au contenit – nimeni n-are cutezanța să nu-l laude, căci el este, de multă vreme, un dictator din umbră al literaturii române – totuși, ici colo, s-au putut înregistra câteva înțepături destul de timide.

Recent însă Virgil Ierunca, într-un comentariu la "Europa liberă", i-a scos pe nas toate premiile și decorațiile. Steaua lui Moni începe a se clătina pe firmament.

Deasemeni, în *Almanahul literar '82*, Virgil Teodorescu, fost președinte al Uniunii Scriitorilor (care îmi spunea odată, în biroul lui de acolo: "Nu pot să fac nimic din pricina lui Jebeleanu!"), publică o poezie-invectivă, unde, fără a da nume, ci doar niște aluzii sugestive, proferă pur și simplu, fără menajamente: "Hai sictir!" Nu poezia în sine spune totul, ci faptul că ea a fost publicată în *Almanahul literar*. Iată poezia lui Virgil Teodorescu:

www.ziuaconstanta.ro

Nici nu mă mir
Am auzit nu o dată:
Să-ți fie rușine, măi tată,
tată nu sunt dar, ce să zic,
poate că sunt puțin tătic,
să-ți fie rușine

îmi spune nu știu cine
cu cotleți cărunți și parfumați,
aș putea să-i spun hai sictir,
dar eu nici nu mă mir,
nu mă mir deloc
deși mă fac foc, –
rușine pentru ce?
pentru că-mi văd de treabă?
pentru că refuz să fac socoteli de tarabă?
sau pentru că sunt încă în viață
fără s-ajung o jalnică paiață?
sau poate că nu vreau să port mustață?
pentru că nu mă cheamă bibi, sandu
și că nu fac nimic să-mi crească grandu?
ba mai degrabă pentru tine
îmi crapă obrazul de rușine.

Teribil pamflet suprarealist!

*

Aseară (18 ianuarie), am auzit la radio ("Europa liberă"), un comentar despre Ion Caraion, lăudându-l excesiv și felicitându-l pentru că a "fugit" din țară, după ce aici simțea că nu mai este agreat. O face acum pe "eroul" în Occident (la fel ca Paul Goma, Țepeneag și Ben Corlaciu, Dumnezeu să-l ierte!) și se declară "victimă a regimului", deși a fost unul dintre primii lui susținători (începând din 1944). A făcut închisoare fiindcă lucra pe două tablouri: al socialismului și cosmopolitismului. După ce a ieșit din pușcărie a făcut carieră literară (și avere), cu nenumărate volume de poezie ilizibilă și de texte "critice" care trădau un mare grafoman. Mă rog, ăsta era Ion Caraion. Pe care Eugen Barbu l-a încondeiat recent, într-un foileton din *Săptămâna*. Dar aseară, "Europa liberă" (unde găsesc ospitalitate dizidenții noștri) îl ridica în slăvi.

Pentru ca, azi-noapte, să visez că, intrând la restaurantul de la Casa Scriitorilor, am dat peste o masă unde doi "confrați" discutau foarte cordial: Eugen Barbu și Ion Caraion. "Iată peste cine dau eu

www.ziuaconstanta.ro

aici!" am exclamat cu uimire și m-am așezat la masa lor, fără să le întrerup convorbirea.

Ciudate feste ne joacă uneori subconștientul!

*

Mare răzmeriță în oraș. Ca și cum cozile și busculadele de la Alimentare n-ar fi fost de-ajuns pentru a-i scoate pe oameni din răbdări, acum au apărut și "bătăliile" de la Oficiile poștale. Pentru abonamente la ziare și reviste. Pentru că unele ziare și reviste sunt "plafonate", cei dorinici să obțină un abonament la acestea trebuie să se lupte din răspunderi ca să-l capete.

*

Semnificația cuvântului sau verbului "a hălădui" plutește într-o oarecare ambiguitate. Unii spun că "a hălădui" înseamnă *a sta* undeva; alții sunt de părere că "a hălădui" înseamnă *a umbla, a rătăci* pe undeva. Aș înclina să accept a doua variantă, luându-l ca argument pe Eminescu din *Dabija-Vodă*:

Când eram Vodă la Moldova
Hălăduiam pe la Cotnar.
Vierii toți îmi știau slova
Și-aveam și grivne-n buzunar.

www.ziuaconstanta.ro

Deci, "hălăduia *pe la Cotnar*" (nu *prin*).

*

În aceeași zi (adică, azi 28 ianuarie 1982) am primit două scrisori de peste Ocean: una de la Ștefan Baciu, din Honolulu (Hawaii), cealaltă de la Gabriel Bălănescu, din Santa Clara (lângă San Francisco). Fiecare mi se plânge contra celuilalt – și ambele plângeri au călătorit împreună zece mii de kilometri. Ce coincidență!

*

Dar o și mai impresionantă coincidență este că Baciu îmi scrie despre vizita lui Titus Podea* în Hawaii, unde au depănat împreună amintiri brașovene. ("Ne-am întâlnit în Arhipelag, el din strada Nisipului, eu din Calea Plăeșului...") Or, tot azi, în aceeași cursă cu scrisorile, a venit și ziarul *România liberă, unde, la rubrica* Decese, am dat peste un anunț amintind că au trecut 5 ani de la moartea lui Ontario Podea, fratele lui Titus. Strașnică împletire de fire!

Toate acestea mi-au răscolit în memorie o mulțime de imagini și amintiri. Pe frații Podea i-am cunoscut la Brașov, pe când eram elev de liceu. Titus era cu două clase înaintea mea, Ontario cu doi ani mai mare ca Titus. Ei era veri cu Ghiță Moga, colegul meu de clasă și bun prieten, fiul lui Costi Moga, avocat, fost primar al Brașovului.

În primăvara lui 1931 (în luna iunie), după ce am luat bacalaureatul cu succes, Costi Moga ne-a oferit, lui Ghiță și mie, o excursie în munții Bucegi de cinci zile, el suportând toate cheltuielile și conducându-ne pe traseele cele mai frumoase, pe care le cunoștea bine. În această excursie l-a invitat și pe Ontario, student în America, acum aflat în vacanță, acasă. Ne-am distrat teribil în acele zile și nopți, colindând toate culmile și dormind la mai toate cabanele: Mălăești, Omul, Peștera, Padina. Bătrânul nostru Cicerone (avea cam 50 de ani), s-a simțit și el tânăr în societatea noastră. (Mai făceau parte din grup doamna Moga și d-ra Mia, sora lui Ghiță.)

Dar într-o noapte, la cabana Omul, s-a întâmplat (o întâmplare *căutată!)* ca Ontario să-și aibă locul de dormit, la priciuri, lângă o tânără și drăguță săsoaică după care îi fugeau ochii de cu seara. Probabil că, pe întuneric, el și-a vârât mâna prin teritoriul învecinat, explorând și tatonând, căci săsoaica a sărit din somn și a

---

* Devenit cetățean american a făcut o frumoasă carieră de economist.

www.ziuaconstanta.ro

început să țipe, făcând o gălăgie de a trezit toată cabana, spunând ceva pe limba ei nemțească. "Ce faci acolo, Tari, fii cuminte!" l-a admonestat șeful nostru, dar mai mult a șagă, îndemnându-l parcă să-și continue investigațiile. "Nu-i fac nimic, unchiule! E nebună!" răspunde Tari, trăgând pătura peste cap și prefăcându-se că vrea să doarmă. A doua zi l-am tachinat tot drumul pe Ontario în legătură cu nevinovata lui "aventură" nocturnă. Săsoaicele, fiindcă erau două, o porniseră în alte direcții.

De-atunci nu l-am mai văzut pe Ontario Podea. Eu am plecat din Brașov, el a plecat pentru totdeauna din țară, însă în timpul războiului îl ascultam cu regularitate la radio Londra, căci era crainic de limba română la B.B.C. și ne transmitea în fiecare seară, cu vocea lui gravă și plăcută, știri înbucurătoare despre mersul războiului.

... Și acum, "întâlnirile" acelea simbolice amintite mai sus... Șugubeață e uneori Viața!

*

Surpriza cea mare – adevărată revelație – pe care mi-a adus-o luna februarie din acest an este lectura *Memoriilor* lui I.G. Duca. De fapt, primul volum din *Amintiri politice,* tipărit la München, de Ion Dumitru-Verlag, în 1981. Urmează să mai apară încă două volume. (Primul volum a ajuns clandestin în țară.)

www.ziuaconstanta.ro

Întreaga lucrare cuprinde perioada 1914-1919 (primul război mondial), iar volumul întâi se începe la 4 ianuarie 1914 (venirea la putere a Partidului Liberal) și se încheie la 15 august 1916 (intrarea României în război).

Lectura este pasionantă. I.G. Duca avea condei – făcuse multă vreme gazetărie, cronica externă la *Universul* și ca director al oficiosului liberal *Viitorul* – însă nu numai prin asta se remarcă *Memoriile* lui. Portretizările și caracterizările personalităților evocate, plasticitatea evocărilor, exactitatea relatărilor, desigur și obiectivitatea memorialistului, pun această operă într-un loc de

frunte al memorialisticii noastre. În toată lucrarea este prezent *ministrul,* care a luat parte la principalele, dacă nu chiar la toate evenimentele descrise, se simte de asemeni *gazetarul,* martor și interpret al evenimentelor, dar meritul cărții constă în talentul *scriitorului,* care știe să judece, să analizeze și să reliefeze profilul fizic și moral al fiecărui personaj ce intră în raza condeiului său. În prefața cărții, Georges I. Duca, fiul autorului, spune că unele capitole amintesc sau pot sta alături de Saint-Simon. E adevărat! Interesant este însă altceva. Prin anii '30 eu auzisem deseori spunându-se că Ionel Brătianu (mort în 1927) și-ar fi scris *Memoriile* și le-a depus la Academie, într-o casetă sigilată, cu condiția să nu fie deschisă decât la 50 de ani după deces, adică în 1977. Așteptam cu nerăbdare această dată, ea a venit, însă fără *Memoriile* lui Brătianu. În schimb, după 1977, au fost date publicității aceste memorii ale lui Duca. Ele constituie, în fond, un apolog al lui Brătianu, ca și cum ar fi fost scrise de "secretarul" său. Iar faptul că fragmente din ele au fost publicate în România (în revista *Flacăra)* și în Occident, arată că s-au păstrat două exemplare, unul aici și nul în posesia lui Georges I. Duca, și apariția lor acum, după trecerea celor 50 de ani de la moartea lui Brătianu, denotă că acestea ar fi putut să fie *Memoriile* sale – scrise de Duca.

Multe din judecățile istorice asupra oamenilor și evenimentelor din perioada respectivă vor trebui să fie revizuite după publicarea acestor *Amintiri politice.* Căci ele au girul moral al unui autor conștient de răspunderea afirmațiilor sale, hotărât să spună adevărul – chiar dacă, prin poziția lui, e nevoit să "cânte" uneori în struna partidului său.

*

Al. O. Teodoreanu povestea odată, undeva, că la un extemporal de limba română, având ca subiect: "Ce-i iubirea?", el ar fi scris pe prima pagină a caietului doar atât:

www.ziuaconstanta.ro

N-are baba ce-are moșul,
N-are moșul ce-are baba.
Totuși, dacă vine vorba,
Încă se mai face treaba.

Mircea Handoca mi-a citit, prin luna decembrie '81, un interviu luat lui Mircea Eliade, unde acesta, întrebat ce scriitori "din generația lui" îi revin în minte, pomenea printre alții, și numele meu. Eram, de fapt, singurul dintre cei citați de Eliade, care mai trăiam.

Interviul a apărut în *Viața Românească* (nr. 2, 1982). Mi-a făcut o mare plăcere. Am primit câteva telefoane – de felicitare.

*

Am împlinit 71 de ani. Luchi m-a "sărbătorit" copios cu toate bucatele ce a putut să le prepare, însă eu am trecut evenimentul sub tăcere. Deși, de acum încolo, fiecare an câștigat merită să fie cinstit cum se cuvine, căci nu se știe câți vor mai fi. Se știe însă precis că vor mai fi foarte puțini.

*

Sunt solicitat să țin conferințe, să colaborez în diferite forme, însă nimeni nu mă poate clinti din *imobilismul* (gravă crimă!) în care m-am hotărât să rămân. De altfel, abia am puterea și timpul necesar ca să-mi văd de ale mele. Să mă mai încurc și cu alții? La ce bun?

www.ziuaconstanta.ro

*

Cu prilejul jubileului de 75 de ani, i-am trimis lui Mircea Eliade o scurtă scrisoare de felicitare. E prima scrisoare pe care i-am adresat-o până acum, și e primul semn de viață pe care-l dau după 40 de ani, de când a plecat din țară. Sper să primească urările mele și cred că au să fie pentru el o surpriză plăcută.

*

Un fapt senzațional și penibil este întreruperea bruscă a serialului TV românesc *Lumini și umbre*. Anunțat cu mare tam-tam, acest "roman cinematografic", care trebuia să aibă vreo 50 de episoade, începând din vara lui 1944 și mergând până în zilele noastre, a fost *închis* pe neașteptate, după numai trei episoade, fără nici o explicație, decât că el "va fi reprogramat". Primele trei episoade prezentau momente din ultimele zile dinaintea lui 23 august 1944, episodul al 4-lea trebuia să înfățișeze "Eliberarea" și așa mai departe. Dar se vede că au intervenit *probleme* în interpretarea faptelor istorice, încât filmul (care fusese făcut, ca narațiune, până prin 1948) a fost oprit și probabil trimis la operații de "remediere". Titus Popovici, autorul scenariului, trebuie să fie furios. Dacă avusese cu piesa *Puterea și Adevărul* (s-a făcut și un film după ea) un răsunător succes, de data asta s-a lovit rău de stâlpii cenzurii. Ceea ce dovedește că nu mai suntem în 1970, la începutul domniei actuale și că viziunea despre Istorie s-a schimbat din nou.

Lumea merge înainte, cu pași mari de-a-ndoaselea...

*

Nepotul lui Luchi (fiul fratelui ei) Florin Preda și soția lui, Mihaela – amândoi tineri ingineri la cea mai mare uzină din București (Uzina de Mașini Grele București), s-au instalat în locuința lor proprie, un apartament într-un bloc de lângă Parcul Tineretului. Cu această ocazie le-am făcut cadou un tablou, din colecția noastră, pictat de Valentin Hoeflich în anii când Florin abia se năștea. Pe partea din dos a tabloului am scris următoarea dedicație:

"Acest tablou, pictat de «nenea Valentin» cam pe la mijlocul secolului XX, când Florinel era copil și ne încânta pe toți cu zburdălniciile lui pline de gingășie, în casa bunicilor de la Bu-

www.ziuaconstanta.ro

cureștii-Noi le este oferit acum, lui și Mihaelei, de tanti Luchi și unchiul Pericle, cu ocazia instalării lor în prima locuință pe care și-au făcut-o împreună – cu dorința de a-l stăpâni sănătoși și de a-l transmite mai departe nepoților lor din secolul XXI."

Tinerii au fost încântați...

*

După aproape șase luni, m-am dus la Uniunea Scriitorilor, mai mult ca să-l văd pe Laurențiu Fulga și să-l întreb cum se simte, căci din niște evocări ale lui văzusem că se plânge de spectrul orbirii. În biroul lui de vicepreședine, tocmai îl avea ca oaspete pe Augustin Buzura, venit de la Cluj. M-a prezentat, prezentându-l și pe el:

– Domnul doctor Augustin Buzura, a zis Fulga.

– În sfârșit, un doctor care face cinste literaturii, am adăugat eu.

– Dar, vezi, că e medic psihiatru, m-a alertat el, în glumă.

– Mie îmi spui asta?! am replicat la rândul meu. În ce mă privește, n-am nici o teamă. Însă ar avea ce studia la Uniunea Scriitorilor...

Buzura a izbucnit în râs. Dar Fulga mi s-a părut că s-a schimbat deodată la față. Am dres-o numaidecât, rostind: "Honni soit qui mal y pense!"

www.ziuaconstanta.ro

*

Într-un interviu (postum) publicat recent la Paris, Sartre declară că în secolul XX omenirea a ajuns abia la stadiul de "sub-om". În alt interviu, de asemenea recent, Raymond Aron spune că secolul XX este "secolul prostiei și al minciunii".

Bine de ei, că au avut libertatea să spună ceea ce cred!

*

De la Ierusalim S.S. îmi scrie, în termeni elogioși, că am rămas singurul lui prieten adevărat, în viață. Și eu aș putea să spun la

fel. Am simțit o adevărată prietenie pentru el. Suntem prieteni, fiindcă mi l-am simțit apropiat ca temperament, ca suflet și intelect. Dar știu că n-a iubit poporul român (fiindcă a suferit) și că nu-l iubește nici acum. Însă, în prietenie, trebuie să trecem peste asemenea considerații. Unii indivizi sunt buni, dar toate popoarele sunt *barbare*. Asta nu însemnă că S. S.* nu poate fi – și este ! – un bun prieten al meu. Câte ar fi de spus aici!...

III

Jubileul lui Mircea Eliade, pregătit cu entuziasm și așteptat cu fervoare, a căzut pe neașteptate în baltă. Încă o dată "s-a rupt căruța cu Eliade", cum ar zice Ivașcu, directorul *României literare*. Se anunțaseră apariții de cărți, ediții omagiale, numere de revistă consacrate scriitorului pe luna martie, când, deodată, totul s-a stopat. "Deocamdată", este verdictul oficial. Și tot oficial s-a strecurat în lumea publicisticii directiva că numele lui Eliade mai poate fi citat, printre rânduri, dar nu i se mai pot consacra studii, articole, ediții. Și ce planuri mari se făcuseră!. C. Noica opina ca Eliade să nu accepte efectuarea unei ediții în 12 volume, ci una în 40 de volume, integrală. Revistele lunare *Viața Românească, Steaua, Ramuri* etc. aveau deja întocmite numerele omagiale pe luna martie (ce urmau să apară în aprilie), când, la un ucaz de sus, toate zațurile au fost topite. (Aveam și eu un studiu la *Steaua* despre Mircea Eliade sau puterea nostalgiei).

De ce s-au produs toate aceste răsturnări bruște? Cauzele par a fi două: 1) Că M. E. și-a pus semnătura pe un memoriu in favoarea "preotului disident" Gheorghe Calciu, aflat în detenție în România și despre care se face mare caz în Occident. Incident cu

---

* S. S. = Simon Schafferman; în 1963 a plecat în Israel, unde a devenit gazetar activ. În 1972, la invitația lui, am petrecut 21 zile în Israel, timp în care am cunoscut bine toată țară, de la Tiberiada până la Eilat.

www.ziuaconstanta.ro

implicații politice, deci. 2) Am auzit că un fanatic al regimului – proletcultistul Ștefan Voicu – i-ar fi prezentat lui Ceaușescu o listă cu ceea ce s-a scris despre Mircea Eliade la 75 de ani (se scrisese într-adevăr mult în ajunul aniversării!) și cu ce se scrisese despre cea de-a 60-a aniversare a Uniunii Tineretului Comunist, care coincidea cu jubileul scritorului. Decalajul era enorm în favoarea lui Eliade. A urmat blocada! Acum nu se mai pomenește nimic despre Eliade, ca și cum el nici n-ar exista pentru presa literară și cultura din România.

*

De la 1 martie m-am angajat să scriu *Excursie în Ciclade,* o carte despre călătoria în Grecia făcută în 1937, proiectată de atunci, dar amânată mereu și rămasă în stadiu de "note" până azi. Vreau să fie o "poveste", asortată cu multă mitologie, despre frumoasa noastră "aventură" (a mea și a lui Anton Mystakidis) prin spațiile lumii grecești, vechi și moderne. Desigur, notele de acum 45 de ani vor fi intrat în mare parte în desuetitudine, multe lucruri s-au schimbat de atunci, însă "Grecia" și "Cicladele" au rămas aceleași, o călătorie acolo se poate face și astăzi cu aceleași emoții și cu aceeași plăcere. Evident, la notele din 1937 se vor adăuga impresii noi, culese în celalalte două călătorii făcute în Grecia mai recent. Oricum, simt o mare plăcere să scriu această carte.*

www.ziuaconstanta.ro

*

Marele eveniment al lunii este apariția *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, ediția a II-a. (Prima ediție a apărut în 1941. În 1980 a mai fost publicată, la Roma, de Iosif Constantin Drăgan, în editura proprie Nagard – Drăgan inversat – o ediție fotografiată după aceea din 1941.) Actuala ediție, scoasă de Editura Minerva, se afla în plan de vreo

---

* A apărut în 1996 (Editura Europolis, Constanța).

15 ani. Bătălia pentru publicarea ei a fost "homerică". Și, sincer vorbind, chiar când am citit declarațiile editorului că a "dat bun de tipar" și că a primit "semnalul" noii ediții, nu puteam crede că o astfel de operă va putea să vadă lumina zilei... În sfârșit, a văzut-o! Spre surprinderea multora, spre uimirea unora! Fiindcă o operă ca aceasta nu se putea încadra în nici un fel în programul ideologic al vremurilor de azi.

Care este secretul publicării ei, totuși?

Simplu de tot!

Făcându-i-se o publicitate extraordinară – cum și merită, de fapt! – s-a anunțat inițial că va fi tipărită, într-o primă tranșă, într-un tiraj de 75 000 ex., urmând ca până la sfârșitul anului să fie scoase alte tiraje, "până la satisfacerea tuturor cererilor". În realitate, s-au tipărit 5 000 ex., din acestea numai câteva s-au pus în vânzare, la o singură librărie din București, restul (dacă vor fi fost într-adevăr 5 000 de exemplare) s-au difuzat "prin instituții". Am avut șansa să pun mâna pe un exemplar, pe care-l am în față. Acum se vorbește că nu se mai pot tipări alte exemplare, deoarece zațul "nu rezistă" la un tiraj mare, el a devenit impracticabil, iar o nouă elaborare tipografică a cărții nu este nici rentabilă, nici oportună.

În concluzie, prin acest procedeu diplomatic, care este un succedaneu, au fost satisfăcute două poziții diametral opuse: oficialitatea se poate lăuda că a "dat drumul" lucrării, fără să-și asume riscuri ideologice (deoarece *apariția* cărții e etât de discretă încât e poate spune că nici n-a apărut – cine a văzut-o?), iar suporterii cărții trebuie să se mulțumească doar cu *vestea* că ea a apărut, nu și cu volumul în mână.

Opera a fost, oricum, retipărită în forma din 1941. S-au introdus numai datele biografice la scriitorii contemporani (din perioada interbelică), o fotografie inedită a poetului Oreste (Georgescu) și a fost scoasă o fotografie înfățișându-l pe Octavian Goga cu generalul Antonescu (în 1938, când Antonescu era ministru de

www.ziuaconstanta.ro

râzboi în guvernul Goga). Unele capitole au fost completate de G. Călinescu, dar în spiritul ediției din 1941.

Critica literară și forurile culturale fac mare vâlvă în jurul acestei apariții, considerând-o un eveniment excepțional, dar cartea nu poate fi văzută de marele public. (La un festival literar de la Focșani a fost dată ca *premiu* noilor laureați ai concursului de proză și poezie ce a avut loc acolo!)

Ce epopee s-ar putea scrie despre odiseea acestei cărți!

*

Lumea de azi a devenit atât de absurdă și insuportabilă, încât, în ziua morții, aș putea să spun, perfect legitim, că *evadez* dintr-un univers concentraționar pe cât de sclipitor în aparență, pe atât de stupid în realitate.

*

Fiindcă se scrie și se vorbește atât de mult despre *Istoria literaturii* lui Călinescu, nu mă pot împiedica de a-mi exprima, în continuare, opiniile proprii.

Totul e o poveste cu "Uite popa, nu e popa!"

Am consemnat în *Jurnalul* meu câteva impresii de la prima ediție din 1941. Atunci, cartea era înjurată în presă, dar putea fi cumpărată de oricine de la librărie (900 lei). Azi e lăudată cu superlative explozive, dar cartea nu poate fi procurată de nimeni (la 300 lei). Nu mi-aș fi putut imagina că am să fiu martor al aceste *aventuri* culturale la un interval de timp așa de mare!

www.ziuaconstanta.ro

*

Simt că nu mai am ce să scriu în acest Caiet. Am spus destule, ceea ce aș mai avea de spus nu prezintă interes pentru nimeni și – mai ales – nu concordă cu "principiile" lumii de azi. Am îmbătrânit!

Scriu cu multă plăcere la *Excursia în Ciclade*. E ca și cum aș

face o nouă călătorie pe acolo! E ultima bucurie! Dar mi-e teamă să nu iasă o carte prea mare (300 p.).

De două luni e încheiat volumul de Amintiri și mărturii.

Am convingerea că el va fi publicat – și comentat! – după moartea mea, cel puțin ca o "curiozitate", ca un "caz" literar. Cât despre o "carieră" – nici o carte de literatură nu va mai putea face *carieră* de aici încolo, deoarece sunt și vor fi prea multe, iar spațiile și interesele prea mici ca să mai poată pătrunde în cadrul lor și alte opere, în afară de cele clasice. Iar dacă acestea din urmă vor mai fi încă – în literatură vorbind – pomenite de unii sau de alții, asta se va datora numai snobismului și pedanteriei, și nicidecum vreunei prețuiri valorice. Viitorul literaturii este al Dicționarelor. Ele vor fi consultate mereu.

*

Excursie în Bulgaria. De fapt, genericul excursiei a fost Turul Bulgariei, și, în adevăr, am făcut un mic înconjur al țării de la sudul Dunării. Mai fusesem prin Bulgaria (cu sejur acolo, sau în trecere) de trei ori, însă nu vizitasem decât partea dinspre apus, de la jumătate încolo, inclusiv Sofia. Partea răsăriteană, în special litoralul lor și orașele de la Marea Neagră nu le cunoșteam.

Excursia am făcut-o cu O.N.T., deci în grup (44 persoane) organizat, astfel că totul a funcționat matematic, cu trasee parcurse la timp, cu vizite și cazări la hoteluri bune, cu obiective turistice interesante, pe care nu le-am fi putut vedea altfel.

Varna e un oraș-port, mai înrădăcinat, ca vechime, decât Constanța, unde se văd încă multe străzi, clădiri, vestigii, case particulare rămase de la trecutul regim "fin de XIX-ème siècle", ceea ce dă orașului o anumită patină de pitoresc și stampă. Parcă vedeam balcoanele unde poposeau cândva călătorii români în drum spre Constantinopole (Costache Negri a trecut de câteva ori pe aici între 1859 și 1866), totuși orașul modern tinde să șteargă cu totul asemenea amintiri. În rest, Varna nu e mai frumoasă decât

www.ziuaconstanta.ro

Constanța, iar lucrul cel mai neplăcut este că plaja orașului se află chiar în dreptul "Centrului", iar faleza, de unde ar trebui să se vadă bine marea (ca la noi, la Cazinou) este estompată de vegetația abundentă, ce dă umbră, dar anulează plăcerea de a contempla zarea nesfârșită, pură și albastră.

La fel e și Burgas, oraș portuar și mai pitoresc, păstrându-și patina de așezare balcanică – un port în golf, străzi cu mulți copaci, case scunde – un etaj sau două – acoperite cu olane roșii. De sus, de pe terasa noului hotel "Bulgaria" (14 etaje) am putut admira întreaga panoramă a Burgasului. Lucru foarte plăcut este aici viața stradală, cu artere centrale interzise circulației vehiculelor, deci putând oferi la tot pasul popasuri agreabile la cafenelele și cofetăriile cu mici terase acoperite cu umbrele unde se poate consuma în liniște o cafea, o bere, un suc, o prăjitură sau chiar un dejun. Aceste terase amintesc de bistrourile pariziene cu avanscenele dând spre stradă, unde se înșiruie câteva rânduri de scaunde.

Dar obiectivul principal al excursiei pe litoral a fost, bineînțeles, lanțul de stațiuni balneare de la nord de Varna: Drujba, Nisipurile de aur, Albena și altele mai mici, până la Balcic și Cavarna. Cu adevărat atractive, odihnitoare, plăcute. În primul rând, datorită configurației geografice a regiunii: aici marea se îmbină cu muntele, în așa fel că uneori, seara și dimineața, atmosfera e răcoroasă și ozonată, ca la noi la Timișul-de-Sus. Stațiunile sunt noi, cu hoteluri, plaje și tot ce mai este necesar, construite în ultimii 10-15 ani. Spre deosebire de litoralul românesc, aici nu e aglomerație, deci nici vulgaritatea din stațiunile noastre. La bulgari domină străinii, ca sezoniști, la noi elementul autohton infestează totul. E și explicabil. Într-un spațiu ospitalier egal – "litoralul" bulgăresc are cam aceeași lungime ca "litoralul" nostru de la Mangalia la Mamaia – acolo se perindă cam 9 milioane de locuitori, pe când la noi dau năvală peste 20 milioane! Oricum, litoralul bulgăresc se remarcă prin ordine, curățenie, liniște, e mult mai reconfortant, iar în prezent – când la noi nu se găsește nimic –

www.ziuaconstanta.ro

acolo sare în ochi abundența de produse alimentare indigene și exotice (din import), putându-se achiziționa orice, la discreție.

Am vizitat apoi Nesebar (vechea Mesemvria), o insulă legată de țărm printr-o fâșie îngustă de pământ ce constituie una din atracțiile locului. Pe insulă a fost cândva o cetate și o colonie grecească, locuitorii se ocupau (și se ocupă) cu pescuitul, și, toată suprafața ei este acoperită de case vechi, biserici în ruină, urme de ziduri din fosta cetate etc.

Itinerarul nostru – de la Varna în sus – includea evident și Balcicul, unde turiștii români se reped cu o mare curiozitate și multă emoție. Eu revedeam Balcicul după aproape 40 de ani și eram tare curios să constat ce am să mai găsesc aici. Arhaicul orășel invadat cândva de pictori, scriitori și actori din București este acum transformat în obiectiv turistic de către bulgari. Autocare cu vizitatori străini, proveniți din toate părțile Europei, curg aici zilnic, ca la Corint sau Epidaur, iar punctul de atracție este "castelul" de pe țărmul mării. Ghizii și ghidurile vorbesc în termeni elogioși despre acest castel construit de "ex-regina Maria" (fără a se spune nici a cui regină, nici când a trăit ea). Castelul, reamenajat acum, după o lungă perioadă de lăsat în părăginire, se bucură de o poziție splendidă pe malul mării, cu un vast parc în jurul lui – grădina botanică, declarată și ea muzeu – amintind, în mic bineînțeles, de San Michele de la Capri. În rest, Balcicul pare mai puțin arhaic ca altădată, casele tătărești unde erau găzduiți numeroși amatori de liniște și patriarhalitate sunt înlocuite cu vile cățărate pe aceleași dealuri ce se oglindesc în mare. Oricum, Balcicul de azi – în afară de parc și castel – nu mai este cel de pe vremea tinereții noastre.

Turul Bulgariei a continuat spre Sofia, străbătând frumoasa Vale a Trandafirilor (unde nici de data asta, ca și în celelalte rânduri când am mai trecut pe aici, n-am văzut nici un trandafir înflorit, sezonul lor e doar la începutul lui iunie) și impunătorul lanț al Balcanilor, ce se întinde prin mijlocul Bulgariei. La Sofia

www.ziuaconstanta.ro

am stat două zile, ca într-un oraș pe care îl cunoșteam deja destul de bine. Mult mai interesant ne-a apărut Târnovo, o superbă localitate cu un farmec extrem de propriu.

Dar nu aceste amănunte de ordin strict turistic constituie argumentul însemnărilor de aici. Oricât de frumoase ar fi fost ele, peisajele bucolice sau citadine aproape că dispăreau în fața unei alte realități surprinzătoare. Venind din România, unde austeritatea s-a transformat anul acesta într-o adevărată penurie de alimente, am fost pur și simplu uluiți să vedem că în Bulgaria nu se simte lipsă de nimic. Tot o țară socialistă ("sistemul" se observă totuși și aici în unele aspecte ale comportării aparatului de deservire a publicului, fără să existe însă corupția de la noi), diferența de nivel economic e izbitoare. Ca să dau numai un exemplu edificator, voi spune că în timp ce în România *El Mundial '82,* nu s-a transmis deloc (din lipsă de valută pentru a plăti costul emisiunilor de televizune), în Bulgaria întregul campionat de fotbal de la Madrid a putut fi urmărit la televizor – și *în culori.* (Am avut norocul să văd vreo șase meciuri.) Asta este cea mai elocventă fațetă a deosebirilor dintre două țări și popoare "frățești". În timp ce Bulgaria a luat avânt și progresează, România se cufundă în beznă și mizerie. M-am întors de acolo cu sufletul plângând în mine. De ce această prăpastie deschisă între două țări vecine ? Din cauza concepțiilor politice de sus. Concepțiile actualei conduceri a României duc țara spre dezastru și faliment, în ciuda propagandei intensive ce se face pentru susținerea acestui regim. O lecție cât se poate de tristă!

www.ziuaconstanta.ro

Turiștii români se duc în număr foarte mare în Bulgaria, nu ca să viziteze o țară, ci ca să se aprovizioneze cu țigări, cafea, ciocolată, conserve, săpun și alte produse ce lipsesc cu desăvârșire de pe piața românească. (La întoarcere, în vama Giurgiu, la un control foarte amănunțit al autocarului, vameșii, au descoperit 5 kg. de cafea și 10 cartușe de "Kent", ascunse de șoferul O.N.T.-ului în diferite colțuri secrete ale mașinii. Ceea ce denotă că specula și

contrabanda sunt la ordinea zilei!)

Aceasta a fost "aventura" lunii iulie 1982.

V

După întoarcerea din excursie – care a fost obositoare și făcută pe timp foarte călduros (între 28 iunie – 12 iulie) – am fost bolnav. O hemografie nazală abundentă m-a ținut în casă aproape trei săptămâni. Medicii zic că e bine că s-a întâmplat așa, s-ar fi putut produce un "accident" și mai neplăcut.

*

Coincidență:

Am primit de la vechiul meu prieten Anton Mystakidis o ilustată din Rethymo (Creta), datată "30 iunie 1982". Or, *în aceeași zi*, eu îi trimiteam lui, la Malmö, în Suedia (unde locuiește el), o ilustrată din Nesebar (Mesemvria), unde Anton – ca grec – s-a născut cu vreo 70 și ceva de ani în urmă. Gând la gând cu înfrățire, pe deasupra meridianelor și paralelor geografice!.

*

În România s-a introdus "alimentația științifică". Fiecare cetățean este planificat să consume "în medie" 3 000 calorii, însă se fac discriminări în funcție de gradul de activitate, de vârstă, de volum etc.

*

Mi-am descoperit un nou corespondent (epistolar): Petre Hossu din Cluj. El este un scriitor nerealizat – ca și mine – din generația lui Negoițescu – Doinaș – Balotă – Regman – Ioanichie Olteanu, lucrând la Bibilioteca Universitară din Cluj și pregătindu-se să iasă la pensie. Am intrat în legătură prin fiul său, Andrei Hossu (30 de ani, cadru universitar la Cluj), băiat foarte

www.ziuaconstanta.ro

deștept și instruit, recent doctor în filozofie cu o teză despre *Existențialismul francez,* care îmi arată o simpatie și admirație ce mă copleșesc.

*

Cineva povestește: Am făcut o excursie cu mașina în Bulgaria, două săptămâni. Bugaria era plină de români care se duceau acolo după cumpărături: cafea, țigări (străine), chibrituri, săpun etc.

La vamă, la Giurgiu, vameșii (noștri) ne controlau foarte sever, cotrobăind prin toate ascunzișurile mașinii, să nu avem ceva ascuns. Unul a exclamat: "Miroase a cafea, dar nu știu unde este!" "Dincolo, peste Dunăre", i-am răspuns, făcându-l să zâmbească înțelegător. "Atunci spuneți drept, câtă aveți?" "Vreo trei sute de grame." "Bine, puteați să luați și mai mult că vă lăsăm."

De genul acesta sunt în binecuvântatul an 1982 relațiile noastre cu Bulgaria.

*

Am visat, cu o noapte mai înainte, că ajunsesem la Londra și mă plimbam prin marele oraș, foarte fericit că aveam prilejul să-l cunosc. Vedeam străzile aglomerate, clădirile masive, turnurile Londrei, ca și cum aș fi trecut pe lângă ele.

www.ziuaconstanta.ro

A doua zi dimineața, în cutia poștală găsesc o ilustrată, cu un montaj londonez, trimisă din capitala Angliei de fostul coleg de liceu Tiberiu Farcaș (acum cetățean al Israelului), aflat în vizită, ca turist, prin Europa occidentală.

Ce coincidență!

*

Prietenul meu Anton Mystakidis a venit, pentru o săptămână, în România, să-și vadă familia (o soră, nepoții de aici) și prietenii apropiați, "poate pentru ultima dată", cum zicea el. Mi-a telefonat de la Malmö (Suedia), că are să vină, iar acum mi-a telefonat de la

Eforie, anunțându-mă că s-a instalat la hotel "Delfinul" și că mă așteaptă acolo.

Am făcut, împreună cu Luchi, o deplasare de trei zile la Eforie Nord, în mijlocul verii, pentru a ne întâlni cu Anton și Birgit.* Revederea a decurs în condiții emoționante și plăcute, toată lumea fiind fercită de întâlnire. Am locuit și noi tot la "Delfinul", însă mai mult de trei zile n-aș fi suportat. Lume enorm de multă, zgomot, agitație, peisajul ars de soare, marea aglomerată de "sezoniști", că nu găseai un loc liniștit ca s-o admiri în voie. Totuși, ne-am simțit bine, împreună cu prietenii suedezi. Anton mi-a adus o parte din scrisorile mele către el adresate în decursul anilor. Se împlinesc în toamna aceasta 50 de ani de când ne-am cunoscut pe culoarele Facultății de Litere și Filozofie și de atunci am rămas prieteni. Am purtat cu el o corespondență asiduă (cu excepția anilor 1945-1955, când nu ne mai puteam scrie), și acum el se întreba ce are să se întâmple cu toate scrisorile după dispariția noastră. I-am dat sugestia să le aducă pe ale mele aici, le voi alătura celor ale lui (pe care le păstrez integral) și apoi... ce-o vrea Dumnezeu.

Dar Anton nu mi-a adus decât 55 scrisori din cele, probabil, 350 pe care le-am scirs eu în jumătate de veac. Zice că restul "trebuie să fie pe acolo, dar nu le-am găsit". Nu cred că le-a salvat pe toate. Chiar dacă din acestea din ultimii 25 de ani mi-a aruncat multe, totuși bine că s-au păstrat măcar câteva. Nu au nici o valoare, fiindcă erau scrise cu știința precisă că vor fi citite și de "alții". (La cenzură.)

29 august, la Mărțișor. Manifestare pentru comemorarea lui Arghezi (15 ani de la moarte.). Am fost invitat să iau cuvântul, împreună cu Valeriu Anania și Vasile Netea. Curios! Toți trei am fost legați de revista *Dacia rediviva* (1941-1944).

---

* În 1973 am fost invitații lor în Suedia.

www.ziuaconstanta.ro

Anania fusese cel ce avea autorizația de apariție; Vasile Netea se revendica drept "redactor responsabil", iar eu cel ce am făcut-o timp de doi ani (1943-44), când revista a avut apariția cea mai regulată (lunar) și mai consistentă.

Dar s-ar putea ca această întâlnire a celor trei să nu fi fost întâmplătoare. Vasile Netea vrea să știe ce sentimente am față de el, după ce a publicat diverse "amintiri" (trucate) despre revistă. Firește, am sentimentele cuvenite. De data asta însă, n-am discutat nimic.

La Mărțișor, ei și alții s-au repezit, ca dulăii, să se autoelogieze pe seama lui Arghezi. Eu aveam figura unui mare naiv, vorbind despre Poet, fără să pomenesc nimic despre mine, dar așa am înțeles că trebuie să se procedeze. Ceilalți vedeau lucrurile invers. Meschin din partea lor!

*

Singurul eveniment notabil din septembrie este o evadare de trei zile la Constanța, Mi se făcuse un dor aprig de orașul tinereții și de mare, încât nu mai puteam rezista ispitei de a mă urca în tren și a pleca. A fost o vreme splendidă, iar la Mamaia era un paradis: lume puțină, liniște, un soare dulce de toamnă, o adevărată voluptate de a sta la o masă pe terasă ori pe o bancă în parc. La Cazinou, unde am revăzut și o mare puțin agitată, dar și una foarte calmă, era de asemeni superb. Am stat la Ștefan (fratele meu) și nu la hotel. A venit și m-a întâmpinat la gară, am văzut că le-ar face multă bucurie să stau la ei, și m-am dus acolo. Dacă n-ar fi mediul ambiant – vecinii din bloc, care sunt mereu "în vizită" – ar fi foarte bine și acolo. Oricum, a fost plăcut.

www.ziuaconstanta.ro

Tocmai când eram la ei, Ștefan mi-a transmis ultima veste mare: "A mai apărut un Martinescu". Gică, cel mai mic fecior al lui, are un moștenitor de sex masculin, cu numele Alexandru. Să trăiască !

*

O veste cumplită, căzută ca un trăsnet, m-a zguduit profund: a murit Ștefan. Când am auzit, la telefon, în ziua de 4 octombrie, la prânz (eram tocmai la masă), am simțit că se dărâmă ceva în mine.

Îl văzusem cu două săptămâni mai înainte, era sănătos, nu se plângea decât de durerile de picioare care-l supărau și pe el rău. Trei zile am stat împreună, mai mult ca oricând, fiind găzduit la ei. Mă aștepta în gară când am sosit și la întrebarea mea ce să fac: să mă duc la un hotel la Mamaia sau în Constanța, el mi-a spus: "Ei, cum, vii la noi, Aneta a pregătit o ciorbă de pește, avem pește, nu e nimeni..." Și m-am dus cu bucurie.

La plecare m-a condus la gară și ultima imagine a lui este aceea de pe peron, din fața ferestrei vagonului, fumându-și țigarea și salutându-mă din ochi, așteptând să pornească trenul. L-am lăsat acolo, fără să mă gândesc că era ultima noastră despărțire.

De fapt, abia acum îmi dau seama că tot anul ăsta mă urmărise o presimțire sinistră: aveam (pre)sentimentul că anul 1982 va fi fatal pentru mine, că n-am să mai ajung să-i văd sfârșitul. În mod inconștient, ăsta a și fost motivul pentru care m-am dus la Constanța ultima oară, din dorința de a revedea marea (pe care, îmi spuneam, n-am s-o mai revăd) și de a-l vedea și pe Ștefănică. Dar iată că presentimentul meu sinistru a avut alt deznodământ.

Ștefănică (așa îl alinta mama și așa îi spunea toată lumea la Viișoara) a murit subit, un infarct fulgerător, pe când se întorcea de la piață, cu doi pepeni în sacoșă. A căzut la capătul scărilor și nu s-a mai ridicat.

Abia acum îmi dau seama cât de mult l-am iubit pe omul ăsta, deși niciodată nu i-am mărturisit-o. Nu aveam nimic comun ca spirit, cultură, preocupări – dar eram *frați*. Ștefănică ne-a iubit pe toți mereu, și dragostea lui s-a tradus nu prin vorbe, ci prin fapte. Ne-a ajutat când eram prin școli, ne-a ajutat și mai târziu, în tim-

www.ziuaconstanta.ro

pul penuriei de alimente, când ne aducea de la Viișoara la București toate roadele pământului, fără să ceară nimic.

A fost un om muncitor, cinstit, curat la suflet, un om de caracter, care nu făcea paradă de nimic, dar se purta ca un gentleman. I-a plăcut să muncească la câmp, să facă agricultură. În copilărie fugea de la școală – *fugea* pur și simplu – ca să se ducă la plug. Era foarte popular în sat, căci îi plăcea să petreacă, în zilele de sărbătoare, cu cei de seama lui, însă fără a-și neglija vreodată treburile. Vara muncea enorm, și ziua și noaptea, nu ca să facă avere, ci fiindcă asta era *vocația* lui. Ar fi devenit un fruntaș al satului, un exemplu de agricultor, dacă nu s-ar fi întâmplat ceea ce s-a întâmplat.

În noaptea de 5 martie 1949 a trebuit să sară din somn și să fugă de acasă, ca să nu fie arestat (ținea foarte mult la libertate). În aceeași noapte, părinții, bătrâni, soția lui cu cinci copii, dintre care ultimul născut atunci, erau izgoniți din casa lor și aruncați pe drum. Ștefan a venit atunci în București, la mine, era, desigur, speriat, îngrijorat de soarta familiei, dar nu se arăta deznădăjduit. Avea o mare putere de a se stăpâni. Și așa a dus-o vreun an de zile, până când – după moartea tatălui nostru – a reușit să se stabilească la Constanța, cu toți copiii la un loc și cu mama, care s-a stins în brațele lui.

www.ziuaconstanta.ro

Asta a fost prima mare lovitură care a lăsat urme în sufletul și inima sa. Nu se plângea niciodată, însă a suferit cumplit.

A doua mare lovitură, a fost condamnarea lui Gică, feciorul lui cel mai mic, la trei ani închisoare, (întâmplare în care fusese mai mult implicat decât făptaș), dar care l-a zdruncinat adânc pe Ștefan: un copil al lui, un vlăstar al neamului lui, să fie băgat la pușcărie! Azi Gică e la casa lui, și-a ispășit pedeapsa, s-a însurat (a doua oară), are acum și un moștenitor, e bine, fericit, dar Ștefan s-a dus. El care avea tăria să se stăpânească, să ia totul în glumă, a căzut răpus de propria lui "tărie".

Cel puțin, a avut o moarte ușoară. N-a căzut bolnav, n-a

cunoscut supliciul de a intra pe mâna doctorilor, mizeria spitalelor, dezastrele bătrâneții. A murit subit. (La fel ca tata și ca celălalt frate al nostru, decedat acum zece ani Nicolae, prin stop cardiac. Se pare că maladia e "în familie" și sunt pregătit s-o suport și eu, dacă voi avea același noroc.)

A avut și o înmormântare frumoasă. O admirabilă zi de toamnă, când bogăția roadelor vegetale participa oarecum la petrecerea lui din această lume; au venit câțiva oameni de la Viișoara (veri, fini, cumetri), iar din oraș toți cei cu care era în relații, s-a tras clopotul și la biserica din sat, iar el a fost condus la groapă în cimitirul constănțean Filimon Sârbu, pe șoseaua ce duce spre Viișoara. N-a fost să fie acolo, dar oricum, mai aproape.

Ștefan a fost un om integru. El n-a fost alterat de cultură, de cărți, n-a fost viciat de oraș după ce a trebuit să devină orășean fără voia lui, nu era cheltuitor, lacom, invidios, se străduia pentru ai lui, și cu toate că îi plăcea să glumească, să ia totul peste picior (era, în fond, un fel de a se apăra contra potrivniciilor vieții), era conștient de ce se petrece în lume, își păstra o anumită înțelepciune, tipic țărănească, ce-l făcea să sporte cu stoicism loviturile soartei. Avea o pasiune înnăscută pentru plugărie, dar îi plăcea și mecanica. Pe când era la sat, schimbase plugul cu tractorul și-și cumpărase batoză, pe care le conducea și le repara singur. Devenit orășean, și-a descoperit menirea de mecanic și așa a dus-o până la pensie. (A murit la 69 de ani.)

Abia acum îmi dau seama ce mult l-am iubit! Și ce mult ne-a iubit și el pe noi! Aș putea să scriu o carte întreagă despre Ștefănică – ar fi istoria ultimilor treizeci de ani din viața țării, dar și portretul unei întregi clase sociale pe care el a ilustrat-o perfect, cu care s-a identificat și cu care a murit – aș putea să fac un roman avându-l pe el ca personaj, dar nu mai am puterea s-o fac. Păcat! Altcineva n-o va putea face.

La moratea lui a apărut un ferpar în *Dobrogea nouă* la *Decese*. În același ziar, cu treizeci de ani în urmă, era publicat un articol

www.ziuaconstanta.ro

perfid în care numele lui era trecut printre "banditii de chiaburi". Dar el n-a făcut niciodată nici un rău nimănui. Nici nu l-am auzit măcar înjurând vreodată.

*

Luna unor "mari" aniversări. Mari, în sens de longevitate. Avem câțiva candidați la sărbătorirea centenarului lor (în viață) și sunt curios să văd care-l va atinge.

Cu un an sau doi în urmă a murit Eugeniu Ștefănescu-Est, la 99 de ani, în prag de centenar, izolat de lume, orb, aflat la Galați, unde reporterii l-au mai descoperit totuși, asaltându-l cu întrebări. El n-a apucat suta.

Acum vin alții la rând. G. Niculescu-Varone are vreo 97 de ani, dar e de mult scos din circulație. Iorgu Iordan se apropie și el de jumătatea celui de-al zecelea deceniu. Sărbătoriți oficial, la 95 de ani, sunt Cella Delavrancea și Mihail Cruceanu. Ambii se țin încă bine, spiritual, deși aparatul locomotor nu-i mai ajută.

Mihail Cruceanu a dat chiar un interviu, unde, la întrebarea: "care este secretul longevității dvs.?", a răspuns: "O viață sobră și ordonată. Mănânc puțin, fac zilnic gimnastică la fereastra deschisă, atât vara cât și iarna, și de asemeni fac baie în fiecare zi." O rețetă mai simplă nici că se poate. Dar trebuie să ai o voință de fier ca s-o aplici!

www.ziuaconstanta.ro

De fapt, centenarul se pare că e greu de atins de oamenii cu activități cerebrale îndelungate: poeți, scriitori, artiști. Să nu uităm că Tizian a murit și el la 99 de ani, Picasso la 94, acum a murit la 96 de ani Arthur Rubinstein. Poate că se va găsi un român care să bată suta. Ar fi un motiv de mândrie națională!

ANUL 1983

Caiet pentru nimicuri

Am primit acest carnețel de la suedeza Birgit Mystakidis, cu invitația de a-mi face în el însemnările intime.

"Boken om Ingenting" înseamnă întocmai "Caiet pentru nimicuri".

Nimicuri sau lucruri importante, voi consemna la întâmplare câte ceva din ceea ce viața îmi oferă ca spectacol sau ca subiect de meditație.

Nimicuri mari, nimicuri mici,
Le voi nota pe rând aici.

5 ianuarie 1983. Azi – în ajunul Bobotezei – am fost martorul unui fenomen extraordinar: *întoarcerea cocorilor.*

Stăteam pe o bancă, în parc, pe la ora 4,30 p.m.; era plăcut, călduț, și deodată văd pe cerul brăzdat de nori împrăștiați, cu largi ochiuri luminoase, o puzderie de păsări fâlfâind din aripi, venind în formații de unghiuri ascuțite sau în cârduri disparate, dinspre sud, la mare înălțime, și sburând, în tăcere și cu toată siguranța, spre nord. Cred că erau câteva mii. Defilarea lor a ținut mai multe minute, poate cincisprezece, poate douăzeci, și probabil că primele stoluri ajunseseră la Buzău când ultimele treceau pe deasupra Bucureștiului.

Le-am urmărit cu uimire și cu emoție. În ajun de Bobotează să se întoarcă din sud cocorii! Ce vrea să prevestească acest fenomen

www.ziuaconstanta.ro

neobișnuit? ... Că n-o să mai avem iarnă? Se poate! Până acum nu s-a simțit deloc iarna la București, iar azi a fost o zi plăcută, cu iz primăvăratec, departe de a anunța faimoasele geruri ale Bobotezii.

Dar ceea ce m-a impresionat mai mult este organizarea aceasta *savantă* a păsărilor migratoare, a cocorilor în speță, de a pleca și veni când trebuie, de a călători pe mii de kilometri cu un instinct infailibil de a ajunge la cuiburile lor părăsite la începutul toamnei trecute. Și mă întrebam: cine le vestește pe ele că a sosit momentul să pornească la drum, cine le dă comanda de plecare, cine le conduce prin spații atât de largi, ca pe niște vaste armate instruite îndelung, exact spre locul unde își au sălașurile? Ce perfectă organizare!

Iar faptul că au pornit la drum acum, în mijlocul iernii (o iarnă transformată în primăvară!), dovedește că au în mijlocul lor niște meteorologi mult mai meșteri decât ai noștri, ai oamenilor.

"Vestitorii primăverii" au apărut cu totul pretimpuriu, în ajunul Bobotezii. Să nu avem oare deloc iarnă în anul ăsta?

10 ianuarie. Am fost martorul unei scene tragice. Coborâsem să pun o scrisoare în cutia poștală, care se află chiar în stația noastră de tramvai, și, în câteva secunde, am asistat la un "accident de circulație" care m-a zguduit. Am văzut și am înregistrat totul cu o exactitate de cronometru.

www.ziuaconstanta.ro

Vecinul nostru de apartament, avocatul Mihai Gheorghiu, s-a angajat, sub ochii mei, să traverseze șoseaua în clipa când, la șapte-opt metri de el, venea o mașină. Nu se grăbea, nu avea motiv să se grăbească, deoarece nici un tramvai nu se zărea pe linie, ca să zici că ar fi vrut să-l prindă, și nici vorbă să se uite în stânga lui, de unde se scurgea fluxul circulației, ci tocmai avea fața îndreptată către dreapta, de unde nu-l pândea nici o amenințare. Scena s-a petrecut cu atâta repeziciune și cu atâta precizie încât ai fi crezut că omul a vrut să se arunce de bunăvoie sub roțile taxiului. Eu, care am văzut fiecare mișcare, aveam impresia

că o mână invizibilă – mâna Destinului – l-a tras de pe trotuar și l-a aruncat în botul mașinii.

Șoferul, surprins și el de apariția omului, a stopat cât a putut, însă într-un interval de șapte-opt metri nu putea să evite impactul. Pietonul a fost azvârlit peste capotă, în cealaltă parte a mașinii, căzând în nesimțire între liniile de tramvai. Parbrizul a fost făcut praf, mașina s-a oprit brusc, eu am simțit un cutremur în trup.

Bietul Gheroghiu! Era văduv de câteva luni, umbla mereu singur, abătut, în hainele lui negre, părea foarte descurajat de viață și s-ar putea spune – deși nu cred – că a vrut să se sinucidă. Desigur, n-a făcut-o, însă felul cum s-a petrecut totul ar da impresia că acesta a fost mobilul accidentului.

Omul de la volan a sărit din mașină (era singur), a oprit o altă mașină și împreună cu alți doi bărbați abia l-au ridicat pe Gheorghiu (în nesimțire) și l-au urcat în cealaltă mașină, să-l ducă la spital. Cred că nu mai este în viață.

Zguduit de această scenă, prin însăși desfășurarea ei, dar mai ales prin faptul că-l cunosc bine pe cel ce i-a căzut victimă, abia am putut să urc în apartament, cu inima bătându-mi puternic, anunțând la parter că domnul Gheorghiu a fost călcat de o mașină. Mare senzație în blocul nostru. Am luat un extraveral și m-am întins pe pat, să mă liniștesc, sub privirile lui Luchi, care s-a speriat și mai mult, văzându-mă în ce hal sunt. După câteva ore, încă nu-mi pot reveni. Ce s-a întâmplat cu Gheorghiu, ce s-a întâmplat cu șoferul acela nevinovat?

11 ianuarie. De la începutul anului am o hemoragie nazală cumplită. Un *epistaxis*, cum spun medicii. În fiecare zi sau noapte îmi curge sânge din nas, fără nici o durere, fără nici un fel de senzație. Fenomenul se repetă după șase luni, căci s-a mai întâmplat în iulie astă-vară, după o călătorie, destul de obositoare ce-i drept, în Bulgaria. Acum aș da vina doar pe regimul de

www.ziuaconstanta.ro

Crăciun și de Anul Nou, când am mâncat și am băut vin ceva mai mult ca de obicei. Dar cred că este mai curând o reacție a organismului – o supapă de salvare – care simte nevoia să "lase" sânge și toată lumea, începând cu medicii, se pronunță că e bine, că s-ar fi putut să fie și mai rău, dacă un vas s-ar fi spart în creier.

Astă-vară hemoragia a ținut trei săptămâni. Să vedem acum cât va dura. Aceasta este însă ceva mai virulentă decât precedenta.

13 ianuarie. În *Informația Bucureștiului* de azi a apărut o notă dată de Miliția Capitalei despre accidentul de acum trei zile la care am fost martor. Se spune, la ziar, că el a fost provocat de "un distrat la volan". Se mai spune că victima, care "traversa regulamentar" este Mihai Gheorghe, în etate de 18 ani.

Inexact! Victima nu este de 18 ani, nu se numește Mihai Gheorghe, ci Mihai Gheorghiu, iar șoferul nu era deloc distrat. Pietonul era dus pe gânduri ...

Am aflat că Gheorghiu e la spital și că are un picior fracturat și o contuzie la cap. S-ar putea să scape.

Pe mine mă frământă însă cumplit conștiința că, în calitate de martor ocular, va trebui să dau o declarație, ca să salvez – dacă va fi judecat sau acuzat – un om nevinovat, șoferul, spunând ce am văzut și cum s-a întâmplat accidentul. O voi face neapărat, după ce voi sta mai întâi de vorbă cu Gheorghiu, să văd ce zice și ce pretenții are el.

www.ziuaconstanta.ro

15 ianuarie. Iorgu Iordan împlinește anul acesta 95 de ani. O vârstă incredibilă! Dar nu singulară. Recent au fost sărbătoriți, la aceeași etate venerabilă, alți doi scriitori: Mihai Cruceanu și Cella Delavrancea. Mai bătrân decât ei este Gh. Niculescu-Varone (are vreo 97 de ani), astfel că lupta pentru Centenar e deschisă.

Dar Iorgu Iordan se pregătește să fie sărbătorit la 95. Își aranjează de pe acum apele, ca să nu rămână cumva mai prejos decât ceilalți – ba chiar să se bucure de o sărbătoare și mai pompoasă.

Pentru aceasta însă trebuie să-și spele niște bube de pe cap și omul încearcă să o facă spre a apare în fața lumii și a posterității cât mai "curat".

După cele trei volume de *Memorii* apărute în anii trecuți, în care încearcă să se disculpe de multe fapte ce i se reproșau, Iorgu Iordan a montat o altă piesă, menită să-l scoată om "curat". A găsit un discipol, pe Valeriu Mangu – un profesor de matematică – l-a pus să semneze un masiv volum (400 pagini) intitulat *De vorbă cu Iorgu Iordan.* Cartea are caracter de interviu, și, ca să spun drept, conține multe, chiar foarte multe lucruri interesante și instructive. Asta nu înlătură, totuși, impresia – care este o realitate – că această carte este *făcută* de Iorgu Iordan cu scopul de a se prezenta în fața contemporanilor sub o lumină cât mai favorabilă.

Se știe ce a fost și ce influențe a exercitat I. I. în cultura noastră din ultimii 40 de ani. Ambasador la Moscova (el, savantul lingvist!), factotum la Academie, la Universitate, în Institutele de cercetări, nimic nu se hotăra în România, în materie de limbă și chiar de literatură, fără avizul lui. El este acela care a exercitat un adevărat cezarism în cultura noastră după 1945. Toate acestea îi apasă acum conștiința. Și în preajma apropiatei aniversări ar vrea ca multe să se uite. Cu destulă abilitate el își pregătește, prin această carte, platforma pentru râvnita sărbătorire.

În ciuda aparențelor, această carte este rezultatul unei mari vanități și al unei tot atât de mari ambiții. I. I. vrea să tragă cu buretele peste trecut și să i se uite păcatele pe care mulți oameni, încă în viață, nu i le pot ierta.

Cartea conține opt capitole, însă la cuprins sunt menționate numai șapte. Un capitol, al VI-lea, existent în volum, nu e inclus la cuprins – și asta nu este o simplă greșeală de tehnoredactare, ci (cred eu) un lucru deliberat. În acest capitol, I. I. atinge chestiunea Basarabiei, care a fost *cedată*, zice el, vecinilor noștri de la Răsărit, deplângând, sau lăsând a se înțelege că deplânge această nedreptate istorică. De ce o face tocmai acum? De ce răscolește el o

www.ziuaconstanta.ro

chestiune care nu are contingență cu activitatea și preocupările lui științifice? Foarte simplu: ca să arate, pe de o parte, că el nu este și nu a fost un partizan al slavismului în România postbelică, deși recunoaște, pe de altă parte, cu insistență, că, după tată, este bulgar sadea.

Volumul acesta masiv trece în revistă, sau vrea să treacă în revistă întrega viață a lui I. I. Curios însă – sau nu e deloc curios! – că în toate cele 400 pagini se vorbește mai mult despre trecutul îndepărtat al "intervievatului", fără să se spună o frază măcar despre activitățile lui de după 1945. La index, unde sunt menționate tot felul de nume, nu se înregistrează nici un nume din viața politică și culturală a României de după 1945, și se știe foarte bine că I. I. a cunoscut, a lucrat și a fost alături de toți factorii decisivi dintre 1945-1980. (Un singur nume e menționat: P. Constantinescu-Iași, dar plasat prin anii '30, când era un simplu element sediționos...) În schimb, I. I. îl pomenește într-un loc pe N. Mihăescu ("filologul"), deși I. I. a avut cu acesta, mai anii trecuți, un diferend pe chestiuni lingvistice, care a mers până la un proces în justiție. Abilitate!

Într-o autobiografie de genul acesta s-ar fi cuvenit să fie amintită o etapă importantă din viața scriitorului – aceea de ambasador la Moscova. Nici un cuvânt!

www.ziuaconstanta.ro

26 ianuarie. Șeful statului împlinește 65 de ani. Prilej de mari manifestări aniversare! Aseară, la Sala Palatului, a fost o festivitate de trei ore, organizată cu o regie demnă de un spectacol shakespearian (dar cu personaje din Caragiale), al cărei erou principal a trebuit să asculte elogii superlative, ce depășeau orice măsură. Desigur, organizatorii au vrut să se afirme ca producători (texte, regie, montări etc.), iar sărbătoritul să fie încântat, ca la fotograf.

În final, a ținut și el o cuvântare (o oră), în care, între altele a spus: "Vă asigur, dragi tovarăși și pretini, asigur întregul nostru

popor că și în viitor, în realizarea sarcinilor încredințate de partid și popor, voi face totul pentru a răspunde încrederii acordate."

Frumoase cuvinte – numai să nu fie o simplă literatură! Căci totul sună ca o tiradă retorică dintr-o proastă piesă de teatru.

31 ianuarie. Nicolae Scurtu mi-a oferit azi noua lui carte ieșită proaspăt de sub tipar: *Ion Barbu în corespondență* (Ed. Minerva, 340 p.) – cu o dedicație în care mă proclamă "scriitor occidental". N-am înțeles de ce, dar probabil așa are el impresia după ce a citit volumul meu *Amintiri și mărturii,** depus la Editura Cartea Românească și căruia i-a și făcut un referat hiperbolic. Numai că eu eram cât p-aci să citesc în dedicația lui "scriitor *accidental*", deoarece socot că așa e mai corect să mă consider la o judecată obiectivă, ca să nu zic chiar severă, a activității mele literare.

Volumul despre Ion Barbu e plin de surprize. Descoperim aici (din scrisorile lui emise în tinerețe) că mult admiratul – și pe bună dreptate! – poet ermetic, care a revoluționat poezia română în secolul XX, era, ca om, un "golan" danubian, care își făcea de cap, ca student, în Germania, unde vâna și trântea nemțoaicele prin păduri sau prin camere sordide, fără scrupulele unui amant cât de cât rafinat. Sau, cum spunea el însuși într-o scrisoare către Tudor Vianu, practica "du walachisme greffé sur du Luther".

Cu toate că poetul *Jocului secund* rămâne la fel de pur și "neprihănit", eu cred că publicarea acestor documente atât de intime (multe din ele) nu-i fac un serviciu.

4 februarie. Am intrat în luna aniversărilor. La 11 crt. îmi voi serba ziua de naștere.

Luând ca pretext acest prilej, azi am chemat la noi acasă pe cei șapte colegi de liceu, câți ne mai aflăm în prezent în București, și Luchi ne-a aranjat o masă de zile mari, în jurul căreia ne-am simțit

---

* Cartea a apărut cu titlul *Umbre pe pânza vremii.*

www.ziuaconstanta.ro

foarte bine și am lungit-o de la prânz până seara.

Numai că impresiile plăcute de la această agapă sunt umbrite de unele aprehensiuni. Printre cei invitați se afla și un "șagunist" (căci despre ei e vorba) care n-a fost coleg de clasă cu noi, fiind chiar cu doi ani în urma noastră, dar care, de astă-vară, s-a introdus în grupul nostru și se ține scai de noi. El este un băiat de familie bună, brașovean autentic, nepotul unui fost mare politician și ministru din perioada interbelică, Mihai Popovici, el însuși fost director sau șef de cabinet la Interne în primele guverne de după 23 august 1944, apoi urmărit, arestat, judecat, condamnat și trecut pe la "pension", pentru ca acum să o ducă foarte bine din toate punctele de vedere. Tipul e suspect! Și mă tem că "dragostea" pe care o poartă el grupului nostru are ca mobil sarcina de a mă "fila" pe mine.

Firește, la masa de azi s-a vorbit mult, s-au spus multe anecdote (multe cu subiect politic la ordinea zilei), s-a făcut haz, dar tot timpul am avut impresia că P. P. era cu ochii și urechile numai pe mine

Ce dracu or fi gândind oamenii ăștia de-mi acordă atâta importanță, când eu nu reprezint nimic și nu prezint nici un pericol? Dar probabil că anumite "dosare" nu sunt încă închise (ele vor fi clasate după incinerarea mea) și "slujbașii" de acolo sunt obligați să-și mai arunce din când în când ochii prin ele.

www.ziuaconstanta.ro

Lugubră birocrație!

5 februarie. Prima zăpadă, la București, din iarna aceasta a căzut astăzi, învăluind totul în alb – și ce frumos era! – dar n-a ținut mult.

Toată luna ianuarie a fost cald și senin, ca în zilele de primăvară. Nemaipomenit! Lumea se teme însă de o cumplită secetă la vară.

Zăpada de azi ne-a adus aminte cât de feerice sunt iernile și cât de anost poate fi un an fără iarnă.

Ah, *où sont les neiges d'antan?* ...

7 februarie. Pe cele două bănci de pe o alee mai izolată din parcul nostru (Parcul Bălcescu), unde îmi place să mă așez și să contemplu trăinicia mută a copacilor, am găsit astăzi, scrise cu vopsea albă pe spatele verde al fiecărei bănci aceste două inscripții: "Vreau lanțuri" și "Lanțuri că mor".

Cel ce le-a scris n-a glumit, fără îndoială. Probabil că e un om mai tânăr. Nemulțumit de viața de aici, iar faptul că "vrea lanțuri" trădează ultimul grad de disperare la care a ajuns. Vrea lanțuri, fiindcă nu poate ieși din infernul în care se simte, și preferă pușcăria unei libertăți false și derizorii. Vrea lanțuri, fiindcă se sufocă în această "libertate".

Cât de bine îl înțeleg! Prin asemenea stări am trecut și eu (în anii '50), când aveam senzația acută că mă sufoc sub cerul unei patrii unde libertatea nu mai era decât o imensă vorbă goală Aș fi vrut să evadez, dar nu se putea. Sentimentul de sufocare era atât de accentuat, încât mi se părea că cerul mă apasă, că universul e o închisoare cu gratii în spatele cărora mă chinuiam cumplit. Starea asta sufletească și spirituală era sporită prin autosugestie, până la contractarea conștiinței că însăși viața pe planeta noastră, pe Terra, e o închisoare din care nu se poate ieși.

Dar era numai autosugestie. (În tinerețe am scris o nuvelă, *Moarte prin autosugestie*, unde demonstram cum se poate muri și așa.) Realitatea este că planeta noastră e o planetă unde sunt copii, flori, păsările și alte "jucării" făcute pentru bucuria oamenilor.

Din nefericire însă, regimurile politice îi aduc pe oameni la disperare, făcându-i să ceară lanțuri în locul libertății și a "fericirii" ce li se promite mereu și nu li se acordă niciodată.

11 februarie. O nouă aniversare. Trăiesc însă un sentiment de jenă când mă gândesc că eu mă mai aflu în viață în timp ce mulți prieteni și colegi de generație s-au dus de mult, și mai ales când îmi dau seama că mulți mari creatori din lume n-au apucat să

www.ziuaconstanta.ro

ajungă la vârsta pe care o am eu acum (72 ani).

15 februarie. Citesc în ziare, privesc și ascult la televizor discursuri prolixe și găunoase rostite de lideri politici. Și constat că mass-media îi trădează pe acești domni, mai mult decât îi slujesc. Fiindcă, dacă ar sta la locul lor și ar da ordine și dispoziții, fără să se înfățișeze în ochii lumii prin diferite canale, ar fi mai credibili și mai simpatizați.

21 februarie. La 18 februarie a fost Centenarul lui Nikos Kazantzakis, scriitorul pe care l-am prețuit atât de mult. Astă-seară, piesa lui, *Melissa*, tradusă de mine și Anton Mystakidis, a fost transmisă la radio într-o adaptare radiofonică făcută mai demult și programată acum, cu acest prilej. Am fost astfel prezenți și noi la Centenar.

24 februarie. În revista *Vatra*, Vasile Netea continuă publicarea, în serial, a *Memoriilor lui*. A ajuns la anii 1942–43. Pomenește și de revista *Dacia rediviva*, pe care, zice el "o conduceam împreună cu amicii mei Mihai Isbășescu , Aurel Cosmoiu, Pericle Martinescu și Constantin Micu". Vorba vine, o *conducea*. De fapt, revista nu era condusă de nimeni. Era înscrisă la tribunal pe numele lui Aurel Cosmoiu, iar Netea figura ca "redactor responsabil" numai fiindcă nici unul dintre ceilalți "amici" nu voia să-și dea adresa pentru primirea corespondenței și a manuscriselor. Și cum asemenea lucru era necesar, s-a hotărât să facă Netea acest oficiu. El primea manuscrisele trimise prin poștă și le prezenta redacției. *Redacția* eram eu singur. Citeam manuscrisele, rețineam ce era de publicat, făceam corectura, paginația, semnam cronica literară, alimentam pagina de note și polemici ("Aqua forte"), nimeni altcineva nu se amesteca în treburile astea și nimeni nu mi-a impus sau nu mi-a reproșat ceva în legătură cu cele publicate. Iar acum Netea se erijează în "conducător" al revistei.

www.ziuaconstanta.ro

*

Din cauză că iarna asta a fost fără zăpadă, acum , după ce au căzut (la București), câțiva fulgi firavi și stingheri, s-a dezlănțuit o întreagă ploaie lirică de proslăvire a zăpezii.

Dintre toate poeziile citite cu acest prilej, mi-a plăcut mai mult cea a lui Ion Horea – *Alb –, în România literară* de azi. Prima strofă:

> Ninge peste catedrală ca în anii de liceu,
> Amintiri mă poartă iarăși prin Câmpia Transilvană,
> Trenurile vin greoaie ocolind pe la Ciceu
> Și prin gări își fac intrarea cu ninsoarea suverană.

Numai că "ninsoarea suverană" a fost un simulacru de ninsoare.

25 februarie. Azi am fost și l-am văzut pe Gheorghiu, victima accidentului de mașină de la 10 ianuarie. A ieșit de cinci zile din spital, stă la o mătușă a lui, e în stare bună, numai cu un picior fracturat, încă imobilizat la "țarc", dar cu speranța că se va restabili.

M-a chemat să mă ia ca martor, deși zice că nu intenționează să deschidă proces, dar vrea să-și formuleze anumite pretenții bănești, față de cel care l-a lovit. I-am spus că eu am sentimentul unei minuni că-l mai văd în viață, deoarece l-am crezut atunci mort, și că vinovat nu este numai șoferul (care l-a lovit pe zebră), ci și el, că nu s-a asigurat când a traversat strada. A recunoscut acest lucru, dar are o ciudă pe șoferi și zice că nu trebuie să fie iertați. L-am sfătuit să fie mai indulgent, iar eu nu voi putea în nici un caz depune declarație în favoarea lui.

Cu această ocazie, am aflat că Gheorghiu al nostru, pe care-l credeam fost avocat, a fost militar (zice că a ieșit la pensie ca locotenent-colonel) și – absolut suprinzător – că e din Constanța. Tatăl lui era proprietarul hotelului "Regal" din centrul orașului.

www.ziuaconstanta.ro

Mătușa la care locuiește acum e și ea constănțeancă, fostă proprietară a hotelului "Elizé" din Piața Ovidiu, care a cunoscut familia lui Nicolae, fratele meu. Ce mică e lumea! Acum, Gheorghiu – incitat desigur de mătușa lui – vrea să ma ia martor ca să obțină despăgubiri cât mai consistente. Dar nu-i pot face jocul. Gheorghiu, de origine grec, e rudă mai îndepărtată cu Tașcu Gheorghiu.

28 februarie. L-am visat pe Gadaffi, dictatorul din Libia, (a fost de curând în România). E un scandalagiu care amenință că va dărâma lumea, dar nimeni nu-l poate lua în serios (decât cei de la Moscova, care-l folosesc ca instrument).

L-am visat în postură de mare personaj (un fel de Alexandru Macedon), ținând în mână cheile tuturor orașelor din Orientul Mijlociu. Dădea câte un ordin vreunui comandant de oști și-i poruncea să se ducă să ocupe orașul respectiv. Spunea că are de gând să le ocupe în felul acesta pe toate. Și zornăia mereu cheile. Vis!

3 martie. Cei de la emisiunea "Teatru radiofonic" au descoperit în arhiva lor o adaptare radiofonică făcută de mine după piesa *Lucrezzia Borgia* a lui Victor Hugo, și depusă acolo acum vreo 25 de ani. Uitasem cu totul de această lucrare. Acum vor s-o "pună în unde". Mi-au dat-o s-o revăd și să fac o scurtă prezentare la spectacol. Iată-mă scriind și despre Victor Hugo!*

www.ziuaconstanta.ro

8 martie. Ziua Femeii. Am sărbătorit-o pe Luchi, invitând-o la masă în oraș. Ne-am dus să inaugurăm noul restaurant "București" de la hotelul cu același nume, deschis recent pe Calea Victoriei și considerat în momentul de față cel mai mare complex hotelier din țară.

---

* Lucrarea nu s-a difuzat, fiindcă "cineva" de "undeva" a fost de părere că între personajul în cauză și "tovarășa" din conducere s-ar putea face analogii neplăcute.

E, într-adevăr, foarte elegant, foarte spațios, cu multe nivele funcționale (hotel, restaurant, piscină, braserie, cofetărie etc., etc.), în holul căruia am avut aceeași senzație de opulență și eleganță ca și atunci când am intrat în hotelul "Sheraton" din Stockholm.

Am luat masa la restaurant, unde se găseau de toate, într-o ambianță selectă, o sală concepută după ultimele inovații arhitecturale, care poate fi o mândrie a Bucureștiului.

Totuși, mie îmi place mai mult ansamblul de la Athenée-Palace (braserie, restaurant, hotel, bar). Modernismul de la "București" e izbitor, dar puțin cam rece, pe când "patina" de dincolo e mai intimă și amintește de vremuri când plăcerea de a intra într-un restaurant era cu totul reconfortantă.

13 martie. Se vorbește foarte mult astăzi – cu emfază și adesea întrecând măsură – despre trecutul nostru "glorios", despre vechimea poporului român, despre vicisitudinile istoriei lui ș.a. Foarte bine. Poporul român este, într-adevăr, o "enigmă și un miracol istoric", prin faptul că a apărut pe aceste meleaguri și a putut să reziste de-a lungul mileniilor (dar mai ales în ultimele secole) în calea atâtor potrivnicii. Alte neamuri de oameni și-ar fi pierdut originea, istoria, identitatea, dacă ar fi fost supuse încercărilor prin care a trecut neamul nostru.

Dar poporul e una, și națiunea, statul e altceva. Poporul român n-a avut altă ambiție pe lume decât să supraviețuiască. Faptul că a devenit o națiune, un stat, o țară ca România este, desigur, un rezultat al voinței lui de a supraviețui și de a se afirma ca entitate națională (vezi actul de la 1 Decembrie 1918), dar este în același timp și opera unor factori externi, care aveau aici anumite interese și doreau să și le apere.

Dacă am cerceta cu atenție și fără vanitate sau orgoliu gratuit istoria formării României, am vedea că ea – România – este opera unei lupte seculare a poporului nostru recunoscută și susținută de cercurile diplomației europene occidentale (franceze și engleze, în

www.ziuaconstanta.ro

principal), care în diferite epoci și la anumite momente cruciale au văzut că interesele proprii coincid cu ale neamului de la gurile Dunării și atunci le-au susținut pe ale acestuia, ca să și le asigure pe ale lor. Istoria modernă a României e o ilustrare peremptorie a acestui fapt. Unirea de la 1859, Independența de la 1878, Reîntregirea din 1919 nu s-ar fi putut realiza fără aportul, fără *voința* expresă a diplomației franceze și engleze, care avea nevoia aici de un stat "suveran", de un teritoriu "sigur" pentru aplicarea strategiei sale economice și politice. Unirea de la 1859, după ce a fost realizată de români, au fost "recunoscută" de cancelariile diplomatice de la Paris și Londra. Reîntregirea de la 1919 a fost plătită, cum se știe, cu viețile a 800 000 de români jertfiți în război, dar ea s-a impus pe eșichierul mondial prin tratatul de la Versailles, unde Franța și Anglia au avut de spus cuvântul din urmă. Cu sprijinul lor, năzuința de veacuri a națiunii române a devenit o entitate inalienabilă.

Plasată în orbita intereselor occidentale, franco-engleze, România a dus-o bine atâta timp cât Franța și Anglia mai erau încă mari puteri. O dată cu prăbușirea celor două imperii am intrat și noi în derivă, Tratatul de pace din 1947, când cele două puteri nu ne-au mai putut susține, ne-a aruncat în altă orbită, *împotriva voinței manifestate a poporului român*. De atunci haosul se întinde mereu și mizeria sporește, în ciuda tuturor înfăptuirilor de suprafață. Ceea ce dovedește că voința unui popor nu-și poate atinge țelurile dacă nu e susținută din afară. Ceea ce dovedește că toate marile acte istorice ale României au fost efectuate de români, însă sub stricta supraveghere a marilor puteri care aveau rolul de decizie.

www.ziuaconstanta.ro

Totuși, oricum ar fi, poporul român, ca enigmă și miracol istoric, *vrea* să trăiască și să se afirme în lume. Asta este marea lui calitate.

*

*

Aflu cu stupoare că Paul Thorez, fiul lui Maurice Thorez, șeful Partidului Comunist Francez din 1930 până la moarte (în 1964) și membru activ al Internaționalei Comuniste, deci fiul unuia dintre cei mai înverșunați susținători ai ideologiei comuniste – el însuși, fiul, trăindu-și copilăria și tinerețea în mediul oferit de tatăl său – a scris o carte, *Les enfants modèles*, publicată la Paris, în care povestește cum erau educați și formați, la Moscova, copiii conducătorilor comuniști (ruși sau străini), pentru a face din ei viitori activiști pe plan internațional.

Numai că Paul Thorez denunță în cartea lui – și asta produce stupefacție – tot comunismul din lume ca fiind o *impostură*.

Eu am spus, încă mai demult, că totul e o cacialma.

Termenii diferă, ca aspect lingvistic, dar exprimă absolut aceeași realitate.

15 martie. Un ferpar din ziarul de azi anunță moartea înfricoșătoare a unui copil de nouă ani. Alte ferpare, din ultimele zile, dau de veste despre moarte altor copii.

Ce se întâmplă?

Lumea e speriată. Se vorbește că o "sectă" ocultă are în ritualul ei misterios sarcina de a ucide copii, fiecare membru al ei fiind obligat să ucidă cel puțin un copil, dacă vrea să intre în grațiile "divinității".

Am auzit că au fost găsiți prin apartamente copii morți, desfigurați, cu beregățile tăiate, dar nici un criminal n-a fost prins până acum.

Azi am aflat că toate cadrele didactice din școlile primare și secundare au fost convocate spre a li se aduce la cunoștință existența acestui flagel și a lua măsuri de prevenire. Dacă s-a ajuns până acolo, înseamnă că pericolul e grav și ia popoții.

Stau și mă gândesc, despre ce poate să fie vorba? Și presupun

www.ziuaconstanta.ro

că nu este o afacere *mistică* la mijloc, ci una tot cu substrat politic, sau încă și mai rău.

S-ar mai putea să fie și anumite forțe (interne sau externe) dușmănoase poporului român, care încearcă prin mijloace bestiale să lovească în acest popor, să-l slăbească, să-l împingă spre pieire. N-ar fi exclus! Dușmani sunt destui, și la Răsărit, și la Apus, și la Sud și peste tot. Prin metodele cele mai perfide (politice, economice, demografice etc.), ei uneltesc împotriva acestei insule de latinitate ce se încăpățânează să persiste în mijlocul slavismului, al balcanismului, al mongolismului, ce ne înconjoară. S-a recurs la amenințări, se folosește o propagandă intensă pe plan mondial (o propagandă intensă și rafinată!), se speră ca prin *înfometare* (cum se întâmplă în prezent în țara cu mari resurse agroalimentare) să fie sleit de seve acest popor. Și cum asemenea metode nu dau rezultatele dorite, acum s-a trecut la cea mai oribilă cu putință, uciderea copiilor.

Nu e vorba de secte mistice, de cazuri patologice, de maniaci sau de minți rătăcite. Aici trebuie să fie vorba de ceva organizat, care lucrează subteran, cu ținte mult mai depărtate.

Facă cerul să mă înșel!

20 martie. Aflu de la un om care lucrează în domeniu că vapoarele noastre de "cursă lungă" se ocupă cu transportul clandestin de arme, îmbarcate la Constanța, cu destinația Cuba. De acolo sunt trimise mai departe, în Salvador, Nicaragua, Angola și unde mai este nevoie.

www.ziuaconstanta.ro

În acest timp, la București se țipă în gura mare pentru pace, dezarmare, independență și altele.

După unele zvonuri, se pare că exportăm (noi "Socialismul") nu numai arme, dar și combatanți. În Angola, unde se dau încă lupte între forțele guvernamentale și forțele de opoziție (gherilele), acestea din urmă au capturat recent un mare număr de soldați *cehoslovaci* puși în slujba regimului de la Luanda.

Dacă vor fi pe undeva și români, ei nu se lasă să fie "descoperiți" așa de ușor.

21 martie. Echinoxul de primăvară. Căldicel, plăcut, dar secetos. Nu a nins, n-a plouat nici în toamnă, nici peste iarnă, nici acum. Comunicatele oficiale anunță că lucrările agricole merg bine, dar tocmai când se insistă în presă, la radio și la televiziune asupra acestui lucru, înseamnă că treburile stau prost.

Am trecut azi prin Cișmigiu. M-am îngrozit când am văzut pe frumoasele alei, care erau de obicei ca niște peluze de paradis, iarbă uscată. Din motive de economie, nu mai e stropită, iar ploi n-au fost deloc.

22 martie. La Casa Scriitorilor (restaurant) se face haz de necaz. Nici acolo nu se mai mănâncă bine, ca înainte, din lipsă de alimente, și aud că în unele zile abia dacă poate fi asigurat menul pentru abonați.

În schimb, oamenii își cam "dau drumul".

Aseară a intrat în local Tudor George, poetul prolific, totdeauna "afumat" (dar se pare că se prefăcea mai mult beat) și ca de obicei s-a luat de cei aflați în sală. Striga în gura mare:

Să trăiască domnul Fulga
Că doar el nu ne *divulgă*!

La o masă stătea liniștit și blazat Victor Tulbure:

Să trăiască Victoraș
Era mare poetaș pe vremea lui Stalinaș!

În sala de sus tocmai se ținea o ședință a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor, când *Ahoe* a intrat în restaurant și a strigat cu glas tare:

Sus e lupta pentru pace,
Jos poporul bea și tace!

La toate acestea nimeni nu îndrăznea să dea vreo replică,

www.ziuaconstanta.ro

deoarece s-ar fi ales cu tirul fulminant al mitralierei lirice a lui Tudor George.

Eu i-aș fi răspuns cam așa:

Să trăiască Tudor George!
Tudor George să trăiască
Astfel strigă-ntr-o suflare
Toată ceata *Ahoe*-ască!

24 martie. In *România liberă* de azi, un anunț, la "Decese", dat probabil de rude (nepoți, veri), face cunoscut că urna pictoriței Magdalena Rădulescu a fost adusă și îngropată la cimitirul Sfânta Vineri, Figura 1, Locul 124.

Magdalena Rădulescu a murit acum vreo lună de zile, la Paris. De fapt, probabil că a fost găsită moartă (ca și Marin Preda), într-o cameră sordidă, dintr-un hotel de mână a șaptea din capitala Franței. Moartea ei a fost anunțată atunci tot de niște rude printr-un ferpar la *România liberă*, însă din partea oficialității nu s-a produs nici cea mai mică mișcare. O tăcere absolută. Ca și în cazul lui Țuculescu, pictorița este asasinată (postum) de oficialități, pentru ca, mai târziu, anumiți "oficiali" să se îmbogățească prin comentariile despre opera ei.

A fost o artistă în înțelesul cel mai înalt al cuvântului. Ca persoană a fost o ființă rătăcită în acest veac, dacă nu un temperament ce a prevestit cu mult înainte apariția *beatnicilor* sau *hippy*-ilor de mai târziu. Parcă o văd făcând figură insolită pe străzile Bucureștiului, în ținuta ei "style tzigane", cu cizme în mijlocul verii, cu rochii de piele colorată, cu platoșe metalice pe piept sau cu tot felul de alămuri în jurul gâtului, cu părul vopsit negru și cu mină de fiică a șatrei. Era totuși fata unui moșier, mare avocat din Constanța, iar dacă ea dusese boema până la exces, înseamnă că era stăpânită de o demonie interioară, de genul marilor artiști ai omenirii. Nu se simțea bine în lumea în care trăia, dar ea n-a evadat, ca Gauguin, în insulele primitive din Pacific, ci

www.ziuaconstanta.ro

în sălbăticia civilizației ultrarafinate din Europa. Își ducea veacul mai mult pe Coasta de Azur, prin taverne și mansarde pestilențiale, nu din gustul pentru desfrâu (femeia aceasta era un înger în fond), ci din dezgustul față de lumea contemporană. Lucra mult, iar singura consolare și-o găsea în alcool. E de mirare că a rezistat atât, ajungând să treacă de șaptezeci de ani. Era o solitară, a fost și căsătorită, dar căsnicia nu se putea să dureze, deoarece era contrară firii ei rebele – și rebelă în primul rând cu ea însăși. Când se va scrie biografia acestei femei-artiste se va realiza una dintre cele mai curioase aventuri spirituale pornite din spațiul dunărean. Și aș zice mai curând *dobrogean*, deoarece Magdalena Rădulescu a fost o incarnație a spiritului dobrogean, care a ținut să rămână ca atare de-a lungul întregii sale vieți. Cine va scrie despre ea va trebui să aibă în vedere acest lucru și s-o trateze ca pe o creație a climatului dobrogean.

25 martie. O lectură plăcută, incitantă, tonifiantă a fost zilele acestea cartea lui Alexandru George: *Simple întâmplări în gând și spații*. (Titlu cam încărcat, dar foarte potrivit pentru conținutul volumului.) O carte de eseuri, scrise cu vervă, cu inteligență briantă și dovedind o cultură asimilată, în special franceză. O carte care ar face senzație la Paris, dacă eseiștii noștri (de azi) ar putea fi editați acolo. Fiindcă e scrisă în cel mai seducător "stil francez" (de la moraliștii francezi până la Valéry și Gide). Multe pagini pot fi utilizate ca niște cronici despre diverse aspecte ale vieții bucureștene din secolul nostru.

Dar ce văd? Că la pagina 261 Alexandru George (născut în 1930), vorbește de "voga nebună de care s-a bucurat prin anii '50 o carte de care această lume (intelectuali puși la index n.m.) a luat cunoștință atunci, *L'Amour et l'Occident* de Denis de Rougemont și care a fost devorată și comentată ca un fel de revelație miraculoasă. Nu cred că a fost chiar așa, cred mai curând că el, autorul, a descoperit-o și a "devorat-o" în singurătate, fiindcă atunci, în anii

www.ziuaconstanta.ro

'50, a fi prins că citești asemenea cărți era o crimă.

Eu am "devorat" *L'Amour et l'Occident* în anul 1939, când a apărut cartea, și am scris despre ea în *România literară* a lui Cezar Petrescu, în același an. A fost singurul articol despre ea în România.

"Voga nebună" de prin anii '50 nu era, deci, decât o târzie reeditare a descoperirilor și experiențelor făcute de generația mea prin anii '30! De altfel, *L'Amour et l'Occident* a fost reeditată în 1959. Autorul e un eseist din generația lui Sartre, a cărui primă carte se intitula *Le paysan du Danube* (1932), o "moralitate" cu adresă la un anumit strat al spiritualității occidentale. Mai târziu (prin 1947) el a publicat o carte cu titlul *Europe en jeu*, care mi-a amintit de un articol al meu din 1933 sau 1934: *Europa în comă* (publicat în *Vremea*). Istorii!

*

La Casa Scriitorilor a avut loc, azi, ședința secției de proză. S-a discutat despre romanul *Războiul amintirilor* de Virgil Duda. Un referent – Al. Papilian – a observat, printre altele, că eroul romanului a descoperit dragostea târziu, la 30 de ani, după ce a făcut experiența politică. "Or, asta este o monstruozitate, ca un om să nu fi strâns în brațe o femeie înainte de a face școala politică".

La acestea, V. Em. Galan a răspuns:

www.ziuaconstanta.ro

– O fi monstruos, dar atunci ce facem cu tineretul de azi, șoimii patriei, pionieri, uteciști chiar, care sunt instruiți politic, dar la vârsta lor nu prea li se permite să facă dragoste?

28 martie. Am recitit studiul despre Jean-Jacques Rousseau publicat ca prefață la traducerea Confesiunilor (1969). M-a cam iritat lectura. Azi aș scrie altfel despre Rousseau, scoțând în evidență părțile negative ale existenței lui.

Semn de bătrânețe. Văd totul negativ, cu o luciditate implacabilă.

Atenție sporită!

29 martie. În legătură cu însemnarea de la 15 martie, constat că m-am înșelat. Nu e vorba de o acțiune organizată de elemente dușmănoase, ci de o *diversiune* condusă de anumite foruri guvernamentale. Trebuie să recunosc că e foarte subtilă și a dat rezultate formidabile. Răspândind zvonul că agenții (criminali) mistici ucid copii, forul respectiv a reușit să abată atenția populației de la lipsurile de tot felul, căci orice om – părinte, bunic, frate, rudă – pune mai presus de orice grija pentru copii și uită de celelalte.

31 martie. Nichita Stănescu împlinește azi 50 de ani. Cred că nici un poet n-a cunoscut vreodată, în timpul vieții, tămâieri mai mari ca el, acum. Pagini omagiale, interviuri în gazete și reviste, poezii, chiar, închinate lui, s-au revărsat ca într-un cult al personalității fără limite. Îmi vine să cred că acest"cult" a fost organizat, pentru a dovedi că poate fi și este practicat și în literatură, nu numai în politică ...

Suntem deci în ADNS – adică în *Anno Domini Nichita Stănescu. Să trăiască!*

1 aprilie. Frumosul obicei de altădată al păcălelilor de 1 aprilie (*Poissons d'Avril*, cum spun francezii) nu s-a mai practicat la noi de vreo treizeci de ani. Abia astăzi revista *Săptămâna* a reintrodus tradiția. În numărul de azi sunt câteva "păcăleli" hazlii: 1) Că în turnul Foișorului de Foc s-ar fi deschis o berărie pentru publicul consumator; 2) Că Jean Constantin (un actor mucalit) a plecat la Hollywood, unde a fost cooptat ca membru în Comitetul pentru decernarea premiilor Oscar; 3) Schimb de critici între revistea *România literară* și *Luceafărul*; Nicolae Manolescu și M. Ungheanu au făcut rocada (când se știe că între ei e o mare rivalitate).

5 aprilie. Mare jale în blocul nostru. Două accidente de circulație au pus capăt la două vieți tinere.

www.ziuaconstanta.ro

Studentul Florin Bogdan (20 ani), vecin de apartament, a căzut de pe scara autobuzului 177, pe când se ducea dimineața la Facultate. – S-a lovit la cap și a murit. Era un băiat excepțional și urma cursuri la Aeronave. Înmormântarea, azi.

Pe cealaltă scară, alt doliu. Elevul Șerban Handra (13 ani), fiul doctoriței Maria Handra, medicul nostru de casă, a fost duminică într-o excursie de o zi cu școala, și la întoarcerea spre casă, pe șoseaua națională, pe la Câmpina, în timpul unui popas pe drum, a fost călcat de o mașină și omorât pe loc.

Părinții sunt distruși!

Păcat de asemenea pierderi!

6 aprilie. Formidabil entuziasm în toată țara! Ziarele, radioul, televiziunea, întreaga populație exultă de bucurie că echipa de fotbal Universitatea Craiova a făcut meci nul (0–0) cu echipa portugheză Benfica, la Lisabona, în cadrul cupei UEFA, calificându-se pentru semifinale.

Foarte frumos – dar ca să se facă din asta un eveniment de importanță națională, umbrindu-le pe toate celelalte la ordinea zilei, mi se pare exagerat.

Cred însă că succesul "oltenilor" e trâmbițat cu atâta zgomot pentru a face sânge rău echipelor (și suporterilor) Steaua și Dinamo, neagreate de marele public, fiindcă una este a Armatei, iar alta a Miliției.

www.ziuaconstanta.ro

La posturile de radio și t.v. a fost lansat și un cântec (compus de Horia Moculescu) având ca refren:

Hai Craiova, dragii mei!
Hai Craiova, pui de lei!

Dar ce va fi dacă Universitatea Craiova va intra în finală și – deie Domnul – va câștiga cupa UEFA? Nebunie traco–daco–romană!

9 aprilie. Poetul Virgil Carianopol a împlinit 75 de ani. Fiindcă a devenit "poet de curte", fostul legionar, fostul combatant pe

Frontul de Est e iertat de "păcatele tinereților" și – cu oarecare întârziere – e sărbătorit în revistele literare. A dat și un interviu în *Flacăra*, unde, spune, printre altele, că volumul său de versuri *Poeme de pe front* – publicat în 1943 și făcând o buna propagandă pentru regimul de atunci – a fost "confiscat de cenzura antonesciană". Absolut inexact. Cenzura antonesciană i-a dat drumul cu entuziasm (doar că nu l-a premiat), presa de atunci l-a primit, de asemeni, favorabil – cu o singură excepție: cronica mea din *Dacia rediviva*, unde acuzam excesul de barbarie al poetului care făcea în poeziile lui un îndemn la omucidere. Probabil că la acea cronică se gândea el când declara că volumul său a fost "confiscat" în timpul acela.

10 aprilie. Prietenii mei din Cluj, Petre Hossu și Andrei Hossu (fiul) mi-au trimis câte o scrisoare personală, în cadrul dialogului nostru epistolar obișnuit. Scrisoarea lui Andrei poartă ștampila din Cluj: *28 martie*, iar pe cea din București *5 aprilie*, deci *9 zile* a făcut pe drum.

Scrisoarea lui Petre Hossu, cu data poștei din Cluj: *5 aprilie* are data poștei din București *10 aprilie*, deci *6 zile* pe drum.

Faptul mi se pare suspect! Am bănuiala că scrisorile sunt oprite pe "undeva", deschise și citite, înainte de a fi depuse la destinație. Probabil că și ale mele către ei, la fel!

Atenție! Să nu uităm proverbul de o extraordinară înțelepciune care zice că: "Fiecare pasăre pe limba ei piere!"

12 aprilie. În legătură cu ideea exprimată în aceste însemnări la 13 martie a.c., găsesc în Eminescu o ideea identică, exprimată cu o sută de ani mai înainte. Scria Eminescu, în articolul intitulat *Icoane vechi și icoane nouă* din *Timpul:*

"Să nu ne facem iluzii. Prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce-or pofti, să atârne mai mult ori mai puțin de înrâuriri străine."

www.ziuaconstanta.ro

Aș adăuga că nu numai atârnarea *economică* ne-a pus în această situație, ci întreaga noastră poziție geografică, etnică și spirituală. Destinul nostru național!.

22 aprilie. Luchi a împlinit azi 68 de ani. Se ține foarte bine pentru această vârstă! Colegele sale de liceu sau de Facultate nici nu îndrăznesc să mai iasă în lume – atât de bătrâne și urâte par; Luchi nu arată vârsta pe care o are.

Dar azi am făcut o mică gafă. Deși aveam de gând s-o sărbătoresc în stil mare, să-i ofer o masă la restaurantul "București" (cel mai nou și mai elegant din oraș), fiindcă a fost o zi cam urâtă și Luchi n-a ținut să meargă în oraș, eu am omis să-i fac alt cadou de ziua ei, și s-a supărat pe bună dreptate. Regret această stângăcie și promit să nu se mai întâmple.

26 aprilie. În preajma zilei de 1 Mai, când vor fi două zile de "odihnă", lumea se zbate din răsputeri să se apovizioneze cu alimente. Toți oamenii știu că de această sărbătoare magazinele sunt mai asortate și fiecare caută să profite. Dar sunt niște cozi inimaginabile! Dacă nu te duci cu noaptea în cap să te plasezi mai în față, rămâi pe de lături și nu obții nimic. E în oraș, acum, un spectacol crud și dramatic. Niciodată n-am văzut la București așa ceva – nici în anii războiului, nici în anii de după război – ceea ce văd în anul de grație 1983!

www.ziuaconstanta.ro

28 aprilie. Ultima zi (se zice) de declarare la Miliție a mașinii de scris. Am fost și am declarat-o. Așa ceva mai făcusem cu vreo 25 ani în urmă și credeam că n-o să se mai întâmple.

8 mai. *(Paștele).* Nu cred că Paștele ortodox să fi căzut vreodată așa de târziu. (La o luna după cel catolic, deși în mod normal ar fi trebuit să fie doar cu o săptămână mai târziu.)

Și de Paște, ca și de 1 Mai, în oraș a fost o nebunie! Lumea se

înșiruia în cozi nesfârșite, de mii de persoane, pe la ușile marilor magazine (fiindcă cele mici nu aveau nimic), ca să capete o pasăre, un pachet de carne sau o bucată de brânză.

Noi n-am putut apuca nimic.

Din fericire însă Măriuca ne-a adus... un miel. A făcut rost de el printr-o femeie de la cantina spitalului, care locuiește mai la marginea orașului, și a procurat mielul, clandestin și cu mari precauții, de la niște ciobani. În oraș nu s-a distribuit deloc carne de miel, iar cei care aduceau din provincie, pe ascuns, erau urmăriți de miliție, produsul li se confisca și erau obligați să declare de unde-l au, pentru ca cei în cauză să fie amendați și pedepsiți. Au intrat în vigoare niște legi drastice în această privință!

9 mai. Am primit de la Atena o invitație de a participa, la 25 iunie, la festivitățile din Creta, organizate cu prilejul inaugurării Muzeului Kazantzakis la Varvari, satul de obârșie al familiei lui. Festivitățile sunt puse sub patronajul lui Constantin Caramanlis, președintele Republicii Elene, și invitație este *cordială* și tentantă. (Redactată în limba engleză. Grecii au adoptat și ei engleza, în locul francezei, ca a doua limbă oficială, deși guvernul actual, socialist, al lui Andreas Papandreu, e în dispută cu americanii.)

Sunt în mare încurcătură: să mă duc sau să nu mă duc în Creta? Ocazia este unică și foarte ispititoare. Dar ezit, din cauza anotimpului: la sfârșitul lui iunie sunt călduri prea mari în Creta, pe care nu cred că le-aș putea suporta.

10 mai. Am făcut o cerere și m-am dus cu ea la Uniunea Scriitorilor. Solicitam sprijinul pentru obținerea pașaportului, ca să mă duc în Grecia. Acolo, s-a rezolvat problema. Mi s-a spus că pentru mine se poate face un demers, dar pentru soție în nici un caz. (Eu spuneam că nu mă duc în Grecia decât împreună cu soția, din considerente de sănătate.) În al doilea rând, mi s-a arătat că timpul e cam scurt și că nu există garanție că până la 20-23 iunie

www.ziuaconstanta.ro

va putea ieși pașaportul. În al treilea rând, mi s-a atras atenția că invitația, oricât de "cordială", e cam vagă, în sensul că nu spune nimic de sejurul în Grecia (cine suportă cheltuielile de deplasare și întreținere acolo), dat fiindcă eu nu voi avea nici un fel de valută.

În fine, căldurile mari din timpul când au fost programate festivitățile constituie încă o problemă la care trebuie să mă gândesc bine.

M-am gândit – și am renunțat.

12 mai. *România literară* de azi publică două materiale senzaționale. Este reprodus un articol din *Literaturnaia gazeta*, din 4 mai, intitulat "Cu pumnul împotriva istoriei. Însemnări pe marginea unui roman de Dumitru Popescu" – și, în replică, un articol semnat de Pompiliu Marcea sub titlul "Cu foarfecele împotriva adevărului".

Articolul sovietic îl acuză pe Dumitru Popescu, autorul romanului *Pumnul și palma* (primul volum, apărut în 1981 – căci ultimul volum, al treilea, neluat în discuție, a apărut abia anul acesta), că denaturează adevărul istoric, că prezintă într-o lumină falsă relațiile româno-sovietice și că denigrează societatea sovietică, pe oamenii ei și formele de civilizație de acolo.

Articolul român demonstrează că toate aceste acuze sunt false și că citatele din articolul sovietic sunt trunchiate, folosindu-se foarfeca la confecționarea lor. Dar tonul acestui articol, cât se poate de tare, și riposta, foarte promptă, angajează nu numai o dispută de idei pe plan literar, ci vizează planuri mai înalte.

www.ziuaconstanta.ro

Într-un fel, se repetă cazul lui Marin Preda, de acum câțiva ani. După ce a publicat *Delirul*, Preda a fost atacat în *Literatunaia gazeta*, iar *România literară* a răspuns printr-un articol semnat de Ov. S. Crohmălniceanu. După doi ani însă, Preda a murit subit – și se poate crede că ar fi fost otrăvit (pe căi ocolite).

Unii se tem că aceeași soartă o va avea și Dumitru Popescu, mai ales că acum la conducere, în U.R.S.S., se află fostul șef

suprem al Securității sovietice, Antropov, iar relațiile româno-sovietice sunt, în anumite cazuri, destul de încordate.*

14 mai. Toate ziarele întreține o largă propagandă pentru combaterea secetei. Se face apel la populația de la țară să folosească toate mijloacele pentru a da pământului puțină umiditate.

Partea hazlie (caraghioasă și absurdă în același timp) este că în ziare se scrie, negru pe alb, ca oamenii să iasă cu căldări de apă la câmp și să ude plantele. Doar cineva care habar nu are de cum se face agricultură poate să sugereze o asemenea enormitate!

16 mai. Aud, la radio *Europa liberă*, că în Statele Unite a luat ființă o *Internațională a Rezistenței*, din al cărei comitet de conducere fac parte "rezistenți" din toate țările lumii (din Europa, Asia, Africa, America de Sud, America Centrală etc.) România ar fi reprezentată, printre alții, de ... Eugen Ionescu.

27 mai. Am făcut o excursie de o zi la Bușteni, cu intenția de a urca la Babele cu telefericul. Dar fiind marți, zi de "revizie", am rămas în pană. M-am consolat stând pe terasa hotelului "Foresta", nou construit chiar în gura Văii Jepilor, sub peretele Coștilei și al Caraimanului, unde am băut o bere. Mai erau câțiva inși în jurul meu, beau și ei bere și discutau despre ... fotbal. Meciul de duminica trecută, când Cehoslovacia a învins România cu 1–0, a declanșat în toată țara un diluviu de dispute.

www.ziuaconstanta.ro

Peste tot, la birouri, în tramvaie, în tren, în Capitală, în provincie, nu se mai discută decât fotbal. Este problema numărul unu, dezbătută la nivel național, cu patimă și ardoare. Pe terasa hotelului din Bușteni erau însă doi oameni tineri care dovedeau o cunoaștere extraordinară a tuturor subtilităților și realităților fot-

---

* Mai târziu, Pompiliu Marcea a fost găsit mort, într-o noapte, pe marginea lacului Herăstrău.

balului românesc. Erau localnici, bușteneri, dar ei puteau fi președinții Academiei de Fotbal din Cișmigiu, așa de bine îi judecau pe toți: arbitri, antrenori, jucători, ocazii, ratări, faulturi etc. Și nu văzuseră meciul decât la televizor, așa am înțeles!

Oricum, prin fotbal, românul se răcorește la o discuție, căci aici are libertatea să-și "dea drumul" cu toată tăria, fără a se teme că e "auzit".

De la Bușteni m-am dus la Predeal și am luat masa pe terasa cabanei "Cioplea" cu frumoasa vedere spre Piatra Mare și Postăvarul. Și acolo aceleași discuții aprinse despre fotbal. Ca și cum toate celelalte ar merge strună!

24 mai. Citesc pe foaia de calendar de azi o notă despre "Silvestri la... Polul Nord". Aflu că Silvestri a fost la Polul Nord și a trimis de acolo, unui prieten la București, o carte poștală ilustrată, care "purta mențiunea expresă Polul Nord". (sic). Faptul s-a petrecut în anul 1965. Nota precizează și data: 10 ianuarie 1965. Două erori: întâi că nu este de crezut că Sivestri să fi făcut acolo o călătorie în toiul iernii, și, în al doilea rând, că nu e vorba de *Polul Nord*, ci de *Capul Nord,* ceea ce e cu totul altceva. Or, la Capul Nord se fac excursii dese, dar nu iarna, când noaptea polară ține trei luni, ci vara când "Le Soleil de minuit" nu apune deloc timp de trei luni, Noi – eu, Luchi și soții Mystakidis, care ne-au invitat – am fost la Capul Nord în luna iulie 1973 și am asistat la acest fenomen cosmic tulburător: soarele strălucea pe cer la miezul nopții. Mai pe urmă a fost acolo și Radu Tudoran, dar el a avut ghinion și a ratat călătoria: în loc să se ducă la Capul Nord noaptea, el s-a dus la 4 după-amiaza, n-a văzut nimic, iar pe deasupra mai și ploua. (Povestește toate acestea în cartea lui *La nord de noi înșine*.) Este exclus ca Silvestri să fi fost la Polul Nord, în ianuarie 1965. Dar tiparul suportă orice!

www.ziuaconstanta.ro

Și nu numai tiparul. Aseară, Aurel Nemeșiu, reprezentantul "economic" al lui Iosif Constantin Drăgan în România, spunea că

"patronul" va organiza în vara asta o excursie la *Polul Nord*, cu un vapor de lux, unde călătoria costă 4000 dolari de persoană. Este posibil, numai că nu e vorba de Polul Nord, ci tot de Capul Nord, căci numai aici se fac vara croaziere de tot felul în "Norvegia de Nord". (Ce ușor se confundă Capul Nord cu Polul Nord!)

30 mai. Dorul de ducă m-a pus pe drumuri. Cu un "bilet în circuit" am făcut o foarte frumoasă călătorie de Mai prin țară. Perioada cea mai potrivită, când peisajul e încântător, cu ogoare verzi peste tot, cu posibilități de cazare la îndemână, deoarece se găsesc locuri la hotel, iar condițiile de călătorie sunt agrabile, căci nu e îmbulzeala din timpul "sezonului".

Am lipsit cinci zile, am stat în patru orașe, am dormit lá patru hoteluri, cu patru tovarăși de cameră întâmplători.

În dimineața de 25 mai am plecat din București la ora 6. La ora 14 mă aflam instalat la hotelul "Rapsodia" din Botosani. Am petrecut acolo o zi și o noapte. Am vizitat parcul "Eminescu", unde se află o statuie a poetului (un bust de I. Georgescu), casa Iorga și biserica Pătrăuți. N-am avut timp să mă duc la Ipotești (8 km de Botoșani) și la Liveni, rezevându-mi acestea pentru altădată.

A doua zi, de la Botoșani, în alte șase ore de mers cu trenul, m-am dus la Vatra Dornei, găzduit la noul hotel "Călimani", construit recent în Parc, cu bază de tratament.

www.ziuaconstanta.ro

A treia zi am plecat mai departe, străbătând văile Dornei, Ilvei și Someșului, cu pădurile lor magnifice de conifere, și am făcut un nou popas la Cluj, unde am tras, ca de obicei, la hotelul "Napoca", dormind acolo o noapte.

Ultima escală am făcut-o la Brașov (hotel "Capitol"), de unde am revenit la București, cu sufletul plin de frumusețea privelиștilor străbătute. Și m-am simțit foarte bine tot timpul. De fapt, călătoria asta am făcut-o -- cu "bilet în circuit" – în lipsă de altceva mai deosebit. Un "tur al României", neputând face "turul" prin altă țară. În același timp, a fost o verificare a "condiției fizice". Și exa-

menul a ieșit bine. Trebuie să precizez totuși, că e vorba de o călătorie "liberă", adică neorganizată după scheme savante, fără program obligatoriu de vizite, cu etape scurte (maximum 7 ore de mers cu trenul), fără bătăi de cap cu hotelul, restaurantul etc. Și toată deplasarea s-a redus la aspect strict *turistic*. Încântător!

2 iunie. Prietenul nostru (altădată "de casă", fiindcă ne vedeam zilnic, atunci când locuiam cu toții în Bucureștii-Noi și trăgeam mâța de coadă în anii "obsedantului deceniu"), Valentin Hoeflich a avut azi vernisajul noii sale expoziții de pictură, în sala (sălile, căci sunt două încăperi largi) "Simeza" din Bulevard. A fost lume multă, atmosferă plăcută și însuflețită, ca la orice vernisaj, întâlniri între vechi prieteni care nu se mai văd decât la asemenea prilejuri, artistul era aferat și fericit (avea un costum nou, de vară, îmbrăcat prima dată), însă la deschiderea expoziției n-a vorbit, cum se obișnuiește, vreun critic de artă, fiindcă Valentin n-a vrut și n-a chemat pe nimeni să-i facă prezentarea. Vernisajul a avut totuși succes.

8 iunie. Intrând în camera mea "de lucru" și văzând cărțile din rafturile întinse pe un perete, Nicolae Scurtu (cercetător literar și colecționar de documente), a observat că "nu sunt multe".

– Da, puține, dar esențiale! i-am răspuns.

www.ziuaconstanta.ro

Lui i s-a părut că sunt puține, în comparație cu "depozitul" său de cărți de acasă de la el, deși mie mi se pare că sunt multe (sunt în total vreo 1 500 volume) față de rarele prilejuri când mai am chef să le consult.

28 iunie. M-am dus la *România literară* să dau "știrea" despre Muzeul Kazantzakis din Creta (inaugurat la 25 crt.). Pe coridorul Casei Scânteii m-am întâlnit cu pictorul Tanasis Fappas, grec stabilit de câțiva ani în România, care circulă mult prin Europa, și o cunoaște pe d-na Kazantzaki, în Elveția. Când ne-am cunoscut, acum un an, la Casa Scriitorilor, el tocmai a voit să-mi transmită

un salut din partea d-nei K., pe care zicea că o văzuse recent. Dar, azi, ce coincidență! În timp ce mă duceam să dau anunțul despre Kazantzakis, să mă întâlnesc tocmai cu Fappas!

L-am luat cu mine și l-am prezentat lui Roger Câmpeanu, secretarul general de redacție al revistei, convenind să i se publice niște reproduceri în *R. l.*

Am aflat că Fappas are atelier în București, și m-a invitat să-i fac o vizită acolo.

5 iulie. Ieri s-a sărbătorit la Ateneul Român 75 de ani de la înființarea Societății Scriitorilor Români. Aniversarea trebuia să fie sărbătorită prin aprilie, dar ea s-a produs abia acum, fiindcă, probabil, *Mesajul* care a fost citit acolo nu era gata.

Lucru curios însă este că serbarea s-a făcut fără ca masa scriitorilor să fie înștiințată. Au fost invitați câțiva din conducerea Uniunii Scriitorilor, câtorva membri li s-a comunicat verbal și întâmplător că festivitatea va avea loc, dar invitații oficiale, așa cum se obișnuiește, nu s-au făcut. Nici măcar foștii membri ai SSR-ului – câți mai sunt în viață (și printre care mă număr!) – n-au fost anunțați. Eu aflasem totuși că evenimentul se va produce, aveam de gând să mă duc la Ateneu, însă din cauza ploii am renunțat.

Și bine am făcut! Fiindcă, vorbind la telefon cu Mihail Șerban, el mi-a spus că s-a dus la Ateneu, dar n-a putut să intre din cauză că nu mai erau locuri: sala era plină ochi de elevi, muncitori, soldați *aduși cu camioanele*

Bizar! O serbare a scriitorimii, fără participarea scriitorimii! "Mesajul" citit acolo e însă destul de "dur", sugerând întărirea dogmatismului în activitatea literară.

Se înăspresc iar condițiile de lucru în acest domeniu...

8–9–10 iulie. Excursie în grup pe Transfăgărășean. A cincea pe care o fac, doarece mi-am propus ca în fiecare vară, cât voi mai trăi, să străbat acest traseu.

www.ziuaconstanta.ro

Am dormit o noapte la motelul "Fântânița haiducului" de lângă Avrig. O clădire bine expusă, cu o înfățișare impunătoare (hotel de trei etaje, terasă elegantă, cu umbrele de soare, bar, restaurant, braserie), încât trecând pe acolo te uiți cu jind și ai vrea să poposești o noapte.

Înăuntru, însă, o murdărie de nedescris, motelul arăta ca o cocină de porci. Pereții plini de igrasie (din cauza proastei funcționări a instalațiilor sanitare), rufărie neschimbată de săptămâni întregi, totul lăsat în paragină (paturi, fotolii, scaune) – în fine, ceva mai dezagreabil ca într-o casă părăsită de la marginea pădurii. Unitatea aparține Cooperației și se numără printre punctele cărora li se face multă reclamă prin ziare.

În schimb, excursia pe Transfăgărășan a fost splendidă. Timp foarte frumos, cu vizibilitate ideală, am văzut munții, văile, lacul Bâlea, mai bine ca oricând.

La Avrig, popas, ca de fiecare dată, la mormântul lui Gheorghe Lazăr și Casa memorială. Anul trecut biserica era încă în șantier. Acum ea arată ca o bijuterie: acoperiș nou, pereții exteriori și interiori vopsiți de curând și pictați, întreaga lemnărie din biserică (dușumea, tavan, strane) făcută din materiale noi, toată clădirea are un aer proaspăt, deși vârsta ei e de vreo două secole. Un preot tânăr ne-a ținut o scurtă "lecție" de românism, ceea ce explică grija arătată lăcașului.

Am fost de nenumărate ori la mormântul lui Gheorghe Lazăr din Avrig. Dar abia acum am descoperit că pe bordura de piatră din jurul mormântului s-a păstrat următoarea inscripție: "Făcut de ofițerii Școlii de Cavalerie Principele Carol – Sibiu, 1934".

Surprinzător vestigiu! Cum de a scăpat el de la distrugere?

În curtea bisericii se află de asemeni o troiță, foarte bine îngrijită, unde este expusă o listă, întocmită cu atenție și păstrată cu evlavie, a fiilor Avrigului căzuți pe front în cursul celor două războaie mondiale: 1916–1918 și 1941–1945.

Am zis: Bravo avrigenilor!

www.ziuaconstanta.ro

13–15 iulie. A murit Liviu Bratoloveanu, încă unul din scriitorii "activi" care se duce. Acesta a suferit mult, fiind chinuit aproape două luni prin spitale, cu diferite intervenții chirurgicale și cu abuz de medicamente. Liviu B. s-a prăpădit însă din cauze de ordin psihologic, moral. În ultimul timp nu se mai bucura de nici un del de solicitudine ia Uniunea Scriitorilor, unde el – ca vechi comunist – ar fi vrut să facă parte din Consiliul de conducere (așa cum a făcut pe vremea proletcultismului) și unde nu i se mai acordă nici o atenție, deși el încerca totul ca să fie luat în considerare. (Participări la toate ședințele, luări de cuvânt, diverse manifestări mobilizatoare etc.). Afară de acestea, ceea ce l-a doborât a fost și "casa de la Buftea". Crezându-se mare scriitor, voia să intre în rândul confraților cu prestigiu social. A cumpărat un teren pe malul lacului Buftea (cu poziție foarte frumoasă, de altfel!) și de vreo zece ani se străduia să înalțe acolo o casă de odihnă, dar concepută în stil mare, după modelul lui Radu Tudoran la Snagov, Paul Everac la Fundata, Eugen Barbu la Poaina Țapului etc. Tot ce a câșigat în ultimii ani a băgat în acea casă, care a rămas neterminată și unde el se consuma fizicește, vara, ca să îngrijească "via".

La catafalcul lui Bratoloveanu, la Bellu, a luat cuvântul Traian Iancu "în numele organizației de partid, al conducerii Uniunii și al obștei sciitoricești", cum a început el, ca director al Fondului literar, care, între altele, se ocupă și cu înhumarea scriitorilor.

*

Apropo de soarta postumă a scriitorilor.

După înhumarea lui L. B., fiind o după-amiază frumoasă, împreună cu soții Mihail Șerban, eu și cu Luchi am făcut o plimbare prin cimitirul Bellu. Prima impresie, penibilă, din cauza delăsării, a murdăriei din cimitir.

Am vizitat câteva morminte de scriitori, actori și alte nota-

www.ziuaconstanta.ro

bilități. Și ne-am oprit, bineînțeles, la colțul Eminescu. Acesta nu mai e "colțul Eminescu", deoarece acolo au mai fost înhumați și alții: Coșbuc (mai demult), Sadoveanu, Călinescu, Zaharia Stancu, Ralea, Traian Săvulescu. În loc să fie un loc de pelerinaj la 15 iunie, cum era înainte, acum e pretext de impresii amestecate, căci fiecare vizitator nu se poate opri să se întrebe" "Dar de ce atâta îngrămădeală lângă Eminescu?"

O impresie penibilă o face însă mormântul lui Marin Preda. Prizărit la piciorele celorlalți, în afara Careului solemn, plasat într-un colț, pe marginea aleii, numai ca să fie în preajma ilustrelor figuri, acest mormânt e jalnic, o simplă movilița de pământ, neîngrijit, cu o cruce urâtă din lemn, fără nici un fel de lespede, ca celelalte din jur. Îl privești și parcă-l vezi, așa cum era el în viață, pe autorul *Morometilor*. "Cel mai iubit dintre pământeni" se dovedește acum a nu fi iubit de nimeni, fiindcă nimeni nu se îngrijește de mormântul lui

Drept compensație, o foarte bună impresie face mormântul lui Liviu Rebreanu, aflat peste drum, desprins de ale celorlalți, însă nu departe de "colțul Eminescu". Acesta se impune, în primul rând prin faptul că e mai izolat. Nu aparține "Panteonului" de democrație populară de alături.

Cât despre "lotul scriitorilor", unde a fost îngropat și Bratoloveanu, acesta are aspect de groapă comună, umplută până la refuz cu morți iluștri!

22 iulie. Încă un deces ilustru. A murit pictorul G. Vânătoru. A fost înmormântat azi la cimitirul "Izvorul Nou", în prezența a circa 100 persoane. La catafalcul lui au luat cuvântul Ion Frunzetti (ca vicepreședintea al Uniunii Artiștilor Plastici), Dan Grigorescu și Marin Mihalache, critici de artă. A mai vorbit un preot – fost paroh la Brănești – prieten al pictorului, fiindcă au lucrat împreună mulți ani în branșa de pictură bisericească.

Mulți ani Vânătoru a trăit din pictarea bisericilor (a fost și la

www.ziuaconstanta.ro

Ierusalim, unde a pictat o biserică) și abia în ultimii circa zece ani a revenit la șevalet, fiind unul din "maeștrii" (la propriu și la figurat) ai artei contemporane. Acum un an era internat la Sanatoriul de la Otopeni al d-nei Aslan (de geriatrie), fiindcă Vănătoru voia să-și păstreze condiția fizică pentru escapadele lui de "cocoșel", dar tratamentul de acolo nu l-a ajutat cu nimic. (Avea 75 de ani la deces.) O dată cu el, la Otopeni, mai erau internați sculptorul Boris Caragea și desenatorul Geo Zlotescu – și iată că toți trei s-au dus acum. Cel mai discret a plecat Zlotescu. Cel mai "ignorat" a fost, la moarte, Boris Caragea. Vânătoru s-a bucurat de o înmormântare onorabilă, deși a fost multă vreme privit cu ochi răi de oficialitate. (Pentru trecutul său – politic [verde] – și pentru că n-a făcut concesii la bătrânețe.)

Fie-i țărâna ușoară!

29 iulie. Traian Stoica îmi povestește că acum trei nopți "l-au călcat hoții". Locuiește într-un apartament de trei camere, la etajul III. Fațada blocului era în lucru (se zugrăvea) și erau puse acolo schele. Hoții au intrat pe fereastra de la bucătărie, folosindu-se de scările de la schele, și au ieșit pe ușa de la intrare, pe care au lăsat-o crăpată, cu cele trei încuietori (cheie, yale, lănțișor) scoase din funcțiune. Efracțiunea a fost descoperită abia dimineața. În timpul nopții nimeni n-a simțit nimic. (Mai bine, poate, cum l-au consolat și cei de la Miliție!)

Interesant și semnificativ este că hoții n-au umblat decât la frigider, la cămară și la dulapul cu provizii alimentare. Au golit totul și au lăsat pe masa de la bucătărie o cutie de chibrituri pe care au scris: "N-am luat decât de-ale mâncării!"

În anul de grație 1983, hoții nu fură decât alimente!

Aici am ajuns în bogata țară românească! Fantastic – și totuși o crudă realitate!

La cei 18 ani ai Republicii Socialiste România!

www.ziuaconstanta.ro

31 iulie. În prima pagină din *Supliment literar-artistic, Scânteia tineretului*, revistă care apare săptămânal (duminica), este reprodusă Proclamația lui Tudor Vladimirescu de la 23 ianuarie 1821, fără nici un alt comentariu decât că ea a fost publicată prima dată de Emil Vârtosu în lucrarea *Tudor Vladimirescu – Pagini de revoltă*, București, 1936.

Ce rost are publicarea acestui text, astăzi, 31 iulie 1983? Întrebare firească și tulburătoare, care nu poate căpăta nici un răspuns precis. Dar conținutul – și mai ales aluziile sau legăturile ce se pot face cu anumite situații de azi vorbesc de la sine în modul cel mai izbitor.

Să auzim:

"Către tot norodul omenesc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Românești, multă sănătate!

Fraților lăcuitori ai Țării Românești; veri de ce neam veți fi!

Nici o pravilă nu oprește pre om de a întâmpina răul cu rău! Șarpele, când îți iasă înainte, dai cu ciomagul de-l lovești, ca să-ți aperi viața, care mai de multe ori nu să primejduiește din mișcarea lui!

Dar pe bălaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisericești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suge sângele din nou? Până când să le fim robi? ..."

Oamenii de azi, "veri de ce neam" de pe întinsul Țării Românești, ar simți – dacă ar citi – aceste rânduri ca un strigăt deznădăjduit, tocmai în mijlocul osanalelor ce se ridică fără încetare în slava "bălaurilor care ne înghit de vii".

Păcat că revista care le publică se adresează mai mult oamenilor de litere și artă, ea n-are o difuzare prea largă în mase, astfel că apariția ei poate trece fără efect.

Dar nu și fără semnificații!

5 august. Ieri a fost – ca și în zilele precedente – o canicula îngrozitoare. Azi-noapte timpul s-a schimbat brusc, a plouat cu

www.ziuaconstanta.ro

piatră și cu trăsnete și fulgere, ca într-o adevărată noapte de vară. Credeam că e o ploaie torențială de scurtă durată. Azi-dimineață am plecat la Predeal, îmbrăcat lejer, convins că o să fie iarăși soare. Dar acolo am tremurat de-a binelea, fiindcă toată ziua a plouat, văzduhul era încărcat de nori, nu se vedea nimic, iar termometrul coborâse foarte jos. La început de august vara s-a transformat într-un sezon rece, cu foc în casă (la munte) și cu haine groase (cine le avea la îndemână). Totuși, stațiunile de pe Valea Prahovei – Sinaia, Bușteni, Predeal – erau invadate de turiști și mai ales de școlărime venită în tabere sau în excursii alpine.

Am fost la Predeal ca să mă întâlnesc acolo cu o nepoată și o strănepoată, care-și petrec vacanța la munte. Am făcut o foarte plăcută plimbare pe Cioplea, într-o atmosferă extrem de ozonată și împrospătată de ploaie, am luat masa, cu fetele, la Cabana Cioplea, și după-amiază m-am întors la București, cu un tren nemaipomenit de aglomerat.

Mi-am propus să fac în fiecare săptămână câte o escapadă ca asta. Căci e sănătos și reconfortant pentru spirit și organism, dar, din păcate, nu mă pot ține de cuvânt!

6 august. Domeniul în care fantezia omenească lucrează fără nici o stavilă este astronomia. Aici distanțele în Timp și Spațiu ating proporții de neînchipuit, golind de orice sens valoarea cifrelor și a datelor.

Fiindcă nimeni nu poate controla calculele (aranjate pe hârtie), astronomii au ajuns să facă afirmații și deducții ce frizează explozia unor fantezii înfierbântate.

Citesc într-o relatare recentă că, până în pragul secolului XX, universul nostru observabil se întindea până la 100 000 ani lumină(!). Dar în cursul acestui secol tehnica s-a dezvoltat enorm (telescoape uriașe, radioastronomia etc.), încât în prezent s-a constatat că dincolo de galaxia noastră se găsesc *miliarde* de alte galaxii. Iar galaxia cea mai depărtată de noi (care a putut fi observată) se află

www.ziuaconstanta.ro

la 8 miliarde de ani lumină(!!).

Se vorbește de *miliarde de ani lumină*, ca și cum s-ar număra secundele dintr-o zi sau dintr-un an calendaristic!

Se afirmă, de asemeni, că în urmă "cu cel puțin" 18 miliarde de ani a avut loc Big-Bangul care a produs o radiație de circa 3 000 grade. Pornind de aici, de la această explozie uriașă, universul s-a extins continuu, ajungând să ocupe o sferă ce ne înconjoară (pe noi, pământenii) cu o *rază* egală cu *aproximativ* 18 miliarde de ani lumină.

Ca să vezi unde ne aflăm și cine suntem!

*

Trecând de la universul cosmic la universul uman, notez o metaforă făcută de un doctor neurolog român (Vlad Voiculescu) într-un interviu recent. Vorbind despre creierul omenesc – care după cum se știe este compus din 12 miliarde de celule sau neuroni (iarăși miliarde!) – doctorul spunea că, dacă s-ar putea compune pentru fiecare celulă din creier o piesă care să preia atribuția celulei respective, și dacă toate aceste piese ar fi asamblate într-un aparat complex, s-ar obține o lucrarea de dimensiunea piramidei lui Keops.

Într-adevăr, m-am gândit adeseori, dar niciodată n-am putut să-mi explic sau să-mi imaginez, cât de imense, de perfecte și de complicate sunt structurile și funcțiunile acestui cocoloș de gelatină, care e creierul nostru!

www.ziuaconstanta.ro

Aceasta este cea mai miraculoasă creație din univers. Miraculoasă prin dimensiunile ei microscopice ca și prin activitățile ei infinite!

12 august. Fac zilnic diferite observații și constatări în jurul meu. Ceea ce văd completez cu ceea ce citesc. Într-un interviu din *Vatra* cineva, vorbind despre activitatea lui literară, afirma că toți suntem obligați să facem ceva, să ne luptăm pentru a ne câștiga

existența zilnică, fiindă altfel nu se poate. Și constat că așa fac toți oamenii. Dar, dacă mă gândesc bine eu, în viața mea, n-am făcut niciodată ceva ca să mă "aranjez". Nu m-a preocupat problema *carierei*, a întocmirii unei *situații* sau *poziții* în societate, fiindcă n-am avut timp pentru așa ceva. Toată viața eu am citit și am scris și totdeauna ceea ce mă preocupa erau cărțile noi sau cărțile ce trebuiau citite și articolele sau studiile pe care le scriam sau avem de gând să le scriu. Numai la acestea mă gândeam, viitorul meu, propriu-zis, nu mă obseda. Și azi, după cincizeci de ani, fac același lucru. Colegii mei de generație sau de studii, chiar cei de literatură, au luat viața în serios și au ajuns pe undeva (unii foarte bine alții *foarte rău*), eu la 72 de ani, sunt un "tânăr visător", neschimbat și neevoluat, ca la 22 de ani.

19 august. Parastasul de 40 de zile al lui Liviu Bratolovanu. Lila, soția lui, fiindcă n-a făcut nici un fel de pomană la înmormântare (comunistă!), s-a recompensat acum, întinzând o masă îmbelșugată, pentru vreo 30 persoane. Ne-a dat un vin excelent, de doi ani, "pe care Liviu îl păstra pentru aniversarea lui" (anul trecut împlinise 70 de ani), dar n-a avut bucuria să-l guste atunci, fiindcă "măgarii" de la Uniune nu s-au gândit să-l sărbătorească și pe el. L. B. a murit cu această supărare, că n-a fost sărbătorit de Uniunea Scriitorilor. Fleacuri!

31 august. Am fost câteva zile la Mamaia ca să-l întâlnesc pe Anton Mystakidis, care a venit din Suedia să-și vadă sora și nepoții din România. S-a instalat la hotel "Majestic", rezervat pentru turiștii suedezi, unde a plătit două camere, în bani suedezi, ca să-i aibă și pe ceilalți lângă el. Au stat acolo o săptămână.

L-am văzut pe Anton, care mai vine în România numai fiindcă are rude aici. Acum mi-a mărturisit că e tare mâhnit. De ce? Fiindcă sora lui, Catina (75 ani) și cei doi fii ai ei (amândoi profesori, căsătoriți, cu copii), vor să "iasă" din țară. "Ce să fac eu? Nu-i pot

www.ziuaconstanta.ro

ajuta cu nimic, și ei se bizuie pe mine." Psihoza plecărilor!

Anton m-a întrebat: "E adevărat că Șeful vostru a spus că românii vor mânca și iarbă până vor scăpa de datoriile externe?"

Iată până unde merg afirmațiile gazetarilor din Occident!

E adevărat, la noi în țară e o situație grea (din punct de vedere alimentar), dar până la o situație ca aceea de mai sus nu s-a ajuns!

1 septembrie. Un avion de pasageri sud-coreean, în ruta de la New York la Seul, zburând pe deasupra insulei Sahalin, a fost doborât de aviația de apărare sovietică, fiind acuzat că face spionaj. La bord se aflau 269 persoane. Toate au pierit. Mare senzație în lumea diplomatică – și toată lumea – provocată de această catastrofă deliberată. Mare încordare între Apus și Răsărit. Asta mai lipsea.

9 septembrie. Întreaga presă de săptămâna asta a semnalat o bogată activitate în familia Ceaușescu. În *aceeași* zi s-au putut citi în *toate* ziarele despre manifestări patronate de membrii familiei. Iată-le:

La Comitetul Central, Nicolae C. a condus dezbaterile Consiliului Național Agro-Industrial;

la Ateneul Român, Elena C. a prezidat un Congres internațional de chimie;

www.ziuaconstanta.ro

la Poiana Brașov, Valentin C. a organizat un simpozion internațional de fizică;

la Bușteni, Zoe C. a patronat o conferință internațională de matematică;

la Costinești, Nicu C. a patronat și el Întrunirea regională a tineretului (regională, adică din țările est-europene) în vederea pregătirii Anului Internațional al Tineretului (1985);

în sfârșit, la București, la Casa Armatei, generalul Ilie C. (adjunct al ministrului Apărării), fratele celui dintâi din lista de mai sus, a prezidat o consfătuire a cadrelor superioare din armată.

Toate în *aceeași* săptămână, relatate în ziare în *aceeași* zi!

În același timp, postul de radio "Europa liberă" informează lumea că N. C. e cel mai detestat om din România!

11 septembrie. O tânără doamnă din Cluj (cadru universitar) a venit la mine cu o traducere a lucrării lui Kazantzakis *Lettre au Greco* (în limba greacă, *Raport pentru El Greco*), să-i fac un referat pentru Editura Dacia din Cluj.

M-am bucurat că cineva a tradus această opera autobiografică a lui K. – pe care mi-ar fi plăcut s-o traduc eu – dar când am citit manuscrisul (dactilo, vreo 600 p.) am văzut cu tristețe că lucrarea are nevoie de stilizare. Doamna în chestiune a făcut traducerea după o versiune englezească, mai greoaie și mai puțin exactă decât cea franceză, iar versiunea românească, în general corectă ca text, nu sună deloc a Kazantzakis. Va trebui s-o descurajez pe traducătoare spunându-i toate acestea, căci ea era foarte sigură și încântată de treaba sa*.

16 septembrie. Ieri s-au redeschis școlile. Inaugurarea noului an de învățătura a avut loc la Cluj, unde a fost organizată o mare Adunare populară, în cadrul căreia a ținut o Cuvântare șeful statului. Între altele, el a spus: "Putem afirma, cu îndreptățită mândrie, că industria românească a devenit o forță puternică a societății noastre socialiste, ea a ridicat la o viață nouă milioane de oameni, demonstrând că numai și numai socialismul asigură condiții pentru dezvoltarea rapidă economico-socială a întregii țări, pentru ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului."

Dar o revistă de azi strecoară într-o notă că, la deschiderea anului școlar, în librării nu se găsesc caiete, penițe, cerneală și alte rechizite. "O să ne întoarcem la tăblița de piatră?" scrie revista.

---

* Cartea a apărut totuși stilizată la editură.

www.ziuaconstanta.ro

Adăugând: "Dar pe aceea o s-o găsim?"

*

Acum câteva zile a murit la spital Barbu Emandi, membru al Uniunii Scriitorilor (75 ani). Asta s-a întâmplat duminica trecută. Medicii de acolo au anunțat că a murit "scriitorul Barbu". Vestea s-a răspândit ca fulgerul în tot orașul. La ora 9 seara am primit și eu un telefon, anunțându-mă că a murit Eugen Barbu. Am rămas uluit. Peste o jumătate de ceas, aceeași persoană a revenit, spunând că nu e vorba de Eugen Barbu, ci de Barbu Diamandi. N-am auzit de acest nume, dar eu m-am gândit imediat la Barbu Emandi. Îl cunoșteam bine, era cumnat cu fostul meu coleg de liceu Victor Hozan și ne întâlneam des pe la Casa Scriitorilor.

Și într-adevăr despre el era vorba. Confuzia prinsese însă aripi și toată duminica trecută lumea a fost înștiințată că a murit Eugen Barbu. Vestea a ajuns până la oamenii de la Consiliul Culturii, de acolo la Ministerul de Externe, fiindcă se știa că E. B. se afla la Roma, într-o călătorie de agrement. De la Externe s-a telefonat la ambasada de la Roma și s-a aflat că E. B. este bine, sănătos și se plimbă foarte fericit prin Cetatea eternă.

18 septembrie. În ultimul foileton al lui Gabriel Garcia Marquez din *România literară*, faimosul scriitor face câteva constatări interesante. "Franța nu se mai află în marile sale zile de glorie. De mai bine de 25 ani romancierii săi nu au mai scris vreun mare roman, poeții ei nu mai cântă cu aceeași voce de altădată, și nici muzicienii nu o duc mai bine, iar pictorii nu mai fac chiar nimic", scrie el.

www.ziuaconstanta.ro

Observație tristă, dar adevărată! Și, în fond, explicabilă!

Cultura franceză actuală se află în declin. Duce lipsă de mari valori, de mari personalități, de mari creații. E normal să fie așa de vreme ce Parisul – Orașul Lumină – a fost cucerit de excentrici și de meteci. Când Sartre urina pe mormântul lui Chateaubriand, când

Eugen Ionescu a ajuns la Academie (unde n-a avut acces Gide, Malraux, Montherlant și alții), când muzica e reprezentată de Xenakis, iar arta plastică de Vasarely, sau Hajdu, când romanele de mare vogă aparțin lui Robbe-Grillet sau Nathalie Sarraute, când în teatru domină Jean Genêt și, în general, peste tot epigoni ai suprarealismului, e firesc ca Franța să treacă printr-o criză a creativității și să tânjească după marile ei zile de glorie.

23-24 septembrie. Am fost la Constanța, pentru a asista la parastasul de un an al lui Ștefănică. Deși, de la decesul subit al fratelui meu Constanța nu mă mai atrage cu puterea de altădată, totuși acum am avut mai multe prilejuri să nu regret această călătorie.

În primul rând, drumul cu trenul până acolo. De la Fetești până la Constanța, întregul traseu e un șantier. Se construiesc poduri noi peste Borcea și peste Dunăre, atât pentru calea ferată cât și pentru viitoare magistrală rutieră ce va lega Bucureștiul de Constanța. La Cernavodă s-a și dat în folosință noul pod peste Canal înspre Saligny, un pod mare, cu două nivele, pentru tren și pentru vehicule auto pe deasupra. Linia ferată a fost deviată pentru această lucrare iar vechea gară Saligny e abandonată și înlocuită cu alta nouă. Orașele Medgidia și Murfatlar vor deveni "porturi", iar canalul străbate deja un "munte" la Murfatlar, unde un pod mare și frumos trece peste apă, în drumul spre Cobadin. Lucrări impresionante, care schimbă cu totul fața peisajului cunoscut și promit o civilizație complexă pe care Dobrogea nici n-o visa.

Am fost la mormântul lui Ștefănică, unde i s-a ridicat o cruce de piatră demnă de memoria lui, apoi la masa de acasă, unde au luat parte toți fiii și nepoții săi, strânși pentru prima dată laolaltă. Singur Ion, timonierul, a lipsit, fiindcă chiar cu o zi înainte a părăsit țara, plecând în cursă cu vaporul spre Africa și Asia. (El a pus crucea la mormântul lui tătâne-su.) În schimb, Mihai, cel mai mare dintre copii, a venit cu Dacia lui, de la București, cu întreaga

www.ziuaconstanta.ro

familie, făcând primul drum lung cu mașina proprie. A doua zi, duminică, Mihai a avut buna idee să ne ducă la Viișoara, să aprindem și acolo câte o lumânare la bunicii lui dinspre tată și dinspre mamă. Părinții mei.

Am regăsit mormântul de la cimitir în bună stare – cruce dreaptă, înaltă, cu scrisul citeț, grilajul bine păstrat – însă părăsit și neîngrijit de nimeni. De altfel, așa arătau toate mormintele mai vechi din cimitir: abandonate.

Am trecut apoi – pentru prima dată după 34 ani de la izgonirea (dezchiaburirea) familiei – prin fața casei noastre. M-au podidit lacrimile. Casa e intactă, fiindcă acolo se află un "Punct sanitar", deci e așezământ public, însă nimic altceva din ceea ce era odată nu se mai vede în jurul ei. Fosta curte, fosta grădină, grajdurile, șopronul, fântână ca și casele din jurul ei au dispărut și în locul lor e ... porumbiște. Aproape tot satul Viișoara, atât de înfloritor altadată, e într-o stare jalnică de părăginire și pustietate. Actualul sat se află pe altă vatră, unde cândva era izlazul și unde acum oamenii și-au înjghebat sălașuri noi. Vechea Viișoară, a copilăriei și a tinereții mele, e o ruină. Am plâns de-a binelea!

Am trecut, la întoarcere, prin centrul Cobadinului. Acolo s-au construit vreo trei blocuri – ca să-i dea aspect de oraș – clădiri de patru nivele, dar între ele e prea mult spațiu gol, ce dă impresia de vraiște și nu se mai simte deloc viața de altădată, cu prăvălii, cafenele, animația oamenilor veniți la târg.

www.ziuaconstanta.ro

Peste tot, fiind duminică, am văzut grupuri de oameni – tineret (elevi) și salariați – aduși din Constanța ca să ajute la strânsul recoltei de porumb. Ni s-a spus însă că treaba merge destul de prost, că porumbul se culege de verde și în cea mai mare parte se strică, și așa mai departe. Era în schimb o splendidă zi de toamnă, care te făcea să uiți toate tristețile ce te năpădeau.

*

Pe șosea foarte multe patrule de milițieni controlau mașinile ce

ieșeau sau intrau în oraș. De ce? Cu câteva zile în urmă s-au furat de la un depozit de muniții din Craiova mari cantități de arme, și Miliția controlează acum toate șoselele din țară, în căutarea hoților. Care au intrat ca în pământ.

*

Bucuria acestei călătorii la Constanța a constituit-o întâlnirea cu nepoții mei de acolo și cu copiii lor! Toți m-au întâmpinat cu dragoste, m-au așteptat la gară, m-au condus la plecare până la vagon, m-au invitat la masă, încât, timp de trei zile, nici n-am apucat să văd, măcar, marea. Ei înșiși se bucurau să mă aibă printre ei și să mă însoțească. Mihai, cel mai mare dintre copiii lui Ștefănică, are doi fii, o fată și un băiat, foarte simpatici și respectuoși; Mariana, sora lui, are de asemeni, o fată și un băiat, iarăși extrem de reușiți, iar Gică, cel mai mic dintre frați, are și el un "Martinescu" de un an, pe care l-a adus, în brațe, la gară să mi-l arate și să mă conducă.

Le-am urat la toți multă fericire și viață lungă.

Prin ei, neamul nostru și-a asigurat perpetuarea cel puțin cu încă două generații.

Ce fericit ar fi fost Ștefănică dacă s-ar mai fi aflat printre ei!

1 octombrie. Anul ăsta (în decembrie) și la începutul anului viitor (1984) se împlinesc 100 ani de la apariția primei ediții a *Poesiilor* lui Eminescu, scoasă de Maiorescu. Evenimentul ar merita – și merită, desigur – să fie sărbătorit. De aceea m-am gândit să reiau și să organizez mai bine vechiul material despre "Edițiile Eminescu" și să întocmesc o lucrare mai dezvoltată, al cărei titlu este: Odiseea editării *"Poeziilor" lui Eminescu în decurs de un secol*. Am și început să mă ocup de această treabă.

5 octombrie. S-a acordat Premiul Nobel pentru literatură unui scriitor englez (prolific, se zice, dar necunoscut în lumea largă),

www.ziuaconstanta.ro

William Golding. Ziarele noastre au publicat cu o promptitudine neobișnuită vestea – mai ales – sau poate tocmai spre a camufla faptul că știrea despre Premiul Nobel pentru pace, acordat lui Lech Wallesa (disidentul polonez), a fost trecută sub o tăcere totală.

De reținut este însă că Premiul Nobel pentru literatură s-a acordat anul acesta, ca și în anii trecuți, unui scriitor fără notorietate universală, așa cum ar fi cazul. Căci, cine este William Golding? Acum, un necunoscut devenit peste noapte ilustru, la fel ca și Isaac Singer (premiat în 1978), ca și Odysseas Elytis (1979), Czeslaw Milosz (1980), sau Elias Canetti (1981). Altădată Premiul Nobel pentru literatură se acorda unor scriitori cu reputație mondială. S-au dus acele vremuri!

7 octombrie. Am citit o carte despre "procesul secolului", intitulată de altfel: *Procesul de la Nürnberg*. Cartea e scrisă de doi ziariști germani, participanți la procesul din 1945-46, conține aproape 600 pagini și se citește ca un roman polițist. Este, de fapt, un istoric al evenimentelor capitale petrecute în Europa după 1933, până în 1945. Istoria nazismului și a isprăvilor lui. Am fost contemporan cu toate acele evenimente, le-am trăit cu deosebită emoție și teamă, le-am trecut fără conscințe prea grave pentru noi românii (în comparație cu alte popoare din Europa, deși am dat și noi un tribut enorm de sânge), am asistat la sfârșitul lor, totuși în această carte am găsit multe amănunte (îngrozitoare) pe care nu le știam. Am citit-o cu răsuflarea tăiată. Cei doi ziariști Joe Heydecker și Johannes Leeb, au umblat mult, au cercetat arhive, au chestionat oameni, ca să scrie această carte. Ea e cutremurătoare. O lucrare asemănătoare am mai citit acum 40 de ani, și anume documentele publicate în două volume, sub titlul *Pe marginea prăpastiei*, îndată după rebeliunea legionară din 1941. Între cele două cărți se pot face multe apropieri, fiindcă originea și esența lor sunt aceleași.

www.ziuaconstanta.ro

După lectură, *Procesul de la Nürnberg* mi-a lăsat un gust amar; am rămas cu un strat de zgură pe fundul sufletului. Am fost martorii unei epoci și ai unei istorii, nu numai ingrate, ci pur și simplu demente. Din nefericire, virusul demențial de atunci mai bântuie încă în lume.

În afară de rememorări, două lucruri m-au frapat în mod deosebit în carte. Întâi, o relatare a autorilor că, întrebând în anul 1953, deci la șapte ani după proces, pe tinerii soldați englezi care veneau să schimbe garda la închisoarea Spandau din Berlin, unde era (și este încă) deținut Rudolf Hess – condamnat la închisoare pe viață – întrebați fiind, acești tineri, cine este deținutul pe care sunt puși să-l păzească, habar n-aveau. Unul a răspuns: "Un speculant". La numai șapte ani de la verdictul din Nürnberg! Ce să mai zicem de tineretul de azi?!

Al doilea amănunt. Am aflat, în sfârșit, care este rostul menținerii, cu cheltuieli imense (sute de mii de dolari anual), închisorii Spandau, unde se află un singur deținut, Rudolf Hess. Nu pentru acesta funcționează închisoarea, ci ea este întreținută ca un simbol, reprezentând o permanență a Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, care i-a judecat pe criminalii de război naziști. Acest Tribunal nu trebuie desființat, căci s-ar putea să mai fie nevoie de el!

Problema este cine va mai apărea, ca acuzat, pe băncile lui? În lume s-au petrecut – și se petrec! – atâtea orori, încât oricând Tribunalul de la Nürnberg și-ar putea relua activitatea.

8 octombrie. A murit Paul Daniel, unul din prietenii căruia îi telefonam – și-mi telefona – din două în două zile, ca să întrebăm: "Cum te mai simți?" Acum două zile i-am dat telefon și mi-a răspuns doar atât: "Nu pot să vorbsc la telefon, mă simt foarte prost." Credeam că e o criză trecătoare, ca atâtea altele. Azi a murit. Îi urmează lui Liviu Bratoloveanu, lui Horia Lovinescu, lui Ion Th. Ilea...

www.ziuaconstanta.ro

Observația lui Luchi: "Au să se rărească tot mai mult convorbirile noastre la telefon..."

Rămânem din ce în ce mai singuri.

11 octombrie. La înmormântarea lui Paul Daniel (cimitirul Izvorul Nou, o superbă zi de toamnă, când și înhumările par mai solemne și mai suportabile), am fost oprit de o femeie în vârstă: "Eu sunt Sanda Dumitrescu". N-o mai văzusem de 33 de ani. N-aș fi recunoscut-o. Dar ea m-a recunoscut și a venit să-mi spună că eu nu m-am schimbat "aproape deloc". E soția lui Vasile Dumitrescu, fost director al Direcției Presei, fost ambasador la Berna, apoi în Chile. S-au însurat atunci pe când eram cu toții la Direcția Presei. Acum sunt și ei pensioanari. Ea este evreică, el fiul unui ceferist din Bucureștii-Noi. Am aflat că au un băiat (33 de ani), însurat cu o fată din Chile, dar acum fugit din țară și stabilit în Israel, căci, după mamă, e de rit mozaic și e recunoscut ca cetățean israelian.

Încă o familie din clasa conducătorilor dezmembrată, din cauză că cei tineri nu pot suporta "fericirea" pe care le-au oferit-o părinții lor, acum bătrâni, atunci când *faceau totul* ca să creeze o "viață nouă" în țara noastră.

*

www.ziuaconstanta.ro

De la cimitir, Ileana Vulpescu și Romulus Vulpescu m-au adus cu mașina în oraș. Pe drum a venit vorba despre Ioana, fiica lor. "E în clasa a VII-a, dar e cam leneșă la carte..." mi-au spus ei. "Are dreptate să fie leneșă, părinții au fost prea harnici", le-am răspuns. Replica le-a făcută plăcere.

18 octombrie. Fiecare pasăre pe limba ei piere.

Câtă înțelepciune în acest proverb!

Cristian Țopescu, faimosul și temerarul crainic sportiv de la TV., atunci când a fost scos din funcțiune, a pățit această năpastă fiindcă în emisiunea de pomină de la Stockholm l-a luat gura pe

dinainte și a vorbit mai mult decât trebuie. Și mai mult decât multul de care abuza el mereu.

Oare n-o să pățesc și eu la fel, din cauza acestor însemnări care nu au altă rațiune decât că suferă de "mâncărime de condei" (ca să nu zic "de limbă")?

20 octombrie. Am citit o carte despre "trădările" sau "vânzările" de la Yalta, scrisă de avocatul Nicolae Baciu, un emigrant în America, unde a avut acces la diverse documente mai puțin cunoscute. E vorba de tratative dintre Cei Trei Mari (Roosevelt, Stalin, Churchill) de la sfârșitul războiului, când s-au pus bazele lumii în zonele existente și astăzi. N. B. vorbește, bineînțeles, în calitate de român, apărând cauza românească. O face cu mult patos, însă păcat că glasul lui e al unui solitar care clamează în pustiu .

În primul rând, cartea lui are un caracter de pamflet. El demonstrează că toți cei trei "mari" erau niște bolnavi "incurabili", niște "bicisnici" care au hotărât soarta omenirii. Îi prezintă pe fiecare în culorile cele mai sumbre, încât te întrebi cum a fost posibil ca soarta omenirii să depindă de ei! Și desigur că autorul are dreptate!

În ceea ce ne privește, ca români, trebuie să reținem din această carte – scrisă pe bază de documente! – felul cum s-a făcut împărțirea Europei în "zone". După Conferința de la Yalta, din ianuarie 1945 (între Stalin, Roosevelt, Churchill), a urmat întâlnirea de la Moscova (martie 1945) dintre Stalin și Churchill, când s-au definitivat hotărârile de la Yalta. Într-o noapte, la o masă a "tratativelor", Churchill, ca să nu mai lungească vorba și dispensându-se de aportul interpreților, a scris pe o bucată de hârtie următoarea propunere, privind împărțirea Europei răsăritene în zone de influență;

Grecia: influență 90%, anglo-americană, 10% influență sovietică.

Bulgaria; 50% influență anglo-americană, 50% influență sovietică.

Ungaria: 50% influență americană, 50% influență sovietică.

www.ziuaconstanta.ro

Iugoslavia; 90% influență anglo-americană, 10% influență sovietică.

România: 90% influență sovietică, 10% influență anglo-americană.

(Era vorba numai de țările care fuseseră "eliberate" de sub ocupația nazistă.)

Churchill a întins hârtiuța cu propunerile sale în fața lui Stalin, acesta a dat din cap că e de acord – și cu asta s-a încheiat "Conferința de la Moscova".

Ale cărei efecte le suportăm și astăzi, după 40 de ani.

25 octombrie. M-am apucat să lucrez la *Odiseea editării "Poeziilor" lui Eminescu în decurs de un secol.* (În curând se va împlini o sută de ani de la întocmirea primei ediții a *Poesiilor* din decembrie 1883). Eu am reluat un material mai vechi despre "ediții", dar va trebui să muncesc mult, ca să-l completez și să-l aduc la zi. Mi-am luat o sarcină foarte grea, dar vreau să duc treaba până la capăt, căci chestiunea merită să fie tratată de cineva, deși e nevoie de o mare doză de curaj ca să te angajezi la o asemenea lucrare.

28 ocrombrie. Al. Raicu îmi spune că volumul lui *Autografe* (o carte de interviuri, unde figurez și eu), care trebuia să fie pe piață la 10 octombrie, a întârziat să apară deoarece tipografia (din Iași) nu are soluție adezivă ca că broșeze copertele. Eu i-am spus că aceasta este numai un pretext. Cartea întârzie să intre în librării (să fie difuzată), fiindcă forurile decisive nu s-au hotărât încă dacă e cazul să-i dea drumul sau nu. E o carte unde e vorba de mulți scriitori "obscuri", sau "neangajați", sau "neagreați", pe care Raicu vrea să-i pună în circulație, în ciuda "rezervelor" oficiale. S-ar putea ca până la urmă cartea să putrezească în depozitul tipografiei.

3 noiembrie. Un prieten, Mircea Petrescu, mi-a adus o pagină din *Vremea,* conținând un *Mozart* scris de mine și publicat la 2

www.ziuaconstanta.ro

martie 1941, când se împlineau 150 de ani de la moartea compozitorului. Mircea Petrescu mi-a spus că a găsit această pagină printre colecțiile lui de reviste vechi și a socotit că poate e bine să mi-o ofere.

Gest providențial! De foarte mulți ani eu căutam acest text și nu-l găseam nicăieri. În colecțiile *Vremii* de la Academie și Biblioteca Centrală de Stat pagina respectivă lipsește. M-am bucurat foarte mult să-l primesc acum, pe neașteptate.*

8 noiembrie. Onomastica lui Mihail Șerban. Am fost la masă la ei. Se împlinesc acum 50 de ani de când ne cunoaștem și am rămas prieteni; cu legături familiale strânse. E singura prietenie "literară" care a supraviețuit și trăiește încă, dintre toate cele pe care le-am avut cândva. Aproape în fiecare an această zi am petrecut-o în casa lui Mihai.

14 noiembrie. Absolut din întâmplare, m-am întâlnit azi, în tramvai, cu poetul Al. Jebeleanu, directorul Editurii Facla de la Timișoara. De câtva timp mă gândeam să-i trimit o scrisoare și să-l rog să-mi facă rost de un exemplar din *Luceafărul,* ediție liliput publicată la Timișoara de Cercul de bibliofilie local. Și iată că acum a venit el la București, și ne-am întâlnit. I-am făcut rugămintea dorită și mi-a promis să se intereseze.

Aș vrea să am acea cărticică publicată la Centenarul *Luceafărului,* ca să-mi completez colecția cu ediții rare din Eminescu.

16 noiembrie. A apărut, în sfârșit, volumul *Autografe* al lui Al. Raicu. O carte care mă scoate la lumină, mă "lansează". Cuprinde 16 interviuri cu 16 scriitori: Mihai Beniuc, Nina Cassian, Mihail Celarianu, Șerban Cioculescu, Nicolae Crevedia, Lucia Demetrius, Paul Everac, Pericle Martinescu, AL. Mitru, Mihail Moșandrei,

---

* E reprodus în volumul *Figuri în filigran,* Editura Albatros, București, 1999.

www.ziuaconstanta.ro

Stephan Roll, Al. Rosetti, Profira Sadoveanu, Henriette-Yvonne Stahl, Nichita Stănescu și D. I. Suchianu. Întârzierea apariției în librării a acestei cărți este explicabilă. În ea figurează câteva nume neagreate de oficialitate, iar în cele 240 de pagini ale sale nu se amintește măcar o singură dată persoana și nu se rostește numele Cezarului a cărui invocare se face azi în toate cărțile și în toate revistele din România. Faptul că volumul lui Raicu a putut să capete drept de cetate e surprinzător. Dar probabil că el e sortit să treacă absolut sub tăcere.

17 noiembrie. Yasser Arafat, înverșunatul strateg palestinian, după ce a distrus Beirutul prin rezistența lui încăpățânată în acest oraș, de unde a fost izgonit în cele din urmă "cu mănuși" dar în mod foarte rușinos, s-a instalat acum la Tripoli, al doilea oraș mare al Libanului, unde zice că o să reziste mai departe. Să distrugă și Tripoli...

19 noiembrie. Prietena noastră comună, Tania – pictorița Tania Baillayre – ne-a anunțat că a primit o scrisoare de la Clara Constantin (soția lui Theodor Constantin, decedat acum 8 ani), din Roma, anunțând-o că e în spital și că n-a ajuns la... cimitir.

O scrisoare misterioasă ! Clara a plecat pe neașteptate din București, fără să spună nimănui de ce și unde se duce, iar Tania a primit acum această scrisoare ce ne-a pus pe toți pe gânduri. Zice că i s-a făcut rău în gară la Roma și a fost internată. Alte indicații, în scrisoarea următoare.

Clara are o soră în Brazilia, o mătușă la Viena, unde se duce des și stă mai mult, iar de un an fiul ei, Horia Constantin, regizor (tânăr, 33 de ani) la Cinematografie e "rămas" în Occident definitiv. Plecarea precipitată a Clarei, lăsând aici un apartament foarte frumos, elegant mobilat, ne-a intrigat pe toți. N-o credeam atât de "ascunsă", ca să ne părăsească fără nici o vorbă. Dar de ce la Roma? Și ce i s-a putut întâmpla – ea zice un "accident" – ca să

www.ziuaconstanta.ro

ajungă la spital?

22 noiembrie. A apărut *Almanahul literar* pe 1984. Am și eu acolo o poezie intitulată *Inconformism*. Numai titlul este actual – și oarecum semnificativ – fiindcă în rest poezia e "veche": și ca stil literar, și ca modalitate de gândire, și ca vârstă; e scrisă prin 1938 și face parte din cele vreo 40 de poezii pe care le am selectate în volumașul *Insula șerpilor*,* pregătit pentru tipar. Am dat-o la *Almanah* fiindcă mi s-a cerut colaborarea. Și m-am gândit că pentru *Almanah* merge. Poezia mea a apărut frumos, fără greșeli de tipar. Dar în acest volum sunt câteva erori grave. De pildă o colaborare a lui C. Noica, voind să aniverseze cei 75 de ani ai filozofului, e publicată sub un titlu mare: *C. Noica la 70 de ani*. L-a făcut mai tânăr cu 5 ani...

Mai gravă este pagina(unica) consacrată împlinirii a 125 de ani de la Unirea Principatelor. Se publică un text de câteva rânduri, o fotografie a lui Cuza și o scrisoare către Cuza a lui Baligot de Beyne. Numele acesta, reprodus de trei ori în aceeași pagină, este pocit rău de tot: Beliga de Bagine (?!), datorită proastei descifrări a iscăliturii din documentul publicat în facsimil. Probabil că redactorii nu mai auziseră de el și nu știau cine a fost Baligot de Beyne.

28 noiembrie. Azi ni s-a instalat la bloc antena colectivă pentru TV. Dar – coincidență – începând tot de azi, luni, s-a redus programul la TV. din motive de economie a energiei. Programul II s-a desființat, iar programul I s-a comprimat la două ore pe zi.

De ce-am mai pus antena pe bloc? Ca să vizionăm bulgarii?

30 noiembrie. Astăzi s-a jucat la Bratislava meciul de fotbal România–Cehoslovacia , în cadrul Campionatului european. Au câștigat ai noștri (Universitatea Craiova), spre bucuria națională.

---

* Titlul schimbat ulterior în *Egografii*.

www.ziuaconstanta.ro

La începutul meciului, prinzând în obiectiv intrarea jucătorilor pe teren, operatorul a prins și un moment excepțional: în timp ce urca scările la ieșirea din cabine, Lung, portarul echipei craiovene, se închina ca în fața icoanelor, pășind treptele scării. Toată lumea a observat această scenă și a reținut-o...

Se pare că crucile făcute i-au ajutat lui Lung, căci ai noștri au câștigat partida...

1 decembrie. 65 de ani de la Marea Unire din 1918. Presa, radioul, televiziunea, poeții, prozatorii, articlierii se întrec în a preamări evenimentul. Numai că nu e preamărit atât evenimenul istoric de atunci, care e luat ca pretext pentru a fi preamărit șeful statului de azi, care a împlinit anul acesta 65 de ani. E ca și cum el ar fi făcut Unirea, lui i se datorește totul.

Faptul că s-a născut în 1918 îi oferă încă o dată prilejul să monopolizeze istoria și să o treacă pe numele lui.

7 decembrie. Aflăm cu stupoare că a murit subit Al. Oprea, directorul Muzeului Literaturii Române, continuatorul lui Perpessicius în acțiunea de editare integrală a operei lui Eminescu, autorul recentului studiu: *În căutarea lui Eminescu, gazetarul,* o foarte erudită și sagace interpretare a gazetăriei eminesciene. Al. Oprea, un bărbat de o splendidă constituție fizică, în vârstă de 52 de ani, se stinge subit, în plină activitate. E vorba de un accident. A intrat aseară în baie, după ce fiul său ieșise, și s-a sufocat acolo din cauza emanării gazului. Se zice că e vorba de un gaz special, introdus numai în câteva locuințe "favorizate", un gaz ce nu produce nici un fel de miros și nu se simte când "răsuflă". Pe Oprea l-au scos din baie încă viu, doar cu fața puțin strâmbată, au chemat imediat Salvarea, aceasta a venit repede, însă echipa respectivă n-a avut mască de oxigen salvatoare în asemenea situații, și pacientul n-a mai putut fi recuperat. (Un "accident" suspect, cu implicații... eminescologice!)

www.ziuaconstanta.ro

10 decembrie. Am aflat cauza plecării subite a Clarei Constantin la Roma și "misterul" acestei călătorii.

Prin canalele Cinematografiei s-a aflat că Horia Constantin a fost victima unui "accident" la Roma și deci mama lui a trebuit să plece imediat acolo, ca să vadă măcar mormântul, dacă nu și pe copilul ei.

Problema care preocupă toată lumea este ce fel de *accident* a fost acela. Cei care au adus vestea morții lui Horia spun că au citit în ziare, la Roma, despre acest accident, a cărui victimă a fost "regizorul român H. C.", dar fără alte explicații. A fost într-adevăr un simplu *accident*? A fost una din acele banale întâmplări din lagărul de "refugiați Latina", unde se zice că se adăpostesc tot felul de indivizi, din lumea socialistă, care așteaptă acolo să capete o repartizare pentru o țară capitalistă, și unde se petrec tot felul de încăierări între "pensionari", soldate adesea cu moartea? Sau – cum se bănuiește – este un "accident" de natură politică, Horia fiind "lichidat" de agenți trimiși în urmărirea lui fiindcă a "fugit" din țară? Clara ne spusese nouă, după "plecarea" lui, că Horia avusese câteva întâlniri "suspecte", propunându-i-se să "colaboreze" cu organele respective, dar el a refuzat și tocmai din acest motiv "a ales libertatea". Să se fi răzbunat acum pe el cei ce nu au reușit să-l racoleze? Oricum, misterul persistă.

Dar toată întâmplarea asta este o cumplită tragedie. O tragedie în sensul *Tragediei americane* a lui Dreiser, numai că aici nu e vorba de o intrigă sentimentală, ci de una politică, și ea ar putea fi numită "o tragedie românească". I-am și oferit acest titlu lui Haralamb Zincă, pentru un viitor roman polițist al lui, cu implicații adânci în viața românească de azi. (Zincă are un fiu, Andrei, operator de cinematografie, care se află acum la Los Angeles, unde spera să ajungă și prietenul său, Horia, dar Zincă nu știe nimic despre "accidentul" de la Roma și este și el tot așa de intrigat.)

"O tragedie românească", într-adevăr, aceasta este realitatea.

www.ziuaconstanta.ro

Oameni care își părăsesc țara, familia, părinții, soția, copiii, ca să caute "libertatea" și o viață mai bună, dar aruncându-se în necunoscut, pentru a deveni eroii unor aventuri dramatice sau victimele unor tragedii cumplite.

13 decembrie. Azi-noapte a murit Nichita Stănescu. Vestea mi-a comunicat-o la telefon, la ora 9, Igor Grinevici, care a aflat la rândul lui, de la Dumitru Tabacu, de la ziarul *România liberă*. Vestea s-a răspândit ca fulgerul în tot orașul. Nichita Stănescu a murit? Incredibil! Senzațional!

De fapt, el a mai dat ochii cu moartea de câteva ori, dar de data asta n-a mai scăpat. Victimă a abuzului de alcool. Excesul nu l-a cruțat. Păcat de el, că abia împlinise 50 de ani, fusese sărbătorit cu mare fast, încât anul 1983 devenise aproape un A.D.N.S. (Anno Domini Nichita Stănescu), și era o figură de mare valoare a literaturii române. E adevărat că-i plăcea să se dea în spectacol (era Omul-spectacol, pe lângă autenticul Poet al anilor de azi), dar putea încă să adauge noi creații la opera lui de până acum. Bine cel puțin că a apucat să publice *Antimetafizica* în foileton la *Suplimentul Scânteii Tineretului*, probabil ultima lui contribuție, pe care a fost fericit să o vadă tipărită, fie și numai în revistă.

După Marin Preda, iată o nouă pierdere "ireparabilă" a literaturii române, în ultimii ani.

Dar anul acesta, în toamna aceasta, moartea a făcut ravagii la Uniunea Scriitorilor. Aproape în fiecare săptămână a apărut câte un ferpar la "Decese" în *România liberă*, dat de Uniunea Scriitorilor. Șirul a început cu Liviu Bratoloveanu, după care au urmat: Barbu Alexandru Emandi, Horia Lovinescu, Ion Th. Ilea, Teodor Balș, Paul Daniel, Mihai Magiari, Al. Oprea și cred că încă vreo doi care îmi scapă în clipa de față. Decesul lui Nichita Stănescu – cel mai tânăr dintre toți ceilalți și cel mai de plâns – a pus vârf acestei hecatombe de scriitori români.

www.ziuaconstanta.ro

15 decembrie. Din cauza gerului n-am ieșit de trei zile din casă. Am auzit însă că la înmormântarea lui Nichita Stănescu a fost foarte multă lume, pe un frig cumplit. Slujba religioasă, oficată de nouă preoți, a avut loc în afara capelei de la Bellu, deoarece înlăuntru se fac reparații, și asistența a stat aproape două ceasuri în frig, pe un vânt rece și tăios, apoi l-a condus pe decedat până la locul de veci. Acesta a fost fixat în apropiere de perimetrul marilor scriitori (Eminescu, Coșbuc, Sadoveanu, Călinescu, Ralea, Zaharia Stancu), deoarece la lotul general al scriitorilor de la Bellu nu mai sunt de mult locuri disponibile. Aici, alături de cei *mari*, N. S. a fost îngropat pe marginea aleii, ca și Marin Preda, fiindcă în careul "sacru" nu putea fi inclus din lipsă de spațiu.

De altfel, la cimitirul Bellu au început să fie îngropați morții și pe marginile aleilor, atât de mare a devenit aglomerația și criza de "locuri". La lotul scriitorilor, Theodor Balș și Al. Oprea au fost de asemeni îngropați pe "margine", făcându-li-se totuși onoarea de a fi înhumați acolo, în loc să fie duși la Străulești II, cimitirul de lângă Mogoșoaia, unde Uniunea Scriitorilor posedă destul teren ca să-și îngroape membrii de rând care nu au avut prevederea să-și asigure un loc de veci în alte cimitire mai acătării.

21 decembrie. La Biblioteca Academiei Române, unde mă duc să-mi completez documentația pentru "Edițiile Eminescu", se lucrează în condiții de temperatură polară. Din motive de economie – sau fiindcă nu au "cotă" de combustibil – acolo nu se dă căldură, cititorii intră în sala de lectură îmbrăcați și încălțați ca pe stradă, stau cu căciulile pe cap și cu paltoanele pe ei și... studiază.

Funcționarii lucrează de asemenea îmbrăcați sau încălzindu-se cu resouri ascunse pe la picioare, în dosul birourilor. În toată sala de lectură (de peste 100 de locuri), nu pot rezista în aceste condiții decât 4–5 cititori. Avantajul este că, fiind puțini solicitanți, serviciul merge foarte repede. În câteva minute ți se aduc cărțile cerute, custozii și servanții fiind mulțumiți că nu stau degeaba și mai au

www.ziuaconstanta.ro

încă prilejul să se afle în treabă.

În asemenea condiții parcă îți piere cheful de a mai face "cultură".

24 decembrie. S-a întors din Italia Clara Constantin. Am stat de vorbă și am aflat o parte din "secretul" tragediei sale.

Horia, fiul, în loc să ajungă în Canada, unde își propusese să se ducă, se instalase, provizoriu, la Roma – dar nu în lagărul de la Latina, ci într-o pensiune din oraș. Ca evreu, după mamă, avea probabil recomandări și se aranjase în acest fel, destul de confortabil. Ce făcea acolo? Nimeni nu știe. Cum s-a întâmplat accidentul mortal? Iar nimeni nu știe – sau cel puțin Clara nu vrea să dezvăluie toate amănuntele. Zice că a fost un accident de circulație. Foarte plauzibil! Dar nimeni nu i-a putut spune cum s-a întâmplat, unde, la ce oră din zi. A fost luat de Salvare, dus la morgă, apoi îngropat într-un cimitir roman. Atât a putut afla mama despre fiul ei.

Cât despre internare sa în spital, spune că în momentul în care a ajuns la Roma i s-a făcut rău în gară. Simțea că-și pierde vederea – simptome ce le mai încercase și la București – și a fost internată de Crucea Roșie italiană într-un spital. Acolo a stat zece zile, apoi a reușit să ajungă la familia unde trăsese Horia, pe urmă la mormântul lui etc. Altceva n-a reușit să facă, problema aducerii în țară presupunând formalități (diplomatice) și cheltuieli imense imposibil de suportat.

După zece zile de spitalizare, Clara a pornit în căutarea... postumă a fiului ei. S-a întors din Italia cu multe întrebări fără răspuns.

Totuși, din relatările sale reies câteva chestiuni neclare ce dau loc la interpretări, sau produc unele explicații mai mult sau mai puțin exacte. Cum a ajuns Horia la Roma, din Germania Federală, unde rămăsese atunci când a fost trimis acolo de Cinematografie la un festival al Filmului scurt? Cum și cu ce resurse a găsit el la

www.ziuaconstanta.ro

Roma o familie unde să locuiască în condiții confortabile?

Desigur că toate acestea fuseseră "aranjate" mai dinainte, dar Clara se ferește să dezvăluie amănuntele despre *cum și când* s-au făcut toate aranjamentele. E dreptul ei să păstreze secretul.

26 decembrie. S-au împlinit 100 de ani de când a apărut volumul *Poesii* de Mihail Eminescu. Evenimentul este sărbătorit cu atenția cuvenită de forurile culturale. Au apărut câteva articole prin revistele literare, s-a ținut chiar o ședință la Muzeul Literaturii Române cu acest prilej.

Dintre toate manifestările organizate până acum, cea mai interesantă mi se pare ideea revistei *Viața Românească* de a consacra numărul pe decembrie acestei aniversări. Acolo sunt câteva articole – studii mai consistente ce depășesc sfera strictă a efemerului.

Regretul meu este că într-unul din aceste articole din *Viața Românească* se vorbește (se enunță, de fapt) despre "odiseea editării *Poeziilor* lui Eminescu". Eu voiam ca acești termeni să-mi aparțină întru totul, dar iată că originalitatea și paternitatea lor poate fi pusă la îndoială.

Eu am intitulat studiul meu *Odiseea editării "Poesiilor" lui Eminescu în decurs de un secol*, încă din octombrie, când m-am hotărât să lucreze în mod serios. Din păcate, am început prea târziu, fiindcă de ani de zile nu m-am mai gândit să continuu acest studiu, și nici nu credeam că mai am destule puteri ca să-l realizez, deși aș fi putut să-l încep și să-l termin mult mai devreme. Dacă aș fi procedat așa, el ar fi fost gata acum și putea să fie publicat în volum (circa 200 pagini) cu ocazia Centenarului, când ar fi fost de mare actualitate. Acum mai am încă de lucrat, nu-l voi putea încheia decât peste vreo lună și până atunci "febra" Centenarului va trece! Păcat! Dar am convingerea că un asemenea studiu va putea fi de actualitate oricând – cel puțin până în ziua când el va fi elaborat de un colectiv de bibliografi, așa cum s-a

www.ziuaconstanta.ro

întâmplat cu *Bibliografia Eminescu*, publicată acum câțiva ani de Editura Academiei. Acolo e o bibliografie generală. O bibliografie, comentată, a *Poeziilor* nu a apărut încă, deși în *Bibliografia Eminescu* sunt consemnate aproape toate edițiile *Poeziilor* apărute până la data respectivă (1976).

Studiul meu, dacă nu i-o va lua altul înainte, cum am spus, va putea fi publicat acum, la *Centenarul Poeziilor*, dar și peste unu, doi sau trei ani, sau chiar în 1989, la Centenarul morții poetului, când iarăși subiectul Eminescu va fi de mare actualitate.

Deocamdată, n-am făcut nici un demers, în vederea publicării. Mă preocupă chestiunea să-l închei și să fiu cât mai mulțumit de el. Am trimis doar o scrisoare la Iași (la data de 13 decembrie), propunând colecției "Eminesciana" acest material, cu rugămintea de a-mi răspunde dacă i-ar interesa. Până în prezent n-am primit nici un răspuns și nici nu aștept vreunul pozitiv. Intervenția mea era doar o chestiune de probitate profesională, căci m-am simțit dator să mă adresez în primul rând colecției "Eminesciana", deși nu-mi fac iluzii că aș putea colabora cu o editură din provincie, unde dictează alte criterii și obligații ce nu pot fi ignorate, pentru a face loc unui scriitor, necunoscut de ei, din capitală.

Acum însă nu vreau decât să termin studiul, chiar dacă el va rămâne pentru... "eternitate".*

28 decembrie. Ca întotdeauna, la sfârșitul anului "clasez" corespondența primită în răstimp de 365 de zile. E ultima plăcere înainte de încheierea anului.

De data asta constat, cu oarecare melancolie, că numărul corespondenților și al corespondențelor mele scade de la an la an. Acum teancul de scrisori primite în 1983 e mai mic decât oricând.

De ce?

În primul rând, unii dintre cei cu care întrețineam relații epis-

---

* A apărut în anul 2000, la Editura Ex Ponto din Constanța.

www.ziuaconstanta.ro

tolare au murit pur și simplu. Alții au îmbătrânit și scriu tot mai rar. O parte dintre ceilalți sunt foarte depărtați (geograficește) și scrisorile numai cu greu ajung până la ei sau îmi parvin de la ei. În sfârșit, o altă cauză a rarefierii corespondenței este și un factor absolut obiectiv: cenzura. Nu ni se mai permite să păstrăm relații cu anumite persoane din alte continente. Am pierdut astfel câțiva prieteni cărora nu le mai pot scrie și de la care nu mai primesc scrisori, chiar dacă ei le trimit.

Și cei care au rămas ?

Unul singur e activ: S. Schafferman de la Ierusalim. Vechi prieten, plecat din țară în 1963, am păstrat cu el o corespondență regulată ani de zile. Regulată și asiduă. Anul ăsta însă constat că nu am de la el decât șase scrisori. Înainte ne scriam în fiecare lună și chiar mai des, acum la două luni o dată. E drept, și poșta merge foarte încet în zilele noastre – în era zborurilor interplanetare, circulația planetară e deficitară – dar nici noi nu avem prea multe să ne spunem. Banalități. Numai banalități, fiindcă lucrurile pe care am vrea să ni le împărtășim cu adevărat, ca într-un dialog de confesiuni și ușurări, nu avem voie să le punem pe hârtie. Dacă am face-o, scrisoarea n-ar mai ajunge la destinație și ar avea și alte urmări...

Al doilea corespondent *activ* al meu era Anton Mystakidis. Ne scriem de vreo 40 de ani, dar acum de la el am și mai puține scrisori decât de la celălalt, unele fiind simple cărți poștale ilustrate cu salutări din locurile pe unde umblă el.

www.ziuaconstanta.ro

O corespondență foarte asiduă am, de câțiva ani, cu tânărul Andrei Hossu, din Cluj – de un an a intrat "pe fir" și tatăl său Petre Hossu – care îmi scrie cu regularitate la două–trei săptămâni, eu îi răspund la fel, astfel că s-a făcut un teanc mare de scrisori primite de la Cluj. Ele nu au însă, din păcate, nici o valoare, fiindcă – mai ales în cele expediate de mine – nu conțin decât banalități, gratulații ocazionale sau generalități fără importanță. Noi știm că toate scrisorile trec printr-o "mână" străină și

punem surdină tentațiilor confesive, atunci când nu le înăbușim cu totul.

Eu aș fi vrut să fac din corespondența mea cu cei doi Hossu de la Cluj un fel de jurnal intim, să-mi exprim acolo gândurile și simțămintele ce mă stăpânesc acum, dar asta nu se poate! Și deci corespondența n-are nici o valoare. O continuăm în virtutea unei inerții oarbe și mai ales fiindcă ei, prietenii din Cluj, țin cu orice preț să o menținem. Până într-o zi, când va fi "închisă" și aceasta! Și măcar dacă aș urmări vreun scop subversiv în scrisori. Nici vorbă de așa ceva ! Manifestări gratuite, absolut inocente, pornite dintr-un sentiment al prieteniei, care mă caracterizează. Dar câte suspinciuni vor fi planând asupra mea!

30 decembrie. Închei anul 1983 lucrând cu poftă la "Edițiile Eminescu", dar cu un sentiment de mare scepticism în privința valorificării efortului literar. Editurile de azi par a nu mai da o importanță primordială valorii sau însemnătății unei lucrări, ci au în vedere în primul rând oportunitatea ei imediată, legată de fenomele politice la zi.

Închei de asemeni însemnările din acest carnet, întrebându-mă ca de atâtea ori, de ce scriu eu acest "jurnal"? Răspunsul e simplu: din egocentrism. Nu mă am în vedere decât pe mine însumi și numai mișcările mele sufletești și spirituale – dar nici acelea redate pe larg, cum ar fi mai interesant, ci doar schițate în fugă, fără aprofundări demne de reținut.

Dar scriu mai ales dintr-un "viciu nepedepsit" de nimeni, acelea de a mă pune în fața unei bucăți de hârtie și de a o acoperi cu fraze anoste și banale. De acest "viciu" sufereau și alții. Călinescu a scris până în ultima lui zi de viață (la 65 de ani), dar scria articole care erau trimise și publicate în revistă. André Malraux a scris de asemeni până în ultima clipă (la 75 de ani), când și-a dat suflarea, dar el scria într-un impuls luciferic, acela de a consemna toate zvârcolirile lui în lupta cu Moartea. "Aventurierul" care a

www.ziuaconstanta.ro

povestit în cărțile lui marile evenimente ale timpului său, ținea să povestească și să ducă până la capăt ultima sa "bătălie", aceea cu Moartea. *(Lazare)*

La mine – proportions gardées – nimic din toate acestea. Aici este vorba de un simplu joc (ca să nu-i mai spun "viciu"), de o slăbiciune de a nu rezista în fața hârtiei albe – și, poate, fac – sau am făcut – aceste exerciții zilnice pentru a-mi justifica lenea – sau sila, sau dezgustul – de a scrie lucruri mai serioase pe plan literar.

Sunt, de altfel, hotărât să pun capăt acestui "joc" și să nu mă mai întorc, sau să nu mai încep un alt carnet de însemnări.

E absolut inutil!

Lumea de azi nu are nevoie de micile noastre explicații despre noi și despre și mai măruntele noastre probleme sufletești sau spirituale.

Trăim în epoca dereglării tuturor convențiilor, singura modalitatea preferată azi în literatură este deriziunea, ea e practicată pe scară mare de generațiile tinere, astfel că noi, oamenii "serioși, nu mai avem ce face pe această planetă.

Noapte bună!

www.ziuaconstanta.ro

ANUL 1984

Am renunțat să mai continui însemnările mele de "jurnal". Din mai multe motive. Întâi, că nu mai simt plăcerea (sau necesitatea) de altădată de a le face. În al doilea rând, viața mea intimă nu mai prezintă destul interes ca să fie consemnată pe hârtie. În al treilea rând, asemenea însemnări mi se par absolut inutile și fără vreo perspectivă de a prezenta vreodată vreun interes sau de a fi citite cândva de cineva. În fine – și poate principalul motiv – situația este de așa natură încât, pentru *securitatea personală* a anilor ce mi-au mai rămas de trăit, *nu pot* așterne pe hârtie *tot* ceea ce gândesc, simt, sufăr și observ în jurul meu.

Dacă cineva ar avea curiozitatea să afle condițiile morale în care un om ca mine (un intelectual de modă "veche") e obligat să suporte existența actuală, cel mai bun lucru ar fi să citească romanul lui George Orweli intitulat (profetic) chiar: **1984**. Acolo este descrisă, la modul fantastic, dar absolut veridic, toată drama pe care o trăim noi azi, aici, în era acelui Big Brother, imaginat de fantezia crudă a scriitorului englez, dar prezent în realitatea și mai crudă a zilelor noastre.

Cu aceasta pun punct, pentru totdeauna, oricărei tentații de a mai ține un "jurnal intim".

30 decembrie 1984

www.ziuaconstanta.ro

Cuprins

1945–1947

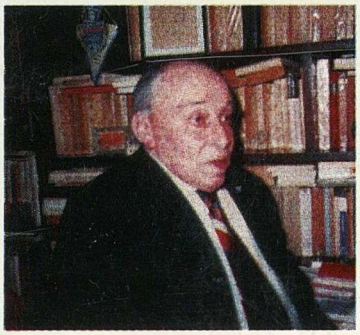
Anul 1945 7
Anul 1946 35
Anul 1947 47

Intermezzo - 2000 61

1964–1984

Anul 1964 69
Anul 1966 89
Anul 1968 92
Anul 1969 96
Anul 1975 105
Anul 1976 114
Anul 1977 134
Anul 1979 Pulsații 164
Anul 1980 188
Anul 1981 240
Anul 1982 Modalități 289
Anul 1983 Caiet pentru nimicuri 324
Anul 1984 387

www.ziuaconstanta.ro

Pericle Martinescu s-a născut la 11 februarie 1911 în comuna Viişoara judeţul Constanţa. Cursurile primare le-a făcut în satul natal, iar cele secundare la Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanţa, terminate la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov. A absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, fiind licenţiat în filosofie (1935).

Ca student a debutat şi a colaborat la principalele reviste literare din capitală şi provincie, afirmându-se printre exponenţii „generaţiei tinere" de scriitori din anii '30.

Debutul editorial s-a produs în anul 1936 cu romanul *Adolecenţii de la Braşov* (retipărit în 1991). Au urmat volumele: Sunt frate cu un fir de iarbă (poeme în proză, 1941), Costache Negri (monografie, 1966), Retroproiecţii literare (eseuri, 1973), Umbre pe pînza vremii (amintiri 1985).

În ultimii ani a publicat volumele: Excursie în Ciclade (1996), 7 ani cât 70 (1997), Visul Cavalerului (1998), Figuri în filigran (1999), Odiseea editării poeziilor lui Eminescu (2000). Este autorul a numeroase traduceri din literatura universală precum şi al unui Jurnal intim mai amplu (1936 - 1986), din care a dat la iveală unele secvenţe (intermitenţe) de genul celor din prezentul volum.

În anul 2001 a fost sărbătorit de Uniunea Scriitorilor din România ca nonagenar în viaţă.

ISBN: 973-8227-21-6

www.ziuaconstanta.ro